

Elu Laites Eesti Wabariigi päevil

Valik ajaleheväljalõikeid
aastatest 1919-1944

Kadugu teoorjus!

Laitse wallatvolikogu otjus.

Koostanud Kadri Aller

2020

Esikaanel on kujutatud väljalõikeid järgmistest ajalehtedest:

- *Waba Maa*, 11. august 1923 („Laitse jaam avatakse piima veoks“).
- *Waba Maa*, 2. detsember 1924 („Laitse reomägi“).
- *Virumaa Teataja*, 1. detsember 1926 („Kurtumm hullumeelne“).
- *Virumaa Teataja*, 24. märts 1928 („Kadugu teeorjus!“).
- *Waba Maa*, 29. juuli 1928 („Politseikoer paljastas moosivargad“).
- *Waba Maa*, 15. september 1928 („Revident ise revideeritav“).
- *Waba Maa*, 2. veebruar 1929 („Laitse ja Riisipere valdade piiride muutmise küsimus jälle päevakorral“).
- *Waba Maa*, 7. mai 1929 („Laitse postijaam kaob“).
- *Waba Maa*, 14. november 1936 („Vangistati Laitse imearst“).

Tagakaane väljalõige:

- *Uus Eesti*, nr. 256, 18. september 1938.

Sisukord

Sisukord.....	3
Eessõna.....	4
Sissejuhatus	6
1. Laitse valla taristu ja piirid.....	10
1. 1. Raudtee.....	10
1. 2. Maanteed ja (hobu)postijaamad	14
1. 3. Valla piirid, elanikud, ehitustegevus jm.....	17
2. Laitse koolielust	28
3. Õnnetus ei hüüa tulles	36
4. Punane kukk katusel.....	43
5. Haiguspuhangud ja epideemiad, põllukahjurid	47
6. Kriminurk	50
6. 1. Kaklused, kallaletungid ja tapmised.....	50
6. 2. Vargused ja põgenemised.....	57
6. 3. Muud kuritööd.....	64
7. Kultuur ja vaba aeg	68
7. 1. Näitleja Ruts Bauman (1892-1960) ja tema seos Laitsega	75
7. 2. Tatjana Uster (Voroshilov) ja Töökmanni kõrts	81
7. 3. Meremees Villem Tiidus ja Kaljapulga talu	84
8. Sport: terves kehas terve vaim	88
9. Kuulutuste rubriik	98
9. 1. Tööpakkumised ja tööotsijad	98
9. 2. Ostan-müün-rendin.....	105
9. 3. Kadunud ja kaotatud.....	118
9. 4. Tutvumiskuulutused ja perekonnaseisuteated	120
9. 5. Ilmateated	123
10. Miskit on mäda Laitse vallavalitsuses	124
11. Laitse mõisas asunud noortekolooniast	143
11. 1. Koloonia asutamine.....	143
11. 2. Koloonia igapäevaelu	145
11. 3. Milline oli noortekoloonia kasvandike taust?	150
12. Järelsõna	157

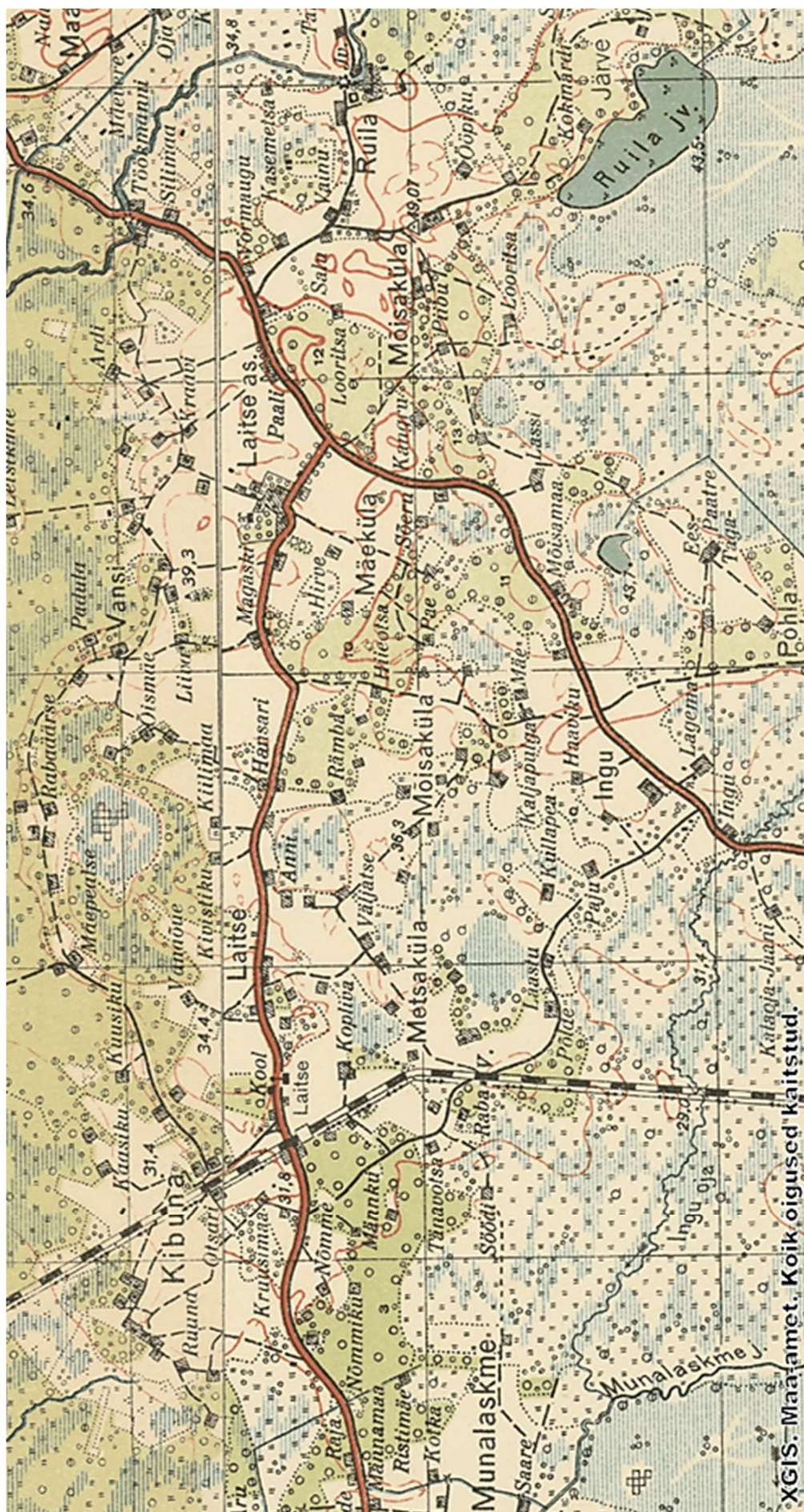
Eessõna

Laitse ja Kaasiku külad Saue vallas Harjumaal on minu lapsepõlve mängumaad. Siin elab minu isa ja siin on minu sugulaste juured. Teadupärast oli vanasti taevas sinisem ja rohi rohelisem ning nõndaks on ka minu lapsepõlvemälestused siinsest piirkonnast ainult helged. Meeles on suvised sõidud veoautokastis Ruila järve ujuma, julgustükk raadiomasti otsa ronimise näol, jalutuskäigud läbi poemetsa ja sealne vana, nüüdseks metsa kasvanud palliplats – endine jaanipidude asukoht; lõputud hapuoplikasöömingud Lepiku talu liivaukadel ja ronimised sealse suure kase otsa, igikestvalt sogane Kärnu tiigi vesi, isa õlle- ja limonaadiputka, uue seltsimaja valmimine ja palju-palju muud. Lapsepõlvest tuleneb ka minu huvi tolle piirkonna koduloo vastu.

Käesolevasse kogumikku on kokku koondatud Laitse kandi ehk kunagise Laitse valla (sealhulgas praegused Hingu, Kibuna ja Vansi külad ning endised Mäeküla, Möisaküla ja Metsaküla – vt. kaart järgmisel leheküljel) uudised Eesti Wabariigi aegsetest ajalehtedest. Vanim artikkel pärineb 1919. aastast ning uusimad jäävad Saksa okupatsiooni aega (1941-1944). Uurimustöö on saanud võimalikuks tänu Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiivile (dea.digar.ee), kus vanad ajalehed on digiteeritud kujul kõigile huvilistele kättesaadavad. Enamus siintoodud artiklitest on originaalkujul gooti kirjas ning ajastukohase sõnastusega, mistõttu on parema loetavuse huvides tehtud mõned väikesed muudatused ja kohendused, näiteks *w* → *v*, *ehk* → *või*, *annud* → *andnud*, *juure* → *juurde*, *Riisepere* → *Riisipere*, *pääsis* → *pääses*, *kinnitatud* → *kindlustatud*, *hektaar* → *hektar*, *kannud* → *kandnud*, *tingimiseks* → *tingimuseks*, *Kibula* → *Kibuna*, *ses* → *selles*, *jatkus* → *jätkus*, *asutis* → *asutus*, *merimees* → *meremees*, *varustis* → *varustus*. Kõikide artiklite juures on toodud algallikate viited, mistõttu saab huviline vajaduse korral hõlpsasti originaalteksti üles otsida.

Aga kas vanasti oli ikka Laitse taevas sinisem ja rohi rohelisem? Seda saab iga lugeja pärast kogumiku läbilugemist ise otsustada ning kindlasti on võimalik EW-aegsetest uudistest tõmmata paralleele ka tänapäevaga. Näiteks meenutavad 1921. aastal kõhutõve leviku piiramiseks sisseseatud määrused kohati COVID-19-st tingitud eriolukorda. Samuti tuletab tollal pidevalt õhus rippunud küsimus väikese Laitse valla likvideerimine ja teiste valdadega liitmise vajadusest tänapäevast regionaalpoliitikat. Muhedaid hetki pakuvad palad võltsitud dokumentidega õpetajannast, valla raha kõrvale nihverdavad sekretärid, naiste seas populaarne imearst ja vallavanema lõputud sekeldused. Ühtlasi saab teada, millised oli tolleaegsed võimalused tööturul, mida ajalehekuulutuste kaudu osteti-müüdi ja kuhu minna vabal ajal (kas juurviljavarimise kursusele või hoopiski sanatooriumisse?). Soovin teile muhedaid lugemiselamusi ja uusi põnevaid teadmisi Laitse kohta!

Kadri Aller

Laitse ja Kaasiku külade piirkond Eesti Vabariigi topokaardil 1935-1939. Allikas: Maa-ameti geoportaal (<https://geoportaal.maaamet.ee/est/>).

Sissejuhatus

Väikse valla elujõuline rahvas Laitse tublimad vanad ja noored

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 135, 16. november 1934

Rohkesti uusi ehitusi

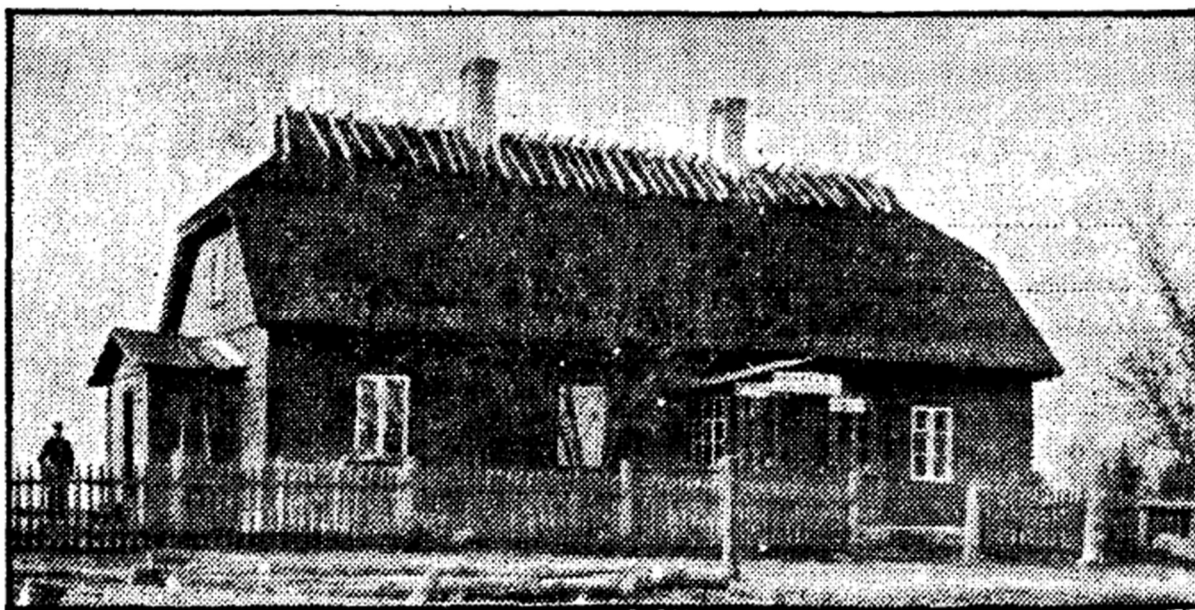
Laitse on Harjumaa väiksemaid valdu, asetub Tallinna-Haapsalu raudtee mõlemal poolel, ümmarguselt 50 km Tallinnast kaugel. Maapinna headuse poolest kuulub Laitse vald keskmisse liiki. Elanikkude arv vallas on 850 ümber, nendest maksumaksjaid 430 hinge. Aga sellegi poolest ei saa Laitset pidada elujõuetuks vallaks ning tema isikumaksu koorem hinge peale on ümbruskonna suurvaldade omaga võrreldes väike.

Silmapaistavalt rohkesti leidub Laitses uusi ehitusi. Kui enne maailmasõda võis näha siin taluelamuid üpris vanamoelisi, tahumata palkidest, väikeste akendega – noid viltuvajunud suitsutaresid, mis seisisid kui kurvad mälestusesemed raskest teoorjuse ajast, siis nüüd võib näha siin üsna moodsaid elamuid, värvitud ja

avarate akendega. Vaade üle Laitse on muutunud üha rõõmsamaks.

Laitses elab tubli ning töökas rahvas

ja edasipüüdlik kõigil aladel. Ning seetõttu on Laitse lühikese aja jooksul teinudki pikki edusamme. Laitse on edenenud mitte üksi majanduslikult, vaid ka vaimset. Vaimliste huvide taotlemisel võib märgata siin kahte teineteisest erinevat voolu ja nimelt: vanem generatsioon leiab vaimlist rahuldust usuelus, kiindudes kirikuelule, noorsugu aga on koondunud seltskondlikkude organisatsioonide ümber ning püüab sammuda moodsa hariduse teed. Laitse noorsoo ilmavaade on jõuline ja terve, vaba igasugusest virilusest ja elueitamisest, millised nähtused paraku mitmelgi pool poetuvad hariduse katte alla.

Laitse vallamaja vanamoelise õlest katusega.

Kibuna küla jõuab ette

Esirinnas Laitses seisab Kibuna küla. Kibunast on pärit suuremad majandusmehed ja parimad seltskonnategelased. Vanema generatsiooni silmapaistvamad mehed on: Kibuna küla

Kaasiku talu peremees Tõnu Evald

ja sama küla Hallika talu peremees Jaan Gefria. Tõnu Evald on juba 70 aastat vana, aga siiski veel täitsa töömees. Ta on hea inimestetundja, otse filosoofiliselt tark ja suurte kogemustega põllumees. Kuulub vanemapõlve vaimuelu kandjaks, omab usulise ilmavaate.

Majanduslikul alal väärib tähelepanu eeskätt Kaasiku talu sordikartulite eest hoolitsemine. Iseäranis suured teened on temal „Majestic“ sordi arendamisel ning selle levitamisel ümbruskonna põllupidajate hulgas. Tõnu Evaldi „Majestic“ tunnistati eriteadlaste poolt täitsa veata puhassordiks ning seetõttu sai ta iga kartulitündri pealt, mis müüs seemnekartuliteks ümbruskonna põllumeestele, riigilt juurdemaksu 1 kroon.

Uudismaa harimisel ning heinamaade kultiveerimisel on ta ära teinud suure töö.

Kaasiku talu kari on praegu 20-pealine

ja haritud põllumaad on üle 20 hektari. Iseloomult on T. Evald sõbralik mees, lahke ja jutukas igatühele.

Jaan Gefria

on oma nime tähistanud omavalitsustegelaseks. 20-aastase noormehena valiti ta vallavolikogusse ning on püsinud seal vahetpidamata kuni tänini, mil kannab juba halle juukseid ning kelle eluaastad juba kuuendas aastakümnes. Kaua aastaid on ta olnud Laitse vallavanemaks, kaasa elanud kõik vallarahva mured ja rõõmud. Kaua aega on olnud ta maavolikogu liige. Ta on peen poliitik ja osav diplomaat omas asjas, kes oskab läbi loovida¹ ka keerulisemastki olukorrast. Oma suure energia on ta rakendanud peaaesjalikult kaaskodanike teenistusse. Peale omavalitsustöö on ta veel tegev vaimulik alal, ta on kirikunõukogu liige ja vaimuliku kõnemehena teeninud laialdase lugupidamise.

Laitse spordirühm. Pahemalt neljas Gustav Jerlet.

¹ Siksakitades liikuda.

Tähelepanu väärrib Kibunas veel Vanaõue talu peremees Jaan Eduvald,

kes oma majapidamise on rajanud peaasjalikult karjapidamisele. Ta on ehitanud omale kõigiti nõuetele vastava karjalauda ühes karjaköögiga. Samuti harinud uudismaid ning kultiveerinud heinamaid.

Helene Eduvald – Vanaõue talu perenaine – seisab väärilt omal kohal. Peab ütlema, talupidamises edu ripub ära suurel määral perenaisest.

Helene Eduvald on suutnud sisendada seda moraalist jõudu, tema on suutnud kokku hoida ning anda oma majapidamisele struktuuri, ilu ja värvingu. Helene Eduvaldi kodus on lõbus viibida, sest siin valitseb rahulolemine, töömeel ja rõõmus meeleolu. Laitse Hingu külas oma majapidamises

esikohal seisab Nils Person, rahvuselt rootslane

See on tõsine töömees, kes oskab tööd teha otstarbekalt ning töö tulemusi hinnata. Töö peab andma tulu ja töö peab valmistama lõbu – see on tema juhtlause. Tema Lagemaa talu on eeskujulikuma; selle paremale järjele tõstmiseks on tema rakendanud kogu oma tööenergia. Ja see on vilja kandnud. Loomiserõõm peab olema ülim rõõm. Sellest lähtekohast tuleb vaadelda ning hinnata Nils Personi majapidamist. Nils Person omab ümmarguselt 40 ha haritud põllumaad, kultiveeritud heinamaid ja mitmekümnepealise karja. Elamud on kõik uued ja nägusad, põllul töötamas masinad. Selles talus on töö ning usinus esikohal ja suur armastus maa vastu. Väärila abilisena Nils Personi kõrval seisab tema abikaasa, Karin Person. Üpris tragi perenaine ja külalislahke inimene. Personide vanem tütar lõpetas

Tallinna Saksa gümnaasiumi, noorem tütar aga õpib praegu Kehtna kõrgemas majapidamiskoolis.

Laitse noored

Mis vanema generatsiooni hulgas Tõnu Evald ja Jaan Gefria, seda on noorema generatsiooni hulgas Gustav Jerlet, Otsari talu kommertskooliharidusega perepoeg ja Hallika talu perepoeg Hans Gefria.

Need noormehed on Laitse noorsoo tõelised juhid

Tublid seltskonnategelased, sportlased, muusikamehed ja näitlejad. Gustav Jerlet – kui võtab kätte viiuli, siis mängib sealt välja imelisi helisid. Tolle mehe tublidusest annab see juba väärila tunnistuse, et oma nooruse peale vaatamata istub ta juba vallavanema-toolil. Kui Otsari taat viis poja linna kooli, siis oli vallas juttu ja laulu: „Otsari-taat ei rahast hooli, ta viib poja linna kooli!“. Ja ega Otsari taat hoolinudki rahast, koolitas poja välja ning nüüd kulub see poeg vallaasjade juhtimisel nagu marjaks ära. Ega kedagi – üpris tublisti tehtud. Ja nüüd on neid järeltegijaid juba küllalt. Hans Gefria on tuletõrje peamees ja kaitseliidu rühmapealik, vallavolikogu liige. Kaitseliidu Laitse üksikus rühmas on kõik vahvad poisid, laskevõistlustes alati esikohale tulnud, samuti ka Laitse spordirühma mehed spordivõistlustes omandanud hulk auhindu. Siinkohal ei taha mainimata jätta ka

Laitse näitelava veterani

Otto Poverust. Kui see mees ilmub näitelavale ja üldse kui vaadata Laitse tegelaste näitemängu – siis vaata ja imesta, kas sa mitte kogemata „Estoniasse“ pole sattunud. Nii head mängu võib siin näha.

Laitse esilaskurid auhindadega. Esimese (pahemal) käes auhinnaks saadud jahipüss, teisel spordipüss. Pahemalt kolmas – Hans Gefria.

Nobedamaid talutütreid Laitses

on Krüüdi talu peretütar Helmi Loikaut ja Otsari talu peretütar Marta Jerlet. Helmi Loikaut – noor 21-aastane veetlev neiu, temas on seda tööindu otse ülevoolavalt. Olgu siis koduõuel või kodupõllul – igal pool tuleb väärilt toime. Ka seltskondlikus elus tõmbab tugevalt kaasa –

on hea laulja ja nobe tantsija. Just sama võib öelda ka Marta Jerleti kohta. Ka tema on ihaldatav tantsupartner noormeestele ja parim laulja laulukooris.

V. S.

Maa Hää! maarahva ajaleht, nr. 135, 16. november 1934

1. Laitse valla taristu ja piirid

1.1. Raudtee

Laitse jaam avatakse piima veoks

Raudteevalitsus kavatseb lähemal ajal, kui Laitse jaama platvorm valmis saab, sealt piimavedu Tallinna lubada. Saatjatel tuleb piimanõud ise rongi peale ja tühjad nõud rongilt maha laadida.

Waba Maa, 11. august 1923²

Piima transport raudteel 1927./28. a.

Laitsest Tallinnasse: 261 ts.

Laitsest teistesse jaamadesse: 203 ts.

Piimavedu Laitsest kokku: 464 ts.

Eesti Statistika: kuukiri, 86 (1) 1929-01

1923. aastal on avatud uued reisirongide peatuspunktid: [---] Laitse – Vasalemma ja Riisipere vahel.

Eesti Majandus, 35, 1924

Ulakus raudteel

Läinud laupäeval teatas politseile Vasalemma jaamaülem, et Laitse ja Vasalemma jaama vahel on 48 telegraafitelefonis isolaatorit kividega puruks pillutud. Seni on selgunud, et purustajateks olid Keila vallas, Maeru külas elavad Elmar Aarmann, Voldemar Käspert, Alfred Käspert ja Arnold Aarmann. Mehed võetakse vastutusele.

Kaja, nr. 218, 21. september 1926³

Ellamaa jättis pimedasse

Teisipäeva õhtul kell pool 5 jäid kõik asutused, ettevõtted ja korterid, mis valgustust ja jõudu said Ellamaa elektrijaamast, pimedaks ja seisma. Elektrirongid jäid teele. Üks neist jäi parajasti Rahumäe jaama ette, kust enam edasi ei pääsenud. Siiski hakkasid rongid uuesti liikuma selle tõttu, et raudtee alajaam otsekohe Tallinna linna elektrijaamaga lülitati. Nii seisid elektrirongid umbes 10 minutit.

Asutused ja korterid, kes mujalt voolu ei võinud saada, pidid ootama, kuni jaama rike selgunud. Ellamaa jõujaamas on rike märgitud kell 16:35 minutit, kuna see tegelikult oli kell 16:40. Kui selgitatud oli, et terve liin Ellamaalt Tallinnani voolu ei anna ja et rike kusagil liinil, et Ellamaa-Haapsalu liin ja jõujaam ise korras, siis hakati otsekohe riket otsima. Saadeti mehed liinile nii Tallinnast kui ka Ellamaalt. Tallinnast asusid teele 6 ja Ellamaalt 4 meest. Muist läksid jalgsi, muist sõitsid autoga ja raudteel. Vaadati järele, kas pole kusagil juhe katkenud või isolaatorid purunenud. Rikke otsimist takistas pimedus. Pealegi sadas Ellamaal tugevasti vihma. Eile hommikul asusid mitu inimest riket otsima.

Viga leitud; traat üle visatud

Lõpuks eile kella pool 19 ajal leidsid töölised rikke üles. Riisipere ja Laitse jaamade vahel olid arvatavasti poisikesed juhede peale visanud traadi, mis ühendus andis ja vooluandmist katkestas. Öösel ei

² Uudist on kajastanud ka *Päewaleht*, nr. 210, 11. august 1923 ja *Koit*, 11. august 1923.

³ Kuritööd kajastas ka *Päewaleht*, nr. 256, 21. september 1926.

leitud pimeduse tõttu seda viga. Võib arvata, et seda selleks tehti, et näha, kuidas juhed sädemeid löövad. Traat kõrvaldati ja kella pool 1 ajal hakati uuesti voolu andma. Loost teatati kriminaalpolitseile süüdlaste leidmiseks. Rike on ähvardanud kaasa tuua ka sekeldusi. Nimelt töötavad Ellamaa vooluga Koplis 3 alajaama kaudu ettevõtted Bekkeri ja Vene-Balti tehaste ruumides. Sealt saab voolu ka Kopli ranna raadiojaam. Valgustust saab sealt ka üks väeosa. Raadiojaamal on kõige suuremad raskused, sest tema ei saa ühendust pidada. Kopli kolonii oli ka pime ning „Külmetus“ pidi seisma.

Täiendavad teated elektrivoolu rikkest

Sõnumi täienduseks elektrivoolu katkestamise üle, mis meie tänases lehes teises kohas kirjeldatud, olgu veel järgmised teated lisatud. Riisipere ja Laitse jaamade vahel oli traat üle kahe voolutraadi visatud. Sellest võib järeldada, et isik, kes seda tegi, pidi oma teo tagajärgi teadma. Riigi turbatööstuse juhataja on arvamisel, et siin sihiliku kuritööga tegemist on. Kuritöö tagajärjel sünnitatud otsekohene kahju ulatub mitmekümne tuhande margani, peale selle veel kaudsed kahjud, mis voolu katkestamise tõttu tekkinud. Liin on juba parandatud ja eile kella 1 ajal päeval sai Ellamaa vool juhedesse sisse. Raudteesõlmes kestis liikumine ja töö normaalselt edasi, kusjuures raudtee jaoks linnalt voolu osteti. Kõik teised voolutarvitajad olid aga sunnitud ilma vooluta olema. Riigi turbatööstus lubab igapähele 5000 marka autasu anda, kes kurjategijad üles annab, kelle poolt kuritegu korda saadeti.

Waba Maa, 25. november 1926⁴

⁴ Uudist kajastas ka *Päewaleht*, nr. 321, 25. november 1926.

Riigi turbatööstus maksab

10.000 (kümmetuhat) mk. autasu

sellele, kes üles annab ja kindlaks teeb isiku, kes wiskas 24. skp. kl. 5 öhtul Laitse ja Riisipere jaamade wahel tsiingitud telefonitraadi üle Ellamaa kõrgepinge liini ja sellega katkestas wooluandmise Ellamaalt kuni Tallinnani.

Päewaleht, nr. 324, 28. november 1926

Harju maavalitsuse märgukiri teedeministrile

Harju maavalitsuse poole pöördusid Laitse valla elanikud ja sama vallaomavalitsuse ehituskogu palvega, et Laitse raudtee peatuskohal avataks bagaaži⁵ vastuvõtmine ja väljaandmine ning sõidupiletite hind arvataks Laitse jaama järgi ja ei seotaks seda Riisipere jaamaga. Maavalitsus leidis, et Laitse valla elanikkude palve õigustatud. Praeguse korra juures on reisijad sunnitud, kui neil on bagaaži, tarvitama Riisipere või Vasalemma jaamasid, seepeale vaatamata, kui nende elukoht Laitse jaama lähedal. Sellega peab kodanik maanteed mööda kümme kilomeetrit kaugel asuvase jaama sõitma, et bagaaži kätte saada või ära anda. Seni võeti Laitses vastu ainult piimasaadetisi, kuna teised kaubad eelpool nimetatud jaamadesse juhiti.

Maavalitsus arvab, et käesoleva korraldusega ei ole vaja jaama ametnikkude personali suurendada, sest töö ei suurene sedavõrd. Samuti ebaõige on sõidupileti hinna arvamine järgmise, Riisipere jaamani, kuhu on Laitsest 9,5 kilomeetrit. Ülaloodut silmas pidades esitas maavalitsus teedeministrile märgukirja, milles palub vastavat korraldust, et Laitse peatuskohas

⁵ Pagas.

avataks bagaaži vastuvõtmine ja et piletite hind arvatakse üldise korra ning kilomeetrite järgi.

Päewaleht, nr. 32, 2. veebruar 1927⁶

Uued peatuskohad raudteel

1. novembrist sellel aastal, uue sõiduplaani maksma hakkamisega Tallinna-Haapsalu-Paldiski liinil, millega sisseseatakse mootorvagunite liikumine sellel liinil, avatakse reisijate mahaminekuks ja pealevõtmiseks uued peatuskohad: [---] Laitse-Riisipere vahel, 57,4 km – Ingu.

Kaja, nr. 253, 27. oktoober 1928

Laitse jaam vajab laiendamist

Palju vaeva ja tüli nõudis Laitse valla põllupidajatelt, et saada Laitse vallamaja juurde peatuskohta. Tegelik elu aga kuue aasta jooksul näidanud, et see veel ei rahulda ümbruskonna nõudeid ja hädavajalik on, et kiires korras saadi Laitse haru – kaupade laadimiseks. Jaamahoonet asendav kaubavagun, mille iga-aastane remonteerimine nõuab keskmiselt kr. 200 kulu, on kõlbmatu reisijate ruumina.

Laitse jaamas läbimüüdud piletite arv on peaaegu võrdne naabrijaamadega (Riisipere ja Vasalemma), kus korralikud jaamahooned olemas. Niisama võiks tõusta ka kaupade saatmiste arv, kui oleks teine rööbastik laadimiseks. Ümbruskond on rahvarikas ja jõukas ning leiduks aineid turule saatmiseks, kuid puudub võimalus. Vaatamata vallavolikogu ja ärksamate tegelaste mitmekordsete nõudmistele peale, ei ole millegipärast seda senini teostama hakatud. Teatakse rääkida, et see rahva nõudmine ei leia pooldamist praeguse peatuskoha ametniku poolt, kes ennast on siin juba majanduslikult kindlustanud ja

leivakannika kaotamist näeb jaama laiendamise korral, sest sel juhul ei vasta enam tema haridus ja kogemused jaamaülemale nõuetele. Teedeministeerium peaks küll selle küsimuse tõsisemale kaalumisele võtma, sest need soovid on põhjendatud ja kohalike eluolu parandamiseks hädavajalikud.

Maa, 2. märts 1929

Reisijate viletsus Laitses

Kuigi reisijaid Laitse piletimüügi seisukoha avamisest saadik küllalt on olnud, mitte vähem kui mõnes suuremas jaamas, seisab seal ikkagi endiselt vana lagunenud vaguni logu. Viimasel ajal on millegipärast piletimüüja peale iga rongi ärasõitu ukse kohe lukustanud ja ilmub uuesti välja alles mõni minut enne järgmist sõitu; nii on reisijad sunnitud iga ilmaga – vihma ja lumelõrtsu käes viibima, kuna ennemalt vagun vihmavarjugi andis. Õhtuti on üldse väga keeruline Laitse jaama üles leida, sest väljaspoolt ja ka ooteruum on pilkase pimedusega lõõdud. Raudteevalitsus on mujal vastutulelik reisijate huvidele, Laitses on see hoopis ümberpöörduvalt.

Waba Maa, 16. oktoober 1930

Raudteede tegevus 1932./33. a.

Inseneriehitised. Inseneriehitiste alal teostati järgmised tööd:

a.) laiarööpmelisel: 1. Riisipere-Laitse jaamade vahel 56 kilomeetril raudsild, avavusega 2,13 m ehitati ümber raudbetoonsillaks.

Eesti Statistika: kuukiri, nr 143 (10), oktoober 1933

⁶ Ka Koit, 3. veebruar 1927.

Laitses tahetakse avada telefoniagentuur ning muuta raudteejaam tariifijaamaks.

Neil päevil peetud Laitse vallavolikogu koosolekul tunnistati tarvilikuks Laitse telefoniagentuuri avamine, kuna praegune telefoniliin Laitse vallas on liialt ülekoormatud. Soodsad ruumid telefoniagentuurile on vallamajas olemas. Vallavolikogu otsustas need asjaolud postivalitsusele teatavaks teha ja paluda, et telefoniagentuuri avamine võimalikult lähemal ajal teostataks.

Edasi samal vallavolikogu koosolekul oli arutusel ümbruskonna elanike palve, et Laitse raudteejaam laiendataks tariifijaamaks kõigil aladel. Selle palve põhjuseks on asjaolud, et Laitsest veetakse igal aastal palju metsamaterjali ja kartuleid naaberjaamadesse, mis osutub kulukaks ja aegaviitvaks. Ka on tariifijaam tarvilik äridele kaupade juurdeveoks. Vallavolikogu tunnistas hädavajalikuks Laitse raudteejaama ümberkorraldamiseks tariifijaamaks kõigil aladel ja otsustas esineda raudteevalitsuses palvega, et jaama ümberkorraldamine teostataks lähemal ajal.

Samal koosolekul otsustati tõsta vallavanema palka 15 kroonile kuus, kuna vallavanema töökoormatus viimasel ajal kasvanud.

Uus Eesti, nr. 214, 10. august 1936

Ingu peatuskoht saab uue nime.

Raudteevalitsus palus Laitse vallavalitsust avaldada oma seisukoht Ingu peatuskoha nimemuutmise asjus. Kuna tähendatud peatuskoht asetseb Jaanika külas, siis pooldas vallavolikogu üksmeelselt, et peatuskohale antaks uueks nimeks „Jaanika“.

Waba Maa, 4. veebruar 1937

Ingu peatuskoht muutub Jaanikaks

Laitse vallavolikogust hiljuti avaldatud soovile vastu tulles teatas raudteevalitsus, et seal ollakse nõus uue sõiduplaani maksmapanekuga ümber nimetama Tallinna-Haapsalu raudteel Ingu peatuskohta Jaanika peatuskohaks.

Waba Maa, 23. märts 1937⁸

Ellamaa kõrgepingeliini rikke põhjused

Esmaspäevaks selgus, et Ellamaa-Tallinna liini rikke põhjustas Vasalemma juures tormi poolt juhtmetesse paisatud transformaatori putka plekk-katus. Samuti oli Laitse jaama juures purustanud juhtmed neile langenud puu.

Pääsküla jõe ääres, Laagri peatuskoha juures murdis torm katki ühe kõrgepingeliini posti.

Uus Eesti, nr. 66, 7. märts 1938

⁷ Teade ilmus ka ajalehes *Uudisleht*, 5. veebruar 1937.

⁸ Nimemuutust mainisid ka *Uus Eesti*, nr. 82, 23. märts 1937 ja *Teataja*, 24. märts 1937.

1. 2. Maanteed ja (hobu)postijaamad

Postiagentuuri avamist Laitse vallamajasse tarvilikuks tunnistas Laitse vallanõukogu ja lubas selleks vallamajas tarvilikud ruumid anda.

Päewaleht, nr. 21, 23. jaanuar 1923

Laitse postiagentuur avatud

15. augustil sellel aastal avati Harju maakonnas, Laitse vallamajas „Laitse“ nime all postiagentuur, kus liht- ja tähtkirjade operatsioone toimetatakse. Posti vahetab nimetatud agentuur postvaguniga „Tallinn-Haapsalu“ iga päev.

Postimees, nr. 217, 18. august 1923⁹

Hobuste postijaamade võrk Harjumaal

Harju maakonna postijaamade võrk, mis maakonnanõukogu poolt vastu võetud ja siseministeeriumi poolt kinnitatud, peab koos seisma 35 postijaamast. [---] Kuni läinud kevadeni (1. maini) oli Harjumaal kavas ettenähtud jaamadest avatud 11 jaama, avamata oli 24 jaama. Kevadel anti maakonnas hulk planeeritud mõisaid maasaajatele välja, seal juures anti ka maakonnavalitsusele 6 postijaama tarvis kohad. Kuid antud kohtadest olnud kõlblikud postijaama asutamiseks ainult 2 kohta (Keila ja Vahakõnnu). Teiste (Laitse, Kernu, Ohukotsu ja Pikva) kohtadel olla ühel suuremad, teisel vähemal puudused. [---] Laitses anti postijaamale krunt nr. 97, kuid ka seal on maa väikene ja hoonetest ainult mingisugune vana vabrik ja puust küün, mõlemad sisselangenud jne.

Waba Maa, 3. juuli 1924

On avatud alljärgnevad telefoniasutused: 1.) telefoni kõnepunktid: 3. dets. 1924. a. Harjumaal, Laitse vallamajas „Laitse“ nimeline. Ühendatud Liiva telefonikeskjaamaga.

Riigi Teataja, nr. 5-6, 16. jaanuar 1925

Kadugu teoorjus!

Laitse vallavolikogu viimasel koosolekul oli vallavanem J. Gefria ettepanekul arutusel teoorjuse kaotamise küsimus. Tähen dati, et 1. ja 2. klassi teede parandamine ja korrashoid ikka veel lasub põllupidajate peal ja neid rängalt rõhub, missugune nähtus sugugi loomulik ei ole, sest peale põllupidajate tarvitavad neid teesid ka teised valla kodanikud, mispärast loomulik oleks, kui teede parandamise ja korrashoidmise riik enese peale võtaks. Peale läbirääkimiste võttis volikogu otsuse vastu Harju maavalitsuse kaudu teedeministeeriumi poole pöörata palvega, et 1. ja 2. klassi teede parandus ja korrashoid riigi kanda võetaks.

Virumaa Teataja, 24. märts 1928¹⁰

Uued teed Harjumaal. Harju maavalitsuse poolt on aasta jooksul kavatsatud teede, ja sildade ehituse ajal järgmised tööd läbi viia: [---] Tallinna-Haapsalu maantee parandamine, 8-10 kl. Vasalemma raudteejaama juures, 26 272 kr. [---] Pajaka silla parandus, Varbola vallas, 1000 kr.; Töökmanni silla ehitus, Pärnumaal, Laitse

⁹ Ka *Meie Maa*, 29. august 1923.

¹⁰ Sellest kirjutasid ka *Kaja*, nr. 68, 21. märts 1928 ja *Päewaleht*, nr. 82, 23. märts 1928.

vallas, - 10 000 kr.; Ruila silla ehitus Ruila 2. kl. maanteel, Kernu vallas, - 7300 kr.

Waba Maa, 30. märts 1928

Teede seisukord Harjumaal

[---] Lihula maanteel on Laitse valla teesadel Mikko puusild mädanenud ja võib raskete koormate all sisse vajuda. [---]

Päewaleht, nr. 182, 8. juuli 1928

Töökmann'i silla ehituse pärast on Tallinna-Lihula maantee Laitse vallas **suletud**. Sõit Ruila asunduse kaudu. Harju maavalitsuse ehitus-teeosakond.

Waba Maa, 13. juuli 1928

Lagunenud trumm¹¹ 1. klassi maanteel

Lihula-Tallinna 1. klassi maanteel asuv kivitruum on täiesti lagunenud ja takistab liikumist maanteel. Ümberkaudsed elanikud on juba mitu korda pööranud Laitse vallavalitsuse poole tähelepanu juhtides lagunevale trummile, kuid seni ei ole seisukord selles asjas paranenud. Nüüd oli laguneva trummi küsimus Laitse vallavolikogu koosolekul arutusel, kus otsustati pöörata Harju maavalitsuse teedeosakonna poole palvega, et tähendatud lagunev kivitruum viibimata parandusele võetaks ja liikumine 1. klassi maanteel korda saaks.

Kaja, nr. 273, 20. november 1920

Laitse postijaam kaob

Kuna tarvidus Laitse postijaama järele liig väheeks osutub, otsustas maavalitsus tähendatud hobusepostijaama 1. maist 1930. a. likvideerida ja postijaama koha põllutöoministeeriumile tagasi anda.

Päewaleht, nr. 122, 7. mai 1929¹²

Kogude ja koonduse lõhe Harju maavolikogus

[---] **Teedevõrgu korraldamise küsimuses** otsustati Laitse raudteejaama tee, mis seni asub väljaspool klassiteede võrku, 162 m pikkuses 2. klassi teedevõrku võtta.

Waba Maa, 2. november 1933

Kaks uut avalikku erateed Laitses

Kohalike elanike palvel võttis Laitse vallavolikogu avalike erateede võrku Aruküla ja Aruküla-Metsa teed, kokku 3,70 km pikkuses. Nende teede korrashoid jäeti taludele, kes võrkuvõtmist palusid.

Uudisleht, 6. oktoober 1936

Muudatusi postiasutiste võrgus. [---] Avati telefonikõnepunktid: Harjumaal – Laitse asundus.

Waba Maa, 8. aprill 1937

6 uut silda võeti vastu. 30. septembril võttis vastav komisjon kuhu kuulusid teedeministeeriumi ja ajutise maavalitsuse

¹¹ Truup, sillake.

¹² Sarnane teade ilmus ka ajalehes *Waba Maa*, 7. mai 1929; *Maa*, 7. mai 1929; *Teataja*, 7. mai 1929;

Saaremaa Teataja: maapidajate häälekandja, 8. mai 1929; *Päewaleht*, nr. 286, 22. oktoober 1929.

esindajad, ehitajailt vastu korraga kuus uut silda Harjumaal. Vastu võeti nimelt [---] Vähepere sild Laitse vallas, Vasalemma jõel, [---]. Kõik uued sillad on puusillad ja nende ehitustööd teostati möödunud suvel Harju ajutise maavalitsuse poolt majanduslikul teel. Sillad läksid maksma ümmarguselt 13 000 krooni.

*Uus Eesti, nr. 267, 2. oktoober 1937*¹³

Harjumaalt. 3 uut silda ja 3 uut teed võeti 18. selle kuu päeval teedeministeeriumi ja ajutise maavalitsuse esindajaist moodustatud komisjoni poolt ehitajailt vastu. Sildadest võeti vastu [---] Sepu raudbetoonsild Laitse vallas. [---] Nii uute sildade kui ka teede ehitustööd teostati möödunud suvisel tööde hooajal ja nüüd avati need liiklemiseks.

Päewaleht, nr. 316, 20. november 1937

Teadaanne

Harju Ajutise Maavalitsuse Ehitus-teedeosakond teatab, et olenevalt teede halvast seisukorrast **suletakse jõuvankritele üle 2½ tonni** alljärgnevad teed liiklemiseks kuni edaspidise korralduseni: [---]

6. Keila-Laitse 3. klassi maantee, Keila ja Laitse valdades.

7. Laitse-Hingu 3. klassi maantee, Laitse vallas. [---]

Uus Eesti, nr. 92, 2. aprill 1938

Olümpia-aastaks Pärnu maantee sirgeks

[---] Tallinn-Pärnu maantee on praegu üks kõveramaid. Eeltööd õgvendamiseks on

juba alanud ning uute teosade ehitamist teostatakse seevõrra kui on selleks krediiti. Kõige esmalt tahetakse „sirgeks ajada“ Tallinna linna piirides Hallivanamehe kurv, kus liiklemisõnnetused olnud sagedased, ning n.n. Surmakurv Laitse lähedal. Tallinn-Pärnu maantee kordaseadmine esmajärjekorras on tähtis veel sellepoolet, et olümpia-suvel sellel teel on oodata suuremat liiklemist. Vastavad kavad maanteede talituses on pooleli.

Uudisleht, nr. 166, 28. oktoober 1938

Kernu valla 2 kilomeetri pikkune teedevõrk otsustati viimasel vallavalitsuse koosolekul jätta seniseks peale Hageri-Nissi 6,5 km pikkuse tee ja endisest Laitse valla maa-alast Kernu valla külge liidetud Tallinna-Laitse-Munalaskme tee ligi 2 km pikkuses. Teisi uusi 2-kilomeetriseid teid Kernu valla teedevõrku ei võeta.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 69, 21. juuni 1939

Muudatusi Harjumaal teedevõrgus

Harju maavalitsuses valmis äsja uus 2. klassi teede võrgu kava, mis esitatakse lähemale maavolikogu koosolekule vastuvõtmiseks ja läheb peale selle Teedeministeeriumile kinnitamiseks. [---]

Ühtlasi on aga uues võrgukavas kustutatud terve rida seniseid 2. klassi teid, kuna liiklus on nendel vähenenud ja need teed omavad vaid kohaliku tähtsuse. Kustutamisele kuulusid [---] Laitse raudteejaama tee [---].

*Uus Eesti, nr. 206, 2. august 1939*¹⁴

¹³ Uudis ilmus ka ajalehtedes *Päewaleht*, nr. 267, 2. oktoober 1937 ja *Teataja* (1922-1940), 4. oktoober 1937.

¹⁴ Ka *Teataja*, 2. august 1939.

1. 3. Valla piirid, elanikud, ehitustegevus jm

Vallanõukogude otsused tühjaks tunnistatud

Laitse valla nõukogu otsustas 17. veebruaril käesoleval aastal Maeru-Ülenurme küla Laitse valla külge ühendada. See otsus tunnistati nüüd maakonnavalitsuse protesti põhjal rahukohtuniku poolt tühjaks. Samuti tunnistati tühjaks sama valla nõukogu otsus Vähevere veski Laitse valla külge ühendamise asjas.

Waba maa, 26. september 1921

Laitse vallanõukogu ees oli 17. jaanuaril kandidaatide ülesseadmine Laitse mõisast maatükkidele. Väljaandmisele kuuluvad 24 normaaltalu kohta, kuna riigimaade-ülema asemiku poolt kolm kohta eraldati.

Waba Maa, 25. jaanuar 1922

Laitse vallanõukogu otsusega 11. aprillil sellel aastal nr. 38 all müüdi vaba Hindreku koha elumaja, mis kinnitatud oli kinnitusseltsis „Eka“ 4000 marga eest sama koha rentnikule Johannes Miilbakile ilma enampakkumiseta 600 marga (loe kuuesaja marga) eest ära. Miilbak ise on sama vallanõukogu liige. Soovitav oleks, et järelvalveasutus selle peale tähelepanu juhiks.

Waba Maa, 25. aprill 1922

Laitse mõisas riigi tagavaraheinamaa tükkide väljaandmine oli 20. juunil. Väärnähtuseks kujunes asjaolu, et need valla päriskoha-omanikud, kes senini mõisast enestele karjamaad rentisid, paremad heinamaad said, kuna tõsist

puudust kannatajad „Kuresooga“ leppima pidid. Tõsist nurinat rahva keskel tekitab endise valitseja R. teguviis, kes vallanõukogust mööda minnes oma kätte lõviosa mõisast on välja pigistanud. Endisel ajal rahuldas Laitse mõis oma rikkaliku heinamaa tagavaraga paljusid maata inimesi. Nüüd aga peavad asunikud nende raasukestega leppima, mis isandate laualt maha langevad.

Waba Maa, 3. juuli 1922

Laitse valda kavatsetakse ära kaotada

Maakonnavalitsusel on kavatsusel Laitse valda ära kaotada, kuna ta küllalt elujõuline pole. Valla maad tahetakse ära jaotada Riisipere ja Kernu valla vahel. Sellekohased ettepanekud on vallavalitsustele seisukoha võtmiseks saadetud.

Kaja, nr. 180, 9. august 1922

Laitse valda kui väikest ja elujõuetut, kavatses Harju maakonnavalitsus naabrivalda külge liita. Laitse vallanõukogu aga leidis asja läbi arutades, et valda küllalt elujõuliseks tuleb lugeda, kuna ta eelarve tasakaalus on kokku seatud, ning otsustas valla iseseisvust alal hoida.

Kaja, nr. 204, 5. september 1922

Harjumaal on mõisatest kavatsetud eraldada 22 eriotstarbelist krunti ja esialgsete andmete järele järgmised: [---] Laitse mõisast nr. 104, suurus 37 hektarit. Kasutaja J. Reimann, endine mõisavalitseja. Leping sõlmimisel.

Kaja, nr. 38, 9. veebruar 1924

Valdade piirimuutmine teoksil

Harjumaal on valdade piiride muutmine praegu teoksil Riisipere-Laitse ja Triigi-Kuimetsa valdade vahel. Mõni aeg tagasi esines Munalaskme kogukond, kuhu kuuluvad kaks küla ja asundus maavalitsusele palvega, et ültähendatud kogukond Laitse valla alla arvataks. Vallapiiri muutmist põhjendati vallamaja kaugusega, sest Munalaskmest on Riisipere vallamajani 10-11 kilomeetrit, Laitse vallamajani aga ainult 4 kilomeetrit. Hiljem esinesid aga Munalaskme kogukonda kuuluvad kahe küla elanikud vastupidise sooviavaldusega, s.o palusid, et neid Riisipere valla alla edasi jäetaks.

Maavalitsusel on raske vallapiiri muutmist niiviisi teostada, kui elanikud ise oma seisukohti ses suhtes sageli muudavad. Maavalitsus pöördus riigi kinnisvarade hindamisametile, küsides selgitust, kas ja kuidas ültähendatud valdade piire muuta võiks. Piiride muutmise teostamisel läheks Riisipere valla alt ära 322 elanikku. Ka Triigi-Kuimetsa valdade piiride muutmise suhtes pöördus maavalitsus kinnisvarade hindamisametile.

Päewaleht, nr. 324, 27. november 1927

Laitse ja Riisipere valdade piiride muutmise küsimus

Maavalitsus pani maavolikogule ette, et Riisipere vallast eraldataks ja Laitse valla külge liidetaks mõned Munalaskme asunduse ja Sepu küla maaüksused ja Laitse valla küljest Riisipere valla külge liidetaks mõned Ürjapea ja Jaanika külade maaüksused. Selle piiride muutmise tagajärjel oleks Riisipere valla elanikkude arv kahanenud 2914 pealt 2798 peale ja Laitse elanikkude arv kasvanud 825 pealt 941 peale.

Et sellel küsimusel laialdasem tähtsus, on ka kohapealsed elanikud oma esindajad volitustega maavolikogu koosolekule saatnud. Esindajaid on ilmunud 6 ja neile kõigile antakse järjekorras sõna oma saatjate huvide kaitsmiseks. Esindajatest kõnelevad kolm, nimelt Riisipere vallavanem Reinberg, Munalaskme kooli hoolekogu esimees Sassi ja Munalaskme haridusseltsi esimees Valdmees Laitse vallaga ühinemise vastu. Järgmised kolm esindajat kõnelevad aga eelmiste vastu, mille järele maavolinikud küsimuse kohta sõna võtavad. Tehakse mitmesuguseid ettepanekuid, mis aga hääletamisel kõik tagasi lükatakse. Nii jäävad Laitse ja Riisipere valdade piirid muutmata. [---]

Kaja, nr. 307, 31. detsember 1928¹⁵

Laitse ja Riisipere valdade piiride muutmise küsimus jälle päevakorral

Laitse ja Riisipere valdade piiride muutmise küsimus on juba kauemat aega Harju maavalitsuse ja asjaosaliste valdade ringides kõne all olnud. Küsimus lõppes teatavasti sellega, et Harju maavolikogu koosolekul tagasi lükati ettepanek, millega Munalaskme asundus ja Sepo küla taheti Riisipere valla küljest liita Laitse valla külge. See maavolikogu otsus ei rahuldanud kohalikke elanikke ja neil päivil jõudis Harju maavalitsusele uus palve Munalaskme asunduse ja Sepo küla elanikkude poolt, millel leidis 99 allkirja, ja paluti, et tähendatud asundus ja küla Laitse valla külge liidetaks. Küsimus oli nüüd Harju maavalitsuse koosolekul arutusel, kus otsustati, et maavalitsuse seisukoht selles küsimuses muutmata on ja et valdade piiride õiendamise mõttes tuleks sarnasel korral, kui Munalaskme asundus ja Sepo küla Riisipere vallast Laitse valla külge

¹⁵ Ka Teataja, 2. jaanuar 1929.

liidetakse, Ürjapea ja Jaanika külad Laitse vallast Riisiperele anda.

See otsus pannakse maavalitsuse poolt järgmisele maavolikogu koosolekule kinnitamiseks ette.

Waba Maa, 2. veebruar 1929¹⁶

Laitse ja Riisipere valdade piiri muutmise küsimus

Munalaskme asunduse ja Sepu küla elanikud esinesid omal ajal palvega, et neid Riisipere vallast eraldataks ja Laitse valla külge liidetaks. Maavalitsus leidis sel puhul, et piiride õiendamise mõttes tarvilik oleks Laitse valla külge kuuluvad Ürjapea ja Jaanika külasid Riisipere valla külge liita. Kuid viimasel maavolikogu koosolekul lükati valdade piiride muutmise ettepanekud tagasi, mille tagajärjel Munalaskme asunduse ja Sepu küla elanikud uue palvega maavalitsusele esinesid, et nende elamispunktid Laitse valla külge arvataks. Sel puhul esitas maavalitsus nüüd oma endise ettepaneku maavolikogule vastuvõtmiseks. Küsimuse harutamisel tekib vaieldus mv. Tomsoni (Riisiperest) ja Gefria (Laitse vallavanem) vahel. Mv. Tomson pooldab, et Ürjapea ja Jaanika külad Riisipere külge liidetaks, sest Laitse vald olevat niivõrt väike ja elujõuetu, et tal lähemal ajal ikkagi tuleb kadumise peale mõelda. Gefria seletab, et Laitse vald on kõige elujõulisem Eesti valdadest, sest seal on kõige väiksem isikumaks. Mv. Tomson arvab, kogu selle asja algatajaks, olnud endine Munalaskme mõisnik Hueck (Tallinna omaaegse linnapea poeg), kes omal ajal tahtnud Riisipere vallast normaaltalu saada ja seda mitte saades ähvardanud vallale selle eest kätte maksta. Hääletamisel olid Munalaskme asunduse ja Sepu küla liitumise poolt Laitse valla külge 14 häält, vastu 2. Ürjapea ja Jaanika külade liitumise poolt Riisipere valla külge 9 häält, 7 vastu.

¹⁶ Ka *Kaja*, nr. 28, 2. veebruar 1929.

Waba Maa, 20. märts 1929¹⁷

Laitse ja Riisipere valdade piirid muudetakse kolme küla ja ühe asunduse vahetamisega ühest vallast teise külge.

Maaomavalitsus, nr 7, 10. aprill 1929

Laitse valla kaotamise vastu

Vallavolikogu hiljutisel koosolekul tegi vallavanem teatavaks, et viimasel ajal vool mõjule olevat pääsenud, mis pooldab väikeste valdade kaotamist ja nende liitmist suuremate valdadega. Kuna ka Laitse vald on määratud kaotamisele, siis pani vallavanem ette, et volikogu selles asjas seisukoha võtaks.

Vallavolikogu küsimust kaaludes leidis, et seni veel juhust ei ole olnud, kus terve vald tahab mõne teise vallaga ühineda, küll on aga harilikud nähted, kus teatavad vallaosad paluvad senistest üksustest eraldamist. Mis puutub eriti Laitse vallas, siis olevat vald majandusliselt rahuldavas seisukorras, missugune seisukord valla liitmise puhul mõne teise vallaga tuntavalt langeda võiks. Sellepärast otsustas vallavolikogu ühel häälel kohtu- ja siseministeeriumi ees esineda palvega, et Laitse valla kaotamise küsimusele käiku ei antaks.

Kaja, nr. 273, 19. november 1929

Riisipere ja Laitse valdade piirid jäävad muutmata

Möödunud aastal 18. ja 19. märtsil ärapeetud koosolekul otsustas Harju maavolikogu kohapealt tulnud soovi-avalduste kohaselt Riisipere ja Laitse valdade piirid sel teel muuta, et osa Riisipere valla maadest Laitse valla külge

¹⁷ Uudist kajastas lühidalt ka *Kaja*, nr. 67, 20. märts 1929.

liidetakse. Kuna selle piirimuutmise vastu vaidlesid nii Riisipere vallavolikogu kui ka osa liidetavate maa-alade elanikkudest ja et maavolikogu otsuse kohaselt piirimuutmise teostamisega läheks Laitse valla piirkonda senine Riisipere valla Munalaskme koolimaja ühes kooli hoonete ja inventariga, mille omandamise ja edaspidise kasutamise tingimused maavolikogu on jätnud otsustamata, otsustas kohtu- ja siseministri kohusetäitja Harju maavolikogu otsuse 18. ja 19. märtsist sellest aastast Riisipere ja Laitse valdade piiride muutmise asjus jätta kinnitamata.

*Kaja, nr. 3, 4. jaanuar 1930*¹⁸

Uued näod Harju maavolikogus

Harju maavolikogu koosolek, mis 15. jaanuaril algas, on tähelepanu äratanud selle poolest, et seal esineb terve rida uusi maavolinikke. [---] Muudatuste tagajärjel tükib senine maavolikogu liige kogude rühmast Jaan Gefria, kes nüüd rühmas liidriks tahab saada, esimest viiulit mängima. [---] Laitse ja Riisipere valdade piiride muutmise küsimus, mis juba pikemat aega päevakorras on seisnud, tuli maavalitsuse ettepanekul sellel koosolekul jälle arutamisele. Maavalitsuse ettepaneku kohaselt tahetakse mõned maa-alad Riisipere valla küljest Laitse valla külge liita. Küsimuse arutamiseks on kohale ilmunud ka kohalikkude elanikkude esindajad. Peale pikemaid läbirääkimisi, mis üle tunni aega võtavad ja mille vältel tahetakse kõnelejate kõneaega ühe minutiga piirata, otsustatakse maavalitsuse ettepanek tagasi lükata ja liitmise küsimuses korraldada kohapeal rahvahääletus.

¹⁸ Sarnase sisuga uudised ilmusid ka ajalehtedes *Päewaleht*, nr. 3, 4, jaanuar 1930 ja *Maaleht*, 4. jaanuar 1930.

¹⁹ Valdade piiride muutmisest kirjutas ka *Kaja*, nr. 13, 16. jaanuar 1931.

*Waba Maa, 16. jaanuar 1931*¹⁹

Laitse valla kinnisvarad uuele hindamisele

Laitse vallavolikogus leiti, et valla kinnisvarade hind, mis juba aastate eest määratud 4960 kr peale, ei vasta enam praeguse aja nõuetele, mispärast vallavalitsusele ülesandeks tehti uut kinnisvarade hindamist korraldada. Selleks tööks lubati vallavalitsusele ka väljaspoolt asjatundjaid kutsuda.

*Waba Maa, 28. oktoober 1931*²⁰

Juurdelõikeid ainult suurematele

Laitse asunduse külje all asuvast riigi tagavaramaast planeeriti 14½ hektari suurune uudismaakoht, millele kandideeris kohalik sepp Mihkel Pooverus. Õndsas usus ja lootuses, et see maatükk talle nüüd varsti kätte antakse, hakkas sepp muretsema endale maa harimiseks-pidamiseks tarvilikku inventari. Kahe aasta kestel on hoolas töömees soetanud kõik tarvilikud põllutööriistad, kaks hobust ja neli lehma, aga mis tal tänini puudub – on maa. Et loomad nälga ei sureks, selleks on sepp rentinud asunikelt harimiseks ääremaid. Lugematul arvul on sepp läkitanud palvekirju vastavaisse ametiasutustesse, on teinud isiklikult palju-palju käike põllutöoministeeriumi kõrgete härrade juurde, kuid sealt on antud vaid lubadusi ja on kästud oodata.

Käesoleva aasta algul teinud mees järjekordse reisu ministeeriumi ning tuba nr. 3.-dast on talle antud vastuseks, et maa saamine on väga küsitav, sest teil pole

²⁰ Sarnane teade ilmus ka ajalehtedes *Kaja*, nr. 251, 28. oktoober 1931 ja *Pärnumaa Teataja*, 29. oktoober 1931.

ennem maad olnud ega ole olnud varem maa-asjus riigiga vähematki tegemist. Niisugune asi nõudvat pikemat kaalumist. Sepp algas asja otsast peale riigimaadevalitseja juurest. Seal anti lubadus, et käesoleva aasta 1. aprilliks antakse koht kätte. Möödus aprill, lubadus jäi täitmata. Sepp tuletas meelde lubadust riigimaadevalitsejale, sai uue tähtpäeva – jaanipäevaks. Enne ei saavat kokku komisjoni, kes otsustab krundi väljaandmise. Peale selle pidavat sõitma kohapeale erikomisjon, kes otsustab, kas see maa on üldse harimiskõlblik. (Ega või ometi anda inimesele harimiseks kõlbmatut maad!).

Möödas on jaanipäev, aga ei ole Laitse sepp seni näinud ühtki komisjoni ega ole saanud ka mingitki vastust oma krundi asjus. Sepal on muretses juba palgidki elumaja ehitamiseks, inimesel on püüdu ja tahet luua eluaset oma suurearvulisele perekonnale, ent kurdiks jääb selle vastu põllutöoministerium. Kurdiks ei jäänud aga ministerium kahe kogumehe poja palvele, kes soovisid saada oma 40-50-hektarilistele taludele juurdelõikeid. Taludes on tegelikeks peremeesteks pojad ja neile anti käesoleval kevadel lahkesti juurdelõigetena 12-14 hektarit uudismaad. Sepal ei ole praegu maad, tema oodaku!

Tapa sõnumed, 11. juuli 1931²¹

Metsavaht rendib heinamaad

Laitses on metsavahiks A. K., kellel on kasutada oma palgatalu kõrval veel teine talu, mis naise nimel. Kuna A. K. ise ei jõua kõike oma heinamaid ära teha, siis rendib ta need teistele välja. Ümbruskonna loomapidajaid on see väga pahandanud, miks lastakse riigiametnikke heinamaadega hangeldada. Palju nurinat on tekitanud ka A. K. teguviis, mis seisab selles, et mõnele mehele annab liigagi palju metsa, kuid

teistele ta jälle ei anna tarvisminevatki. Nii on teada juhuseid, kus Laitse metsavaht andis mehele, kellelt ta lupja ostis, puid. Ka veab metsavaht oma abilistega igal talvel palke saeveskisse, et ta sealt ka midagi tagasi tooks, seda pole keegi näinud.

Maaleht, 20. september 1932²²

Kiri toimetusele

Väga austatud “Maalehe” toimetaja!
Teie lugupeetud lehes nr. 100 (874) 20. sept. 1932. a. ilmunud kirjelduse puhul “Metsavaht hangeldab heinamaadega”, palun alljärgnev seletus lahkesti ära trükkida:

Ei vasta tõele, et olen minu käes kasutada oleva palgakoha heinamaid väljarentinud, küll olen osa heinamaad nn “kahasse” või poole peale andnud teha maatameeste ja väikekoha pidajate kätte, missugune toiming on ka ülemuse poolt lubatud.

Ei kuulu metsavahi võimusesse ühele rohkem metsast puid välja anda kui teisele, sest metsaülem teeb metsavahile sellekohase käsukirjaga teatavaks, kui palju keegi isik puid on ostanud ja missugust käsku peale täitmist metsnik kohapeal pärast käib kontrollimas kändude lugemisega ja tembeldamisega, nii et metsavaht jääb ainult puude väljaandjaks nende omanikele.

Puud, mis ma saeveskisse vedasin, olid mul oma raha eest ostetud, missugune dokument on olemas metsaülema kantseleis.

Isiku, kes neid valetateid on minu tegevuse kohta levitanud, võtan kohtulikule vastutusele.

Kõige austusega

A. Kulderknup

Laitse vahtkonna metsavaht

Maaleht, 6. oktoober 1932²³

²¹ Ka *Lääne Hääl*: maarahva häälekandja, nr. 28, 11. juuli 1931.

²² Ka *Tartu Maaleht*, 20. september 1932.

²³ Ka *Tapa Sõnumed*, 6. oktoober 1932.

Laitse vald müüs maad. Laitse vallavolikogu otsustas oma magasiada krundi, millest vallal kuigi suurt tulu ei ole, ära müüa J. Jääratsile ja selleks operatsiooniks Harju maavolikogult luba nõutada. Krundi hinnaks määrati 150 kr ja tingimuseks tehti, et krundil asuvasse hoonesse ei tohi viinamüüki paigutada ei seesjoomiseks ega väljaviimiseks, sest krunt asub valla- ja koolimaja läheduses.

*Waba Maa, 30. mai 1933*²⁴

Lasterikkaid perekondi

- Laitses, Vansi külas: Liisa ja Johannes Elmannide abielupaaril on 7 last, 3 poega ja 4 tütart, kellest 1 poeg on surnud.
- Johanna ja Anton Molokof'idel on olnud 6 last, 2 poega ja 4 tütart, neist 2 surnud.
- Juulie ja Leo Nõmbergidel on 7 last, 3 poega ja 4 tütart.
- Laitse külas: Anna ja Johannes Viikmannidel 10 last – 4 poega, 6 tütart.
- Ingu külas: Julie ja Jaagup Petrofferidel on olnud 12 last, kellest aga 11 surnud, järele jäänud on 1 poeg, kes teenib praegu kaitseväes sundaega.
- Marie ja Aleksander Nõmbergidel on kuus last, 3 poega ja 3 tütart.
- Leena Fromannil on 7 last, 1 tütar ja 6 poega; kõik täisealised. Poeg Voldemar on tuntud maadleja, kelle jälgedesse tahab astuda ka noorem poeg Oskar. Perekonna isa ammugi surnud.
- Liine ja Ants Einbergidel on olnud 7 last, neist elavad 1 tütar ja 3 poega.

Maaleht, 15. märts 1935

²⁴ Teade ilmus ka ajalehtedes *Tapa Sõnumed*, 30. mai 1933 ja *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 64, 31. mai 1933.

Asutamisel uus suurem veeühisus.

Munalaskme jõe ülemjooksu Kernupoolse haru süvendamiseks on praegu Laitse ja Riisipere valdade maaomanike seas käimas eeltööd uue Inguoja veeühisuse ellukutsumiseks. See veeühisus oleks kujunenud üheks suuremaks veeühisuseks Harjumaal, kuna selle piirkonda oleks kuulunud 101 majapidamist 1074,5 ha suuruse maa-alaga ja üle 24 km pikkuse uue peakraaviga. Kuid Kernu vallas asuvad maapidajad ei olnud uue veeühisuse asutamisega päri ja sellepärast olid Laitse ja Riisipere valdade maapidajad sunnitud vähema töökavaga leppima.

Praeguse töökava kohaselt tuleks asutataval veeühisusel uut peakraavi kaevata 6173 m pikkuses ja umbes 30 000 kantmeetri mahuga, kuna harukraave tuleks 6 ja nende kogupikkus oleks 5563 m ning töö suurus 12 322 kantmeetrit. Uue veeühisuse piirkonda jäävad nüüd 54 majapidamise maad 582,6 ha suuruses.

*Kaja, nr. 166, 17. juuli 1935*²⁵

Traktorid tööga ülekoormatud. Neil päevil avab Kirna²⁶ vallas Maarja külas Mäevere talupidaja Oskar Tummeltau oma talus uue riikliku traktoriijaama, mille töötamise piirkonnaks jäävad Kernu ja Laitse vallad. Seega töötavad Kloostri maatulunduse konsulendi piirkonnas praegu tervelt 7 traktoriijaama. Traktori-jaamade pidajatega on töötamislepinguid juba korduvalt pikendatud, kuna künnitööd on Kloostri piirkonnas praegu väga rohkesti ja uusi ülesandmisi tuleb iga päev juurde.

Päewaleht, nr. 222, 13. august 1935

²⁵ Veeühisuse loomisest kirjutas ka *Teataja*, 19. juuli 1935.

²⁶ Originaaltekstis ekslikult *Kurna*.

Laitses renditakse jahimaid

Oma viimasel koosolekul otsustas Laitse vallavolikogu välja rentida jahipiirkondade moodustamiseks või täiendamiseks valla maid oma valla elanikele 10 sendiga ha eest aastas. Rendileandmise juures tehakse tingimuseks, et rentnik maid võõrastele jahipidamiseks edasi ei rendiks.

Uus Eesti, nr. 8, 25. september 1935

Ruila kogukond tahab Laitse külge

Kernu valla Ruila kogukonna elanikud esinesid siseministeeriumile palvega, et Ruila kogukond eelseisva valdade piiride ümberkorraldamise puhul liidetaks Laitse valla külge.

Uus Eesti, nr. 82, 8. detsember 1935²⁷

11. mail oli Laitse vallamajas uue Inguoja veeühisuse asutamise koosolek, millest osa võtsid 25 asutajat, kes peale läbirääkimiste otsustasid uue veeühisuse ellu kutsuda. Uue veeühisuse piirkonda on arvatud 56 majapidamist 556,70 hektari suuruse maaalaga.

Uus Eesti, nr. 129, 13. mai 1936²⁸

Uusi traktorijaamu Kloostriisse

[---] Neil päevil Vasalemma asunduses peetud Kloostri põllumeeste konvendi täiskogu koosolekul tehti muu seas rida tähtsamaid otsuseid. [---] Edasi otsustati Laitse valda Töökmanni veskisse, mille pidajaks on Sepsivart, asutada seemnevilja sortimise punkt, kuna Nõvasse kus praegu

puudub traktorijaam, otsustati uus eratraktorijaam ellu kutsuda ning palvega esineda, et Riisipere veeühisuse juurde asutataks uus riiklik traktorijaam. [---]

Uus Eesti, nr. 89, 2. aprill 1937²⁹

Võidupühaks 90 valda võõrnimedest puhtaks

Kõigi andmete kohaselt saavad Võidupühaks võõrnimedest täielikult puhtaks ümmarguselt 90 valda. Need eesrinnas sammujad on: [---] Harjumaal – [---] Laitse.

Postimees, nr. 110, 24. aprill 1937

Inguoja veeühisus teeb laenu. Laitse vallas tegutseva Ingu oja veeühisuse viimasel peakoosolekul anti juhatusel volitus teha maapangast laenu 3000 kr suuruses.

Uus Eesti, nr. 126, 10. mai 1937

Kes ülendati usaldustalude auastmesse

Põllutöökojas on koostatud nimekiri uudismaa usaldustalude kohta maal. Lisaks eelmises “Maa Hääl” toodud Virumaa usaldustaludele anname lugejatele teada uudismaa usaldustalupidajad ka Järva- ja Harjumaal. [---]

Harjumaal esineb 37 usaldustalu, nendest seni avaldamatuid 27. [---] Keila konvent: [---] Voldemar Põldaas, Kingisepa, Ingu, Laitse. [---]

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 62, 2. juuni 1937

²⁷ Teade ilmus ka ajalehtedes *Teataja*, 9. detsember 1935 ja *Pärnumaa Teataja*, 10. detsember 1935.

²⁸ Ilmus ka ajalehes *Teataja*, 15. mai 1936.

²⁹ Seemnevilja sortimise punkti rajamist Laitsesse mainisid ka *Uus Eesti*, nr. 83, 24. märts 1937 ja *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 37, 2. aprill 1937.

Harjumaal 71 tuuleveski varet lammutamisele

Teatavasti kogus Harju ajutise maavalitsuse ehitusteede osakond vallavalitsuselt andmeid nende tuuleveskite kohta, mis olid muutunud varemeiks ja jäetud hävima. Nüüd on andmed kõigist valdadest kohale jõudnud ja lähemal päevil esineb osakond ajutisele maavalitsusele ettepanekuga, et vastava seaduse alusel määrataks 1. augustiks 1938. aastaks lammutamisele tervelt 71 sellist tuuleveskit Harjumaal, mis on muutunud varemeiks või jäetud hävima.

Lammutamisele määratavaist tuuleveskitest asetsevad [---] Kernu vallas 1, [---] Laitse vallas 1, [---] Riisipere vallas 1, [---].

Uus Eesti, nr. 172, 29. juuni 1937

180 adrajaama uudismaade künniks

Põllutöoministeriumis on selgunud uudismaa künnitööde teostamiseks loodud traktori-adrajaamade võrk maal. Seni on põllumajanduse osakonna direktori poolt kinnitatud 180 adrajaama asukohad. Nendest töötavad omaniku riistadega 110 ja riigiriistadega 70 eratraktori jaama. [---]

Harjumaal tegutseb adrajaamu kõige rohkem, nimelt 28, nendest on 11 uued – [---] Johannes Tamberg, Aru küla, Laitse; [---].

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 76, 7. juuli 1937

Kaks uut valimisjaoskonda. Riigivolikogu valimiste peakomitee otsusega on

Harju ajutise maavalitsuse ettepanekul lubatud eelseisvaiks Riigivolikogu valimisteks Harjumaale juurde asutada kaks uut valimisjaoskonda, nimelt Laitse asunduse ja Varbola koolimajja. Seega tõuseb valimisjaoskondade arv, kus kodanikud võivad oma hääled ära anda, Harjumaal 178-le.

Teataja, 11. veebruar 1938

Harju vallavanemad nõupidamisel

Esmaspäeval toimunud Harjumaal vallavanemate nõupidamiskoosolekult maavanema K. R. Ruusi juhatusel võtsid osa Keila, Vääna, Harku, Laitse, Kernu, Riisipere, Varbola, Hageri ja Saue valdade vallavanemad, kuna arutusel olid küsimused, mis puudutavad tähendatud valdade piiride muudatust.

Raskemaks probleemiks nõupidamisel oli Vääna, Kernu ja Laitse valdade küsimus, millised vallad Siseministeriumi kava kohaselt teatavasti likvideerimisele on määratud. [---]

Likvideerimisele määratud Kernu valla küsimuses tuuakse vallavanema poolt ette, et Kernu vald on praegu täiesti elujõuline. Vallavanema väited ettetoodule on seevõrra kaalukad, et ka Harju maavanema poolt lõpuks lootusi antakse Kernu valla allesjäämiseks. [---]

Edasi tahab Riisipere vald oma külge liita Läänemaalt Ellamaa, Lepaste ja Viti külad 400 elanikuga, millede vastu ei vaielda ning Laitse valla likvideerimise puhul ka terve Laitse valla ilma 3 taluta. [---]

Uus Eesti, nr. 188, 12. juuli 1938³⁰

³⁰ Täpselt sama uudis ilmus ajalehtedes Järva Teataja, nr. 79, 13. juuli 1938; Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 13. juuli 1938; Tartumaa

Teataja, 13. juuli 1938; Teataja, 13. juuli 1938 ja Pärnumaa Teataja, 14. juuli 1938. Teistsuguses sõnastuses kirjutas reformist Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 81, 13. juuli 1938.

Harju vallavanemad vaidlevad

Esmaspäeval jätkus Harju maavalitsuse ruumes maavanema K. R. Ruusi juhatusel Harjumaa vallavanemate nõupidamiskoosolek valdade piiride ümberkorraldamise küsimuse arutamiseks.

Raskeimaks küsimuseks nõupidamisel osutus likvideerimisele määratud valdade olukord. Sääraseid valdu oli selles grupis kolm, nimelt Vääna, Laitse ja Kernu, kust vallavanemad püüdsid igati oma valdade olemasolu põhjendada. [---]

Küll aga ollakse nõus liitma Keila valla külge Laitse vallast 1 talu.

Järgnes likvideerimisele määratud Kernu ja Laitse valdade küsimus. Ka siin selgus, et Kernu vald ei taha likvideerimisest kuulagi, vaid vallavanem Reintam toob ette, et Kernu vald tahtvat oma piiride laiendamiseks juurdelõikeid Hageri ja Laitse valdadest. [---]

Kriitilisem on aga Laitse valla seisukord, kus on viimaste andmete järele ainult 838 elanikku. Kuid sellele vaatamata raiub ka Laitse vallavanem K. Järvlepp agarasti valla likvideerimise kavale vastu, on aga lõppeks siiski sunnitud teatama, et juhul, kui vald tõesti peaks likvideeritama, mis on aga vallarahva tahtmise vastu, siis on Laitse valla elanikud nõus ühinema ainult Riisipere vallaga kogu valla ulatuses, nagu seda ka siseministeeriumi kava ette näeb. [---]

Päewaleht, nr. 185, 12. juuli 1938

Harjumaa valdade reform

Valdade reform, mille sihiks on valdade elujõulisemaks muutmine, taotleb seda eesmärki väikevaldade ümberkorraldamise teel. On ilmne, et valdade arvu samaks jäädes valdade elujõuliseks muutmine

võimatuks osutub. Sisuliselt tähendaks see siis suuremate elujõulisemate valdade jõuetuks tegemist. Valdade elujõulisemaks muutmine on võimalik ainult siis, kui valdade arv ümberkorraldamisel väheneb. Ainult valdade arvu vähenedes on võimalik suurema elanike arvuga valdu saavutada.

Esitatud maavalitsuse kava järele on väheneks valdade arv Harjumaal 13 võrra. Kavas esineb aga võrdlemisi vähe valdade tükeldamisi mitme valla vahel. Suurem osa valdu liidetakse tervikuna, mis tähendab sisuliselt õieti kahe valla ühendamist uueks vallaks, sageli koguni uue nimega ja uue keskusega. Valdade ühendamiste ja tükeldamiste kõrval kavatsetakse veel terve rida piiride õgvendusi mitmesugustel motiividel.

Praegu on Harjumaal 44 valda, mis pindalalt ja elanike arvult on väga erineva suurusega. [---] Alla 1000 elanikuga valdu on Harjumaal praegu 8. Neist [---] Laitse (832 elanikku), [---].

Laitse vald jaguneks Kernu ja Riisipere valdade vahel. Kernu valla külge kavatsetakse liita Laitse asunduse, Mäe ja Vansi külade piirkond, kuna ülejäänud Laitse valla osa liitaks Riisipere vallaga. [---]

Päewaleht, nr. 213, 9. august 1938³¹

Uute valdade koosseis ja nimed

Harju maakonnas. [---] Keila – moodustub senisest Keila valla maa-alast ja senistest Laitse, Kloostri ja Vääna valla osadest. Kernu – siia kuulub senine Kernu vald ja osa Laitse vallast. [---] Nissi – siia kuulub suurem osa Riisipere vallast, osa Laitse ja Varbola vallast, tükk Kloostri vallast ja Keila valla lahusolev osa. [---]

Uus Eesti, nr. 278, 10. oktoober 1938³²

Uus Eesti, nr. 216, 9. august 1938; Oma Maa, 10. august 1938 ja Teataja, 10. august 1938.

³² Sama uudis ilmus ka ajalehes *Järva Teataja, nr. 117, 10. oktoober 1938; Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 10. oktoober 1938; Tartumaa Teataja, 10. oktoober 1938; Teataja, 10. oktoober 1938 ja*

³¹ Harjumaa valdade reformist kirjutasid ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 75, 29. juuni 1938; Päewaleht, nr. 172, 29. juuni 1938; Tartumaa Teataja, 29. juuni 1938; Teataja, 29. juuni 1938; Uus Eesti, nr. 175, 29. juuni 1938; Pärnumaa Teataja, 30. juuni 1938; Postimees, nr. 213, 9. august 1938;*

Harjumaa uued vallad

Harjumaa senise 44 valla asemel on alates 1. aprillist 1939. a. 32 valda. Neist on kolm valda alla 500 elanikuga, nimelt Naissaare, Prangli ja Pakri, mis saartena muust maast eraldatud; kolm valda on 1500-2000 elanikuga; kõigis teistes valdades tõuseb elanikke üle 2000, seejuures 14 vallas kahe ja kolme tuhande vahel.

Alamal toome Harjumaa valdade territoriaalse koosseisu täiel kujul, nagu see Vabariigi presidendi poolt nüüd määratud; ja järgnevail päevadel teiste maakondade uute valdade koosseisu. [---]

9. Keila vald – maa-alaga, mis moodustub: [---] b) senise Laitse valla Vähepereveski nr A-149 talu maa-alast; [---]

10. Kernu vald – maa-alaga, mis moodustub: a) senise Kernu valla maa-alast; b) senise Laitse valla Mäe ja Vansi külade maa-aladest ning Laitse asunduse maa-alast kuni Ruila metsandiku kvartalite nr. 10 ja 11 maa-aladeni, viimased kaasa arvatud. [---]

19. Nissi vald – maa-alaga, mis moodustub: a) senise Riisipere valla maa-alast, välja arvatud Terjatu maakoha maa-ala; b) senise Laitse valla maa-alast, välja arvatud Laitse asunduse maa-ala kuni Ruila metsandiku kvartaliteni nr. 10 ja 11, viimased kaasa arvatud, Mäe ja Vansi külade ning Vähepereveski nr. A-149 talu maa-alad; c) senise Keila valla lahusosa – Jõgisoo mõisa järele olevate heinamaatükkide maa-aladest; d) senise Varbola valla Rahula küla maa-alast; e) senise Kloostri valla heinamaatükkide nr. 40, A-18 ja A-30 maa-aladest. [---]

*Uus Eesti, nr. 281, 13. oktoober 1938*³³

Pärnumaa Teataja, 11. oktoober 1938. Teises sõnastuses oli uudis ajalehes *Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 119, 10. oktoober 1938.*

³³ Muutuseid valdade arvus ja piirides kajastasid ka *Päewaleht, nr. 275, 10. oktoober 1938; Sakala, nr.*

Asutati 5 uut veeühisust. Harjumaa veekomisjoni koosolekul 27. selle kuu päeval [---] lükati edasi Munalaskme-Riisipere veeühisusele asutamiseks loa andmine Riisipere ja Laitse valdades. [---]

Uus Eesti, nr. 146, 28. mai 1938

Anti luba 4 uue veeühisuse asutamiseks. Viimasel Harjumaa veekomisjoni koosolekul anti asutamislõad 4 uuele veeühisusele Harjumaal. Asutamislõad said Munalaskme-Riisipere veeühisus Laitse ja Riisipere valdades, [---].

*Uus Eesti, nr. 344, 16. detsember 1938*³⁴

Adrajaamad künnavad uudismaid

Põllutöoministeeriumi põllumajanduse osakonnas kinnitatud eratraktori jaamade võrk osutub tänavu kõige tihedamaks Harjumaal, kus praegu künnavad lepingu alusel uudismaid 56 adrajaama. Täiesti uusi traktori jaamu tuli sel aastal juurde 13, kuna mitmed endised jaamad vahetasid pidajaid. Mullu töötas samas maakonnas ainult 43 jaama. Lepingud on tänavu sõlmitud uudismaade kündmiseks järgmiste eratraktori pidajatega: [---]

Kloostri konvendis tegeleb uudismaade kündmisega 8 adrajaama: [---] Joh. Talviste, Laitse vald, Aru küla, Uuetalu; [---]

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 88, 29. juuli 1938

133, 11. november 1938; Teataja, 14. oktoober 1938 ja Pärnumaa Teataja, 15. oktoober 1938.

³⁴ Teate edastasid ka *Päewaleht, nr. 341, 16. detsember 1938 ja Teataja, 16. detsember 1938.*

Uusi pullijaamu

Põllutöökoja abiraha toetusel on asutatud järgmised pullijaamad: [---]

Eesti hollandi-friisi karja alal: [---]

19. R. Persson, Laitse vald, Lagema talu, Harjumaal. [---]

*Järva Teataja, nr. 115, 5. oktoober 1938*³⁵

Ümberpaigutusi politseis

Politseitalituse direktori otsusega paigutati Narva prefektuuri Järve rajooni konstaabel Alfred Herodes omal palvel Tallinn-Harju prefektuuri Laitse rajooni konstaabliks. [---]

Päewaleht, nr. 311, 16. november 1938

Laitses ainult kahe küla nimed muutmisel

Laitse vallavolikogu otsustas muuta ainult kahe küla senised nimed. Nimelt muudetakse Härjapea küla Ürjapeaks ja Ingu küla "Hinguks", kuna teised Laitse valla külad jäävad seniste nimedega.

*Päewaleht, nr. 79, 20. märts 1939*³⁶

Harju uutele valdade abisekretärid

Harju maavanema K. R. Ruusi otsusega määrati uute Harjumaa valdade abisekretäride ajutisteks asetäitjaiks 1. aprillist käesolevast aastast arvates kuni

uute abisekretäride ametisse kinnitamiseni harilikus korras: [---]

Saue valda – praegune Laitse valla sekretär Johannes Uutma [---]

*Päewaleht, nr. 83, 24. märts 1939*³⁷

Uusi annetusi allveelaevastiku sihtkapitalile

Allveelaevastiku sihtkapitalile on Tallinnast käesoleval nädalal tulnud rida vanametalli annetusi. [---]

Väljaspool Tallinna annetasid vanametalle: [---] Laitse vallavalitsus – 849 kg; [---]

*Uus Eesti, nr. 220, 16. august 1939*³⁸

Endiste valdade ülejäägid vallamaja ümberehitamiseks

Endistest Riisipere ja Laitse valdadest moodustatud uue Nissi valla valitsus vaatas läbi endiste Riisipere ja Laitse valdade aruanded möödunud 1938.-39. majandusaasta kohta. Ülejääki näitasid endise Riisipere valla aruanne 6497 krooni ja endise Laitse valla aruanne 57,08 krooni, kokku seega 6554 krooni ülejääki.

Nissi vallavalitsus võttis aruanded vastu ja määras ülejäägist 2494 krooni tagavarakapitaliks, kuna 4060 krooni võetakse lisaeelarve tuludeks. See summa kasutatakse Nissi algkoolimaja välisvärvimiseks ning praeguse vallamaja ümber- ja juurdeehitamiseks.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 94, 21. august 1939

³⁵ Uudise leiab ka ajalehtedest *Lääne Elu: Läänemaa häälekandja*, 5. oktoober 1938; *Tartumaa Teataja*, 5. oktoober 1938; *Teataja*, 5. oktoober 1938 ja *Pärnumaa Teataja*, 6. oktoober 1938.

³⁶ Ka *Uus Eesti*, nr. 79, 20. märts 1939 ja *Teataja*, 20. märts 1939.

³⁷ Ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 34, 24. märts 1939 ja nr. 53, 12. mai 1939.

³⁸ Ka *Päewaleht*, nr. 220, 16. august 1939.

2. Laitse koolielust

Vald ei võta jõulupuu kuludest osa

Laitse valla algkooli õpetaja Reimann korraldas oma algatusel ja kulul 1. ja 2. klassi õpilastele jõulupuu. Nüüd esines õpetaja R. vallanõukogule ettepanekuga, et viimane jõulupuu korraldamise kulud oma kanda võtaks. Vallavanem soovitas vallal kuludest osa võtta 100 marga suuruses, kuid kinnisel hääletamisel kukkus ettepanek läbi ja nii jäid jõulupuu kulud õpetaja R. kanda.

Tallinna Teataja, nr. 50, 2. märts 1922

Laitse vald koolivõrgu kavaga hädas

Ärevaid päevi elab üle Laitse vald, kellele maakonna koolivalitsuse poolt ähvardatakse kaela siduda Laitse mõisa kõlbmata ruumijaotusega härrastemaja, mille väärtus Kroonu hindamise järele umbes 1½ miljoni on ja teist niipalju kordaseadmine nõuab. Vallal omal on vallasüdames (vallamaja juures) eeskujulik koolimaja, kuid ühe klassitoaga ja ühe õpetaja eluruumidega. Vald oleks valmis kiirel käel juurde ehitama vastavad ruumid, kuid sellega ei ole nõus maakonna koolivalitsus, kes nõuab kooli üle viimist Laitse mõisa nende poolt ettenähtud koolivõrgu kavasse. Vald on härrastemajast lahti ütlenud ja jääb ootama ülemuse korraldust. Nähtavasti ei ole niisuguse vastastiku „nägelemise“ tagajärjel võimalik eeloleval õpiaastal siin ega seal koolitööd korralikult algada.

Waba Maa, 10. juuli 1922

Laitse algkooli hoone (E. Sulepi kogust).

Laitse vald kooliõpetajaga hädas

1920. aasta oktoobrikuul oli Laitse vallanõukogu ees Laitse algkooli 2. kooliõpetaja valimine. Teiste hulgas kandideeris selle koha peale ka pr. E. R., kellel oma hariduse ja koolitöö praktika kohta ühtegi tunnistust ette panna ei olnud. R. seletas, et ta juba kümme aastat õpetajana koolides on töötanud ja kõige viimati Silla ministeeriumi koolis 1 aasta ametis olnud. Kõik tunnistused tema hariduse ja õpetaja ameti kohta jäänud Silla ministeeriumi koolijuhataja kätte. Vallanõukogu valis E. R. kooliõpetajaks.

Hiljem palus Laitse vallavalitsus Silla algkooli (endise ministeeriumi kooli) juhatajat E. R. dokumendid ära saata. Nüüd tuli aga avalikuks, et Silla ministeeriumi koolis ei ole E. R. kunagi õpetajaks olnud, ega ole seal ka ühtegi tema tunnistust. Käesoleva õppeaasta algul teatasid 12 õpilase vanemad, et nad oma lapsi ei usalda kooliõpetaja E. R. juurde kooli saata, mispeale kooli hoolekogu Harju maakonna koolivalitsusele E. R. koolitöölt kõrvaldamise kohta ettepanekuga esinenud. Ka teatatud asjast haridusministeeriumisse. Sellest hoolimata töötab R. praegu veel õpetajana Laitse algkoolis.

Kaja, nr. 310, 29. detsember 1922

Võltsitud dokumentidega kooliõpetaja

16. oktoobril 1920. a. valiti Järva maakonna Väätsa valla kodanik Emma Reimann oma õe Erika Dubas'e soovitusel, kes Lääne maakonnas Laitse vallas sekretärina teenib, Laitse vallakooli kooliõpetajaks, missugusel kohal tema kuni käesoleva ajani teenis. Valimistel atesteerinud Reimanni tema õde Dubas, kes seletanud, et Reimann olla gümnaasiumi 8 klassi lõpetanud, kolm aastat Tallinnas Beljævi gümnaasiumis ja 1 aasta Lillu ministeeriumi koolis õpetajana teeninud, mispärast valla nõukogu poolt ühel häälel kooliõpetajaks valiti.

Läinud aastal hakanud Reimann end klassis laste juuresolekul ebaviisakalt ülespidama, suitsetanud klassis, tarvitanud lubamatuid ütelsi jne. Sarnane asjaolu tekitas lapsevanemate seas pahameelt ning lõpuks sai ka vallanõukogu sellest teada, kuid mitmesugustel põhjustel jäi kõik endiseks. Samal ajal hakkasid ka kuulujutud liikuma, et Reimann olla algharidusega ja kooliõpetaja kutsele mittevastavate teadmistega.

1921. a. algul vabastas koolivalitsus kõik kooliõpetajad, kellel keskkooliharidus puudus, kuna aga viimastele kohuseks tehti kooliõpetaja kutseeksami ära anda. Nüüd oli Reimannil häda käes ja ta pööras oma õe Erika Dubase poole abisaamiseks. Dubas teatas koolivalitsusele ametlikult vallavanema allkirjaga, et Reimann gümnaasiumi 8 klassi on lõpetanud. Et asi kindlam oleks, valmistanud Reimann tunnistuse keskkooli lõpetamise üle, lasknud kellegi Anton Mangeli tunnistajana alla kirjutada ja palunud ka Elisabet Lelmeri alla kirjutada, kuid viimane ütelnud allakirjutamisest ära, mispärast Reimann Lelmeri nime ise alla kirjutanud ja tunnistuse õe kaudu valla volikogule esitanud ning asjad olnud korras.

Kõigest sellest said kohtuvõimud teada ja panid juurdluse toime, kus eelnimetatud võltsimine kindlaks tehti ja selgusele jõuti, et Reimann ainult neljaklassilise linnakooli on lõpetanud, ning kusagil ennemalt kooliõpetajaks pole olnud.

Emma Reimann ja tema õde Erika Dubas tunnistasid endid dokumendi võltsimises süüdlaseks ja võeti vahi alla.

Kaja, nr. 59, 4. märts 1923

Muudatused Harju maakonna algkoolide võrgukavas

[---] Munalaskme algkool suletakse 1925. aastal. Nissi kooliringkonna juurde arvatakse ka Laitse vallas asuv Jaanika küla. Laitse vallas avatakse Laitse algkooli 5. klass 1925. aastal, 6. klass 1926. aastal.

Kaja, nr. 193, 25. juuli 1923

Haridusnädal Laitses

Laitse koolimajas korraldati 25. veebruaril Harjumaa haridusnädala puhul kõnekoosolek, kus kõnega esines J. Depmann, selgitades küsimust, mis kasu saadab haridustöö ja kuidas seda korraldada. Peale läbirääkimisi otsustati asutada Laitse haridusselts ja valiti põhikirja väljatöötamiseks ja registreerimiseks ajutine juhatus. Kuna Laitse ümbruses usuline liikumine laialt maad võtnud, siis oli seni siin haridusseltsi asutamine raskendatud.

Päewaleht, nr. 59, 1. märts 1926

Maa ajab kooliõpetajad tülli

[---] Algkooli maa-ala asub Laitse mõisa pargis, tükk maad koolimajast kaugel. 1925. a. 30. juunil jaotas hoolekogu mõisa pargi (heinamaa) koolijuhataja ja õpetaja vahel ühetasaselt, tõmbas sirge joone üle pargi ja asi oli korras. Tuli aga uus juhataja J. Reintamm. Esialgul saadi hästi läbi. Juhataja oma maatükist suurt ei hoolinud.

Tema osa oli mõisa õuel, inimesed käisid üle. Õpetaja Loorberg haris oma osa hoolikalt, tegi aia ümber jne.

18. juunil sellel aastal tuli hoolekogu kokku ja vahetas maatükid õpetajate vahel ümber: mis oli juhataja R. käes, see anti õpetaja Loorbergile ja Loorbergi „hingemaa“ Reintammile. Õp. Loorberg tundis, et temale ülekohut tehtud. Tema on oma maatüki korda seadnud. Raha sisse pannud, hoolikalt harinud ja nüüd keset majandusaastat võetakse käest ära. Asi läheb kohtusse ja maaprotsess võib pikale venida.

Kaja, nr. 144, 24. juuni 1928

Hingemaa eeskujuks koolimaale

Laitse koolimaana on õpetajate käes kasutada „Vana park“. 1925. aastal jaotati maa mõlemi kooliõpetaja vahel ära, mis juures liisu teel kumbagi õpetaja osa kindlaks määrati. Ei või ütelda, et mõlemi poole koolimaa eest oleks ühteviisi hoolt kantud. Kuna ühe poole pidaja oma osa korraspeoks palju vaeva ja energiat pühendas, rentis teisepoole kasutaja oma osa lihtsalt välja. Seda tegi ka tema järeltulija, praegune koolijuhataja Reintam. Mõistagi, et sarnase kasutamiseviisi juures varsti hakkas silma paistma, nagu ei oleks tükid üheväärsed. Sellepärast tegi kooli hoolekogu tänavu uue Saalomoni otsuse, et õpetajate kohad tulevad ümber vahetada. Ümbruskonnas arvatakse, et see ümbervahetamine lihtsalt vana veneaegse hingemaade süsteemi järelaimamine on, kus iga kolme aasta tagant maa ümber jagati, nii et lõpuks kellelgi tahtmist ei olnud oma maad korralikult pidada, teades, et ta varsti niikuinii teise kätte läheb, kes teda viimase võimaluseni välja kurnab. Nähtavasti on sarnane hingemaa süsteem Laitse kooli-isadele eeskujuks.

Waba Maa, 5. juuli 1928

Kiri toimetusele

Väga austatud „Kaja“ toimetajale. „Kajas“ 24. juunil sellel aastal nr. 144 ilmunud sõnumi puhul pealkirja all „Maa ajab kooliõpetajad tülli“, palub Laitse algkooli hoolekogu lahkesti ruumi lubada järgnevale õiendusele. Tüli põhjuseks saanud „Vana pargi“ heinamaa alade ümbervahetamine õp. Loorbergi ja juh. Reintammi vahel sündis õp. Loorbergi nõusolekul, mille tõenduseks õp. Loorberg protokoleeritud otsusele vastuvaidlemata alla kirjutas. Ka ei tulnud maa-alade ümbervahetamise küsimus äkki ega ootamata, vaid juba 2. mail sellel aastal sai küsimus hoolekogu koosolekul üles tõstetud järelkaalumiseks ja seisukoha võtmiseks. Eelmine jagamine sündis 30. juunil 1925. a., seega ka keset majandusaastat, mis jagamist sugugi ei takistanud, kuna jagamise all on ainult heinamaa. Väide, nagu oleks õp. Loorberg oma osa hoolikamalt harinud kui juh. R., ei ole millegagi tõestatud, samuti pole ka õp. L. oma osale aeda ümber teinud.

Kaja, nr. 160, 12. juuli 1928

Laitse „Vana park“

Meie lehes ilmunud sõnumi puhul Laitse „Vana pargi“ asjus seletab Laitse kooli hoolekogu, et „Vana pargi“ heinamaa osade ümbervahetamine õp. Loorbergi ja juhataja Reintami vahel sündinud nende mõlema nõusolekul, mida tõendab protokollitud otsus mõlemate allkirjadega.

Waba Maa, 14. juuli 1928

Riisipere vald parandagu koolimaja

Harjumaa koolivalitsus pööras neil päevil kirjaga Riisipere vallavalitsuse poole, milles tähelepanu juhitakse asjaolule, et Munalaskme koolimaja hädasti remonti vajab. Maja katus laseb vihma läbi, mille tagajärjel hoone ja koolimööbel hävineda

võivad, niisama vajab ka õpetaja korter hädasti remonti. Seni ei ole valla poolt koolimajale renti tehtud. Vallavalitsus põhjendab seda seega, et Munalaskme ringkonna elanikud soovivat Riisipere vallast lahkuda ja Laitse valla külge minna.

Et aga Riisipere vallavolikogu Munalaskme ringkonna lahkumist ei poolda ja selle küsimuse eitavalt on otsustanud, tuletab maakoolivalitsus vallavalitsusele meelde, et valla kohus on koolimaja korrashoiu eest hoolitseda seni, kuni maja tema valdamisel on ja teeb Riisipere vallavalitsusele ülesandeks Munalaskme koolimaja remondi küsimus kohe päevakorda võtta, et koolitöö sügisel takistamatult võiks jätkuda.

Päewaleht, nr. 187, 13. juuli 1928

Laitse algkooli koolimaid ähvardab äravõtmine

Kohaliku riigimaade valitseja poolt on Laitse algkoolile koolimaade kasutamine üles öeldud ja rendileping lõpetatakse 30. aprillil käesoleval aastal, mil maad koolilt ära võetakse. Kuna rendilepingu ülesütlemise puhul mingit põhjust ette ei ole toodud, mis sarnast teguviisi õigustaks, pööras Laitse vallavalitsus vallavolikogu omaaegse otsuse põhjal nüüd Harjumaa koolivalitsuse poole palvega, et koolivalitsus vastavas kohas samme astuks rendilepingu ülesütlemise tühistamiseks ja uue pikemaajalise rendilepingu sõlmimiseks.

Waba Maa, 27. veebruar 1929³⁹

Harjumaa rahvaülikool korterit otsimas

Põllutööministeeriumi poolt on Harjumaa Rahvaülikooli seltsile määratud Kehra raudteejaama lähedusest tükk maad rahvaülikooli jaoks. Kuna aga maatükil igasugused hooned puuduvad ja seltsile ehitamine ülejõu käib, siis on seltsi juhatuse poolt kaalumisele võetud küsimus, kas ei oleks võimalik Harjumaa rahvaülikooli jaoks mujalt ulualust saada, kus ühes maaga ka hooned juba valmis on.

Peatama jäädud on Laitse mõisa juure; mõisa härrastemaja on praegu põllutööministeeriumi valdamisel ja osaliselt ajutiselt välja renditud kahele asunikule. Möödunud nädalal käis sellekohane komisjon, kuhu kuulusid Harjumaa Rahvaülikooli seltsi juhatuse liikmed dir. G. Ollik, J. Depman, rkl. A. Johanson, A. Reikop ja ehituseriteadlane Väli Laitse mõisas, et kohapeal tutvuneda mõisa härrastemajaga. Laitse mõisa härrastemaja on ehitatud umbes 40 aastat tagasi Vasalemma marmorist, kuid ajahammas ja Vene sõdurid on teinud tema kallal suuresti hävitustööd, nii et selle varanduse päästmiseks täielise hävinemise eest tuleks otsekohe hakata samme astuma.

Härrastemaja seisukorraga tutvunedes leidis komisjon otstarbekohase olevat, et maja peale suuremat remonti antaks rahvaülikooli kasutada. Selles mõttes otsustas komisjon haridus- ja sotsiaalministeeriumi poole pöörata märgukirjaga, et Laitse mõisa härrastemaja remonteerimiseks toetust antaks. Kuigi maja selle järele rahvaülikoolile ei anta, siis võiks seda vähemalt kasutada mõneks teiseks otstarbeks. Laitse mõisa härrastemaja ümbruses on planeeritud koolikoht, niisama ka postijaama koht, mis praegu aga kasutamisel ei ole; nii oleks rahvaülikoolil võimalus tarbekorral sealt ka maad saada.

Waba Maa, 3. september 1929⁴⁰

³⁹ Uudisest kirjutab ka *Kaja*, nr. 273, 20. november 1928 ja nr. 50, 28. veebruar 1929.; samuti *Teataja*, 1. märts 1929.

⁴⁰ Sellest kirjutavad ka *Päewaleht*, nr. 237, 3. september 1929; *Maa*, 3. september 1929 ja *Postimees*, nr. 247, 12. september 1929.

Ruila algkool kuueklassiliseks

Kirna vallavolikogu koosolekul tegi üks volinikkudest Ruila ringkonna lastevanemate palvel ettepaneku, et Ruila algkool eelolevast õppeaastast 6-klassiliseks algkooliks muudetaks ja kahe õpetajaga tööle asuks. Põhjuseks toodi ette, et Ruila algkooli piirkonnas on vastav arv lapsi juhusel, kui Pohla küla Laitse kooliringkonnast Ruila kooliringkonda üle viiakse. Vallavolikogu leidis lastevanemate palve põhjendatud olevat ja otsustas pöörata Harjumaa koolivalitsuse poole palvega, et lastevanemate palve täitmist leiaks.

Waba Maa, 22. juuni 1930⁴¹

Laitse vald saab uue koolimaja

Laitse valda ehitatava uue algkoolimaja ehitusplaanid jõudsid neljapäeval haridus- ja sotsiaalministeeriumilt kinnitatult tagasi. Septembrikuul 1929. a. saadeti uue koolimaja plaanid ja eelarve, mille järele ehitus maksma oleks läinud 26 465,80 kr, haridus- ja sotsiaalministeeriumile kinnitamiseks. Kuna aga projektis uuel koolimajal puudusid võimlemisruumid, käsitööklass ja mõned muud vähemad kõrvalasjad, ei kinnitatud tookord esitatud plaani ministeeriumi poolt, vaid see saadeti tagasi vastavate paranduste tegemiseks.

Vahepeal oli uue koolimaja ehitamise küsimus arutusel ka Laitse algkooli pedagoogika nõukogus, kus leiti võimalikuks, et praegusesse vanasse Laitse koolimajja jääksid võimlemisruum, käsitööklass, ühe õpetaja ja kooliteenija eluruumid, laste magamistuba ja kooli kantselei. Pedagoogika nõukogu otsus tehti haridus- ja sotsiaalministeeriumile

teatavaks ja nüüd järgnes sellele ka uue koolimaja ehitusprojektide kinnitamine.

Kaja, nr. 45, 22. veebruar 1930⁴²

Laitse vald loobub uue koolimaja ehitamisest

Laitse vald, Harjumaal, tavatses juba pikemat aega enesele uut koolimaja ehitada. Olid selleks juba isegi eelarved ja projektid kokku seatud ning ehitus ise iga päev algamas. Nüüd aga teatab Laitse vallavalitsus Harjumaa koolivalitsusele, et kooliringkonna muudatuste tõttu uue koolimaja ehitamiseks vajadus Laitses ära langeb ning selle tagajärjel on vallavolikogu otsustanud uue koolimaja ehitamisest üldse loobuda.

Waba Maa, 19. august 1931⁴³

Laitsesse valiti õpetaja

Laitse 6-klassilise algkooli õpetajaks valiti ühel häälel preili S. Prinkfeldt. Uus õpetaja töötas juba möödunud aastal Laitses ja tema tööga olid lastevanemad väga rahul.

Maaleht, 20. juuli 1933

Laitse kool sai alalise õppejõu

Neil päevil peetud Laitse vallavolikogu koosolekul oli päevakorras õppejõu valimine Laitse 6-klassilisele algkoolile. Kohatahtjaid oli 3, kelle seast häälteenamusega valiti Laitse algkooli alaliseks õppejõuks preili S. Prinkfeldt.

Teataja, 20. juuli 1933⁴⁴

⁴¹ Sellest kirjutas ka *Kaja*, nr. 143, 22. juuni 1930.

⁴² Uudist kajastas ka *Päewaleht*, nr. 54, 24. veebruar 1930.

⁴³ Uudisest kirjutasid ka *Kaja*, nr. 192, 20. august 1931 ja *Päewaleht*, nr. 226, 21. august 1931.

⁴⁴ Ka *Pärnumaa Teataja*, 20. juuli 1933.

Vaesus takistab koolikohustuse täitmist

Hiljuti palusid Laitse valla algkooli õpilaste Erich P. ja Oskar S. vanemad tähendatud kooli hoolekogu, et nende lastele antaks kooliskäimiseks täielik riiete ja jalanõude varustus. Kuna hoolekogul selleks vajalikke summasid ei olnud, siis anti palve sealt edasi Laitse vallavalitsusele, kuna mõlema õpilase vanemad on täiesti vaesed ja kummastki perekonnast käivad praegu kolm last koolis. Ka vallavalitsusel ei olnud puudustkannatajate abistamiseks kuskilt summasid võtta ja sellepärast otsustati sealtpoolt pöörduda Harjumaa koolivalitsuse poole palvega, et mõlemad õpilased koolikohustusest vabastataks. Maakoolivalitsus ei saa aga sellele palvele vastu tulla, sest maksev seadus ei võimalda koolist vabastamist vaesuse pärast. Küll peab aga vallavalitsus kehvadele õpilastele kooliskäimiseks toetust andma ja tarbekorral selleks lisatoetuse saamise palvega esinema vastavate asutiste ees.

Õpetajate Leht, nr 49 (165), 8. detsember 1933⁴⁵

Muudatusi õppejõudude peres. Haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt [---] Laitse algkooli õpetaja Salme Naruski asetäitjaks määrati Luise Treufeldt.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 16, 7. veebruar 1934

Laitse koolimaja hakatakse laiendama

Laitse vallavolikogu, arutades Laitse koolimaja laiendamise küsimust, võttis vastu endise vallavanema J. Gefria

ettepaneku, millega tunnistatakse tarvilikuks Laitse algkooli ruumide suurendamine, kusjuures tuleb ära kasutada olemasolevaid vabu ja kasutamata ruume. Kooliruumide ümberehitamisele asutakse siis, kui tarvidus seda nõuab.

Kaja, nr. 159, 9. juuli 1934

Vald peab koolile internaadi ehitama.

Kuna Laitse valla algkoolis õpivad praegu üle 30 sellise õpilase, kelle elukoht on koolimajast üle 3 km eemal ja et nendest õpilastest kasutaks pooled kooli juures olevat internaati, millist aga vallavalitsus seni ei ole soetanud, siis tegi haridus- sotsiaalministeerium nüüd Laitse vallavalitsusele korralduse hiljemalt käesoleva aasta suvel soetada koolile vajalikud internaadi ruumid ning avada nendes hiljemalt eeloleva õppeaasta alul internaat õpilastele.

Waba Maa, 14. veebruar 1935⁴⁶

Laitse raskusi koolimaja ümberehitamisega. Teatavasti nõuti valitsusasutuste poolt, et Laitse vallavalitsus oma koolimajale imternaadiruumid juurde ehitaks. Neil päevil peetud vallavolikogu koosolekul oli koolimaja ümberehitamise projekt läbivaatamisel. Vallavolikogu leidis projekti puuduliku olevat ja otsustas pöörata Harju ajutise maavalitsuse poole palvega, et võimaldataks koolimaja ümberehitamist seniks edasi lükata, kuni vald selleks vajaliku krediidi on nõutanud. Seniks internaadiruumide soetamiseks otsustati võtta üks tuba õpetaja korterist ning teine ruum üürida vajaduse korral naabruses asuva talu eluruumidest.

⁴⁵ Uudist kajastasid ka *Viru Maaleht: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja*, 7. detsember 1933 ja *Võru Maaleht: ühinenud põllumeeste ja väikemaapidajate häälekandja*, 7. detsember 1933.

⁴⁶ Teade ilmus ka ajalehtedes *Kaja*, nr. 38, 13. veebruar 1935; *Päevaleht*, nr. 44, 13. veebruar 1935; *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 20, 15. veebruar 1935 ja *Teataja*, 15. veebruar 1935.

*Uus Eesti, nr. 8, 25. september 1935*⁴⁷

Uusi koolimaju Harjumaal

[---] Laitse valla koolimaja on ehitatud 25 aasta eest ühekomplektilisele koolile ja on praeguse kolmekomplektilise kooli jaoks kitsaks jäänud. Vallavalitsus kavatseb kooliruumi laiendada, kuid selle teostamine olenevat oodatavast valdade ümberkorraldamisest. [---]

*Uus Eesti, nr. 181, 8. juuli 1936*⁴⁸

Õppejõude koolidele. Haridusministeeriumi koolivalitsuse otsusega kinnitati Artur Tiki Laitse algkooli ja Nissi täienduskooli õpetaja kohustetäitjaks ning Alma Kurve Laitse algkooli õpetaja kohusetäitjaks poole normi nädalataundidega. Mõlemad õppejõud ametisse kinnitatud üheks aastaks.

*Uus Eesti, nr. 209, 5. august 1936*⁴⁹

Muudatusi õppejõudude peres. [---] Laitse vallavolikogus valiti uueks Laitse algkooli õppejõuks kolme ülesantud kandidaadi seast senine sama kooli õppejõud Alma Kurve.

*Uus Eesti, nr. 216, 12. august 1937*⁵⁰

Laitse härrastemaja müüakse siseministeeriumile. Viimasel Laitse vallavolikogu koosolekul tehti teatavaks, et

siseministeerium on avaldanud soovi ära osta Laitse mõisa härrastemaja ühes selle juurde kuuluva maatükiga, mille suurus on 9,5 ha.

Ühtlasi otsustati müügi õnnestumise korral asuda juba esimese viisaastaku kestes Laitse uue koolimaja ehitamisele, kasutades seks otstarbeks härrastemaja müügist saadavat summat.

Päewaleht, nr. 280, 15. oktoober 1937

Tühjaksjäävad vallamajad vanadekodudeks ja koolimajadeks

Harju maavalitsus kogus siseministeeriumi ettekirjutuse puhul maakonna piires olevailt valdadelt andmeid nende vallamajade edaspidise kasutamisevõimaluse üle, mis eelseisva valdade reformi teostamise puhul tühjaks jäävad. [---] Laitse vallamaja 2540 krooni väärtuses tuleks kasutamisele läheduses asetseva algkooli internaadina või õppejõudude elukorteritena. [---]

*Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 109, 16. september 1938*⁵¹

Tühjad vallamajad koolidele

Praegu teoksil oleva valdade reformi tagajärjel jääb Harjumaal vabaks 13 praegust vallamaja. Haridusministeeriumi korraldusel kogus Harjumaa koolivalitsus maakonnas töötavailt koolidelt andmeid selle kohta, millised koolid Harjumaal tahaksid vabaksjäävaid vallamaju eneste kasutamisele. [---]

Laitse algkool tahaks vallamaja ruume saada poeglaste käsitööklassiks, internaadiks, avaliku raamatukogu ruumiks

⁴⁷ Teade ilmus ka ajalehtedes *Uus Sõna: rahvuslik informatsioonileht erakondliku kuuluvuseta*, 25. september 1935 ja *Uudisleht*, nr. 150, 27. september 1935.

⁴⁸ Teade ilmus ka ajalehtedes *Tartumaa Teataja*, 8. juuli 1936; *Pärnumaa Teataja*, 9. juuli 1936 ja *Õpetajate Leht*, nr. 29/30, 17. juuli 1936.

⁴⁹ Teade ilmus ka ajalehes *Teataja*, 7. august 1936.

⁵⁰ Teade ilmus ka ajalehtedes *Uus Eesti*, nr. 230, 26. august 1937; *Päewaleht*, nr. 230, 26. august 1937 ja *Teataja*, 13. ja 27. august 1937.

⁵¹ Teade edastas ka *Päewaleht*, nr. 249, 14. september 1938.

ja ühe õpetaja korteriks. Vahepeal on ka kaitseliidu Laitse kompanii esinenud maavalitsusele palvega, et vallamajast antaks üks tuba kompaniile kantselei- ja laoruumiks, kuna praegu ei olevat kompaniil ühtegi ruumi kasutada. [---]

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 113, 26. september 1938

Laitse algkooli klassiruum 1930. aastatel (H. Edovaldi kogust).

Laitse algkooli õpilased 1930. aastatel (H. Edovaldi kogust).

3. Õnnetus ei hüüa tulles

Õnnetus rehepeksumasina juures töötamisel

7. okt. jäi Laitse valla Saare talus töötava auru-rehepeksumasinalle vilja allapanemise juures samas vallas elutseva Jüri Jerleti parem jalg masinatrumli vahele, kusjuures masin õnnetul jalapöia ära lõikas. Õnnetu toimetati Tallinna haigemajja.

*Waba Maa, 14. oktoober 1922*⁵²

Rästik piimaämbri

Viimastel soojadel ilmadel heinamaal töötades peitis Laitse valla Miku talu perenaine piimaämbri pajupõõsasse, et “rüüp” seal jahedam seisaks. Kui lõuna kätte jõudis, toodi ämber põõsast välja, perenaine hakkas vedelikku välja valama. Korraga viskab ta ämbri karjatades maha. Nähtavale tuli suur rästik, kes pikkamisi põõsa poole hakkas roomama. Uss, kes ennast oma armsamast toidust – piimast – haruldaselt jämedaks oli joonud, löödi maha. Nähtavasti oli ta keha karastamiseks kauemaks ämbriisse jäänud. Töölised pidid selle lõuna kuiva toiduga leppima.

Esmaspäev: piltidega nädalleht, nr. 33, 17. august 1925

Purjus peaga vankrilt maha kukkunud

Üleeile toodi linna keskhaigemajja katkimurtud käeluuga Harjumaal, Laitse vallas Ingu külas elav Johannes Pirit, 24 aastat vana. Nagu selgus, oli ta sõitnud Nissi laadalt kojupoole ning kukkunud purjusoleku tõttu vankrist välja. Kukkumine sündis aga nii õnnetult, et mees oma käeluu murdis.

Kaja, nr. 271, 6. november 1925

Püss lõhkes ja haavas meest

Keskhaigemajja toodi Laitse vallas elutsev Gustav⁵³ Laamann, 27 a. vana, kellel oli pahemas jalas haav.⁵⁴ Laamann seletas, ta laadinud püssi. Sellega valmis saades koputanud püssipäraga vastu maad. Äkitselt lõhkenud püss ja laeng haavanud Laamanni pahemast jalast.

Virumaa Teataja, 30. oktoober 1926

Õnnetus püssi puhastamisel

Harjumaal Laitse vallas „Tänavotsa“ talus haavas ennast, lastes enesele jahipüssist laengu kõhtu Gustav L. Haavatu toimetati linna haigemajja, kus ta varsti hinge heitis. Haavamine sündinud õnnetul kombel ja nimelt laetud püssi puhastamisel.

Waba Maa, 7. november 1926

⁵² Õnnetust on kajastanud ka *Päewaleht*, nr. 251, 14. oktoober 1922.

⁵³ *Waba Maa*, 29. oktoober 1926 väidab haavatu eesnimeks olevat Kristjan. Selgust toob Nissi koguduse surnute nimekiri (*EAA.1218.1.238; 1898-1916, 1918-07.1929*): mehe eesnimi oli Kustav ja

isanimi Kristjan; surmapõhjuse lahtris on märges „õnnetu juhtumine püssilaengu läbi“.

⁵⁴ *Waba Maa*, 7. november 1926 (vt. järgmine uudis) teatel tabas püssilaeng hoopiski kõhtu, mitte jalga. *Waba Maa*, 29. oktoober 1926 ning *Päewaleht*, nr. 294, 29. oktoober 1926 uudistes räägitakse aga samuti jalahaavast.

Verekihvitusse⁵⁵ suri Laitse vallas, Harjumaal, elutsev Gustav Laaman, kes enesele kogemata oli haavilaengu reide lasknud.

Ühendus: Eesti sotsialistide häälekandja, 10. november 1926

Surm liikus ka Haapsalu raudteel

10. detsember oli raudteele halb päev. Peale kahe töölise surmasaamist riigivanema erarongi all, kaotas oma elu Haapsalu liinil, Laitse ja Riisipere jaamade vahel 31-aastane Laitse valla kodanik Rudolf Fromann.⁵⁶ Umbes kella 7 ajal õhtul jäi ta nimetatud kohas mootorrongi rataste alla, mis temal mõlemad jalad põlvist saadik maha lõikas. Rong peatati õnnetuskohal ning õnnetu asetati rongile haigemajja toimetamiseks. Kuid teel, Laitse ja Keila jaamade vahel heitis Fromann hinge. Surnukeha võeti rongilt maha ja toimetati hiljem kaubarongiga Tallinna lahkamiskambri.

Kaja, nr. 10, 12. jaanuar 1929

Raudteel käimisel jalad maha

Vasalemma, 11. jaanuaril. Eile, kella 7 ajal jäi Laitse ja Vasalemma jaamade vahel, sealt möödasõitva mootorrongi alla, Laitse elanik Rudolf Fromann.⁵⁷ Rongi rattad lõikasid tal mõlemad jalad alt maha. Rongi meeskond asetaski ohvri rongile, et teda haigemajja tuua, kuid Roomann heitis rohke verekaotuse tagajärjel teel hinge. Rudolf Fromann oli 31 aastat vana. Teatakse kõneleda, et rongi alla jäämine tulnud raudteel liikumisel.

Waba Maa, 13. jaanuar 1929

Vaikne surm

26. juulil leiti Laitse vallas, Laitse lossi juures puukuuris surnult kindla elukohata Mihkel Madise p. Aksberg, 58 aastat vana. Ta oli kuuri ööbima läinud ja seal äkitselt hinge heitnud.

Waba Maa, 28. juuli 1929

Auto kukerpall Laitse teel

Eile korraldas riigi turbatööstuse juhatus ajakirjanikkudele väljasõidu Ellamaa turbatööstusse, et tutvustada sulemehi tööstuse uue sisseseadega. Välja sõideti Tallinnast kahe autoga, ühes neist asusid ajalehemehed.

Umbes 40 kilomeetrit Tallinnast eemal, Laitse vallas, Järve talu kohal, kaotas auto, milles istusid ajakirjanikud, libeda tee tõttu tasakaalu, vajus tagumise osaga teelt kõrvale kraavi ja läks seal ümber. Seesolijatel tuli umbes viis minutit rabeleda, enne kui auto alt välja suudeti pääseda. Õnneks ei saanud keegi raskemalt häda. Autojuhil oli korda läinud õigel ajal sõidukit pidurdada, sellepärast polnud kukkumise hoog enam suur.

Autos istusid viis inimest: ins. Kangnus („Rev. Bote“ esindaja), H. Rahamägi („Kaja“), R. Sirge („Rahva Sõna“), Ingel („Postimees“) ja juht. Härra Ingel sai jalast kergemalt vigi, kuna ins. Kangnusel riided autost välja voolava bensiiniga ja õliga üle kallati.

Õnnetus tekkis sellest, et tee oli alt külmetanud, pealt aga sula, seega äärmiselt

⁵⁵ Veremürgitusse.

⁵⁶ Artiklis on hukku nimeks märgitud Eduard Soomann, kuid selgust toob Nissi koguduse surnute nimekiri (EAA.1218.1.238; 1898-1916, 1918-07.1929): mehe nimi oli Rudolf Jüri poeg Fromann ning surma sissekandes on põhjusena märgitud „jäi

rongi alla“. Juhtumit kajastasid ka *Järva Teataja*, nr. 5, 15. jaanuar 1929; *Pärnumaa Teataja*, 15. jaanuar 1929 ja *Teataja*, 15. jaanuar 1929.

⁵⁷ Artiklis on hukku nimeks ekslikult märgitud Eduard Roomann (vt. eelmine viide). Sama vigi on ka ajalehe *Maa*, 12. jaanuar 1929 artiklis.

libe. Kahel pool teed aga asuvad sügavad kraavid. Auto oli ka kraavi kukkudes viga saanud, nii et kohe edasi sõita polnud võimalik. Lähedal tööl olnud metsatöölise abiga tõsteti auto kraavist välja. Auto kuulub teedeministeeriumile. Lehemeestel viimastel päevadel ei vea: alles paari päeva eest ajas auto, kus sees olid ajakirjanikud, ühe naise alla. Nüüd siis jälle kukerpall.

*Kaja, nr. 22, 26. jaanuar 1930*⁵⁸

Ränk autokatastroof Laitses

Pühapäeval, kella 8-9 vahel õhtul juhtus Tallinnast 45 kilomeetrit eemal, Laitse ja Riisipere valla piirides maanteel ränk autoõnnetus. Saaremaa auto S.40 jooksis juhi ja nelja sõitjaga maanteekraavi kummuli. Katastroofil said kaks inimest surma, kaks raskesti ja üks kergelt vigastada.

Auto S.40 toodi aurikul üle väina mandrile. Virtsust Tallinna poole välja sõites võttis kuueistmeline takso peale neli reisijat. Tallinna biskviiditehase Ginowkeri proovireisija Hirsch Jakobsoni, Saare maavalitsuse raamatupidaja Richard Wessiki ja Kuressaares elutseva Aleksander Kalluse ning Järva-Jaani elaniku Walter Lindtke. Virtsust sõideti välja õhtul aegsasti. Wessik, Kallus ja Lindtke võtsid istet autos reisijatekohtadel, kuna Ginowkeri äri proovireisija Jakobson istus autojuhi Joosep Koddo kõrvale.

Jõudes Riisipere vallast läbi Laitse valla piiridesse, Ingo küla kohta, kus maantee võrdlemisi kitsas ja suurte kurvedega, kaotas auto äkki tasakaalu, tegi mitu ringi õhus ja jooksis maantee kõrvale kraavi kummuli. Autos reisijateosas istuvad reisijad lendasid autost välja. Koddo ja ta kõrval istuv proovireisija Jakobson

kukkusid koos autoga maanteekraavi ja jäid kummuli langenud auto alla. Kui autost välja kukkunud ja vigastada saanud reisijatele mõned möödasõitjad ja paar kohalist elanikku appi tõttasid, auto maanteekraavist üles tõstsid, leiti proovireisija Jakobson auto alt surnult, kuna juht Koddo veel elumärke avaldas.

Ühes teiste vigastatutega asetati ta kahte juhtumise kohalt möödasõitnud autosse, et neid Tallinna linnahaigemajja sõidutada. Lindtke, Kallus, Wessik jõudsid kohale, kuid autojuht Koddo heitis teel hinge ja paigutati haigemaja asemel lahkamiskambrisse. Aleksander Kallusel, elukoht Kuressaares, Uus tän. nr. 12, on parem õlalu paigalt ära ja keha ja pea põrutatud. Vigastus vähemalt esialgu raske. Walter Lindtke on raskesti põrutada saanud. Mõlemad paigutati linnahaigemajja. Ainuke, kes kergema vigastusega pääsis, oli Richard Wessik. Ta lahkus haigemajast pärast esimest arstiabi.

Surmasaanu Hirsch Jakobson, elukoht Tallinnas, Tatari tän. nr. 18, korter 1, oli 57 aastat vana, abielus, kolme täieelise lapse isa. Teel haigemajja surnud autojuht Joosep Koddo oli 32 aastat vana, elas Tallinnas W. Ameerika tän. nr. 23-b. Vigastada saanuist on Lindtke 40 ja Kallus 32 aastat vana. Wessiku vanus esialgu teadmata. Surmasaanu H. Jakobsoni juurest leiti ligemale 80.000 senti raha ja hulk võlakohustusi.

Õnnetuse kohale sõitsid politsei- ja kohtuvõimud, ning surmasaanu Jakobsoni omakseid. Samal kohal on ka varemalt autoõnnetusi olnud. Alles möödunud aastal jooksis seal kraavi auto, kusjuures üks sõitja sai surma. Maantee on seal kohal mitme üksteise lähedal asuva kurvega ja kujutab endast umbes „S“ tähte.

*Waba Maa, 16. september 1930*⁵⁹

⁵⁸ Sellest autoõnnetusest on kirjutanud ka *Päevaleht*, nr. 25, 26. jaanuar 1930; *Virumaa Teataja*, 28. jaanuar 1930 ja *Sakala*, nr. 11, 28. jaanuar 1930.

⁵⁹ Seda autoõnnetust kajastasid ka *Kaja*, nr. 216, 16. september 1930; *Järva Teataja*, nr. 108, 16. september 1930; *Meie Maa*, 16. ja 18. september 1930; *Pärnumaa Teataja*, 16. september 1930; *Rahvaleht*, 16. september 193; *Saaremaa Teataja*:

Autotäis inimesi kraavis

Riisipere, 2. juulil. Täna kella ½7 ajal hommikul jooksis Riisipere ja Laitse valla piiril Tallinna-Lihula maanteel kraavi Haapsalus, Posti tän. nr. 35 elutseva August Eltmanni kergeveo auto L.102. Autos istusid peale selle juhi Guido Eltmanni veel kuus inimest – Alma Univer, elukoht Haapsalus, Posti tän. nr. 20; Artur Pello, elukoht Nõmmel, Valdeki t. nr. 1; Priidu ja Marie Kaldad, elukoht Tallinnas, Kasarmu t. nr. 10 ning Tallinnas Kentmanni tän. nr. 17 elutsev abielupaar Hans ja Amalie Schmidtid. Kõik nad koos autos olevate seapõrsastega lendasid kraavi ja said vigastusi. Sõitjad olid suuremalt osalt laadakaupmehed ja viibisid õnnetuse silmapilgul seapõrsastega teel Haapsalust Keila turule. Vigastatud toodi õnnetusekohalt juhusliselt mööda sõitnud veoautol Tallinna haigemajja.

Waba Maa, 3. juuli 1931

Surnu istus voodis

Reede õhtul leiti Harjumaal, Laitse vallas, Kibuna külas üksik taluperemees Juhan Pihkmann, 71 aastat vana, omas toas voodis surnult. Pihkmann oli surnud voodis istumisel ja jäi ka sellesse olekusse, kuni omaksed ta seal leidsid. Surma põhjus teadmata

Waba Maa, 19. juuli 1931

Auto kihutas üle jalgratturi

Teisipäeva õhtul jäi Laitse valla piirides maanteel auto alla 32-aastane Eduard Uusberg, kes sõitis valgustamata jalgrattaga. Auto, mille number teadmata, paiskas mehe maha ja sõitis üle mehe keha. Uusberg sai tugevasti põrutada ja raskesti muljuda, mistõttu ta toodi ravimisele Tallinna keskhaigemajja.

Päewaleht, nr. 217, 11. august 1932

Riisipere lähedal maanteel jäi auto alla ja sai kehast tugevasti muljuda jalgrattur Eduard Uusberg, 32 aastat vana. Ta toodi linnahaigemajja ravimisele. Uusberg⁶⁰ süüdistab autojuhti, kes sõitnud valgustamata autoga ja liikunud vale kätt. Auto sõitis õnnetuse kohalt ära, ilma et Uusberg oleks autonumbrit näinud või autojuhi isikut kindlaks teha saanud.

Waba Maa, nr. 188, 12. august 1932

Raske õnnetus Lihula maanteel

Möödunud nädalal pörkasid Lihula maanteel, Riisipere raudteejaama läheduses, raudtee ülesõidu koha ja Waldmanni viinapoe vahelisel teel kokku Laitse asunduses elutsev jalgrattur tundmatu sõiduautoga. Jalgrattur kuuldes, et auto temale läheneb, hoidis niivõrd palju teeservale, et momendil, kui sõiduk temast möödus, mees jalgrattal tasakaalu kaotas ja maanteele maha kukkus. Autorattad veeresid mehest üle, kuna jalgratas kõrgelt maanteelt alla kraavi lendas. Olles mehest üle sõitnud, kihutas auto edasi ilma peatamata ja pimeduse tõttu ei saanud ka õnnetu tema numbrit näha. Mees leiti alles teisel hommikul teekäijate poolt üles. Kogu öö oli jalgrattur maanteel valudes vaevlenud ja appi hüüdnud, ilma et keegi appi oleks tõtanud. Peale õnnetu leidmist

maapidajate häälekandja, 16. september 1930; Teataja, 16. september 1930; Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 17. september 1930 ja Virumaa Teataja, 18. september 1930.

⁶⁰ Artikli originaaltekstis on kannatanu nime teisel ja kolmandal mainimisel Uusberg'i asemel kirjas Uusmann – tõenäoliselt ekslikult.

viidi see kohe arsti juurde ja sealt autol haiglasse, kus selgus, et mehel selgroog katki, jalgel, kätel ja kogu kehal rasked muljumishaavad.⁶¹

*Maaleht, 1. september 1932*⁶²

Taluniku surm koorma all

Reede õhtupoolikul olid lauakoormatega teel Ruila asundusest Riisipere poole Kirnu vallas, Ruila asunduses, Liiva talus elutsev Otto Talkopp ja ta poeg Rudolf Talkopp. Laudu vedasid nad kahe hobusega – poeg Rudolf sõitis oma koormaga isa eel. Jõudes Laitse valla piiridesse Mõisamaa talu kohale, sõitis neile vastu Lihula kergeveoauto nr. L-8, mida juhtis Osvald Jaanus. Vaevalt jõudis auto esimesena sõitva Rudolf Talkoppi hobuse kohale, kui ehmatas järelsõitva Otto Talkoppi hobune ja tõmbas koorma kraavi. Koorem läks kraavi kaldal ümber ja mattis enda alla O. Talkopi, kes seejuures raskesti vigastada sai. Õnnetu toimetati küll samal päeval Tallinna poole, et teda ravida keskhaiglas, kuid ta suri juba teel. Laip paigutati Tallinna linna lahkamiskambrisse. Harjumaa 2. jsk. kohtuuriija asus sündmust selgitama.

*Uudisleht, 12. september 1932*⁶³

Surm püssiga mängimise tulemuseks

Kolmapäeval laskis Laitse vallas „Hingu“ taluperemehe 10-aastane poeg E⁶⁴ jahipüssiga maha oma 7-a. õe B. Lapsed olid ühes emaga läinud külla oma vanaisale viimase tallu, mis asub „Hingu“ talust veidi eemal. Sellal kui vanemad inimesed põllul kartulid noppisid, leidsid lapsed vanaisa kapist laetud jahipüssi ja hakkasid sellega mängima. Korraga külas pauk ja 2 haavlihaengut purustasid B pea. Surm oli silmapilkne.

*Waba Maa, 1. oktoober 1932*⁶⁵

Õnnetus Laitses

Laitse asunduses juhtus õnnetus vana hoonega, mille tagajärjel sai elukardetavaid vigastusi selles hoones elutsev Kai Akmann. Neljapäeva õhtul kella seitsme paiku langes sisse endise Laitse mõisa meierei hoones Karl ja Kai Akmannide elukorteri lagi. Abielupaar jäi lae rusude alla, kust neid välja töid naaberelanikud. Nagu imekombel oli Karl Akmann pääsenud eluga, saamata isegi ainustki vigastust, kuid Kai Akmann sai sisemiste elundite raskeid vigastusi. Esmaabi andis õnnetule kohalik arst, kes naise seisukorra tunnistas elukardetavaks. Kõne all olev hoone kuulub Laitse piimaühisusele. Sündmuse kohta alustas juurdlust politsei.

*Esmaspäev: piltidega nädalleht, nr. 40, 2. oktoober 1933*⁶⁶

⁶¹ Kalmistute registri Haudi kohaselt (www.kalmistud.ee) on Laitse Kellamäe kalmistule maetud keegi Eduard Uusberg, kelle eluaastad olid 10.06.1900-18.07.1969. Sünniaasta klapib õnnetusjuhtumise kannatanu omaga (1932. aastal juhtunud õnnetuse jalgrattur oli tollal 32-aastane). Kui tegemist on tõesti sama mehega, siis järelikult ülalkirjeldatud õnnetus talle rasketest vigastustest hoolimata siiski saatuslikuks ei saanud.

⁶² Õnnetust jalgratturist kirjutas ka *Tapa Sõnumed*, 1. september 1932.

⁶³ Õnnetusest kirjutasid ka *Esmaspäev: piltidega nädalleht*, nr. 37, 12. september 1932; *Nädala Postimees*, 12. september 1932; *Päevaleht*, nr. 249, 12. september 1932 ja *Uudisleht*, nr. 107, 12. september 1932 ja *Pärnumaa*, 20. september 1932.

⁶⁴ Ajalehes on laste nimed välja toodud, kuid delikaatsuse huvides pole käesoleva kogumiku koostaja neid avaldanud.

⁶⁵ Õnnetusest kirjutasid ka *Meie Maa*, 4. oktoober 1932 ja *Pärnumaa*, 4. oktoober 1932.

⁶⁶ Juhtumit on kajastanud ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 116, 2. oktoober 1933; *Uudisleht*, 2.

Lõhkuv hobune paiskas sõitjad kraavi

Kernu vallast (Harjumaal) pärit meestega Johannes Looritsaga ja Johannes Paulmanniga juhtus laupäeval Nissi laadalt koju sõidul õnnetus. Laitse valla piiril hakkas hobune lõhkuma ja paiskas vankri ühes sõitjatega kraavi kummuli. J. Loorits sai raskelt vigastada ja ta toodi meelemärkuseta olekus Tallinna keskhaiglasse. Paulmann pääses kergemate vigastustega.

Kaja, nr. 207, 3. september 1934⁶⁷

Auto paiskas ratsaniku kraavi

Tallinn-Lihula maanteel Laitse valla piiril sõitis ratsanikule tagant peale kergeveoauto, paisates hobuse ühes sõitjaga maanteekraavi. Hobune sai raskesti vigastada, kuna ratsanik pääses kerge peavigastusega. Tallinnas, Kordese uulits 8 elutsev Villem Selter, ametilt linna pargivaht, käis Nissi laadal, kust ostis hobuse. Ratsa asus ta teisipäeval teele kodu poole. Jõudes Laitse valla piiridesse, kihutas ratsanikule järgi auto A-1393, mille juhiks Herbert Jürgenson. Auto andis hobusele tugeva tõuke, paisates looma ühes ratsanikuga pikali.

Autojuht võttis kannatada saanud mehe sõidukile ja tõi ta Tallinna haiglasse. Kuna vigastus leiti olevat kerge, lasti mees kodusele ravitsusele. Hobune, kes jäi maha, vistiti tuleb raske vigastuse tõttu hukata. V. Selter süüdistab autojuhti ettevaatamata sõidus. Autojuht omalt poolt aga kinnitab,

oktoober 1933; Järva Teataja, nr. 114, 3. oktoober 1933; Sõnumed, nr. 198, 3. oktoober 1933 ja Virumaa Teataja, 5. oktoober 1933 ja paljud teised ajalehed.

⁶⁷ Teade õnnetusest ilmus ka ajalehtedes Järva Teataja, nr. 104, 3. september 1934; Saaremaa Teataja: maapidajate häälekandja, 3. september 1934; Tartumaa Teataja, 3. september 1934; Päewaleht, nr. 243, 4. september 1934; Pärnumaa

et ta polevat üldse hobusele otsa sõitnudki. Politsei selgitab lugu.

Kaja, nr. 263, 7. november 1934⁶⁸

Ratsanik jäi auto alla

Tallinna linna pargivaht Villem Selter sõitis raudteel esmaspäevaks Nissi laadale. Sealt ostis ta endale hobuse ja asus koduteele juba ratsanikuna. Laitse vallas Ingu talu kohal aga sõitis ratsanikule otsa Tallinnast tulev kergeveoauto nr. 1393, mida juhtis Herbert Jürgenson, elukoht Jakobi tn. 29-19. Auto paiskas hobuse ja ratsaniku kraavi. Hobune sai raskesti viga ja tuleb hukata. Selter ise sai ka põrutada. Autojuht võttis vigasaanud mehe peale ja tõi ta Tallinna keskhaiglasse. Selgus ka, et mees oli kokkupõrke ajal tugevasti auru all, mis muidugi on seletatav hobuseostu liikudega. Ka haiglas, kus selgitati, et mehe vigastused on võrdlemisi kerged ja ta parem mingu koju peatait ning ehmatust välja magama, oli Selter veel niivõrd liikude mõju all, et kuraasitas ja nõudis oma kojusõidutamist haigla kulul. Seda muidugi ei tehtud ja Selter nimetas end majandusministri sugulaseks, ähvardas telefonida mõjukatele isikutele ning lahkus lõpuks sajatades. On arvata, et auto alla jääminegi toimus „hea tuju“ tõttu.

Päewaleht, nr. 307, 7. november 1934

Hobune jäi rongi alla

Täna hommikul jäi Haapsalu-Tallinna raudteeliinil, Laitse ja Vasalemma jaamade vahel, 64. kilomeetril, Haapsalust kell 05:50 väljunud rongi nr. 16 alla hobune ja sai

Teataja, 4. september 1934 ja Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 7. september 1934.

⁶⁸ Õnnetusest kirjutasid ka Järva Teataja, nr. 132, 7. november 1934; Saaremaa Teataja: maapidajate häälekandja, 7. november 1934; Tartumaa Teataja, 7. november 1934; Teataja, 7. november 1934 ja Pärnumaa Teataja, 8. november 1934.

silmapiikselts surma. Otsasaanud hobune oli söömas raudtee ääres; rongi lähenedes jooksis raudteetammile ning lühikese vahemaa tõttu polnud enam vedurijuhil võimalik pidurdada rongi. Õnnetuskohal peatus rong 10 minutit, mistõttu ka rongi saabumine Tallinnasse ettenähtud ajast viibis veerandtunni võrra.

Päewaleht, nr. 173, 30. juuni 1936

Autosõitja suri bensiinivaadi all

Inimohvriga õnnetus juhtus teisipäeva õhtul kella 7 ajal Laitse vallas (Harjumaal) Ruila koolimaja lähedal Pärnu maanteel, umbes 37 kilomeetrit Tallinnast eemal. Kurvi kohal läks kraavi ümber veoauto L-18, millelt veeres bensiinivaat peale Aleksander Kullile, kes sai nõnda raskesti muljuda, et suri kohe.

Veoauto L-18, mille omanikuks ja juhiks Vaikna elanik Martin Lind, oli Tallinnast teel kaubakoormaga Vaikna poole. Autoga sõitsid kaasa Aleksander Kull oma naise ja naiseõega ning veel kaks meest peale autojuhi. A. Kulli perekond oli alles asunud elutsema Vaiknasse ning vedas oma viimaseid majaasju uuele elukohale. Naine õega asusid juhi kõrvale ette, A. Kull teiste meestega aga kraamikoormale.

Jõudes Laitse vallas kurvi kohale ei saanud juht mingil põhjusel võtta parajat käänet ning auto vajus maanteelt kraavi küljeli. Bensiinivaat veeres A. Kullile otsa ja vajutas surnuks. A. Kull oli 31 aastat vana.

Uus Eesti, nr. 174, 1. juuli 1936⁶⁹

⁶⁹ Õnnetusest kirjutasid ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 73, 1. juuli 1936; *Tartumaa Teataja*, 1. juuli 1936; *Teataja*, 1. juuli 1936 ja *Pärnumaa Teataja*, 2. juuli 1936.

Hobune tekitas raske vigastuse

Teisipäeval toimetati Tallinna keskhaiglasse Harjumaalt, Laitse vallast ja samanimelisest asundusest Maasika talukoha omanik Johannes Eduvald, 54 aastat vana, kellele oli hobune löönud kabjaga kõhtu. Tugeva löögi tagajärjel olid purunenud sooled mitmest kohast ning vigastus kuulub elukardetavate liiki. Haiglas tehti mehele kohe operatsioon. On lootusi mehe ellujäämiseks.

Uus Eesti, nr. 202, 29. juuli 1936⁷⁰

⁷⁰ Õnnetusjuhtumist kirjutas ka ajaleht *Lõuna-Eesti*, 31. juuli 1936.

4. Punane kukk katusel

Tulekahju

17. augusti õhtupoolikul põles maani maha Harjumaal Laitse vallas taluperemehe Jaan Treffneri päralt olev saun, mis talu õuel asus. Kahju 50 000 marka, hoone oli kindlustatud.

Kaja, nr. 204, 20. august 1925

Tulekahju Laitse vallamajas

4. veebruaril umbes kell 5 päeval märkas Laitse vallamaja kojamees, kes juhusliselt sekretäri elutuppa läks, et vallavalitsuse kantselei lagi ja seina tapeedid leekides olid. Sekretär viibis ise sel ajal lähedal olevas voodis. Asuti kiires korras tule kustutamisele ja et vesi kohe saadaval oli, suudeti tulele peagi piir panna. Ära põles osa kantselei laest ja tapeedid. Suurem õnnetus jäi selle läbi tulemata, et tuld kohe alguses märgati. Tuli sai alguse vigasest lõõrist, kust säde tapeetide sisse lendas.

Waba Maa, 6. veebruar 1926

Tulekahju vallamajas

4. selle kuu päeval tekkis Laitse vallamaja kantseleis tulekahju, mille tagajärjel ahju kohalt puusein ja lagi kannatada said. Tuli kustutati koduste abinõudega. Laitse valla kahju on 7000 marka. Tuli sai alguse vigasest küdevast ahjust.

Rahvaleht, 9. veebruar 1926

Laitse vald asutab tuletõrje

Laitse vallavolikogu koosolekul oli tuletõrje asutamise küsimus päevakorral. Vallavalitsusele tehti ülesandeks kohaliku vastastiku kindlustusseltsiga läbi-rääkimistesse astuda tuletõrjeühingu asutamiseks Laitse valda.

Maa, 20. november 1928

Heinaküün ja rehepeksumasin lendasid õhku

Laitse, 19. juunil. Täna kella 1 ajal öösel oli tugev plahvatus Laitse vallas, „Lagema“ talu juures heinaküünis. Küün ja seal asuv aurujõul töötav viljapeksumasin lendasid õhku ja purunesid pilbasteks. „Lagema“ talu on rootslase Nils Personi omandus. Viljapeksumasin oli naabruses elutseva taluniku Arnold Nõmbergi omandus. See võeti temalt Kernu ühispanga nõudel ära ja anti Nils Personi hoole alla hoiule. Täna öösel, kui peremees Person ja ta lapsed kodust välja naabrusesse tantsupeole läksid ja „Lagema“ talus ainult kaks naisteenijat kodus viibisid, kostis äkki niivõrd tugev plahvatus, et kogu lähem ümbrus võpatas. Ühtlasi kerkis üles määratu suur tulekuma. Kui taluperemees Person umbes pool tundi hiljem koju jõudis, leidis ta oma küüni kohalt veel vaid rusud. Ka masin oli katki. Plahvatusest tekkinud kahju arvatakse umbes 3500 krooni peale. Sellest arvab Person oma kahju 500 krooni. Kuna Personil mingisugust plahvatavat ainet küünis ei olnud, arvatakse, et küün lasti õhku kuritahtliselt. Juhtumisekohale sõitsid kriminaalpolitsei ametnikud Tallinnast.

Waba Maa, 20. juuni 1931⁷¹

⁷¹ Juhtumit kajastasid ka *Postimees*, nr. 163, 20. juuni 1931; *Järvamaa: põllumeeste, asunike ja*

väikemaapidajate häälekandja, 23. juuni 1931; *Pärnumaa*, 23. juuni 1931; *Sakala*, nr. 71, 23. juuni

Peremees laskis masina õhku?

Paar päeva tagasi lasti õhku Harjumaal, Laitse vallas „Lagema“ talu heinaküün, koos küünis oleva auruviljapeksumasinaga. Masin oli taluniku Arnold Nõmbergi omandus ja peremehe võlgade pärast aresti all. Nüüd võeti Arnold Nõmberg ja ta vend Rudolf Nõmberg vahi alla ja toimetati Tallinna kriminaalpolitseisse. Nõmbergid on mõlemad alla 30 a. vanad.

Esmaspäev: piltidega nädalleht, nr. 25, 22. juuni 1931

Miljoniline tulikahju Laitses

Laitse, 23. juunil. Eile kella 3 paiku päeval põles maha Laitse vallas „Nõmme“ kõrtsihoone. Tuli algas küdevast pliidist vigase korstna kaudu. Kõrtsmik hindab hukkunud hoone väärust 6000 krooni peale ja vallasvara väärtust 4000 krooni peale. Hoone oli tule vastu kindlustatud kindlustusselts „Eesti Lloydis“ 5000 krooni eest, vallasvara oli kindlustamata. Tuulest kandusid leegid naabruses asuva Joh. Tafti heinaküüni külge. Ka see hukkus. Tafti kahju arvatakse 60 kroonile.

Waba Maa, 24. juuni 1933⁷²

Kõrts hävines tules

Läinud nädala lõpul Laitse vallas põles maani maha endine Nõmme kõrts, mis kuulus Osvald Priisingile. Majaga ühes põles ära ka mööbel ja muu varandus; tulest ei suudetud peaaegu midagi päästa. Omanik hindab põlenud hoone väärtust 6000 kroonile, hävinenud varandust kogusummas 4000 kroonile. Hoone oli kindlustatud 5000 krooni eest. Tuli kandus

üle ka läheduses asuvale Johannes Sassi heinakuurile, mis samuti põles maani maha.

Virumaa Teataja, 27. juuni 1933⁷³

Laitse vallas põles neljapäeva õhtul J. Bussingi elumaja ja kanalahoone. Sisse jäid majakraam ja haudujad kanad. Kahjud alul teadmata.

Päewaleht, nr. 168, 24. juuni 1933

Põletati pärandustompu kuuluv küün

Laitse vallas, Vembla talus elutsev Johannes Pint, kes surnud Anton Kenteri pärandustombu hooldaja, teatas politseile, et Laitse vallas, Väljaotsa talu heinamaal põles maha Kenteri pärandustompu kuuluv heinaküün, mis olnud kinnitatud 350 krooni eest. Hooldaja Joh. Pint kahtlustab heinaküüni süütamise endist omanikku K. V., kes elutsevat Väljaotsa talus.

Kaja, nr. 103, 4. mai 1934⁷⁴

27 karilooma hukkus tules

Reedel, kella 2 paiku päeval süttis põlema Laitse vallas „Kullapa“ talu elumaja. Leegid kandusid peagi üle teisele eluhoonele, mis asus rehealusega ühe katuse all. Ennem kui suudeti tule tõrjumiseks abi organiseerida, olid juba mõlemad hooned lausa leekides, ja põlesid lühikese ajaga maani maha. Tule kiire leviku tõttu ei suudetud laudast päästa enam kariloomi ja need hävisid peaaegu kõik. Tulesurma leidis 7 lehma, 2 pulli ja siga

⁷² 1931; *Virumaa Teataja*, nr. 70, 23. juuni 1931 ja *Rahva Hääl*, 26. juuni 1931.

⁷³ Tulekahju kajastasid ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 73, 24. juuni 1933 ja *Lääne Elu: Läänemaa häälekandja*, 24. juuni 1933.

⁷⁴ Tulekahjust kirjutas ka *Sakala*, nr. 70, 27. juuni 1933 ja *Pärnumaa*, 27. juuni 1933.

⁷⁵ Tulekahjust kirjutas ka *Waba Maa*, 4. mai 1934.

ühes põrsastega. Peale selle langes tule söödaks hulk majakraami ja põhku. Põlenud varandus ja hooned kuulusid Liisa Bornile. Vana eluhoone oli kinnitatud 2500 kr. eest, kuid uus eluhoone oli kindlustamata, samuti ka loomad ja kraam. Tuli sai alguse potisepalt, kes tahtis tahma ära põletada. Üldine kahjusumma on selgumata.

*Uudisleht, 7. mai 1934*⁷⁵

Laitse vallas, Kibuna külas süttis põlema ja põles maani maha Hans Järlepi talu loomalaud. Ühes hoonega hukkusid tules kolm vasikat, siga, neli kana, 50 puuda heinu ja 75 puuda põhku. Taluomanik oletab süütamist. Kahju arvatakse 1200 kroonile. Kindlustatud olid hooned õige tühise summa eest.

*Waba Maa, 6. august 1934*⁷⁶

Tulekahi Munalaskme mõisas

Teisipäeva lõuna paiku tekkis tulekahi Riisipere Munalaskme mõisas. Asunik Anton Einemann oli ehitanud endise mõisa aida ümber elumajaks. Maja katkisest korstnast sattusid sädemed purukuivale laastukatusesele, mistõttu võttis kergesti tuld. Tuul kandis sädemeid endisele mõisa küünile, mis oli kasutada riigi turbatööstuse mõisate valitsejal Gerhard Hueckil. Mõlemad hooned põlesid maha. Asuniku kraam jäi pea täielikult tulle. Küüni põles

⁷⁵ Tulekahjust kirjutasid ka *Kaja*, nr. 105, 6. mai 1934; *Vaba Sõna*: rahvuslik informatsioonileht ilma erakondliku kuuluvusest, 6. mai 1934; *Järva Teataja*, nr. 53, 8. mai 1934; *Meie Maa*, 8. mai 1934; *Pärnumaa Teataja*, 8. mai 1934; *Saaremaa Teataja*: maapidajate häälekandja, 8. mai 1934 ja *Tartumaa Teataja*, 8. mai 1934. Kõigis neis on hoonete omaniku nimena kirjas Leena Born. Liisa Born'i nimi esineb veel ajalehes *Viru Maaleht*: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja, 8. mai 1934.

⁷⁶ Juhtumit on kajastanud ka *Järva Teataja*, nr. 92, 6. august 1934; *Kaja*, nr. 183, 6. august 1934;

hobuseriistu, põllutööriistu, masinarihmud ja vilja. Küüni pidid hukkuma ka kaks sugutäkku. Nad suudeti päästa viimasel momendil. Tuld olid võtnud ka mõned teised mõisahooned, kuid Laitse tuletõrje suutis need päästa.

Sakala, nr. 92, 10. august 1934⁷⁷

Laitses põles kuur ja ait

1. jaanuari ööl kella 1 ajal põles ära Laitse vallas (Harjumaal), Kibuna külas, Tihase talu krundil Maria Porvali päralt Rätsepa popsisauna kanade kuur ja aida katus. Omaniku kahju 58 krooni. Kanakuur ja ait olid tule vastu kindlustamata. Marie Porval arvab, et siin on tegemist kuritahtliku süütamisega. Kanakuuris ega aidas keegi polnud käinud ja tulekahju ajal polnud kedagi kodus. Politsei toimetab sündmuse kohta juurdlust.

Tartumaa Teataja, 4. jaanuar 1935⁷⁸

Laitses hävines elumaja

Harjumaal, Laitse vallas, Kirjapa⁷⁹ külas, Ingma⁸⁰ talus süttis põlema ja hävines Johannes Hoidorfi päralt elumaja. Maja oli kindlustatud Riisipere vallas vastastikkuses kindlustusseltsis 750 krooni väärtuses. Arvatakse, et tuli sai alguse tulises tuhas leiduvaist sütest, mis olid ahjust välja võetud.

Saaremaa Teataja: maapidajate häälekandja, 6. august 1934; *Tartumaa Teataja*, 6. august 1934; *Teataja*, 6. august 1934; *Maa Hääl*: maarahva ajaleht, nr. 92, 7. august 1934; *Pärnumaa Teataja*, 7. august 1934 ja *Uudisleht*, 7. august 1934.

⁷⁷ Veidi vähemate detailidega kirjutas tulekahjust *Kaja*, nr. 185, 8. august 1934.

⁷⁸ Tulekahjust kirjutas veidi lühemalt *Waba Maa*, 3. jaanuar 1935.

⁷⁹ Ürjapea ehk Hürjapea küla tänapäeva Jaanika küla territooriumil.

⁸⁰ Hingamaa talu.

*Järva Teataja, nr. 34, 22. märts 1935*⁸¹

Talumaja hävis tules

Laupäeval kella kolmveerand ühe paiku tekkis tulekahju Laitse valla Kibuna külas, kus süttis põlema Saueaugu talu vana rehetuba ühes rehealusega. Tugeva tuule mõjul levis tuli kiiresti ja hoone põles maani maha. Sisse jäi kolm koormat peksmata ja kolm koormat pekstud rukkeid, mitmesuguseid põllutööriistu ja muud kraami. Kuna kogu varandus oli tule vastu kindlustamata, tõuseb omaniku kahjusumma ligi 2000 kr. Nagu juurdlusega selgunud, sai tuli alguse rehetoa ahju kütmisel. Saueaugu talu oli surnud Gustav Viikmani omandus. Seda kasutas kadunu lesk Marie Viikman koos pojaga.

*Päewaleht, nr. 235, 26. august 1935*⁸²

Tänuavaldus

Alljärgnevaga avaldan oma südamlitku tänu Laitse tuletõrjeühingule, kes oma energilise ja kiire tegutsemise tõttu minu juures aset leidnud tuleõnnetuse puhul suuremat kahju aitasid ära hoida. Iseäranis tänulik olen oma lähemale naabrile, hr. Kobile ja tuletõrjeühingu esimehele hr. Uutma'le, kes oma esimese kiire tegevuse tõttu tule levimisele takistuseks palju kaasa aidanud. Ka ümbruskonna külarahvale tuhat tänu kaasaaitamise eest.

M. Abermann
Laitse-Salul

Uus Eesti, nr. 30, 30. jaanuar 1937

⁸¹ Tulekahjust kirjutasid ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 35, 22. märts 1935; *Teataja*, 22. märts 1935 ja *Waba Maa*, 22. märts 1935.

⁸² Tulekahjust kirjutasid ka *Kaja*, nr. 200, 26. august 1935; *Waba Maa*, 26. august 1935 ja *Virumaa Teataja*, 28. august 1935.

Tuli ähvardas saeveskit

Reedel kella 6 paiku peale lõunat süttis Laitse vallas Laitse külas põlema Töökmanni saeveski hoone katus. Kiire abi tõttu läks korda tuld varsti kustutada.

*Waba Maa, 8. mai 1937*⁸³

⁸³ Juhtumit kajastasid ka *Uudisleht*, 9. mai 1937 ja *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 53, 10. mai 1937.

5. Haiguspuhangud ja epideemiad, põllukahjurid

Kõhutõbi Harjumaal

Harjumaal Laitse vallas on kõhutõbe juhtumist ette tulnud. Kohale on saadetud velsker ja alaline halastajaõde. Ka Laitse lähedal Arukülas on kõhutõbe juhtumisi ette tulnud. Arvatavasti on kõhutõbi edasi kantud Märjamaa piirkonnast Läänemaalt, sest Laitse piirkonnas ei ole varematal aastatel kõhutõbe juhtumisi ette tulnud. Haiguse laialilagunemise takistamiseks on samme astutud.

Waba maa, 19. juuli 1921

Siseministri määrus kõhutõbe vastu võitlemise kohta Harju maakonnas

Maksma pandud:

1. Keelatud on igasugused hulgalised rahva kokkukogumised (pidud, kiriku-teenistused, rahvarikkad matused, laudad jm) ja läbikäimised kõhuhaiguses kahtlaste kohtadega.
2. Kohtadest, kus kõhutõbi ette tuleb, on toiduainete ja marjade väljavedu, niisama ka nendega koha peal kauplemine keelatud.
3. Toiduained olgu kärbest eest kaitstud.
4. Väljakäigukohad olgu igas majas ning peres; kui neid ei ole, kaevatagu selleks sügavad augud; väljakäigukohad puistatagu lubjaga ehk kallatagu lubjaveega igapäev üle.
5. Jõgedes, tiikides, järvedes ja meres pesu pesemine on keelatud.
6. Iga kahtlase haigeksjäämise üle peab lähemale politsei rajooniülemale või jaoskonna-ülemale, vallavalitsusele või arstile teatama. Märkus: vallavalitsus ja politsei on kohustatud haigusest kohalisele arstile otsekohe teatama.
7. Haige varjamine on kõvasti keelatud.

8. Majadel, kus kõhutõbi, peab nähtaval kohal laud olema hästi silmapaistva pealkirjaga: „Kõhutõbi. Sisseminek keelatud“.
9. Võõrsilkäigud haigete juurde on keelatud.
10. Nende sunduslike määruste mittetäitjad langevad karistuse alla.
11. Need määrused pannakse maksma Harju maakonna järgmistes valdades: Laitse, Jõelähtme ja Kudasoo ja politseiülemale välja kuulutusel kõigis teistes Harju maakonna valdades ja kohtades, mis maakonna arsti poolt haiguskardetavaks tunnistatud.

Waba maa, 11. august 1921

Kõhutõbi Harjumaal 1921. a.

(Maakonna-arstilt saadud andmetel). Esimene kõhutõbe-juhtumine läinud suvel Harju maakonnas oli juunikuul Laitse vallas, Ingu külas. Taud toodi sisse naabrusest Vigala vallast, kus haigeksjääja surnud sugulase matusel oli käinud. Umbes nädalat poolteist varjasid haige taudi ja see selgus alles siis, kui haigete arv juba kümnekonna peale kerkis. Haiguse piirkonda saadeti halastajaõde ja velsker-desinfektor. Juulikuus avati Laitse mõisa härrastemajas barakk. Augustikuu keskpaigal tunnistati kõhutõbi lõpetatuks.

Augustikuu lõpul ilmus aga kõhutõbi ootamatult Jõelehtme ja Kudasoo valdades. Võeti veel 2 halastajaõde ja üks üliõpilane haiguse vastu võitlemiseks ametisse. Laitses ei olnud enam barakki vaja, see asetati Kudasoo mõisa. Oktoobrikuu keskpaigas võis kogu maakonnas kõhutõbe lõpetatuks lugeda. Üldse oli maakonnas suveajal 165 kõhutõbejuhtumist, milledest 35 surmaga lõppesid, s.o. 20 protsenti.

Surma protsent oli võrdlemisi üsna kõrge iseäranis Laitse ringkonnas, kus 45

haigusejuhtumisest 19, s.o 42,22% surmaga lõppesid. See on muidugi seletatav sellega, et haigust alguses kangesti varjati ning teiseks avaldus taud seal iseäranis raskel kujul. Jõelähtme vallas oli 58 haigusjuhtumist, milledest 10, s.o 17,25% surmaga lõppesid, kuna Kudasoo vallas 54 haigeksjäämisest ainult 6 (11,11%) surmaga lõppesid. Neis kohtades oli arstiabi võrdlemisi paremini korraldatud. Ka avaldus taud seal nõrgemal kujul.

Waba Maa, 23. november 1921

Koerte marutõbi Riisiperes

Riisipere vallas, Munalaskme kogukonnas, Aude ja Seppu külades on koerte marutõbe juhtumist ette tulnud. Et tõve laialilagunemist ära hoida, on Riisipere ja Laitse vallad, kuni Kloostri ja Keila valla piirideni marutõvekardetavaks tunnistanud ning marutõbe vastu võitlemise määrus maksma pandud.

Waba Maa, 28. veebruar 1925

Ka Kernu ja Laitse vallad marutõbe hädaohus

Koerte marutõbi, mis käesoleval aastal eriti laialdane, on järjega Kernu ja Laitse valdadesse jõudnud. Kernu vallas on marutõbine koer mitut koera purenud. Ümbruses on marutõve vastu võitlemiseks väljaantud määrused maksma pandud.

Waba Maa, 28. märts 1925⁸⁴

Rukkiuss Harjumaal põlde laastamas

Käesoleval sügisel esineb rukkiuss suuremal määral Harjumaal, eriti rohkesti aga läänepoolses maakonnaosas, kus olud tema arenemiseks soodsamad (umb-

rohtudega kaetud jaanikesa). Vihterpalu, Kloostri ja Laitse valdades teeb nimetatud kahjur paiguti suurt hävitustööd, terveid orasepõldusid ära hävitades. Ka teistes kultuurtaimedes parasiteerib see suure söögiisuga röövik; nii on ta Laitse vallas juurviljapõlde hävitanud, kasvavaid kartuleid läbi puurinud jne. [---]

Kaja, nr. 206, 6. september 1927⁸⁵

Koolide sulgemine Harjumaal jätkub

Nagu 15. veebruaril Harjumaal koolivalitsusele tulnud teated kõnelevad, on ennemalt nimetatud koolidele lisaks gripi pärast veel suletud Laitse algkool ja Raiküla lastekodu algkool.

Kaja, nr. 41, 17. veebruar 1929

Laitse algkool suleti leetrite pärast

Laitse algkoolis õppivast 101 lapsest olid 3. jaanuari hommikul ainult 28 õpilast kooli ilmunud, kuna teised puudusid leetrite tagajärjel. Nissi jaoskonna tervishoiu arsti korraldusel katkestati koolitöö Laitse algkoolis kuni 11. jaanuarini. Et edaspidiseid kergekäelisi koolide sulgemisi leetriaiguse puhul ära hoida, on Harju maa-arsti poolt korraldus tehtud, mille järele koolitööd koolis ette tulnud haigusjuhtumiste puhul võib katkestada ainult igakordsel maa-arsti loal.

Kaja, nr. 7, 9. jaanuar 1930

Kuulsad külaarstid Harjumaal

Harju maakonnas, Riisipere vallas, P. talus elab haruldane rahvas: õde ja vend, mõlemad vanad, 70. aasta ümber ning

⁸⁴ Teadet kajastas ka *Kaja*, nr. 86, 30. märts 1925.

⁸⁵ Ka *Teataja*, 9. september 1927.

vallalised. Rahva seas on neil suur kuulsus, mis ulatub isegi üle Harju maakonna piiride. Ja seda selle tõttu, et nemad on suured maarohtude kui arstimisvahendite tundjad. Rohud korjatakse metsast, keedetakse, kuivatatakse, tehakse jookideks või tõugatakse pulbriks. Ning iga abiotsija, kes nende rohte tarvitanud, on ka alati abi leidnud. [---] Toon siinkohal paar-kolm lugu, mida peetakse tõsiasjaks. [---] Samuti ka keegi Laitse valla noor tütarlaps, kes kannatanud mingisuguse nahahaiguse all ning keda arstid peale pikaajalist ravimist pole aidata suutnud, saanud tema arstimeid tarvitades lühikese aja jooksul täitsa terveks.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 30, 11. märts 1933

Pidalitõbine interneeritakse leprosooriumi

Nagu juba teatatud, tuli hiljuti Laitse vallas Ürjapää külas pidalitõve juhtum ilmsiks, kus keegi 45 aasta vanune meeskodanik sellesse tõppe oli haigestunud. Nüüd oli koos arstlik komisjon, kes sellele vaatamata, et haige täiesti üksinda oma majas elutseb, otsustas tema interneerida leprosooriumi.

Waba Maa, 23. september 1933⁸⁶

Kõhutüüfus ja sarlakid

Neil päevil registreeriti jaoskonna tervishoiu arstide poolt Jõelähtme vallas, Loo külas ja Laitse vallas kaks kõhutüüfuse juhtumit. Samuti haigestus mõne päeva eest Riisiperes asuvas ja Tallinna linnavalitsusele kuuluvas Plato nimelises lastekodus veel üks kasvandik sarlakitesse.

Kaja, nr. 270, 17. november 1933⁸⁷

Tosin külgehakkavaid haigusi registreeriti ka möödunud nädala jooksul Harjumaal arstide poolt. Nende seas oli [---] kurgutõve kaks juhtumit Laitse vallas [---].

Maaleht, 13. veebruar 1935⁸⁸

⁸⁶ Teate edastasid ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 117, 4. oktoober 1933*; *Tapa Sõnumed, 5. oktoober 1933* ja *Viru Maaleht: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja, 5. oktoober 1933*. Nende ajalehtede kohaselt viidi pidalitõbine ravimisele Tarvastu leprosooriumisse.

⁸⁷ Ka *Teataja, 18. november 1933*.

⁸⁸ Teade ilmus ka ajalehtedes *Tapa Sõnumed, 13. veebruar 1935*; *Teataja, 13. veebruar 1935* ja *Pärnumaa Teataja, 14. veebruar 1935*.

6. Kriminurk

6. 1. Kaklused, kallaletungid ja tapmised

Lehm laudas tapetud

Ööl vastu 7. dets. tapeti Laitse vallas, Liivamaa talus, K. Järlat'il lehm laudas ära. Nahk ja osa paremat liha viidud ära, kuna suurem osa liha maha jäetud. Kuuldavasti on ümbruskonnas mitu niisugust juhtumist ette tulnud.

Waba Maa, 13. detsember 1921

Saladusline kuritöö Laitses (Harju m.)

28. detsembril leiti metsast umbes 7-aastane punakas-kõrb hobune kinniseotult ja tapetult. Hobusel olid korralikud riistad ümber ja oli nähtavasti puuga pähe löödud, mis ligidaloleva heinaküüni juurest võetud. Ligilähedalt leiti regi, mis kummuli pööratud ja heintega kaetud. Saladuseks jääb hobuseomaniku saatuse, sest kuritegu laseb oletada, et siin mitte liht hobusevargusega, vaid teeröövimisega tegemist on. Et Laitses viimasel ajal igasugused kuritööd on korduma hakanud, laseb oletada, et siia elukutselised kurjategijad on elama asunud ja oma musta äri peavad. Oleks väga soovitatav kurjategijate ülesotsimiseks kindlat uurimist ette võtta.

Waba Maa, 24. jaanuar 1922

Sõjaringkonnakohtu alla antakse [---] Lääne maakonna Kapa-Kohila valla kodanik Jaan Jüri p. Taks, Viru maakonna Rakvere valla kodanik August Anna p. Tomberg, ja Kirna-Kohatu valla kodanik Eduard Kustase p. Erman, keda eeluurimise materjali põhjal selles süüdistatakse, et nad

ühes senini ülesleidmata Jaan Saarega 1917. aasta detsembrikuul Laitse vallavanema abi Jüri Preiverki ühes sulase Otto Kruusiga Tallinna-Lihula maanteel röövimise otstarbel sõjaväe vintpüssiga maha lasksid.

Kaja, nr. 40, 17. veebruar 1922

Heinatalgud ja kakelused Riisiperes

Riisiperes ja ümbruskonnas on pühapäevased heinaniidu talgud moodis, mis harilikult lööminguga lõpevad. 16. juulil olid talgud Munalaskmes, Liisa Särg'i juures, kus Laitse valla kod. J. Pikara, J. ja E. Moolakov'ide ja teistega tüli tekkis, mille tagajärjel viimased Liisa Särg'i ja naabruses oleva E. Einmali elumajade aknad puruks peksid ja viimase kuurist kaks ankrut õlut metsa viisid. Kui viimane hirmutuseks paugu revolvrilt laskis, avasid märtsejad maja peale revolvritule, kuid õnneks ei saanud haavata keegi.

Nädal varemalt tungisid samad isikud riigimaade ringkonnavalitseja ja Laitse vallasekretäri kallale, neid pekstes, mille üle ka protokoll tehti.

Waba Maa, 25. juuli 1922

Teeröövlid tabatud

Neil päevil teatasime röövimisest Laitse vallas, kus Tallinnas elutsevale Mihkel Koormannile mingisuguse terariistaga 21 haava pähe löödi, temalt 8000 marka raha ja müts ära rööviti. Tehti kindlaks, et röövimise on toime pannud Laitse valla kodanik Johannes Kupmann, ühes oma äia Jüri Pukisarvega, kelle juurest röövitud

müts üles leiti. Mõlemad röövlid on vahi alla võetud.

*Päewaleht, nr. 126, 15. mai 1923*⁸⁹

Kallaletungimine maanteel

Mõni päev tagasi tungiti Harju maakonnas Laitse valla kodaniku Johannes Valdmees'ile tee peal kallale, löödi nugaodega mitu haava, mille tagajärjel viimane meelemärkuseta maha kukkus, ning ärgates leidnud, et temal 6000 marka raha ära röövitud, millest tema kriminaalpolitseile teatas, kes kindlaks tegi, et röövijad on Eduard V. ja Mihkel S., kes tabatud ja vangimajja paigutatud.

Kaja, nr. 329, 8. detsember 1923

Laupäeval tungis Laitse valla liige Peeter Pung Kabala jaamas Aleksander Rooba kallale ja virutas temale pussiga pahemasse käevarde.

Waba Maa, 18. november 1924

Kurtumm hullumeelne

26. novembri õhtul sõitis Harjumaal, Laitse vallas, Jaani talus elav kurtumm Otto Rikko Tallinnast koju. Ta oli äärmiselt tigesdas tujus ja hakkas kodus oma naist peksma, ähvardades tappa teda ja naise õde. Selleks otsis ta kirvest ja nuga. Kuna Rikko järjest ägedamaks muutus, põgenesid naine ja naise õde kodunt ära külla abi tooma, et määratsejat kinni siduda ja kahjutuks teha. Naisterahvad pöörasid kohaliku konstaabli poole, et viimane hullumeelse määratseja teiste külaelanikkude abil „Seewaldi“

haigemajja toimetaks. Ka varemalt on Rikkol mitmel korral sarnased hullumeelsuse ja määratsemise tujud peale käinud. Kui konstaabel öösel kella 2 ajal Rikko majja jõudis, leidis ta kurtumma voodist läbilõigatud kaelaga. Peale naise ja viimase õe kodunt lahkumist oli ta nähtavasti voodisse läinud ja seal oma kaela noaga läbi lõiganud. Hullumeelne oli 43 aastat vana.

*Kaja, nr. 278, 30. november 1926*⁹⁰

Talutüdrukut taheti vägistada

Läinud esmaspäeval teatas politseile Laitse asunduses elav Elene L., et 13. dets. Tunginud temale Laitse asunduse väljal kallale kaks samas asunduses elavat noormeest Otto P. ja Aleksander V., kes teda vägistada tahtnud. Noored mehed paisanud ta pikali maha, hoidnud kinni ja sulgenud tema suu. Lõpuks läinud temal siiski korda appi hüüda, mille peale noored mehed ta väljale lamama jätnud ja ära põgenenud. Asja uurib politsei.

*Kaja, nr. 7, 9. jaanuar 1929*⁹¹

Metsast leiti lapse laip. Leiti sündinud lapse laip Laitse jaama lähedal Tuuleveski talu metsast, kuusepõõsast. Laip oli mähitud valgesse paberisse ja veel valgesse riidesse ning oli täiesti külmanud. Nägu ja üks jalg olid juba ära näritud.

*Päewaleht, nr. 94, 9. aprill 1929*⁹²

⁸⁹ Juhtumit on kajastanud ka *Teataja* 15. mai 1923 ja *Koit*, 17. mai 1923.

⁹⁰ Ka *Virumaa Teataja*, 1. detsember 1926.

⁹¹ Kallaletungist kirjutas ka *Waba Maa*, 10. jaanuar 1929.

⁹² Sellest kirjutas ka *Maa*, 9. aprill 1929.

Raske haavamine Laitse vallas

Laitse vallas, Harjumaal, oli esmaspäeva õhtul kakelus, milles sai pussiga selga raskelt haavata Oskar Prooman. Ta toimetati Tallinna keskhaigemajja ravitsusele. Haav ulatub kopsuni.

*Kaja, nr. 248, 23. oktoober 1930*⁹³

Pussitamine Laitse vallas

[---] Haiglas ravimisel on ka Laitse valla elanik Oskar Proomann, 28. a. vana, kellele on löödud selga pussiga sügav haav.

Päewaleht, nr. 288, 22. oktoober 1930

Kes lõi pähe?

Pikaljalal tuigub, kukub ja ajab enda jälle jalule umbes 40-45-aastane maamees, endal nägu verine, otsaesisel mustendab haav. Parajasti juhtub mööda minema politseikordnik Jakob J., kes võtab mehe enda hoole alla ja toimetab ta linna keskhaiglasse. Selgub, et haavatu on Hans Einberg, elukoht Laitse vallas. Maamees on pealinna tulles kõvasti viina võtnud ja nüüd ei tea joobnud pea tõttu midagi, mis temaga sündinud. Arstid vaatavad haava järele – kardetavat pole midagi, pealuu on terve. Mees jäetakse haiglasse ravimisele.

Waba Maa, 28. veebruar 1931

Viinapudeli pärast löödi mees maha

Tallinna haigemajja toodi Riisiperest ravimisele venelane Peeter Borissov, kellele oli löödud raske hoop pähe. Borissov lamab meelemärkuseta. Arvatakse, et ta löögi tagajärjel sureb.

⁹³ Ka Teataja, 25. oktoober 1930.

Lööja, talumees Johannes Sassi, 31 aastat vana, võeti vahi alla.

Riisipere valda, „Kaldamäe“ tallu tulid neljapäeval kolm venelast ja hakkasid pummeldama. Seal pillas üks neist viinapudeli põrandale katki. Kui talurahvas venelastele selle üle etteheiteid hakkas tegema, tekkis pererahva ja venelaste vahel tüli. Talunikule tuli appi naabruses elutsev metsavaht Kull. Kui venelased ka temale kallale tungisid, kutsuti tallu sealt juhusliselt möödasõitev Laitse vallas elutsev Johannes Sassi. See haaras raske kaika ja virutas sellega venelasele Peeter Borissovile ühe hoobi selga ja teise pähe. Viimane löök oligi see, mis nüüd Borissovile surmaga ja lööjale vangimajaga lõppeda ähvardab.

*Waba Maa, 12. märts 1932*⁹⁴

„Tapetakse...“

Kohtupristav toob lauale vägeva okslise kaika. See on asitõendus. Sellega on Laitse mees Johannes Sassi lõõnud venelast Peeter Borissov, vigastades teda. Nüüd on Laitse mees kohtus vastust andmas. Lugu on juhtunud maal Jaan Pipra talus. Kolm venelast tulnud tallu, nende seas ka Peeter Borissov. Meestel olnud viina kaasas, joodud seda ning hakatud lõpuks mürgeldama. Venelasi katsutud talust välja ajada, ähvardatud politseinikku kohale kutsuda, kuid see pole venelasi kohutanud. Venelased öelnud, et meie oleme Petseri kommunistid, meie politseid ei karda. Lõpuks oli siis keegi naine läinud ja kutsunud kohale metsavaht Jaan Kulli. Et see on ka maakohas ametlik isik, küllap tema suudab korra jalule seada. Ent kui metsavaht kohale tuli, siis läks lärm aina suuremaks. Venelased tormasid metsavahile kallale, hakkasid teda peksma. Naised tõstsid hädakisa. Samal hetkel sõitis talust mööda võhivõõras talumees, Laitse mees Johannes Sassi. Keegi naine jooksis

⁹⁴ Uudisest teatasid lühidalt ka ajalehed Päewaleht, nr. 71, 12. märts 1932 ja Rahva Hääli, 18. märts 1932.

talust välja tee peale temale vastu ja hädaldas, et majas tapetakse. Sassi võttis asja tõsiselt. Enne seda oli tapetud Riisipere postkontori ülem. Nüüd sai Sassi mulje, et majas on praegu Mihailovi taolised röövlid tapmas. Sassi haaras vägeva kaika ja kukkus „röövleid“ nuhtlema. Löögi tagajärjel sai Peeter Borissov vigastada.

Kas tunnistate end süüdi? pärib kohtunik. Laitse mees naeratab heasüdamlikult ja ütleb, et ma lõin teda küll, kuid endakaitseks. Kuidas endakaitseks, pärib kohtunik, alul nad ju teie kallale ei tulnud. Ning siis Laitse mees seletab, kuidas naisterahvas ta appi kutsunud. Asja käik arenes kohtus Laitse mehe kasuks nii, et prokurör loobus ülesseatud süüdistusest. Rahukogu mõistis Johannes Sassi õigeks.

Waba Maa, 1. veebruar 1933

„Oleme Petseri kommunistid, tapame kõik maha!“

Harjumaal, Laitse vallas elav taluperemees Johannes Sassi on sattunud raske vigastuse löömise eest Tallinna-Haapsalu rahukogu süüpinki õige omapärastel asjaoludel. 3. märtsil 1932. a. tulid Harjumaal Jaan Pipra tallu kolm tundmata venelast. Oma üteluse järele tulid nad talust sooja otsima. Venelastel olid kaasas viinapudelid, millest asuti ilma luba küsimata rüüpama. Vähe aja pärast olid külalised päris „guljände“ meeleolus. Juba purustati vastu põrandat viinapudeleid. Pererahvas oli metsikuist kombeist imestunud. Kutsumata külalisi paluti lahkuda, mida mürgeldajad ei mõelnudki teha. Ei mõjunud ka ähvardus politsei kohale kutsuda. Venelased ütlesid, et nemad on Petserimaa kommunistid, kes politseid ei karda. Lubati koguni pererahvas maha tappa.

Hirmunud talulistest jooksis keegi naabruses elava metsavahi Ernst Kulli juurde abi paluma. Viimase kohale ilmudes viskasid venelased kasukad seljast, et lahendam oleks kakelda. Haarati kirved ja malgad kätte. Alul materdati toas, hiljem õuel.

Samal ajal sõitis talust mööda Laitse mees Johannes Sassi. Temale jooksis talust teele vastu keegi naine, kes hirmunud ilmel palus appi tulla, muidu venelased tapvat terve talu rahva. Sassi ruttas talu õuele, kus venelastest Peeter Borisov kirvega endale vastaseid otsis. Sassi sai maast pihku paraja malaka, millega andis Borisovile löögi pähe. Lök tekitas raske haava, mille järeldukel Borisov oli kuu aega haiglas ravimisel.

Selle süüteo eest võeti Sassi alul vahi alla ja anti hiljem kohtu alla. Asja arutamisel selgus, määratsejaid venelasi ei saanud siidkinnastega rahustada. Prokurör loobus esialgsest süüdistusest, nõudes karistust enesekaitse piiridest üleastumise eest. Kohus ei leidnud Sassit ka selles süüdi olevat, mõistes ta kohtulikult õigeks. Ometi oli Sassi ilma süüta kuu aega eeluurimisel kinni istunud.

Kaja, nr. 27, 1. veebruar 1933

Pärija tappis hooldaja

Pühapäeval kella ½10 ajal õhtul surmas Harjumaal, Laitse vallas, Hürjapea külas talumees Vassili Männik, 29 aastat vana, samas külas elutseva taluperemehe Rudolf Jaanilinnu, 31 aastat vana, lastes talle kuuli kuulipüssist rindu. Tapmine leidis aset sõnavahetuse juures koerte pärast. Mõlemad talumehed olid vanad vihavaenlased. Tapja Vassili Männik võeti politsei poolt vahi alla. Sündmusekohale sõitis kriminaalpolitsei ametnik Tallinnast.

Rudolf Jaanilind käis pühapäeval naisega Laitses. Õhtul koju tulles ta läks ühes naisega Hürjapea külas asuva „Lääne“ talu juurest mööda. See talu asub Jaanilinnu talust umbes kolmveerand kilomeetrit eemal ja on praegu pärijate omandus. Hooldajateks selle talu üle on teiste keskel ka Jaanilind. Jõudes „Lääne“ talu juurde, tungisid talu kurjad koerad Jaanilinnule ja ta naisele kallale. Et koertest pääseda, võttis Jaanilind taskust revolvri ja laskis sellest

paugu õhku koerte hirmutamiseks. Vaevalt oli Jaanilind ja ta naine saanud juhtumise kohalt mõnikümmend sammu eemale, kui nad kuulsid oma selja taga püssilasku kõlamas, vaadates tagasi, nägid nad, et laskjaks on „Lääne“ talus elutsev Vassili Männik, kes praegu Lääne talu kasutajaks. Ta oli revolvripauku kuulates püssi haaranud ja Jaanilindudele järele tulnud. Laskmine seljatangant pahandas Jaanilindu. „Mis kurja ma jälle sulle tegin, et sa mind tulistad“, hüüdis ta laskjale ja sammus viimase poole tagasi. Vaevalt oli Jaanilind lähenenud Männikule kuni kümne sammuni, kui Männik pani püssi uuesti palge ja laskis teise paugu. Jaanilind taarus jalgel, haaras kätega rinnust kinni ja langes maha, kuul oli tabanud teda rinnust.

Sündmus tehti teatavaks politseikonstaablile, kes kohale ilmus ja laskja vangistas. Samas kuulas ta üle haavatu, kes juhtumise kohta avaldas veel mõningaid andmeid. Siis ta heitis hinge. Laskja Männiku ja Jaanilinnu vahel valitses juba pikemat aega vihavaen „Lääne“ talu pärandustombu pärast. Männik oli üks pärijatest, kuna Jaanilind oli selle talu hooldaja. Laskja Vassili Männik kõneleb, et lasknud enda kaitseks, sest Jaanilind ilmunud ta ette laskevalmis revolver käes. Ta kartnud, et Jaanilind laseb ta pihta ja sellepärast pannud püssi palgele, milles siis laeng kogemata lahti läinud. Sündmust juurdleb kriminaalpolitsei.

*Waba Maa, 28. juuni 1932*⁹⁵

Laitse mees tappis naabri

Harjumaalt, Laitse valla, Laane talu 29-aastane peremees Vassili Männik andis 10. novembril Tallinna-Haapsalu rahukogus vastust oma naabri Rudolf Jaanilinnu tapmise pärast ärritatud olekus. Kohus tunnistas Männiku, kes tapmise motiividena

seletas endakaitset, süüdlaseks, mõistes talle karistuseks viieaastase vangiroodu ühes õigustega kaotusega.

26. juunil sellel aastal kella poole 10 ajal õhtul tapeti Harjumaal, Laitse vallas 145 sammu Laane talust eemal Ingama talus elav Rudolf Jaanilind. Laiba lahkamisel selgus, et surma põhjuseks oli maksa ja neeru purustamine vintpüssi kuuliga. Jaanilinnu tapjaks osutus Laane talu peremees Vassili Männik, kes tapjana anti kohtu alla.

Tapetu naine Eliise Jaanilind seletas tunnistajana, et 26. juuni õhtul on tema koos mehega läinud mööda Laane talust. Küla koerad on nendele kallale tikkunud ja mees lasknud nende hirmutamiseks revolvrist paugu õhku. Teise paugu lasknud ta niisama õhku, pannes seepeale revolvri tasku. Paugutamise peale jooksnud Vassili Männik oma talu õuest välja vintpüss käes. Männik hüüdnud tema mehele: „Mis sa, kurat, siin paugutad!“. Nende sõnade järele hakanud Männik neile lähenema. Rudolf Jaanilind keeranud ümber ja sammunud Männikule vastu. Revolver olnud tal sel ajal juba tasku pandud. Männik on lasknud tapetu peale vintpüssist kaks pauku. Üks kuulidest tunginud nende lähedale maasse⁹⁶, kuna teine kuul tabas Rudolf Jaanilindu. Teiste tunnistajate seletustest selgus, et Männiku ja Jaanilinnu vahekord olnud juba pikemat aega halb. Jaanilind armastanud Männikut nökkida ja söimata venelaseks.

Kaebealune Männik toonitas kogu aeg kohtus, et tema Jaanilinnu peale lasknud endakaitseks. Ta seletas, et Jaanilind tühjendanud revolvrist kaks pauku tema maja peale. Ta keelanud Jaanilindu. Kuid see lubanud teda maha lasta. Seepeale ta toonud toast vintpüssi. Jaanilind sammunud tema poole laskevalmis revolvriga. Ta hoiatanud teda lähenemast, kuid Jaanilind pole seda kuulda võtnud.

⁹⁵ Juhtumit kajastasid ka *Järva Teataja*, nr. 73, 28. juuni 1932; *Pärnumaa Teataja*, 28. juuni 1932; *Sakala*, nr. 71, 28. juuni 1932; *Uudisleht*, 29. juuni 1932 ja *Virumaa Teataja*, 30. juuni 1932. Lühikesi teateid ilmus ka teistes ajalehtedes.

⁹⁶ *Päewaleht*, nr. 310, 12. november 1932 kohaselt tabanud Vassili esimene lask Jaanilindudest 10 sammu eespool maasse.

Lasknud siis esimese paugu vintpüssist õhku ja teise Jaanilinnu peale. Kuna Jaanilinnu revolver leiti tapetu taskust kaitsevinna panduna, ei taha kaebealuse seletus selles osas hästi klappida, et Jaanilind tema poole sammus laskevalmis revolvriga.

Oma viimases seletuses ütleb kaebealune, et teda sundinud laskma tapetu naine, kes talle öelnud: „Lase ta, kuradi raisk, ükskord maha!“.⁹⁷ See seletus paneb publiku saalis kihama. Eesistuja kustub leinaloorides Eliise Jaanilinnu uuesti kohtulaua ette, küsides temalt, kas Männiku seletus vastab tõele. Lesk eitab. Midagi säärast ei ole ta Männikule öelnud. Viimases sõnas palus kaebealune end karistada enesekaitse piiridest üleastumise eest, kuid kohus leidis ta süüdi olevat mõrtsukatöös.

*Kaja, nr. 268, 12. november 1932*⁹⁸

Lõi Seewaldi hoolealust

Seewaldi haigla juures peeti kinni Laitse valla elanik Arnold Nõmberg, kes seal lõi Seewaldis ravimisel olevale haigele Georg Tammannile rusikaga silmaauku, mille tagajärjel Tammannil silm paistetas kinni.

*Waba Maa, 29. juuni 1934*⁹⁹

Lõi pea lõhki ja mõisteti õigeks

Elukardetava haava löömise pärast seisis kohtu ees Laitse valla mees Johannes Kuller. Kuna aga kohtus tõestamist leidis kaebealuse väide, et ta teist löönud enesekaitseks, mõisteti Kuller õigeks.

⁹⁷ *Päewaleht, nr. 310, 12. november 1932* versioonist olevat Eliise Jaanilind ässitanud mitte Vassilit, vaid oma abikaasat sõnadega: „Lase see kuradi venelane maha.“.

⁹⁸ Kohtuprotsessi kajastasid ka *Maaleht, 12. november 1932, Päewaleht, nr. 310, 12. november*

Kannatajaks pooleks selles löömaloos oli Ants Eldermann, Peningi valla Matsu talu sulane. Lugu ise juhtus 1933. a. 6. juuni õhtul, millal Matsu talu karjamaal peeti tantsupidu. Selle lõppedes Eldermann läks koos Johannes Jalaga naabruses asuva Ennu talu õuele, kus aega viitis salkkond kraavitöölisi, nende seas ka Johannes Kuller. Nende ja uustulnukate vahel tekkis tüli. Kraavitöölised pagesid karjalauda lakka, kuhu Eldermann löömatujus redelit mööda järele ronis. Vaevalt oli ta aga lakaluugini jõudnud, kui Kuller haaras varreta raudlabida ja sellega Eldermannile pähe virutas, nii et see redelilt alla prantsatas. Löök oli nii tugev, et Eldermannil pealuu mõranes ja Tallinnas haigemajas ta vaevu eluga pääses. Tunnistajad kohtus aga tõendasid, et Kuller Eldermanni lõi enesekaitseks, sest Eldermann ähvardanud neid kõiki maha tappa. Nende seletuste põhjal kohus kuulutaski õigeksmõistva otsuse.

Uudisleht, nr. 33, 28. veebruar 1935

Laadalisel politseiniku kallal

Politseinikule vastuhakkamise eest Tallinna ringkonnakohus mõistis 6 kuuks vangimajja Elmar Pilleti ja 4 kuuks vangimajja tema venna Alfred Pilleti, esimene 22, teine 19 aastat vana.

18. veebruaril käesoleval aastal peeti Harjumaal Kernu vallas laata, kus oli korrapidajaks Laitse rajooni konstaabel Laurson. Sama päeva õhtul konstaabel nägi salkkonda noormehi peksmas August Preiverki. Konstaabel ruttas kohale, päästis Preivergi peksjate käest ja pidas ühe peksjast isiku kindlakstegemiseks kinni. Selgus, et see oli Elmar Pilet. Tabatu

1932 ja *Waba Maa, 12. november 1932* ning lühidalt *Lõuna-Eesti, 15. november 1932*.

⁹⁹ Teade ilmus ka ajalehtedes *Kaja, nr. 131, 7. juuni 1934; Tapa Sõnumed, 7. juuni 1934* ja *Päewaleht, nr. 153, 7. juuni 1934*.

hakkas konstaablile vastu, püüdes põgeneda. Samal ajal tungis konstaablile kallale Alfred Pillet, kes püüdis vabastada Elmar Pilletit ja lõi seejuures konstaablile rusikaga vastu nägu. Elmar Pillet lõpuks rabeleski vabadusse, kuid konstaabel pidas kinni Alfred Pilleti.

Juurdlusel Elmar Pillet seletas, et ta laadal tarvitanud nii ohtrasti viina, et ei mäletavat midagi, mis seal sündis. Ainult õhtust ta mäletavat niipalju, et konstaabel annud temale käsu koju minna ja kui ta olnud juba minemas, siis konstaabel löönud teda kumminuiaga. Ka Alfred Pillet seletas, ta olnud laadal sedavõrd joobnud, et midagi ei mäletavat. Kohus tunnistas mõlemad süüdi ja mõistis neile ülaltoodud karistuse.

Waba Maa, 6. september 1937

Sõbra surmamise eest 6 a. sunnitööle.

Tallinna ringkonnakohus mõistis 6 aastaks sunnitööle ühes õiguste kaotamisega Johannes-Voldemar Maasildit, 28 a. vana, kes surmas revolvrikuuliga läinud aastal Kernu vallas Bernhard Vedamit.

24. detsembril 1938. a. teatati Laitse rajooni konstaablile, et Kernu vallas Mõnuste külas Tānavaotsa saunas lamavat maas keegi mees, kes näivat olevat surnud. Konstaabli kohale ilmudes selgus, et teade vastab tõele: Tānavaotsa saunas põrandal maas lamass surnult samas külas, Tõnupere talus elutsenud Bernhard Vedam, kellel leidus haav vasakpoolses rinnas. Lahkamisel selgus, et paremal pool rinna õõsis leidus üks püstoli kuul kal. 6,35, mis oli lastud brauningust.

Kahtlusalusena võeti vahi alla Tānavaotsa saunas elunev Johannes Maasild, kes seletas, et ta võtnud jõululaupäeval koos Bernhard Vedamiga, kellega olnud head sõbrad, napsi ja harjutanud moodsaid tantsusamme. Kuna tema jäänud kõvasti purju, heitnud ta magama ja ei mäletavat enam, mis vahepeal juhtunud. Kui ta üles ärganud, õues käinud ja uuesti tuppa tulnud, leidnud ta, et Vedam lamavat maas. Ta raputanud maaslamajat ning saanud siis aru, et see on surnud. Siis läinud ta Vedami vanemate juurde sündmusest sõna viima. Enne kodunt lahkumist võtnud ta harjumuse tõttu padja alt püstoli ja asetanud selle pükste taskusse, püstolit lähemalt järele vaatamata. Vedami surma põhjuse kohta seletas Maasild viimase vanematele, et ta midagi ei mäleta, kui pidas võimalikuks, et Vedam võis surma saada ka tema käe läbi. Ent kuidas ja miks, selle kohta ei leidnud ta mingisugust seletust. Vedami vahistamisel leiti tema juurest püstol, mis kandis värsked laskmise jälgi.

Kohtus Maasild ennast süüdi ei tunnistanud. Kohtusse kutsutud kuue tunnistaja ütlustest selgus, et Maasild armastanud sageli viina mõju all püstoliga mängida ning teisi ähvardada, seejuures ilmnas ka, et ta on võrdlemisi äkilise iseloomuga.

Tunnistajatest keegi laskmise üksikasjade kohta seletust ei tea anda, küll aga iseloomustasid nad kohtualust ja aitasid tuua valgust teo motiividesse. Vaatamata, et Maasild ise ei andnud peagu mingisuguseid seletusi, selgus kohtulikust juurdlusest, et Vedami surmajaks võis olla ainult Maasild. Kuna kohtualune salgas oma süüd ja asjasse valgust tuua ei tahtnud, karistas kohus teda temale süüks pandud Kr. S. §424 eI põhjal 6-aastase sunnitööga, leidmata võimalust käsitada selle paragrahvi alam-määra.

Teataja, 17. mai 1939¹⁰⁰

¹⁰⁰ Ka *Uus Eesti*, nr. 132, 16. mai 1939.

6. 2. Vargused ja põgenemised

Palitu vargus

28. sept. teatas politseile Kristiine Jaanilind, et hiljuti tema kodukohta Laitse valda keegi neile varem tundmata Ida Künnapas ilmunud ja neil mõne päeva tööl olnud. Samal päeval seltsis linna tulles palunud Künnapas tema palitut omale selga panna. Tatari uulits nr. 18 tuttava juurde sisse minnes läinud Künnapas väljakäigu kohta, pole aga enam tagasi tulnud. Magasini uulits nr. 28, kuhu petis oma addressi ülesandnud, ei tundud kedagi sellenimelist. 6. okt. tabati Künnapas Pärnu maanteel ühes varastatud palituga, kinnivõetu tunnistas ennast süüdlaseks, vargile ajanud teda kehvus, sest et ta omale palitut osta poleks jõudnud, rahukohtunik mõistis ta kolmeks kuuks vangi.

Kaja, nr. 28, 10. detsember 1919

Kolme aasta eest varastatud hobuse kätte saanud

1917. aasta kevadel varastati Harjumaal, Laitse vallas, Kullapa talus Jüri Promannilt kaheaastane sälg ära, ilma et korda oleks läinud vargatele jälile saada. 1920. a. kevadel Nissi laadal tundis Jüri Promann oma kolme aasta eest varastatud sälu, kellel tähtsad märgid olid, 5-aastase tükuna Sooniste valla kodaniku Jüri Jäätsi käes ära. P. soovil pandi hobune aresti alla, kuni juurdlusel asi selgub. Nüüd on kohus hobuse Promanni omaks tunnistanud, mis ka temale kätte on antud. Jääts olla hobuse kellegi lähedaloleva isiku käest ostnud.

Waba Maa, 30. oktoober 1920

Rotid dokumendid ära söönud

Detsembrikuus möödunud aastal ostis Tallinnas elutsev Oskar Peterson Laitse vallast 17 toorest villaga lambanahka ja saatis konduktor Saarega Tallinna. Teel varastati nahad ära, leiti aga hiljem Tapa jaamast vagunikatuselt ja toimetati Tallinna, raudteepolitsei 1. jaoskonda hoiule. Omaniku mitmekordiste järelküsümise peale ei antud temale aga nahku kätte, kord ajapuudusega vabandades, kord muul põhjusil. Viimaks seletanud jaoskonna ülem Kruberg, et rotid nahad ära olevat söönud.

Kahjusaaja andis selle peale kohtule 4250 margalise nõudmise jaoskonna ülema Krubergi vastu. Kohtus seletas kostja, et nahkade hoiukohas ka raudteepolitsei ja selle kriminaal-osakonna asjalikud tõendused hoiul olnud. Nimetatud hoone üle iseäralist valvet pole peetud ning võtmed seisnud tarvidust mööda mitmete ametnikkude käes, kunagi mitte tema hoolet pole olnud, nii et tema isiklikult nahkade kadumise eest vastutada ei või. Eelnimetatud asjaolusid arvesse võttes lükkas kohus nõudmise tagasi, kui mitteõige kostja vastu sisse antud.

Waba Maa, 14. detsember 1920

Teeröövel tabatud

26. nov. rööviti Anna Giismannilt Vasalemma jaamast Laitse pool koju minnes rahakott ning käekorv ära. Nüüd on kindlaks tehtud, et röövel Riisipere vallas elutsev Jüri Prandstiibel, kes vahialla võeti.

Waba Maa, 3. jaanuar 1922

Vargused

25. juulil sellel aastal teatas kriminaalpolitseile Inglis-Balti tehases, krt. nr. 27 elutsev Harju maakonna, Laitse valla kod. Johannes Jaani p. Einberg, et 23. juulil sellel aastal on temalt Vana-Kalamaja tänavas asuvas „Kuld-kala“ restoranis viibimise ajal põuetaskust uur ühes ketiga ära varastatud. 25. juuli sellel aastal vanakraami-turule minnes näinud Einberg, et keegi tundmata isik tema uuri müütab, keda kordniku abil kriminaalpolitseisse toimetatud. Tehti kindlaks, et uurimüüja oli Hollandi tän. nr. 5, krt. 5 elutsev Nikolai Jaagu p. Kruustükk, kes nimetatud uuri hommikul samal turul ostnud. Uur anti omanikule tagasi.

Waba Maa, 27. juuli 1922

Seavargus

29. detsembril varastati Laitse vallas Aru külas elutseval Johann Antok'il S. Pärnu maanteel nr. 16 sissesõiduhoovis vankrist siga 4900 marga väärtuses ära.

Waba Maa, 31. detsember 1922

Laitse vallas elutseval Karl Pähkelmannil varastati uur ühes ketiga ja revolver 10 000 marga väärtuses ära, mis Gustav L. toime pannud, milles L. end süüdlaseks tunnistas ja varastatud asjad kätte juhatas. L. võeti vahi alla.

Päewaleht, nr. 291, 31. oktoober 1923

Varaste tabamine

6. oktoobril varastati Harju maakonnas, Laitse vallas elutsevalt Johannes Hormilt karjamaalt kaks siga, kelledest üks kohapeal ära oli tapetud. Kogu kahju 32 000 marka. Nüüd on selgunud, et varguse on toime pannud keegi Gustav L., kellelt üks siga tapetult kätte saadi.

Waba Maa, 11. november 1923¹⁰¹

Aidavargad Laitses

Öösel vastu 11. märtsi on Laitse vallas Toominga talu peremehe Dankmanni aidas murdvargus toime pandud. Vargad on luku murdmise teel sisse tunginud ja ära varastanud mitmesugust riidekraami ja rukkijahu, mille väärtust peremees 28000 marga peale hindab. Vargad teadmata, sest et kange lumetuisk nende jäljed kohe kinni katnud.

Päewaleht, nr. 74, 17. Märts 1924

Vargused Vasalemma jaamas

[---] Samal päeval teatas Harjumaal, Laitse asunduses elutsev Hans Vanaus, et 26. selle kuu päeval varastatud temal Vasalemma jaama ooteruumis rahatasku 30 000 margaga, isikutunnistus, mõned vekslid, 2 pangatšekki ja naisterahva hõbeuur. Kahju 46 000 marka. Vargus sündis sel ajal, kui Vanaus rongi peal tukkus. Vargad on seni teadmata.

Päewaleht, nr. 294, 30. oktoober 1925

¹⁰¹ Vargust kajastas ka *Kaja*, nr. 302, 11. november 1923.

Laitse valla Ingema talust varastati vanker, puid ja õlgi 60 krooni väärtuses. Vargusest teatas kriminaalpolitseile Tõnu Linde.

Päewaleht, nr. 19, 20. jaanuar 1928

Politseikoera Wanda vägitegu

Öösel vastu 25. veebr. olid vargad sisse tunginud Laitse asuniku Gustav Pihlakase juurde ning sealt ära viinud sinki, soolaliha, keedist ja muud toidukraami umbes 40000 marga väärtuses. Asunik Pihlakas tehti varaste poolt toidumooni poolest lagedaks. Järgmisel hommikul juhtis asunik G. Pihlakas sammud kohaliku konstaabli poole, kellele oma hädast kurtis. Ta ei teadnud kedagi varguses kahtlustada, sest tundis Laitse asunduse elanikke kui korralikke inimesi. Konstaabel omakord teatas murdvargusest Tallinna kriminaalpolitseile, kust komissari korraldusel ametnikud politseikoera Wandaga õhtuse rongiga teele saadeti.

Jõudes kahjukannataja asuniku G. Pihlakase juurde, nuuskis koer seal ringi, haisutas jälgi, mis puutumata ja tallamata aida otsa olid jäänud ning läks üle välja asunik Madis Wekmani juurde, mis vahet umbes 50 sammu oli. Viimase ukse taga hakkas koer haukuma. Uks avati ja tupp joostes läks Wanda kohe voodi juurde, kus magas M. Wekman, tõusis püsti ja hakkas haukuma. M. Wekman võeti ülekuulamisele, kes algul oma süüd salgas. Nähes aga, et koer teda paljastanud, ei aidanud enam vastupüüklemine ja mees tunnistas üles, et tema koos sama asunduse elaniku Jakob Lindemaniga varguse toime pannud ning varastatud toiduained lauta, sõnniku alla, maha matnud. Varastatud kraam leiti üles ja anti omanikule tagasi. Mõlemad vargad võeti ülekuulamiseks vahi alla ja vabastati hiljem, kui kindla elukohaga elanikud. M. Wekman ja J.

Lindeman lähevad murdvarguse eest kohtu alla.

Waba Maa, 28. veebruar 1928¹⁰²

Politseikoera vägitegu

[---] Jutt politseikoera vägitükist lagunes ümbruskonnas ruttu laiali, nii et kogus hulk inimesi tarka koera vaatama. See koer on alles 1½-aastane, nimega Wanda. Õpetama hakati teda alles läinud sügisel. Oma esimese kuritöö paljastamise viis ta hiilgavalt läbi.

Järva Teataja, nr. 18, 2. märts 1928

Politseikoer paljastas moosivargad

Jakob Lindmann, Madis Wekman ja Helene Lindmann olid neljapäeval kohtus moosi ja sinkide varguse pärast. See oli 25. veebruari hommikul kella 7 ajal, kui Jaan Kolberg leidis Laitse asunduses Gustav Pihlaki elumaja akna eest lauad lahti kangutatud olevat. Akna all leidsid kahe inimese jäljed. Pihlaki korterist oli ära viidud 7 soolatud sinki ja liha ning keldrist 25 purki moosi; selleks oli 3 lukku lahti murtud. Kolberg elas Pihlaki majavalitsejana selles samas majas. Et vargaid tabada, toodi kohale politseikoer, kes hakkas jälgi ajama, ning varga haisu mööda jooksis samas majas elutseva Madis Wekmani tupp. Wekmani ja samas majas elutseva Jakob Lindemanni loomalaud otsiti läbi ning leiti: Lindmanni lammaste sõime alt heinte ja laudade peidust 3 purki moosi; Wekmani lehma sõimest 3 sinki ja 3 moosipurki. Peale seda andis Lindmann veel ühe singi välja, mis oli ka peidetud sõimesse. Et politseikoer oli mõlemad mehed paljastanud, siis ei jäänud meestel muud üle kui endid varguses süüdi tunnistada.

Et Miina Pooverus oli näinud ka Helene Lindmanni oma mehega mingit rasket asja kandmas loomalauda ja oli

¹⁰² Kuritegu kajastas ka *Päewaleht*, nr. 58, 28. veebruar 1928 ja nr. 209, 4. august 1928, samuti *Kaja*, nr. 49, 28. veebruar 1928 ja nr. 174, 28. juuli

1928. Lisaks veel *Viljandi Uudised: erapooletu nädalaleht*, 29. veebruar 1928 ja *Teataja*, 2. märts 1928.

kuulnud naist ütlevat: „Tee rutemini, tee rutemini“, siis langes kahtlus ka naise peale, kes samuti vastutusele võeti. Helene Lindmann end süüdi ei tunnistanud ja seletas, et tema pole vargusest midagi teadnud. Kohus mõistis mõlemad mehed kõigi iseäraliste õiguste kaotamisega 1½ aastaks vangiroodu, ning Helene Lindmanni õigeks.

Waba Maa, 29. juuli 1928

Prii sõidu eest 4 kuuks vangi

Käesoleva aasta 19. jaanuaril Laitse raudteepeatuskoha piletimüüja Hilda Õun leidis, et on raudtee kassast ära varastatud kaks sõidupiletit Laitsest Keilasse, kokku 140 senti väärt. Varas oli tõenäoliselt piletid ära võtnud reisijate ruumist läbi tõstetava luugi. Kahtlus varguses langes Voldemar Simsonile, kes varem oli olnud Laitse peatuskohas piletimüüjannale abiks. Tehti kindlaks, et Simson sel päeval oli sõitnudki Laitsest Keilasse.

Ülekuulamisel Simson tunnistas end piletite varguses süüdi. Ajal kui kedagi pole viibinud peatuskoha ooteruumis ega piletikassas, löönud ta need kaks piletit üle, komposteerinud ja sõitnud Keilasse. Asi oli arutusel Tallinna-Haapsalu rahukogus neljapäeval, 27. novembril, kus Voldemar Simson mõisteti 4 kuuks vangi ühes iseäraliste õiguste kaotamisega ja selle tagajärgedega. Kohus aga otsustas pöörduda vabariigi valitsuse poole palvega, et Simsoni karistus määratakse ilma õiguste kaotamiseta ja tingimisi, kuna süüdi mõistetut oli tunnistanud kõik üles ja varastanud esmakordselt.

Päewaleht, nr. 326, 29. november 1930¹⁰³

¹⁰³ Vargusest kirjutas ka *Kaja*, nr. 280, 29. november 1930 ja *Teataja*, 2. detsember 1930.

¹⁰⁴ Vargust kajastasid ka *Postimees*, nr. 89, 31. märts 1931 ja *Päewaleht*, nr. 89, 31. märts 1931.

Raudtee kassaneiu murdvaraste ohvriks

Pühapäeva öösel toimus murdvargus Tallinna-Haapsalu raudteel Laitse raudteejaamas. Vargad olid tunginud jaama kassaruumi ja ära viinud 43 krooni piletimüügist saadud raha, peale selle 14 krooni kassapreili Hilda Õun'a isiklikku raha ja käeuuri. Hilda Õun oli ööseks jätnud jaama ukсед lukustamata, et reisijad pääseksid sisse. Seda usaldust olid aga vargad tarvitanud kurjasti ja kassa tühjaks teinud.

Oma Maa, 31. märts 1931¹⁰⁴

Kriminaalpolitseile teatas Emilie Simson, et temal varastati Laitse vallas Vanaõue talu aidas asuvast kirstust riidekraami 75 kr 70 sendi väärtuses.

Päewaleht, nr. 104, 18. aprill 1931

Varaste töö

Johannes Piiritil varastati Laitse vallas, Laitse asunduses otri ja rukkist. Kahju 103 krooni.

Waba Maa, 25. august 1931¹⁰⁵

Aleksander Nõmbergil varastati Laitse vallas, Ingu külas, Järve talus lukustamata kastist 20 krooni raha.

Kaja, nr. 253, 30. oktoober 1931¹⁰⁶

¹⁰⁵ Teade ilmus ka ajalehes *Kaja*, nr. 196, 25. august 1931.

¹⁰⁶ Ka *Päewaleht*, nr. 296, 30. oktoober 1931 ja *Waba Maa*, 30. oktoober 1931.

Vahimees polnud valvas

23. augustil 1933. a. tõi Laitse rajooni konstaabel Laitse vallamajja vahialuse Johannes Karindoski, kes oli tabatud jalgratta varguselt. Vahialune paigutati valla arestikambrisse kuni edasitoimetamiseni. Vahialuse pidi valla vahimees Johannes Vuldpak edasi toimetama Keila jaoskonna politseikomissari korraldusse. 24. aug. toimetas Vuldpak Karindoski rongile Keilasse sõidutamiseks. Kui rong Laitse jaamast välja sõitis, avaldas Karindosk soovi minna klosetti. Vuldpak laskis Karindoski üksinda klosetti, istudes ise vaguni rõdule pingile. Kui Kulna jaamas Karindosk veel polnud klosetist välja ilmunud, palus Vuldpak konduktorit avada lukustatud klosetiuks. Siis selgus, et Karindosk oli kloseti akna kaudu põgenenud. Vuldpak võeti vangi põgenemalaskmise pärast vastutusele ja rahukogu karistas teda 2-nädalase arestiga tingimisi.

Waba Maa, 9. november 1934¹⁰⁷

Vahistati August Jakoby, 49 aastat vana, kes Laitse vallas varastas ühest talust 85 kr raha ja laulatussõrmuse.

Kaja, nr. 64, 16. märts 1935

Veel tabati murdvaras August Jacoby, sündinud 1886. aastal, korduvalt varem karistatud. Viimaseks patuks oli tal 13. veebruaril sellel aastal murdvargus läbi akna Laitse vallas ühte tallu, kust viis ära 85 kr raha ja kuldsõrmused. Temagi paigutati vanglasse.

Päewaleht, nr. 75, 16. märts 1935

¹⁰⁷ Juhtumit kajastas ka *Kaja*, nr. 265, 9. november 1934.

Vasalemmast põgenes vang

Vasalemmas asuvast vangide töölaagrist põgenes kolmapäeval viieks aastaks vangiroodu mõistetud vang Theodor Markus, 36 aastat vana, pärit Valgast. Põgenik on lühemat kasvu. Ta käsivarrele on tätoveeritud süda ja ankur märkidega: „1901.10.4.“. Põgenemisel kandis Markus seljas vangiriideid. Juba esimesel öösel, mis ärakaranud vang veetis vabaduses, tungis ta Laitse asunduses Eduvaldi talu majja ja viis kaasa ühed püksid ja 10 krooni raha.

Waba Maa, 10. juuni 1937

*Perekond Edovald oma kodumaja ees
Laitse külas Maasika talus 1930. aastatel
(H. Edovaldi kogust).*

Vangid põgenevad...

9. juunil töötas vahialune Theodor Markus Vasalemmas vangilaagri kivitööstuses. Äkki märkas valvur Johannes Mälk, et Markus jookseb metsa poole. Mälk tulistas teda püssist, kuid ei tabanud.

Järgmisel päeval Markus tabati ja pandi vanglasse jätkama oma viieaastase vangistuse istumist. Põgenemise eest sai ta sellele karistusele lisaks üks aasta vangistust. Samal päeval ta sai veel teise karistuse, nimelt viis aastat sunnitööd. Kui ta oli Harkust¹⁰⁸ ära põgenenud, ta pani Laitse vallas Juuli Eduvaldi talus toime varguse, viies sealt ära riideid ja raha kokku 28 krooni väärtuses. Riided ta pani endale kohe selga ning viskas vangiriided metsa. Selle varguse eest ta saigi 5 aastat sunnitööd.

Päewaleht, nr. 306, 10. november 1937

Põgenenud vang varastas

Varguse eest Tallinna ringkonnakohus mõistis 5 aastaks sunnitööle Theodor Markuse, 36 a. vana. 10. juunil käesoleval aastal sai politsei teate, et sama päeva hommikul olevat Laitse vallas Juuli Eduvaldi Maasika talus vargus toime pandud. Politsei asus asja juurdlema ja selgus, et taluelanike äraolekul oli akna kaudu majja tungitud ja varastatud raha ning riideid kokku 28 krooni väärtuses. Kahtlus varguses langes Theodor Markusele, kes oli 9. juunil käesoleval aastal Vasalemma vangilaagrist põgenenud. 10. juunil Markus tabati. Tabamise ajal olid tal seljas Eduvaldi talust varastatud riided. Markus anti selle uue kuriteo pärast kohtu alla ja kohus mõistis temale nüüd karistuse. Teises protsessis mõisteti Markus põgenemise eest 1 aastaks vangimajja.

Waba Maa, 16. november 1937¹⁰⁹

¹⁰⁸ Ilmselt on ajakirjanik siin eksinud ja mõeldud on Vasalemmat.

¹⁰⁹ Uudis ilmus ka ajalehes *Uus Eesti*, nr. 306, 10. november 1937.

Sedelganahk¹¹⁰ põhjustas pika protsessi

Valetunnistuse andmise pärast karistas Tallinna ringkonnakohus kolmapäeval Liisa Viisitamme (endise nimega Lindmann), 70 aastat vana, üheaastase vangistusega tingimisi. Tema ahvatlejaks osutus poeg Jakob Lindmann, 47 aastat vana, kes sai selle eest karistada 2-aastase vangistusega ühes õiguste kaotamisega. Kohtu alla oli antud valetunnistuse andmise pärast ka Jakob Lindmanni 79-aastane isa Jüri. Kuna aga viimane on suremas haige, siis tema kohta käiv osa süüdistusaktist eraldati ning see tuleb uuesti arutusele Jüri Lindmanni paranemisel. Kohtualused elavad kõik Laitse vallas, Harjumaal.

Kogu selle protsessi põhjustajaks oli vana sedelganahk. Nimelt varastati 1935. aasta kevadtalvel Laitse lossis elutsevalt Emilie Piksaarelt mitmesugust kraami, mille hulgas oli ka vana sedelganahk. Kahtlus selle varguse kordasaatmises langes Jakob Lindmannile, kelle juures toimepandud läbiotsimisel saadi ka sedelganahk kätte. Sedelganaha kohta Jakob Lindmann seletas, et see olevat tema oma ning saanud isalt, Jüri Lindmannilt.

Asi tuli arutusele Keila jaoskonna kohtuniku juures. Siin Jakob Lindmanni ema Liisa ja isa Jüri esinesid tunnistajatena, kusjuures nad kuulati üle ilma vandeta. Jüri Lindmann seletas, et toonud selle naha kord Tallinnast ja lasknud õmmelda sedelgaks oma tuttavale sadulsepal Johannes Edovaldil. Hiljem kinkinud sedelga pojale. Sama kinnitas ka Liisa Lindmann. Tunnistajana kuulati üle ka J. Edovald, kes võttis õigeks, et Jakob Lindmanni juurest leitud sedelgas on tema poolt tehtud Jüri Lindmanni tellimisel. Teiste tunnistajate seletuste põhjal selgus aga, et see sedelganahk oli ikkagi varastatud Piksaarelt

¹¹⁰ Sedelgas on hobuse seljale asetatav polsterdatud sadulakese kujuline riist, mis aitab oma rihma abil kanda veoki aisu (*Eesti keele seletav sõnaraamat*, 2009).

ning jaoskonna-kohtunik karistas Jakob Lindmanni 2-kuise vangistusega.

Selle otsusega ei jäänud Jakob Lindmann rahule ja kaebas edasi ringkonnakohtusse. Siin kuulati Edovald uuesti tunnistajana üle. Ta vaatas siin veel kord järele vaidlusaluse sedelganaha ning pärast täpsemat vaatlemist kinnitas, et see pole ikkagi tema poolt Lindmannile valmistatud. Esialgselt viinud tema eksitusele asjaolu, et 1935. aasta kevadel, umbes kuu aega pärast Piksaare juures toimunud vargust, ta parandanud seda sedelgast, pannes uued vilditükid alla ja tehes sedelgääred teistmoodi. See asjaolu tuli alles hiljem meelde.

Juurdlusel selguse, et Jüri ja Liisa Lindmannid on ikkagi andnud selles asjas valetunnistuse, kuna ahvatlejaks oli nende poeg Jakob. Nad anti kohtu alla. Süüdi nad siiski endid ei tunnistanud. Pärast asjaarutamist mõistis kohus Liisa Viisitammele ja Jakob Lindmannile ülemaltoodud karistused.

Uus Eesti, nr. 328, 2. detsember 1937¹¹¹

Ridikülist varastati raha ja kuldsõrmus.

Tui tänav nr. 10-3 elutsev Asta Seiman avaldas politseile, et Laitse valla Raja talus on tema ridikülist varastatud 10 krooni raha ja kuldsõrmus kokku 25 krooni 50 sendi väärtuses. Varguses kahtlustab avaldaja Lutri tänav nr. 42 elutsevat Aleksandra B., kes koos kahjusaajaga on viibinud Raja talus.

Päewaleht, nr. 320, 25. november 1938¹¹²

Sissemurd Laitses

Laitse asunduses murti sisse ajavahemikul 19. kuni 20. novembrini Laitse piimaühingu majas asuvasse Johannes Poolametsa segakauplusesse. Ära on viidud mitmesugust kaupa ja peenraha. Kahjusumma 125 krooni.

Uudisleht, 22. november 1939¹¹³

Vargus Laitses. Laitse asunduses varastati Johannes Poolametsa kauplusest tubakat, paar saapaid, seepi ja 10 krooni peenraha, kokku 125 krooni väärtuses.

Päewaleht, nr. 319, 23. november 1939

¹¹¹ Kohtuprotsessi kajastas lühemal kujul *Waba Maa*, 2. detsember 1937.

¹¹² Vargusest kirjutas ka *Uus Eesti*, nr. 323, 25. november 1938.

¹¹³ Vargusest kirjutas ka *Uus Eesti*, nr. 319, 22. november 1939.

6. 3. Muud kuritööd

Alaväärtuslise või müümise pärast Uuel turul tehti reedel protokollid: Haimre vallas elutseva Liisu Schönbergi, Laitse vallas elutseva Jaan Molkovi, Laitse vallas elutseva Jaan Kõrgepuu ja Kolovere vallas elutseva Marie Lepiksoni peale.

Waba Maa, 12. detsember 1926

Vana küün viis kaks valitsejat vangi

Laupäeval oli rahukogus vastust andmas riigimõisa valitseja Joosep Reimann ja Harjumaa riigimaade ringkonna valitseja Joosep Pervik ühe vana turbakuuri müümise pärast. 1920. aastal riigistati Laitse mõis, riigimõisa valitsejaks sai Reimann. Samal aastal müüs Reimann ühe riigistatud turbaküüni 25 krooni eest kodanik Vihtile maha, omandades saadud raha. 1922. a. seadis mõisavalitseja oma kuriteo varjamiseks valesisulise akti kokku, nagu oleks küün ära lagunenud ja temast süld puid saadud. Tegelikult aga lammutas Viht ostetud küüni ja vedas materjali ära.

1922. a. hinnati Laitse mõisa hooned ümber, hindamise komisjoni esimeheks oli Harjumaa riigimaade ringkonna valitseja Joosep Pervik. Pervik seadis kokku valesisulise akti, nagu oleks ta ümberhinnanud ka selle küüni, mida tegelikult enam polnudki. Mõlemad valitsejahärrad võeti kohtulikult vastutusele. Rahukogu mõistis Joosep Reimanni kõigi iseäraliste õiguste kaotamisega kolmeks aastaks vangiroodu. Joosep Perviku neljaks kuuks kindlusvangi.

Waba Maa, 16. märts 1928

Vekslivõltsimine inimarmastusest

Rahukogu arutas laupäeval huvitavat protesti, kus kolme isikut süüdistati vekslivõltsimises – võltsitud vekslitega kaetud puudujääk teenistuse alal. 18. novembril 1929. a. tuli ilmsiks, et Tallinnas asuva põllumajanduse keskkühise „Estonia“ juurde kuuluva Laitse piimapunkti juhataja Voldemar Sirel on omastanud 685 krooni ühisuse raha. Samal päeval ilmus ühisuse ärijuht Jakob Paali juurde Voldemar Sireli naine Helene Sirel ja teatas, et omastatud summa tasutakse, mispärast ühisus ei pruugiks asjast võimudele teatada. Helene Sireliga oli kaasas keegi isik, keda ta tutvustas August Küttise nime all. Küttis olevat Auvere-Joala vallas asuva „Sildoja“ talu omanik, kes olevat nõus katma raisatud summa vekslitega, milledele kirjutab alla girandina.¹¹⁴ Küttis ise kinnitas seda. Kui Paal nõudis temalt isikutunnistust, et kas ta tõesti tähendatud taluomanik on, siis mees vastas, et tal kahjuks isikutunnistust kaasas ei ole. Kui ärijuht Paal selle järele tahtis telefoni teel Joala vallamajast järele pärida, siis isik vastas, et see on tühi töö – tema nimi seisvat telefoniraamatus Auvere 5-e. Telefoniraamatut järele vaadates ärijuht leidiski, et August Küttisel on telefon Auvere 5-e. See äratas usaldust, ärijuht oli nõus ta allkirjaga vekslid vastu võtma. Isik kirjutas kahele vekslile – 500 krooni ja 185 krooni – oma allkirjad – „Sildoja talu August Küttis“. Teise giro¹¹⁵ andis Helene Sirel. Kui vekslite tähtpäev kätte jõudis, siis selgus, et August Küttise allkiri on võltsitud.

Juurdlusel selgus, et too isik, kes oli kaasas Helene Sireliga ja kes võltsis allkirja, oli August Küttise vend Aleksander, kes elas Sildoja talus oma venna juures. Aleksander Küttis tunnistas enese süüdi ja seletas, et Voldemar Sirel

¹¹⁴ Vekslite üleandjana.

¹¹⁵ Allkiri vekslil.

teinud talle ettepaneku võltsida venna allkirja. Selle juures olevat olnud ka Helene Sirel. Tema tõrkunud vastu, et võib vekslit võltsimise pärast karistada saada, kuid Voldemar Sirel lohutanud, et nemad pandivad ühe Helene Sireli päralt oleva obligatsiooni ja ostavad vekslid enne tähtpäeva välja, nii jääb vekslit võltsimine saladusse. Voldemar Sirel laenanud küll oma sugulaselt obligatsiooni vastu 500 krooni, kuid raisanud selle ära.

Sirelid ja Aleksander Küttis võeti vekslivõltsimise pärast vastutusele. Sirelid end süüdi ei tunnistanud. Voldemar Sirel seletas, et tema rääkinud puudujäägist oma tuttavale Aleksander Küttisele. Viimane lubanud teda aidata – lubanud vekslid oma girodega puudujäägi katteks. Helene Sirel seletas, et tema pole teadnud Küttise eesnime, ta pole teda ka ärijuhile tutvustanud August Küttise, vaid lihtsalt Küttise nime all. Rahukogus kuulati terve rida tunnistajaid üle, kuid need ei teadnud paljastada Sireleid. Viimaste vastu jäi vaid Aleksander Küttise rõõn.¹¹⁶ Kaas-kaebealuste rõõnast on aga vähe selleks, et inimesi kinni mõista. Rahukogu mõistis Sirelid õigeks, Aleksander Küttise aga iseäraliste õiguste kaotamisega kolmeks aastaks vangiroodu. Kuigi Sirelid mõisteti õigeks, siiski ei saa oletada, et Aleksander Küttis oma initsiatiivil ja teiste teadmata võltsis vekslid. Tõenäolisem on, et Voldemar Sirel vedas oma heategija sisse, jättes vekslid välja ostmata.

Waba Maa, 24. veebruar 1931¹¹⁷

Viis oksjoni eest loomad

Neil päevil tehti Laitse asunik L. N.-le oksjon, sest ta ei suutnud lunastada välja vekslit, millele ta girandina¹¹⁸ oli kirjutanud

alla. Suur oli aga üllatus, kui oksjonipäeval kohale ilmunud rahvas ja kohtupristav muud eest ei leidnud, kui tühja maja ja karjalauda, sest loomad ja kõik majakraam oli üleöö kadunud. Lõpuks leiti välja-pakkumiseks asuniku püksid, kuid ka need jäid oma väärtusetuse tõttu müümata. Loomi otsiti küll ümbruskonna elanikkude karjalautadest, kuid ei leitud midagi. “Oleks olnud lumigi maas,” – tähendas keegi juuresolija naljatades, “oleks sakstel ka kergem jälgi mööda otsida.” Seega jäigi oksjon seekord pidamata ja pristav sõitis edasi.

Järvamaa: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja, 12. november 1931¹¹⁹

Pühiks kõrgemaid karistusi rahurikkujale

[---] Eduard Semeid, 26 aastat vana, elukoht Harjumaal, Kernu vallas, Metsavahi talus, 50 krooniga või 2-nädalase arestiga ja Anton Kermanni, 38 aastat vana, elukoht Laitse vallas, 25 krooniga või 1-nädalase arestiga mürgeldamise pärast Kernu vallas, Ruila külas. [---]

Waba Maa, nr. 134, 7. juuni 1935

Vangistati Laitse imearst

Loata arstimise, abordi tegemise ja pornograafia levitamise pärast võeti kohtuvõimude korraldusel vahi alla ja paigutati vangimajja Laitse elanik, endine velsker Gustav Essenson, 61 aastat vana.

Mõni aeg tagasi asus Laitse raudteejaama juurde elama ja ehitas omale sinna üksikelamu¹²⁰ endine vene sõjaväe

¹¹⁶ Süü kaasosalis(t)ele veeretamine.

¹¹⁷ Kuritööst kirjutasiid ka *Kaja*, nr. 46, 24. veebruar 1931 ja *Päewaleht*, nr. 55, 25. veebruar 1931.

¹¹⁸ Vekslite üleandjana.

¹¹⁹ Ka *Tapa sõnumed*, 12. november 1931.

¹²⁰ Tegemist on Kaasiku küla Ristikivi taluga, mille omanik on tänapäeval Rein Aller; käesoleva kogumiku koostaja isa. 1990. aastatel tuli

velsker Gustav Essenson. Mees nimetas end päevapiltnikuks ja asetas majaseinale ka vastava sildi. Peagi aga hakkasid levima kuuldused, et Essensoni tegelikuks elukutseks olevat abordi tegemine ja igasuguste haiguste arstimine kodusel viisil. Samal ajal levisid kuuldused, et mitmed tema abi vajanud isikud on haigenenud ebaõige arstimise tagajärjel.

Mõni päev tagasi juhtus aga, et politseivõimud said otsekoheseid andmeid päevapiltnik-imearsti tegevuse kohta ja kogu tema tegevus võeti uurimisele. Politsei leidis Essensoni juurest koduse apteegi ja haigla kolme voodiga. Selgus, et Essenson tegi aborti, ravis mitmesuguseid haigusi, võõrutas suitsumehi piibust ja harrastas selle kõrval ka pornograafiat. Läbiotsimisel sattus politsei kätte ka Essensoni juures arstiabi saamas käinute naiste nimekiri, mis sisaldas endas paksu kaustiku mitmesaja isiku nimega. Peale mitmesuguste tavaliste arstirohtude leiti imearsti korterist ka mõningaid mürkaineid.

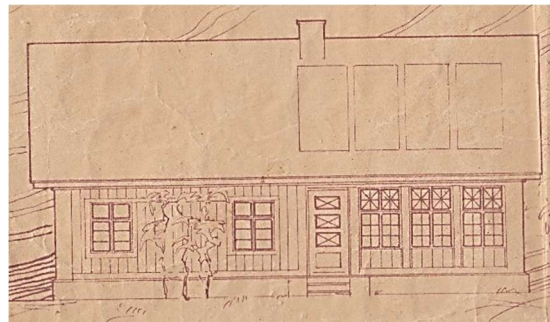
Waba Maa, 14. november 1936¹²¹

Laitses vangistati imearst

Laitses vangistati imearst ja aborditegija Gustav Essenson, 61 aastat vana, kes paigutati Tallinnas kriminaalpolitsei poolt peale ülekuulamist vanglasse. Tema kohta on selgunud terve seeria petmislugusid arstimise alal, samuti aborditegemisi. G. Essensoni vangistamine on kohapeal tekitanud suurt kõmu ja kõneainet, sest „imearst“ oli Läänemaal laialt kuulus, eriti naiste seas.

G. Essenson tegutses Laitse vallas juba pikemat aega imearstina. Tal on jaama läheduses väike maja ja kohakene ning ta tegeles muu seas ka päevapiltnikuna. Vene

ajal oli ta sõjaväes olnud velskriks ja sellena võtnud osa Vene-Jaapani sõjast. Tema viimase aja tegutsemise kohta on selgunud päris kummalisi lugusid. Näiteks on ta kellelgi isiklikult arstinud peapõletikku sel kombel, et asetanud ümber kaela heeringa, mis pidavat omama imetegeva mõju.

Gustav Essenson'i Ristikivi talumaja kavand (R. Aller'i kogust).

Kui populaarne oli Essenson imearstina ümbruskonnas, näitab seegi, et kui kohalik konstaabel Laurson toimetas ta juures läbiotsimist, siis umbes poole tunni jooksul tahtis viis naist ta käest abi saada. Patsientide arv olnud tal suurem, kui kohalikul arstil. Ainult viimasel ajal, kus Laitsesse asus naistearst, hakanud ta abitarvitajate hulk kahanema.

Seni kinnitavad kaks naist aborti, mida toimetanud Essenson. Kahtlemata on see arv aga palju suurem, kuid inimesed ei taha arusaadavalt põhjusil seda kinnitada. Hiljuti suri keegi naine Haapsalu haiglas abordi tagajärjel, kuid seni pole saadud kindlaks teha, kas siin mängus on „imearsti“ käed.

Läbiotsimisel leiti ta juurest 143 rohuretsepti, nende seas 33 niisugust mürki, mida apteekides ilma arsti ettekirjutuseta ei müüda. G. Essensoni abitarvitajateks olid eranditult naised, sealjuures olevat ta võtnud honorari noorte naiste ja tütarlaste

põrandalaudade vahetamisel põranda alt välja mitmeid klaassüstlaid. G. Essenson oli pärit Türitl, kus tegutses fotograafina. Ka Ristikivi talus on säilinud mõningaid EW-aegseid fotograafiatarvikuid. G. Essenson suri Ristikivi talus kummalistel asjaoludel: puutööd tehes või voolides

lõikas endale kogemata pussnoaga reiearterisse, minestas ning jooksis verest tühjaks.

¹²¹ Juhtumit kajastasid ka *Uudisleht*, 15. november 1936; *Tartumaa Teataja*, 16. november 1936; *Pärnumaa Teataja*, 17. november 1936 ning lühiteatena *Maa Hääl*: maarahva ajaleht, nr. 132, 16. november 1936.

7. Kultuur ja vaba aeg

Uut laata pidada otsustas paluda Laitse vallanõukogu pidada Laitse vallamaja juures iga aasta 27. jaanuaril ja 10. septembril.

Päewaleht, nr. 258, 28. september 1923

Laada korraldamise palve rahuldamata jäetud

Laitse vallavalitsus pööras läinud aastal Harju maakonnavalitsuse poole palvega, temale luba anda nimetatud valla piirides kaks korda aastas laata korraldada. Administratiivosakonna ettepanekul jättis maakonnavalitsus oma reedesel koosolekul Laitse valla palve laada korraldamise asjus rahuldamata, silmas pidades, et naabrivaldades niikuinii juba laatasid peetakse, nii et kavatsetav Laitse laat osavõtu kehv saaks. Nii peetakse Nissis, mis 9 versta Laitsest, kolm korda aastas laata, siis peetakse veel iga aasta laatasid Kloostris, Keilas ja Kernul.

Kaja, nr. 45, 16. veebruar 1924

Laitse Reomägi

Laitse Reomägi asub Laitse mõisa viiva tee otsas, suure Lihula-Haapsalu-Tallinna maantee ääres. Tavalist loodud mäge seal küll ei ole, vaid üks risuhunnik, mille eest teekäijad hoolitsesid, et see ei kahaneks. Vana rahva jutt nimetatud mäe tekkimise üle läheb lahku. Ühed kõnelevad, et samal kohal olla vanasti selleaegne Laitse parun oma valla teotüdrukuga lubamatus ühenduses olnud, kuna teised kõnelevad, et see olnud Laitse mõisa kubjas. Mõlemi juttude järele tulnud inimesed peale ja olla selle mälestuseks reomäe asutanud, see on,

hakkasid kohale kiva, hagu, üldse kõiksugu prahti kokku vedama. Ka ei puudunud seal surnud koerte ja kasside jätised. Küll on Laitse mõisa järgmised omanikud südiste selle vastu võidelnud, kohta puhastades ja vahti sinna pannud. Mitmed on teo pealt kinni võetud ja Laitse mõisa tallis siiruviirulised püksid saanud, mis aga järeltegijaid ei kohutanud. Hiljem läks asi laiemale ja igale teekäijale, tuli ta kas või kaugemalt Läänemaa nurgast, kui ta just palvetaat ei olnud, oli kohus midagi reomäele panna. Ja mida rohkem Laitse mõisavalitsus selle vastu võitles, seda suuremaks kasvas reomäe varandus. Selles suunas on Laitse reomägi kestnud aastakümned, võib olla ka üle saja aasta, kuni tänapäevani. Nüüd, kus Haapsalu raudtee tõttu teekäijate arv maanteel tublisti vähenenud ja kus viimasel ajal Nissi kihelkond palveisade pesapaik, on reomäe eest hoolitsemine nagu unustusse jäänud, aga siiski on ikka seal ühte ja teist jäänust leida.

Ka teises suhtes peeti Laitse reomäge tähtsaks teekäijate poolt. Kes esimest korda elus Tallinna tuli, oli see siis meeste- või naisterahvas, kui see aga teistele teekäijatele teatav oli, tassiti sarnane esimest korda Tallinna tuleja reomäe juurde jõudes mäe peale ja pandi risuhunnikule istuma ehk pikali ja selle eest pidi vaenekene esimeses kõrtsis, s.o. Töökmannil pool toopi viina ostma. Sai aga see õnnetu sellest varem teada, kus reomägi on, siis jättis ta hobuse teiste hooleks, andis jalgadele tuld, eemalt ringi jookstes, nagu nende ridade kirjutaja tegi. Teisel pool mäge teisi kaaslasid oodates pidid teised siis jooksikule pool toopi ostma. Teadagi, et võitlus selle pooletooibi viina pärast reomäe kohal äge oli. E. Kallev.

Waba Maa, 2. detsember 1924¹²⁵

¹²⁵ Sama lugu ilmus ka *Waba Maa*, 5. detsember 1924.

töötavad võrdlemisi edukalt. Huvi on rahval raamatukogude vastu, käiakse sageli 6-7 km tagant raamatukogus raamatuid vahetamas.

Kuidas üksikud raamatukogud kooliaasta jooksul on töötanud, sellest kõnelevad järgmised andmed. Laitse raamatukogus oli raamatuid 160 ja lugejaid 75, [---] Munalaskmes 61 ja 80, [---] Ruilas 22 ja 14, [---]. Raamatukogudes leiduvatest raamatutest loetakse rohkem ilukirjanduslisi töid, kuna põllumajandust käsitavad raamatud vähem loetavad on, sest teaduslik ettevalmistus puudub põllumeestel ja sellega on seletatav, et teaduslik kirjandus harilikule põllumehele raskelt loetav on.

Waba Maa, 2. juuli 1929

Laitse vald ei saa rahvamaja

Laitse vallavalitsuse organisatsioonide nõupidamisel leiti, et rahvamaja asutamine Laitse valda on tarvilik ja see peaks asuma raudteejaama ümbruses, valla keskkohas. Kuid silmas pidades praegust rasket majanduslist kitsikust, ei suuda vallavalitsus ja kohalised seltskondlised organisatsioonid rahvamaja ehitada.

Waba Maa, 21. jaanuar 1932¹²⁹

Harju maleva töökava suvel ja sügisel

[---] Vaheaeg 15. septembrist kuni 15. oktoobrini määrati maleva esindajate kogu poolt taktikaliste õppuste korraldamiseks [---] Kloostri ja Nissi kaitseliitlaste manöövri maa-alaks on määratud Laitse raudteejaama lähedane ümbrus. [---]

Teataja, 28. aprill 1932¹³⁰

¹²⁹ Sarnase sisuga teade ilmus ka ajalehes *Päewaleht*, nr. 21, 22. jaanuar 1932.

¹³⁰ Ka *Järva Teataja*, nr. 48, 28. aprill 1932 ja *Pärnu Teataja*, 28. aprill 1932.

Laitse vald toetas Nissi mälestussamba ehitamist. Laitse vallavolikogu määras Nissi püstitatud vabadussõjalaste mälestussamba võlgade maksmiseks toetust 15 krooni. Mälestussamba püstitamise komiteel on praegu võlgasid tasuda veel 400 krooni suuruses summas.

Tapa Sõnumed, 20. juuli 1933

Laitse vald jääb kuivaks

Laitse vallavolikogu koosolekul oli arutusel Töökmanni kaupluse pidaja Anton Usteri palve, et temale nõusolek antaks vallas eeloleva kolme aasta jooksul alkoholiliste jookidega kauplemiseks. Kuna senine riigiviina kaupluse ja õllepoe pidaja Gustav Valdmann ei soovi enam alkoholimüüki jätkata, siis arvati vallavolikogus, et takistusi alkoholimüügiks ei tuleks teha. Kuid hääletamisel sai see ettepanek 3 häält poolt ja 7 vastu, mille tagajärjel Laitse vald eeloleval kolmel aastal kuivaks jääb.

Waba Maa, 27. oktoober 1933¹³¹

Vallad maksustavad koeri

[---] Laitse vallas aga võetakse lihtmittetarbekoertelt 2 krooni ning hagijatelt ja linnukoertelt 4 krooni aastas valla heaks maksu.

Kaja, nr. 159, 9. juuli 1934

Kivide ja kändude lõhkumise kursused käsituskindlate lõhkeainetega [---]. Täna,

¹³¹ Ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 127, 28. oktoober 1933.

21. septembril, on lõhkeainetega töötamise kursus Laitse vallas Pikkaru talus.

*Päewaleht, nr. 260, 21. september 1934*¹³²

Kodukaunistamise hoogtööd Harjumaal

Suviste pühade eel käis kõikjal Harjumaal valdades kohapealsete kodukaunistamise hoogtöö komiteede moodustamine. Reas valdades moodustati kodukaunistamise hoogtöö edukaks läbiviimiseks kaks ja rohkem komiteesid. [---] Laitse vallas juhivad kodukaunistamise hoogtööd K. Järvlepp, Johannes Reintam ja J. Uutma. [---]

*Teataja, 3. juuni 1936*¹³³

Veel kolm hoonete värvimise kursust. Lisaks varemalt nimetatuile korraldatakse käesoleva juunikuu jooksul Harjumaal veel kolm kahepäevalist hoonete värvimise kursust. Nimelt korraldab Laitse valla kodukaunistamise komitee hoonete värvimise kursuse Laitse vallas 11. ja 12. juunil, ÜENU¹³⁴ Rae osakond teeb sedasama 16. ja 17. juunil Rael ning Ruila haridusselts – 19. ja 20. juunil Ruilas. Kõigile neile kursustele sõidab instruktor eriteadlane Ants Saar.

*Uus Eesti, nr. 151, 6. juuni 1936*¹³⁵

Päev Laitses jahil

Pühapäeval korraldas Tallinna jahiselts „Viboane“ suurema jahiväljasõidu Laitse jahimaadele. Jahist võttis osa üldse 35 meest ja üks naine, kokku seega 36 inimest. Ilm oli hommikupoole jahiks äärmiselt

ebasoodus, mille tõttu ajujaht täielikult nurjus. Siiski lasti päeva jooksul maha 15 jänest. Püüsid ei registreeritud, neid leidis aga vähemalt igal kolmandal jahimehel kotis. Jahimehed ise jäid aga jahipäevaga kõigiti rahule. Tõsisele kütile ei ole ju tähtis, kas saab saaki või ei saa, peaasi on jahi lõbu. Pealegi on ju jäneseid Tallinna turul küllalt ja nii odavad, et... selle pärast küll ei maksaks metsa minna. Kuid küti veri kutsus ikkagi...

Alamal muljeid Laitse jahipäevast: härra O. Piilmani DKW-l läheb umbes kella kümne paiku sõiduks Laitsesse. Ilm on nagu leeritütarlaps – üleni valges, ent nutt varaks... Kord liugleb alla õrnu lumehelbeid, kord vihmapiisku. Arutleme, et kui selline ilus lumi jääb, on jänkuhärradel küll raske oma nahka hoida. Kuid taevataat pole ise vist jahimees ja haavikusakste meeleheaks ta pühib varsti valge lumekorra. Loodus on jumalikult kaunis. Rohelistele kuuskedele ja mändide kõrval valgel lumekorra-vaibal pakuvad muinasjutuliselt ilusa kontrasti sügiserüüs kuld kollased kased ning tulipunaste marjakobaratega pihlakad. Kui keegi jahiasjanduses võhik küsiks, mis nii kisub mehi püssidega metsa, üks vastus on küll see: mets, loodus ise. Ja inimene on ju ometi looduslaps!

Tunnike sõidu järele oleme kohal. Jahiseltskonnast kohtume esimesena adv. Lellet, kes kurdab kohe, et jahiks on päris koerailm. Tõepoolest, puud aina tilgutavad pisaraid krae vahele. Lelle puhub jahisarve. Sellele on vastuseks kustki kaugusest üksik püssipauk. „Midagi ikka näkkab,“ arwab Piilman. Ja sedamaid saab lahti tehtud ka jahikott – nii paari mõnusa kāraka viskamiseks enne metsaminekut. Ning siirdumegi siis suurelt teelt umbes kilomeetrit paar metsa sisse. Üks talumehi ütleb, et jäneseid siin peaks ikka olema. „Siit tühjalt minna vist ei tule,“ arwab. Paigad on tõesti nagu loodud jahiloomade ja lindude jaoks: kord põlluribad, siis

¹³² Ka *Teataja*, 24. september 1934.

¹³³ Ilmus ka ajalehes *Pärnumaa Teataja*, 4. juuni 1936.

¹³⁴ Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus, tegutses aastatel 1919-1940.

¹³⁵ Ilmus ka ajalehes *Teataja*, 8. juuni 1936.

võsastikud, metsad ja rabad. Umbes veerand tunni jooksul on Piilmanil kotis püü – ilus rasvane suutäis. Püüparve juurest tõuseb kohe üks jännes. Samas käib ka pauk, kuid haavikuemand näitab vaid valget sabatutti. „Kukerpalli tegi, aga sunnik maha ei jäänud,“ kirub laskja. Aga teisel korral veab siiski.

Kella viieks kogunevad jahihärrad Laitse mõisa väravasse. Siin kohtan ka jahiseltskonna ainsat naisliiget, pr. M. Solot. „Täna ei vedanud,“ ütleb. „Jäneseid on niisuguse ilmaga maa küljes kinni,“ selgitab jahiseltsi abiesimees ja jahimatka korraldaja Artur Solo. Öhtul selgubki see üsna piltlikult. Maanteeäärsest väikesest lepavõsast ajab koer üles ühe jänese. Ometi aga võeti sama koht hommikulgi ajajate poolt läbi. Üldse juhtus nii, et ajajad ei toonud metsast välja ainsatki jänest! See on ka omamoodi rekord.

Öhtul oli Laitse mõisa metsavahimajas korraldatud osale jahilistele õhtueine. Ja siin siis räägiti mõningaidki jahilugusid ning anekdoote. Ning päris viisakaid, sest daam oli ju ka lauas. Kõige meeleolulisem oli aga lõpp, s.o. jahilt kojutulemine. Siitani omnibus polnud oma seinte vahel vist kunagi niisugust laulu kuulnud. Lõpuks, kui Tallinna jõuti, mindi veel seltsi klubisse, kus kolm jänest kohe praevardasse tõmmati. „Matused“ kadunud jänkude auks peeti igatahes ausad. Kui lõpuks puudutame jahiseltskonda, siis teiste hulgas tegid jahiretke kaasa kol. Plaks, major Sillard, kpt. Weidenbach, ins. Raag, ins. Shalevskh, pr. ja hr. Rud. Solo, seltsi abiesimees Artur Solo põllutöoministeriumist, Scheel junior, Jürgens junior, üldinsp. O. Piilmann „EEKS-Majast“, hr. Villemi riigi statistika keskbüroost, hr. Kuhli Laitsest, ärimees Agur, adv. Lelle j.t.

Uudisleht, 20. oktoober 1936

Loengud lastekaitse alal

Lastekaitse nädala puhul korraldasid Harju Lastekaitse ühingu Keila, Laitse ja Rapla osakonnad pühapäeval, 20. selle kuu päeval Keilas Raplas ja Laitses loengud lastekasvatamise ja tervishoidmise alal. Vastavate kõnedega esinesid dr. A. Tari ja dr. M. Ambros. Osavõtjaid loengust oli rohkesti.

Uudisleht, 23. detsember 1936

Jalgrataste arv valdades 1935.-1936. a.

Laitse, 1935. a., 70; 1936. a., 96.

Eesti Statistika: kuukiri, nr. 185 (4); aprill 1937

Jalgrataste arv valdades 1937. a.

Laitse, 182.

Eesti Statistika: kuukiri, nr. 197 (4), aprill 1938

Harjumaal algavad kodukaunistamise kursused

Kodukaunistamise hoogtöö Harju maakomitee korraldusel algavad maikuus käesoleval aastal kolmepäevased kodukorrastamise ja hoonetevärvimise kursused Harjumaal. Kursused korraldatakse konventide kaudu selliselt, et igas Harjumaal tegutsevas põllumeeste konvendi keskuses tuleks korraldamisele üks kolmepäevane kursus. [---]

Kloostri konvendi piirkonnas on kursus 27., 28. ja 29. mail Kloostri algkooli ruumes Laitse, Riisipere, Kloostri, Pakri, Vihterpalu ja Nõva valdade esindajaile. [---]

Kõigil neil kursustel esinevad lektoritena Harju maakomitee konsulent J.

Vask ja maakodu kaunistamise seltsi konsulent M. Pärt. Kursusest võtavad osa kõigi valdade käsutusametnikud, aianduse assistendid ning valdade kodukaunistamise komiteedelt valitud aktiivsemad tegelased. Peale nende võivad kursustest osa võtta ka teised asjast huvitatud isikud.

Kursustel võetakse läbi kõigi ühiskondlike keskuste, üksiktalude ja elamute korrastamine, heakorra ja puhtuse sundmäärustega tutvumine, värvide valmistamine, tegelik õli-, rootsi-, lubja-, kohupiima- ja liimivärviga värvimine, värvitud pinna kaunistamine jne. Kursused korraldatakse aktiivsete tegelaste ettevalmistamiseks kodukaunistamise hoogtöö jaoks Harjumaal.

Uus Eesti, nr. 118, 1. mai 1937

Tänavu laskmisele 700 sokku

Metskitsede ja sokkude arv meie metsades on viimastel aastatel tublisti kasvanud. Seetõttu annab riigimetsade valitsus tänavuseks sokujahiks välja 600-700 soku laskmise load. Varemalt on sokulaskmise lubasid antud aastas kuni 500-ni. Sokuküttimise lubade nõutamine on praegu täies hoos, kuna jaht algab juba 2. juulil ja kestab 14. septembrini. Seni on välja antud umbes 100 luba, kuid jahiaja lähenemisega suureneb nende arv iga päevaga. Maksu võetakse soku laskmise loa eest riigimetsas 10 krooni ja eramaadel 5 krooni.

Jahiorganisatsioonidest on seni ühiselt sokulaskmise lubasid nõutanud [---] Tallinna kütiselts „Viboane“, [---] Riisipere jahiselts, [---].

Kütiselts „Viboane“ loosis hiljuti oma kümme sokulaskmise luba välja. Sokulaskmise loa Laitse metskonnas sai Eduard Donald, [---] Pajaka metskonnas A. Nottbeck, Laitse metskonnas J. Ülenõmm ja

Pajaka metskonnas P. Põrat, R. Villem ja A. Kiilmaa.

Uus Eesti, nr. 156, 11. juuni 1937¹³⁶

Uuendatakse kartuliseemet

Möödunud hooaeg oli kartulikasvatajatele võrdlemisi soodus. Suuremalt osalt realiseerisid põllumehed oma kartuli tagavarad juba aegsasti. Selletõttu on käesoleval kevadel põllumeeste seas märgata elavat huvi eriti tööstus- ja eksportseemnekartuli sortide vastu.

Et seemnekartuli uuendajatele vastu tulla, on allpool toodud I klassi tunnustatud kartuli omanikkude aadressid, kellelt põllumehed otseteel esialgu veel uut seemet saada võivad. Seemnekartuleid on praegu veel saada:

Majasteet: [---] T. Kaskniit – Kaasiku talu, Laitse. [---]

Kalev: [---] T. Kaskniit – Kaasiku talu, Laitse. [---]

Seemnekartuli saamiste võimaluste kohta annavad ühtlasi nõu ka E. Kart. Üh. konsulendid Tallinnas ja Rakveres (aadress: Tallinn – Põllutöökoda, telefon 480-70; Rakvere – Maavalitsus, telefon 2-82).

Ühistegelised Uudised, nr. 17, 29. aprill 1938¹³⁷

Asutati Laitse maanoortering

Neljapäeval toimus Laitse algkoolis maanoorteringi asutamiskoosolek, kus selgitavate sõnavõttudega esinesid konsulent L. Roots ja maanoorte instruktor M. Kala. Maanoorteringi vanemaks valiti J. Reintam, ning juhatusse H. Edovald, E. Loikant, M. Järvlepp ja O. Ploompuu.

¹³⁶ Uudis ilmus ka ajalehtedes *Järva Teataja*, nr. 68, 11. juuni 1937; *Tartumaa Teataja*, 11. juuni 1937 ja *Pärnumaa Teataja*, 12. juuni 1937.

¹³⁷ Kartuliseemne uuendamisest kirjutavad ka *Järva Teataja*, nr. 47, 25. aprill 1938; *Uus Eesti*, nr. 113, 25. aprill 1938 ja *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 49, 27. aprill 1938.

*Uus Eesti, nr. 26, 28. jaanuar 1940*¹³⁸

Lipud seitsmele noorteringile

Pühapäeval, 16. juunil toimub Padise konvendi korraldusel kohalik maanoorte suvipäev ja noorteringidele lippude annetamine. Kogusummas saavad seekord endale lipud 7 maanoorte organisatsiooni: Padise konvendi maanoorte ühendus ning Audevälja, Lehetu, Harju-Risti, Kurkse, Põllküla ja Laitse maanoorteringid.

Lippude õnnistamist toimetab Nissi koguduse õpetaja J. Voolaid, kuna lipud annab noorteringidele üle Harju maavanem P. Männik. Aktusekõne peab O. Piirsalu. Ühenduses suvipäevaga toimuvad samas ka Padise maanoorte kõnevõistlused. Pidustused peetakse Padise kloostri varemete juures.

Ühel ajal suvipäevaga lõpeb Padisel ka maanoorte õppelaager, missugune algab laupäeval, 15. juunil.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 69, 14. juuni 1940

Kõnekoosolekud Kloostri konvendis

Kloostri põllumeeste konvendi juhatuse korraldusel toimuvad alates 15. selle kuu päevast konvendi piirkonnas iga päeva tagant põllumajanduslikud kõnekoosolekud põllumeestele.

Koosolekud toimuvad 15. selle kuu päeval kell 6 õhtul Laitse algkooli ruumes, [---].

*Uus Eesti, nr. 13, 15. jaanuar 1940*¹³⁹

¹³⁸ Ka Teataja, 29. jaanuar 1940.

¹³⁹ Ka Teataja, 15. jaanuar 1940.

7. 1. Näitleja Ruts Bauman (1892-1960) ja tema seos Laitsega

Moeka moemehe suur juubel Ruts Bauman – 25 aastat laval

Uudisleht, 7. detsember 1934

Läheb kulunud musta palitusse kühmu kiskunud kõhetu kogu, beež sonimüts kuidagi heidetud hõredatele hallidele juustele, nagu kiskunud kortsu, nii et silmad püüavad pungil välja tungida laugude vahelt nagu viimase vihaga. Kuid viha neis silmis ei ole. Ja näojoontes tardub vaid puhkus, sest pea igal õhtul peavad kõik need näojooned olema mängus, et valmistada publikule nalja. Ei, viha neis näojoontes ei ole – nende taga peitub koomiku hing. Ja koomiku hing, see on eraelus varjatud maskiga. Ruts Baumani kohta – temast praegu räägime – sobib ülihästi see iseloomustav naljatilk: „Kes on see sünge näoga mees seal lauas?“ – „See on ju kuulus koomik!“. Ruts Baumani kurvaimeline näosüngus kaob kohe, kui ligineb talle keegi tuttav. Suu läheb lahkele naerule, nagu näeks ta lapsepõlve sõpra, kes kui kuu pealt tulnud, ja silmadesse ilmub elav sära. Sära, mis tundub paljusid aastaid nooremana ta hõredatest hallidest juustest.

Ruts Bauman peab pühapäeval oma 25-aastast lavategevuse juubelit. Avaldagem tähelepanu juubilarile! Tuli siis seada sammud Rutsi koju, et küsida: räägi, sõber, kuidas sa oma elu oled elanud? Fotomees adjutandiks, „Estonia“ Ants Jõgi seltsis ka teel kaasa, ja siis läksime.

Elab Ruts Toompeal, ühes endise suuraadliku majas. Sisseastudes selgub, et on suur mitmetoaline ühiskorter: elab härra Krupp abikaasaga, Ruts oma perekonnaga, „Töölisteatri“ näitleja Alamaa ja noor „Estonia“ näitleja Lont. Selge näitlejaspere. Oli kavatsus pildistada Rutsi ka perekonnaga koduses miljöös, kuid tekkis küsimus, et millises toas siis Ruts kõige enam elab? Tuli peatuda esitoal, sest sellest käib Ruts kõige enam läbi. Aga oh häda! – proua Baumann on käinud veidi väljas ja väike 3-aastane tütar Lia, kes terane nagu nool, on selle aja jooksul igavuse peletamiseks sukad jalas katki lõiganud, et need nii ultramoodsad, et las' aga olla. Ruts arvab, et tütrele peaks ihuhirmu andma, aga Keila mehi pole mitmel ajal hagudega turul käinud, vitsad inventuurist nii maha kulunud, et lükka või hädaga lapsekaristamine määramata ajani edasi.

Viimaks on pildistamiseks kõik valmis, fotomees süütamas magneesiumi, seal hüüab väike Lia: „Onu ära tee „suts“!“ Kuid samas plahvatab magneesium „suts“ ja pilt on valmis. Fotomees lahkub, meie Jõgiga astume teise ruumi. Seal leiab Jõgi pehme diivani ja heidab sellele pikali, seletades, et tal olevat reuma jalgadest ülekolinud kaelaluuksse. Väike Lia on teinud sõprust Ants Jõgiga ja käib kauplemine, mida see jõuluks kinkima peab. „Uuri?“ – „Oh, see on liiga odav,“ arvab Jõgi. – „Triikmasina?“ – „See on jälle liig kallis!“

– „Noh, siis tita.“ Seal arvab Jõgi, et see kuulub enam papa kompetentsi.

Usutlen siis juubilari. „Milline oli su esimene mulje sellest maailmast?“ – „Väga segane. Esimene kord sain aru, et ikka olemas olen siis, kui kell lõi. Õigem kukkus. Sest meil oli nihuke seinakell, sellest pistis kägu pea välja ja kukkus: „kuku, kuku...“. Mitu korda kukkus, seda ei tea. Ei osanud veel arvestada ja matemaatikas olen alati olnud nõrk. Arvud on nihukesed külmad vennad, vaat’, südamlikkust neil pole teps ja kus ma’s... Noh, siis tol samal korral nägin, et minu aseme kohal kummardus üks suur habemik mees. Hiljem, kui enam arusaama hakkasin, osutus see habemik mees minu isaks. Ja ta siis rääkis ka, et ma tol korral olevat rääkinud oma esimesed sõnad. „Õki tõnn!“. Mis ma sellega ütelda tahtsin, vaat’, mitte ei mäleta.“

Nagu kiriku kirjades seisab, on Ruts näinud esmakordselt päikesevalgust 1892. a. Viduva talus, Kalju vallas Läänemaal. Rutsi vanaisa oli olnud Koluvere mõisas „Hullu krahvi“ juures valitsejaks ja teenete eest oli siis krahv kinkinud talle Viduva talu. „Kuidas möödus lapsepõlv?“ – „Hakkas kohe naistega vedama. Esimeseks mänguseltsiliseks oli plika. Kas pärast ka poisse oli, vaat’, ei pannud tähele.“ – „Ja kuhu siirdus siis isa?“ – „Võttis Ellamaale kaupluse. Ellamaal oli Riisipere ja Risti postitee vahejaam. Vahetati hobuseid. Kui sõitis parun Budberg, siis kakskümmend kilomeetrit pidid hobused ühtevalu galoppi kihutama. Ristilt oli ees neli musta ja Riisiperelt neli halli. Ja kui seda postihobuste kihutamist nägin, kerkis minus soov, et kui suureks kasvan, hakkan postipoisiks.“

„Millal esmalt see lava hing sisse läks?“ – „Kui käisin linnas koolis, nägin kui mängiti „Revidendi“. Mängisid Pinna, Altermann, Kurnim ja teised. Ja samal ajal anti koolis õppetööde eest auhindu. Mõtlesin, et kui saan raamatu, siis tuleb ka minust näitleja. Ja sain raamatu. Koguni ka Gogoli „Revidendi“. See raamat on mul praegu alles. Kus õppisin siis kõik osad pähe ja jõulude ajal kandsin kodus

„Revidendi“ üksipäini ette. Linadest sai tehtud lava ja kõik sugulased ja tuttavad vaatasid mu „näitemängu“ pealt.“. „Ja kui kool lõpetatud, siis asusite lavale asjaarmastajana.“. „Ei selle armastusega läinud nii libedasti. Kui kool lõpetatud, sattusin Laitse mõisa teopoisiks. Noh, läksin valitseja õpilaseks. Sammusin kepp käes, head riided seljas kohale, mõtlesin, uhke mõis, uhked asjad, eks seal ole uhke elu ka, aga kus järgmisel päeval anti labidas pihku ja saadeti oraselt vett maha laskma. Õhtul jäi valitseja rahule ja ütles, et algus on hea. Noh, muidu oli elu mõisas küll täitsa moe elu. Kõik mõisa õlled said ära proovitud ja karjatüdrukud olid ka moe plikad. Aga valitseja õpilaseks siiski ei saanud, liig noor olin – 17-aastane. Tuli asuda raudteele päevatööliseks. Esimesel palgapäeval otsisin siis ka 11-kopikalise viina.“ – „Maalaval ei esinenud?“ – „Kui Laitsest ära tulim, polnud midagi teha. Oli siis üks väike näidend „Onu“. Õhkugi see asi õppimisel ei vedanud, aga kui mäng läbi oli, kiitsid teised, et sa oled ju päris näitleja.“ – „Ja tiivustas see kiitus?“ – „Mis ta’nd tiivustada võis – inimese tiivad on ju kõhus. Oli ikka vaja tööd, mis leiba andis. Näitlemine oli tollal poolkomejandi osa. Läksin Aaspere mõisa parun von Dellinghauseni juurde karjavalitseja abiliseks. Sealt läksin Rae mõisa kirjutajaks. Hakati ehitama Peeter Suure merekindlust ja kõik Rae mõis kaevati kaitsekraave täis. Läksin Sipa mõisa kirjutajaks. Sealt edasi üheks Vaskoga (end. Draamateatri näitleja) Keila kontroll-assistendiks. Ema suri ära ja pärandas mulle 2000 rubla. Otsisin Nissis 2200-rublalise talu. 2000 rubla maksin kohe ära, muist hiljem osalt. Aasta pärast müüsin talu maha ja võtsime koos Vaskoga Riisipere postijaama. Mina maatööd tundsin, aga Vasko kündis kaks päeva lakksaabastega ja nii et kõnni järel ja nihuta või vagu siia sinna, et oleks õige. Aga Vasko oli hakkaja, varsti pastlad jalus ja talutöö sulas. Müüsime postijaama ära. Oma 50 000 sain. Võtsin kontsessiooni Valgejärve kriidi ja lubja lademetele. Landmann ja Pärtel

pakkusid eesõiguse eest kaks miljonit nelisada tuhat, aga nende asjad läksid lörri ja minu rahad ka.“

„Aga sa pidasid ju ka autoliini?“ – „Mis me sest räägime. Eks need autod ka mulle ühe paugu panid.“ – „Noh, olgu, see on eraelu. Kuidas sattusid sa siis näitelavale?“ – „Olin Volta vabrikus kirjutajaks. Tuli Tallinna Draamateatri trupp. Tiirfeldt viis mu Teetsovi juurde. Võeti vastu, anti külapoisi osa Rutoffi näidendis „Vastu vett“. Läksime siis kell 11 öösel Musumäele. Tiirfeldt käskis mul pöörata nägu turu poole ja kujutada ette, et see turuplats on rahvas. No, ma siis deklameerisin. Plakutajaid polnud, aga tuju oli ülev. Tiirfeldt andis siis mulle ka oma piipu. Suitsetasime samagonni. Ent kui näidend mängitud oli, sõnas Teetsov: „Liig suure osa andsin: kaks sõna rääkida. Kumbagit polnud kuulda. Oleksin pidanud andma vähema – ühesõnalise osa.“

„Aga sinu hiigelosa „Draamateatris“, Gorki näidendis „Põhjas?“ – „Selle sokutas mulle proua Türk, kui olin juba pool aastat ühe- ja kahesõnalisi osi mänginud.“ – „Kus kohtasid ka praeguse abikaasa?“ – „Olin ränd-karjaravitseja. Lilli, pärit mustlaste vallast Laiuselt, tuli mu juurde praktika peale. Alul ei teinud nii väljagi, aga nägin, et kõik rahvas teda armastas, siis hakkasin ka mina teda armastama. Kodu meil polnud, sõitsime ühest mõisast teise ja siis mõtlesime, et loome ühise kodu, et üks kodu ole ka üks moeasi.“. „Jah, üks minuga ole neid äpardusi,“ sõnab Ruts kurvalt. „Näe, kui mindi minuga seda pilti tegema Tiidermanni juurde, kus ma isaga ja emaga peal olen, siis jäi ka kogemata särk pükste peale.“

„Sinu sulest on ilmunud ka näidend „Süütu maailm“, mida Nõmme teater kandis ette viis korda. Oled ennem ka midagi kirjutanud?“ – „Süütut maailma“ kirjutasin neli aastat. Varbolas. Seal kanti ette ka esimest korda. Tänu Hans Laksile Haapsalus, kelle kaudu see teos trükist ilmus. Kuid laval, näe, jälle selline paha asi,

nagu mu esimesel pildistamisel selle särgiga.“

Vahepeal on väike Lia vist Jõgiga jõulukingi kaubad ära klaarinud ja tuleb meie juurde. Jah, see üks tütreke veel Rutsil on. Mullu kandis ta oma 5-aastase Valli maamulda. Väikest Vallit leinas siis ka näitlejaspere, kelle keskel väike Valli oli esinenud „Töölisteatris“ lapse osas. Ei ole aega ka enam Rutsil, peab minema proovile. „Pühapäeva õhtul näeme!“ sõnab ta. Oleme siis tõesti nii, et ei näe?!

Kaasaegne.

Ruts Bauman abikaasa ja tütreaga.

Teatriarvustaja L. Soonberg ütleb:

R. Baumann on näitlejana täielik „selfmademan“. Teda on kiskunud kogu eluaeg näitelava poole. Elu ja näitlemine on tema juures niivõrd tihedalt läbipõimunud, et ei tea, kus lõpeb üks ja algab teine. Ta on lavaga orgaaniliselt ühte kasvanud. Laval elab ta oma teist elu. Ja sellepärast ongi nii, et kui Ruts Bauman lavale ilmub, siis publikul on kohe hea olla. Üheski osas ei anna ta võltsi ega tehtut. Igas osas on ta eht, kuigi ehk igakord osa tabamine täppi pole läinud.

R. Baumani lavakujud on kõik üksteisega sugulased, sest ta mängib iseennast. See asjaolu on paljudele näitlejatele saatuslikuks saanud, sest publik

tüdineb, nähes alati ühte ja sama kuju. Baumanile on see aga kasuks. Kuigi tema loodud kujud üksteisest palju ei erine, ometi vaatame neid heameelega ja leiame ikka ning ikka midagi uut, midagi, mis tekitab meis hea tuju ja vastupanemata naerutahte. Kui Baumani mängu lähemalt vaadelda, tema mängustiili ja osakäsitust põhjalikumalt analüüsida, siis näeme, kuivõrd ligidal on see näitleja kunsti põhinõudel: vähima energia kuluga suurimad tulemused! Oma loomingu põhiseloomult on ta naturalist, kes püüab vältida kunstis lubatud forsseerimis- ja nüansseerimisvahendeid. Varjunditega mängimine puudub tal täiesti. Kuid osa, mille ta annab, on alati eluline. Nii hästi saame seda kujutella liikuvana ja elavana ka väljaspool näidendi raame.

Mis Baumani kujundusand oma ulatuse piiridest soovida jätab, selle tasub kuhjaga intensiivsuse, millega ta omad lavakujud annab. Tuletagem meelde vaid Metsanurga „Umbrohu juuri“, kus näitleja

oma rätsepa osaga isegi autori silmad avas tolle kuju iseloomu kohta. „Umbrohu juurte“ traagika ähvardas vägisi karile jooksta Baumani kujundusvõime tõttu. Ega muidu tookord poleks lausunud: „Bauman mängis nii hästi, et rikkus näidendi ära!“ Ning eks ole me sageli näinud, kuidas Baumani käes mõni pisiosa juhtivaks muutub.

Pisiosad ongi olnud senini Baumani alaks. Ta on alati väljapaistnud just teose võrtsijana. Oma vihjetega on ta annud näidendile elu ja tõmbavust. Nüüd, tema lavategevuse 25-aasta juubeli puhul, avaneb meil võimalus, seda näitlejat näha geniaalse taanlase naljaohtrama komöödia nimiosas. Jääme lootma, et Holbergi Jeppe Ruts Baumani kujundusel meie publikule unustamatu naudingut annab, lisades ühtlasi sellele näitleja loodud kujude pärlite reale suurima ja hiilgavaima! Palju õnne, vana „moemees“, Ruts Bauman!

Leo

Anna Tamm ja R. Bauman „Mäeküla Jeppes“, mis esietendusele tuleb Baumani juubeliks pühapäeva õhtul.

Uudisleht, 7. detsember 1934

„Moosmees“ Ruts Bauman pajatab

„Kriidikaevurist“ näitlejaks

Kui inimesed naersid valitsejaksõppimist ja laval hakkas vedama nalja tehes. — Gorki parunist Mälgu Rääbise Reinuni. — Hilda Gleser tegi Rutsist kutselise näitleja

Eeloleval teispäeval, 16. jaanuaril, vaatab teeneline näitleja Ruts Bauman tagasi oma 30-aastasele lavategevusele. Oma juubeli aastate arvu pühitseb Ruts Aug. Mälgu „Vaesemehe ututallega“, mis nüüd teist puhku algades läheb 106. korda üle lava.

Ruts Bauman on, liialdusteta öeldud, teatripubliku pailaps. Juubeli lävel seistes on nüüd põhjust korra pilku heita Rutsi kaugemasse ja lähemasse minevikku, pärides talt aru, kuidas kõik olnu on juhtunud ja miks. 30 aastat lavaelus on ju ligikaudu igavik. Nõnda siis, kergitame eesriide ühe näitleja elunäidendi vaatamiseks.

Ruts Bauman neil päevil, kui ta õppis mõisavalitsejaks

Üks väga paha lugu ...

Ruts Bauman on Läänemaa mees. Sündinud Kullamaa kihelkonnas Kalju vallas. Tema vanaisa oli Kolovere mõisnikule von Buxhoevdendale kuuluva Maidla mõisa valitseja. Kui Ruts sündis, pidas tema isa Kolovere mõisnikult vanaisale kingitud kohta. Meenutades ilusaid lapsepõlvapäevi, Ruts mäletab veel selgesti, kuidas ta mängis kord Sauna Leeniga. Inimeste saatuseratas tegi vahepeal uusi ringe ja praegu on nõnda, et toosama Sauna Leeni on saanud Rutsi isatalu perenaiseks. Bauman isa müüs talu ära ning ühes sellega pidi ka poeg — ainuke poeg Ruts — maha jätma oma sünnikoha. Vana Bauman siirdus Ellamaale, kus hakkas ametmeheks. Rutsil olid sel ajal pooleli õpingud. Isa kavatses poisile anda paremat haridust kui oli enesel ning saatis nimepärija Tallinna Aleksandri gümnaasiumi eksamile. Siin juhtus aga väga suur „pa-

handus“, mis suurel määral mõjutas ka noore Bauman tulevast elusaatust.

Üks kooli sisseastujaid, mõisniku poeg, ei suutnud kannatada, et nende kõrvale tuleb üks mitte omasugune. Kohtumisel Baumaniga lausus too jõmpsikas jämedalt: „Mats ei kõlba sinu“, ning sirutas jala välja, millele komistades Ruts kukkus. Üles tõusnud andis Bauman mõisnikupoisile rusikaga hoobi näkku. Sellest oli küllalt, et Bauman jäi kooli vastu võtmata — halbade elukommete pärast.

Tagantjärele neid päevi meelde tuleta- des ütleb nüüd 47-aastane Bauman: „Mäletan, mul olid kallid, uued ematehtud villased püksid jalas. Tema aga paneb jala ette... Kukkusin maha, tegin mustaks püksid ja ka põlved olid verised.“

Ei saanud teisiti, kui andsin täie ära“

Valitsejaameti õppimine ja esimene roll

Poiss läks nüüd koju tagasi. Ei olnud aga veel õpitud mingit õiget ametit. Kuidas see nüüd tuli, aga

Rutsist pidi saama mõisa- valitseja.

Seda ametit tuli muidugi talupoisil õppida. Ruts saadeti Laitse mõisavalitseja juurde õpipoisiks. Esimesel päeval pandi poiss kraavi kaevama. Rahvas naeris ja vangutas pead, kuidas sellisel viisil võib saada valitsejaks. Et „virtsaht“ oleks selge, läks Bauman hiljem Aaspere Dellingshausen mõisa karjaasjandust studeerima. See oli 1912. aastal. Samal ajaarvamise tähtsel juhtus veel, et nüüdne teeneline näitleja tegi esimest tutvust lavaga. Nissi seltsitegelased tahtsid korraldada mingi peo, ja selleks oli kõigepealt vaja teha näitemängu. Oli ju Ruts nagu linnas käinud poiss ja polnud siis ime, et teda kutsuti kaasa mängima.

„Tõtt öelda, minul ei läinud see asi mitte sugugi,“

tunnistab nüüd Bauman ise. „Väga raske oli. Kõige hullem juhtus aga siis, kui läksin lavale. Kõik, kes mind tundsid — neid polnud vähe —, pistsid laginal naerma. See hirmutas mu hoopis ära. Ei olnud midagi targemat teha, kui hakkasin rahvale vastu nalja tegema. See aitas, ja kuidagi-

Ruts Bauman oma perekonna keskel

moodi sai tükk selle kõrval ka maha mängitud.“

See oli Nissi karskusseltsis „Kindlus“. Ruts Bauman oli siis 17-aastane. Tükk, mis mängiti, kandis nime „Onu“, ja praegune juubilar oli selles nimiosaline. Sellest peale ongi arvatud 30 aastat.

Parunimängimine — ilusamad päevad

Aasperes mõisavalitseja ameti õppimine ei kestnud kaua. Varsti oli Bauman Rae mõisas, Harjumaal, kus mõisnik Saltzberg ta tegi peagu täisõiguslikuks valitsejaks. Siin püsis Ruts aga vaid aasta, saades uue koha Sipa mõisa, kus jäi karja peale „ülemvalitsejaks“. Nüüd läks aga lahti sõda ja

varsti leidis Baumanenese Keilast, kus töötama hakkas kontrollassistendina.

Siin, Keilas, tärkas Rutsis alles see õiget verd lavanimene. Bauman ise ütleb, et selles on suurel määral süüdi tolleagne vallasekretär Vasko, kes äratanud temas näitlemisinu. Ajad vaheldusid, Ruts sattus siit Volta vabrikusse kirjutajaks, ning 1915. aastal, kui „Vanemuise“ pere lagunes ja osa inimesi tuli Tallinna teatrit tegema, astus Bauman nende kampa. Siit algas juba enamvähem päris teatritegemine. Aasta hiljem, 1916. a., läks B. üle vanasse „Töölisteatriisse“. Ei olnud siingi kaua mahti tegutseda. Kui tuli okupatsioon, oli kõik jällegi läbi. Bauman pani asjad kokku ja läks 1918. a. Riisiperesse postijaama pidajaks, olles vahepeal katsetanud veel Nissis taluga.

Päris pirakas tuli Baumanile kaela veidi hiljem, kui ta postijaama pidamisest loobudes

võttis Valgejärvel riigilt kontsessiooni kriidilademetale.

„Kriidilademetesse“ mattis mees oma viimased kopikad, kriit on tema poolt aga tänini maapõues.

Ei jäänud seejärel üle muud, kui hakata jälle peale kontrollassistendi ametiga, see-

kord Varbolas. Niiviisi jõudis kätte 1930. aasta. Hilda Gleser oli nüüd see, kes avastas uuesti Baumani kui näitleja ning kutsus ta Tallinna tagasi. Bauman tuli ja jäi siit peale „Töölisteatriisse“. Siia lõpeb Rutsi seikluslik elukäik. Esimene osa, mis Baumanile mängida anti, oli M. Gorki „Põhjast“ parun. See oli tänuväärt osa ning tolle

paruni juurest kuni „Ututalle“ Rääbise Reinuni, mida Ruts mängib oma juubeliõhtul, on käinud Baumani kui kutselise näitleja tee.

Praegu ütleb juubilar, et ilusama ja täiuslikuma osa on ta suutnud pakkuda Gorki paruniga.

Kui saaks veelkord maale...

„Missuguse rahulduse on pakkunud kolmekümne aasta jooksul rahvale mängimine?“ tohiks ehk küsida õigustatult.

„Rahul ma ei ole praegu vististi rohkem kui varemaltki. Varem ma ikka arvasin, et teater, kirjandus, kool teevad inimesi paremaks. Aga maailm mõllab seda hullemini, mida targemaks ta saab.“

„Mida sooviksite siis nüüd?“

„Nüüd tahaksin pisut mõelda maailma elust, kui hästi läheb, öelda seda teistelegi.“

Minna tahaksin aga jälle maale.

Põllutöö, loomad ja asjad kõik, need on nagu paremad kui inimesed.“

Igatsus maaõhu järele on vahetevahel helisenud ikka näitleja kõrvus. Kuid ega kerge ole lavalt lahkuda — see'p see ongi. Ning kuhu näitlejal minna — meie oludes ei jõua vist keegi kohta välja teenida. Aga näitlejarahuldus? Jah, kui Ruts sellest räägib, siis tal pole rohkem öelda, kui et inimesed oleks temaga rahul.

Meenutame lõpuks veel, et Ruts Bauman on ka näitekirjanik. Tema sulest on ilmunud 4-vaatuslik draama „Süütu maailm“, millega 1931. a. Nõmme teater avas oma hooaja.

V. K.

7. 2. Tatjana Uster (Voroshilov) ja Töökmanni kõrts

Marssal Voroshilovi sugulane Eestis

Uus Eesti, nr. 249, 11. september 1938

Eesti elab Nõukogude Vene sõjakomissari marssal Klim Voroshilovi lähedane naissugulane, neiupõlvenimega Tatjana Voroshilov, kes siin on abiellunud eestlasega. Ta on sattunud Eestisse Maailmasõja ajal ja on nüüd jäänud siia põliselt. Pärit on ta Sise-Venemaalt – Vologda kubermangust, samast külast kust marssal Voroshilovgi. Viimase vanemad on olnud külas jõukamaid ja Klim Voroshilov ise on noorelt olnud küla toredamaid poisse.

Harjumaal Laitse vallas Tallinna-Haapsalu suurel maanteel, asub Töökmann'i kõrts. Selle kõrtsi ajalugu on iseenesest huvitav, ulatudes tagasi 17. sajandisse, kuid seekord ei paelu meid valge madala kõrtsihoone sündmusrikas minevik, ega tema lähedas naabruses asuv imeallikas. Meid huvitab seekord Töökmann'i kõrtsihoones ulualust leidnud poe- ja viinalaopidaja Anton Uster'i abikaasa.

Proua Tatjana Uster on nimelt lähedane sugulane senini võimu juures püsima jäänud Nõukogude-Vene esimesele marssalile Klim Voroshilovile. Saime sellest juhuslikult teada ja lehemehel omane teadmishimu sundis meid külastama Uster'ite abielupaari.

Ei läinud kõik nii, nagu arvata oleks võinud. Nii suurt tagasihoidlikkust ei oleks tõesti oodanud Tatjana Voroshilovilt. Kuid arvata võib, et kogutud tähelepanekud on prouale olnud parimaks õpetajaks. Miks lobiseda igapähele oma minevikust, kui ollakse teadlik oma lähedasest sugulusest suure Venemaa marssaliga.

Loomulikku intelligentsi tundub proua Usteri juures ka muul alal. Ka tema alateadlikus või teadlikus kohanemises ümbruskonnaga, mis teda sunnib rääkima eesti keelt ka siis, kui oled juttu alustanud vene keeles. Proua Tatjana on nimelt neid haruldasi venelasi, kellega jutt vene keeles ei edene. On see diplomaatlikkus või taktika? Olgu see üks või teine, kas on ta omane kõikidele Voroshilovitele?

Esimene mu külaskäik jooksis tühja. Olgugi, et härra Uster oma abikaasale vabad käed jättis jutustada oma nooruspõlve mälestustest ja kokkupuutumistest marssal Voroshiloviga, ei tahtnud proua Tatjana sellest alul midagi kuulda. Pidin jätma prouale paar päeva järelemõtlemiseks, et uuesti õnne katsuda tema vaikimise murdmiseks. See oligi vist see õige lähenemise taktika, mis temalt hirmu võttis sattuda ajalehe veergudele.

Tatjana Uster, sündinud Voroshilov, on praegu 43 aastat vana. Tema vanaisa ja marssali isa olid vennad. Voroshilovite sugukond elas ja elab praegugi Vologda kubermangus Kosikovi vallas Tarabukino külas.¹⁴⁰ See oli suur, nagu proua Tatjana jutustab, üle 300 perekonnast koosnev küla. Voroshilovite perekonnad olid külas suures lugupidamises, eriti Klim Voroshilovi perekond, kes omas talusid, veskeid ja muud vara ning keda loeti külas jõukaimaks.

Ühendus Tarabukino küla ja kubermangulinna Vologda vahel teostus Suhona jõe kaudu. Tuli sõita kaks päeva jõge mööda, et pääseda Vologdasse. Seepärast ei kippunudki küla noorus linna õppima, vaid leppis haridusega, mida sai

¹⁴⁰ Kliment Voroshilov sündis tegelikult 4. veebruaril 1881. aastal Jekaterinoslavi kubermangus raudteetöölise pojana. Tatjana Uster on kas luisanud oma sugulussidemete kohta või on tema vanaonu

poeg olnud hoopis tegeliku marssali nimekaim. (http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/history_department/more.htm?id=11344819@SD_Employee)

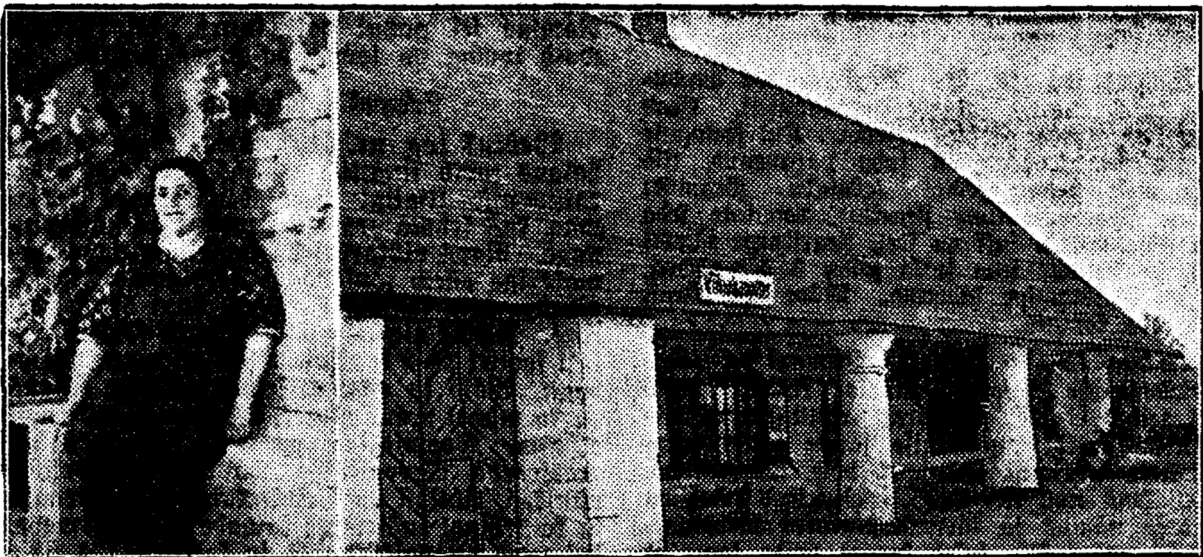
külakoolist, mida juhatas vene vaimulik. Kuid Klim'i isa tahtis pojast teha haritud mehe ja saatis tema Vologdasse õpetajate seminari.

„Kuna Klim aastas vaid suvekuid kodus veetis“, nii jutustab mulle proua Tatjana edasi, „siis olid ka kokkupuutumised temaga juhuslikud. Pealegi olin temast hulga noorem ning ei kohanud ka seepärast meie huvid. Klim'i saabumine külasse oli alati suursündmuseks. Hästi rietatuna ja kena välimusega noormehena omas ta poolehoidu küla tütarlaste juures ja arvatavasti nendelegi kulus tema aeg, et teda nii harva näha sai. Pealegi oli meie perekond vaene ja Klim'i oma rikas. Kord tekitas Klim külas otsest sensatsiooni teatades ette, et on endale jalgratta otnud ja tuleb sellega külla. Oodati siis suure huviga, kuidas see riist välja näeb, millel ilma hobuseta sõita saab. Ei olnud siis ka imestamisel piiri, kui Klim uhkelt oma sõiduriistal mööda küla tänavaid kihutas, tekitades segadust mööda tänavaid jalutavais puduloomades ning hirmutades

hobuseid. Nii mõnigi vanainimene ei suutnud hoiduda risti ettelöömisest ja hüüdest: „kihutab nagu vanasarvik ise“.

Maailmasõja ajal õppis Klim Petrogradis sõjakoolis. Siis sai teda üsna harva näha. Siit peale kaotasin ta silmist, sest kuna minu isa perekond rikkusega kiidelda ei suutnud, siis tuli meil lastel varakult kodust lahkuda, et endale eluülalpidamist otsida. Ma siirdusin 1914. aastal Petrogradi ja astusin vene ohvitseri Kostandi perekonda teenistusse. Kostandi oli grusiinlane. Alles peale revolutsiooni sain ajalehtedest teada Klim'i suurest karjäärist. Tundsin ta kohe pildi järgi ära“, tähendab proua Tatjana.

Kuidas sattus siis punamarssali lähedane sugulane Eestisse? Vestlusest selgub, et Tatjana Voroshilov, astudes grusiinlase Kostandi perekonda, oli läbi teinud väga seiklusrikka teekonna, kuni saatus teda Tallinna tõi koos Vene ohvitseri perekonnaga. Ta oli Venemaa risti ja rästi läbi reisinud, kuna tema leivavanem sageli oma teenistuse iseloomu tõttu elukohta vahetama pidi.

Vasakul proua Tatjana Uster, paremal endine Töökmann'i kõrts, kus Usterite abielupaar peab praegu poodi ja viinakauplust.

Enne revolutsiooni puhkemist oli Kostandi Tallinna määratud, staabi juurde. „Ta teenis staabis, mis asus Narva maanteel“, ütleb mulle proua Tatjana. Siis tuli revolutsioon. Kostandi põgenes teadmata kuhu, jättes perekonna saatuse hoolde. Hiljem ei saadudki teada, kas ta hukkus revolutsiooni keerises või kadus Kaukasusse. Kuna proua Kostandil majanduslikel põhjustel enam võimalik ei olnud lastehoidjat pidada, siis pidi proua Tatjana endale uut teenistust leidma. Ta saigi koha Lehetu mõisa omaniku insener Meikoff'i perekonda. Sealt lahkus ta Kiisale Preiberg'ide perekonda, kus tutvus oma praeguse mehe Anton Uster'iga, kellega abiellus 1922. aastal. Nagu härra Uster ise seletab, olevat ta imestus suur olnud, kui hiljem teada sai, missugusesse hõimlusesse ta kuulsa Vene marssaliga sattunud. Ta tunneb ainult kahetsust, et poliitilised olud ei luba talle marssalit külastada.

Pärin proua Tatjanalt veel ühte ja teist. Selgub, et koos temaga on ka tema vend enne revolutsiooni Eestis viibinud. Ta on Bekkeri tehastes arvel olnud. Sakslaste tulekuga on ta aga siit lahkunud. Samuti saan ma teada, et proua Tatjana seisab kirjavahetuses oma sugulastega Venemaal. Tal elavad seal veel ema ja vennad. Aeg-

ajalt nad kirjutavad talle ja kutsuvad teda neid külastama. Kord lubanud isegi ta vend talle Narva piirile vastu sõita, millest proua Tatjana järeldab, et nad halvasti ei ela. Ta rõõmustab, et võib-olla juba lähemal ajal, peale 24-aastast eemalolekut, tal uuesti õnnestub näha oma koduküla ja lapsepõlvest armsaid paiku ning kohata oma ema ja vendi.

Pärin veel proua Tatjanalt, kuidas on ta rahul oma saatusega Eestis. See on küll üleliigne küsimus, sest lahkudes Töökmann'i poest selgub see mulle enesele. Agar ja lahke poeproua on vahepeal juba leti taha asunud ja teenib rahvast. Poe ees, väljas peatub pikk karavan hobuseid ning seisavad mõned raskelt laaditud veoautod. Nende juhid on poodi kogunenud, et ennast värskendada poti õllega. Mõni neist harrastab ka kangemat jooki. Pudeleid võttes ja pudeleid tuues hargneb omapärane jutuajamine poeproua ja talumehe vahel ning jutust ja naljast rõkkab madal poeruum. Seda juttu ja nalja poleks siin olnud, kui leti taga oleks asunud oma elu ja saatusega mitterahulolev inimene.

K.

Uus Eesti, nr. 249, 11. september 1938¹⁴¹

¹⁴¹ Sama kirjatükk ilmus ka ajalehtedes *Järva Teataja*, nr. 107, 16. september 1938; *Lääne Elu: Läänemaa häälekandja*, 16. september 1938;

Tartumaa Teataja, 16. september 1938; *Teataja*, 16. september 1938 ja *Pärnumaa Teataja*, 17. september 1938.

7. 3. Meremees Villem Tiidus ja Kaljapulga talu

Tüürimees talu tüüril

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 75, 7. juuli 1939

Niisugune oli kunagi Kaljapulga talu elumaja, mis uue peremehe poolt lammutati.

„Maa Hääle“ veergudel oleme toonud kirjeldusi väga mitmesugustest taludest, millel omane mõni õpetlik või silmapaistev joon. Nüüd avanes võimalus pilku heita ka tallu, mille omanikuks on põline meremees. Millises seisukorras võiks küll olla talu, mis kuulub meremehele, kes suurema aja viibib eemal kodumaast? Sellele küsimusele vastuse saamiseks võtsime ette matka piki Tallinna-Haapsalu maanteed Laitsesse, Eesti aurik „Koidula“ 1. tüürimehe Villem Tiiduse Kaljapulga tallu. 41. kilomeetriposti juurest keerabki suurelt maanteelt tee tallu. Kõrval lohkavad viljapõllud, taga mustendab suur kuusepuumets. Ees kerkib õunapuude vahelt nähtavale nägus ja avar taluhoone. Ilusam kui mõni linnamaja. See ongi siis Kaljapulga postitalu, mille eluolu allpool lähemalt kirjeldame.

„Pange aga hästi kõike tähele ja vaadake, kas lehmad on kinnitatud laevatrosside või vaierite¹⁴² külge ja kas mõne vaieri taga toeks pole mitte ankur...“ Nii lausus toimetaja naljatades, kui saatis meid teele.

Talus võtab meid lahkelt vastu perenaine proua Agnes Tiidus, kes tunneb end laevas kui maal talus ühtlasi koduselt. Koos oma abikaasaga kihutas ta „Koidulal“ samuti 3 korral Euroopast Lõuna-Ameerikasse, seega ületades kuuel korral ekvaatori. Kas selle proua käes pole mitte Eesti naiste seas pikamaasõitude rekord? Need sõidud sooritatakse aga tavaliselt talvekuudel ja siis pole ka maal midagi teha. Suvel on aga proua jälle platsis, keset lohkavat loodust. „Ma armastan niivõrd lilli,“ ütleb ta, „et kõik põllud ja peenrad külik¹⁴³ täis nartsisse ja tulpe... Küsimus aga, kas selline toit loomadele meeldiks.“

¹⁴² Terastrasside.

¹⁴³ Külvaks.

Taluperemehel V. Tiidusel enesel jääb aga üsna napilt aega talu tulekuks ning seal tööde juhatamiseks. Suur laev on ikka aasta ja rohkem kodust ära ja kui laevanina kord pööratakse Tallinna poole, siis naljatavad meremehed: „Nüüd lähme koju lapsi üle lugema...“ Niisugune on meremehe elu ja meremehe talupidamine.

Villem Tiidus peab talu juba 12 aastat ja kõik on siin eeskujulikus korras. Muide, V. Tiidus pole just rahul talu nimetusega – Kaljapulga. Tahaks seda „eestistada“. Sõbrad soovitasid talle kui tublile huumorimehele muuta vaid talu nimetuse esimene täht „K“ ning asemele paigutada „N“. Siis saaks päris „eestipärase“ – Naljapulga.

Kui V. Tiidus 1926. aastal selle talu ostis oma naiseisa Jüri Breiverk'i pärijailt (pärijaks oli ka tema abikaasa), siis oli talu 62 ha suur. Jüri Breiverk oli omal ajal Ruila mõisa viinapõletaja. Kuna 62-hektariline maatükk asus aga talust kaugel eemal ja talus polnud ka niipalju tööjõudu, siis müüdi 20 ha ära ja praegu on järel 42 ha.

Lehmi oli talus 8 ning kaks mullikat, hobuseid 3 ning peale selle veel sead ja kanad. Algul pidas V. Tiidus talu ise, see läks raskeks. Andis siis pooleterale¹⁴⁴, kuid tänavu esimest aastat andis ka koha katseks rendile.

V. Tiidus on talus suure töö ära teinud. Põldudel korjati kivid ja kui naabrimehed seda nägid, hakkasid hurjutama: „Mis sa kividest välja kaevad. See võtab su maast niiskuse välja...“ Aga kui järgmisel aastal nähti V. Tiiduse puhtaid ja loksavaid viljapõlde, siis ei hoolinud ka teised taluperemehed „niiskuse“ kadumisest põldudel ja korjasid kivid ära. Suurt vaeva on nähtud selle talu ülesehitamisel ja eeskujulikkude korda viimisel, nagu ta on praegu. 10 aastat tagasi püstitati uus elumaja, vana õlgkatusega ja pooleldi viltu vajunud majalogu lammutati. Ühele naabrimehel on V. Tiiduse talu hoone niivõrd meeldinud, et ta enesele laskis ehitada täpselt samasuguse elumaja, kuid väiksema.

Ilus ja moodne Kaljapulga talu elamu, mis meenutab linnamaja. Hoone seina ääres kasvatatakse viinamarju, treppi kaunistavad kivitaimed.

¹⁴⁴ Pooleterarent on rendi liik, mille puhul maaomanikule makstakse rendimaksuna harilikult pool viljasaagist.

(Eesti Keele Seletav Sõnaraamat, 2009; <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>).

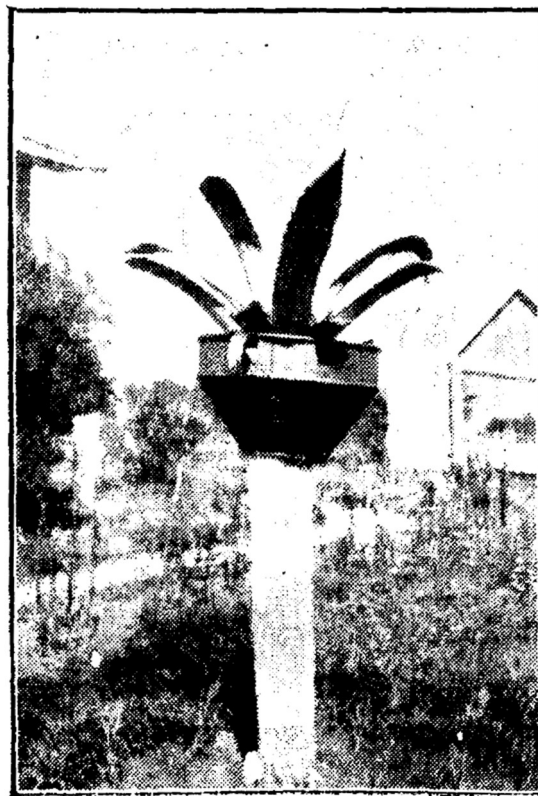
Kaljapulga talu paneb suurt rõhku viljapuuaiale. Rohkesti on maha istutatud õuna- ja muid viljapuid, marjapõõsaid, lilli jne. Kuid on juba välja planeeritud uus maatükk, mis samuti läheb aia alla. Laitse ümbruskonnas on üldse vähe puuviljaaedu. Ja mida veel kuidagi mainimata ei saa jätta, on eeskujulik puhtus nii talu õuel kui ka mujal, elumaja sisemusest rääkimata. Piisab vaid ühe pilgu heitmisest ja siis on kohe näha, et talus on perenaine selle sõna otseses mõttes.

V. Tiidus kõneleb, et temale suureks abiks ja nõuandjaks olnud Laitse jaama läheduses elutsev Kaasiku talu peremees Tõnu Evald, kes praegu ligi 70 aastat vana. Tema on siinse piirkonna „konsulendiks“. Temalt käivad kõik nõu küsimas ja oma teadmisi jagab ta naabritele suurima vastutulelikkusega. Tsaaririigi ajal kandideeris ta koos dr. J. Raamoti ja Orasega ka riigiduumasse, kuid jäi kandidaadiks.

Tüürimees-taluperemees Villem Tiidus oma naisega maja ukse, mille piidale löödud Argentiinast, Inglismaalt jm leitud hobuserauad – õnnetoojad.

Kaljapulga talu ei puhka mitte neil loorbereil, mis endisel ajal saadud ja päritud. Siin tehakse edasi tootvat tööd. Haritakse üles uudismaad ja uudismaa harimise eest on saadud ka preemiat.

Üks Araabiast toodud kaktus, mis kasvab põhjamaises kliimas küllaltki lopsakalt.

Talu mets on suurepärane. Peremees vaid kurdab, et võõrad tikuvad vägisi rüüstama tema noore kuusemetsa kasvu. Jõulu eel ja surnute mälestuspüha puhul laastatakse mets noortest kuuskedest tühjaks. Ühel talvel, jõulude eel leidnud proua A. Tiidus oma metsast suure pinu maharaiutud kuuski. Neid oli tervelt 70 tükki. Kuna proua A. Tiidus üksi kodus oli, siis ei julgenud ta metsa minna varast varitsema ja kutsus naabrimehi julgustuseks kaasa. Varas oli aga enne jõudnud kuused ära viia, kuid reejälgesid mööda saadi ikkagi süüdlane kätte.

Kultuurihõngu on Kaljapulga talus vägagi hästi tunda ja jällegi tänu perenaisele. Proua A. Tiidusel on „närv“ luuletamiseks ja muuks kirjalikuks

loominguks. Kui ta koos mehega merel sõidab, siis ajaviiteks luuletab ja kirjutab näidendeid oma õetütrelle Ilmele ning viimase sõbrannale Ingridile. Näidendid on mõeldud vabaõhuetenduseks. Ka meil oli võimalus jälgida kahte näidendit: „Sõnajalaõis“ ja „Karjapoised“. Näidendite käsikiri saadetakse välismaalt lastele koju kätte, kes siis osad pähe õpivad ja kui siis autor ise kord koju jõuab, algab „lavastus“. Tütarlapsed on väga agarad ja vaba esinemisega. Nad on nüüd kaasa tõmmanud oma truppi ka rentniku lapsed Aino ja Heino.

Lapsed kannavad ette näidendit „Sõnajalaõis“.

Lõpuks kandis väike Ilme ette ka pr. A. Tiiduse luuletuse, mille ta luuletas möödunud aasta talvel ja mis kanti ette Argentiinas, Buenos Airese eesti seltsis „Estonia“ vabariigi aastapäeval. See on pühendus kodumaale, mille viimane salm kõlab:

Surm parem langedes on rahval,
Kui häbistatult elada.
Ei suuda võõra võimu kütkes
Sind näha, kallid kodumaa.

Mis puutub nüüd üldse Laitsesse, siis võib nentida, et siin on rikkad ja suured talud. Aga jõukale järjele on nad saanud alles iseseisvuse ajal. Tarvitseb vaid heita pilk Kaljapulga naabritalude, nagu Aaviku, mille omanikuks Pihelgas, siis vendade Kullerite Mäe talule, edasi rootslase

Perssoni Lagema talule, mis kunagi kandnud ka karjamõisa nimetust, kuna on umbes 100 ha suur, siis saame pildi jõukast talurahvast.

Kaljapulga talu noorte näitetrupp oma lavastaja – taluperenaise Agnes Tiidusega.

Rootslase Perssoni talu oli omal ajal lage nagu ta nimi. Suur osa maast oli liigvee all, kuid mees torutas ja kraavitas maa ära ja nüüd on põllud eeskujulikult viljakandvad. Perssoni sinna asudes oli ta vahel niivõrd suures puuduses, et hakkas valmistama puutaladega kingi ja müütas neid, et pidada ülal perekonda ning koolitada lapsi. Abikaasa on tal venelane, kuid lapsed on siin saanud hariduse ning rohkem eestlased kui rootslased.

Siinsetes taludes on ka Poola põllutöölisi, nii naisi kui mehi. Poolakad on oma eluga väga rahul ja ütlevad, et tuleval aastal tulevad tingimata tagasi. Võidupühal tulid poolakad Kaljapulga tallu võidutulele ja siis olid nad rõõmsad, et said rääkida vene keelt. Nad kurdavad vaid igavuse üle ja igavus tekib sellest, et talupererahvaga ei saa kõneleda. Aga küllap sügiseks on ka eesti keele selge. V. H.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 75, 7. juuli 1939

8. Sport: terves kehas terve vaim

Nelja kihelkonna „maavõistlus“

Laitse kaitseliidu kompanii pühitses pühapäeval oma seitsmendat aastapäeva. Sel puhul korraldati Laitses kergejõustikuvõistlused, millest osa võttis üle 50 sportlase Keilast, Laitsest, Ellamaalt ja Vasalemmast. Võistlustel saavutati maasportlaste kohta rida häid tagajärgi.

Võistlustulemused:

- 100 m jooksus: 1.) Tammik (Keila) 12,0; 2.) Puskov (Keila) 12,2; 3.) Seenberg (Laitse) 12,3.
- 500 m jooksus: 1.) Kala 1.15,5; 2.) Weitmann (Keila) 1.16,0; 3.) Gedri (Laitse) 1.17,0.
- 1000 m jooksus: 1.) Kala (Keila) 3.03,0; 2.) Teimann (K.) 3.09,2; 3.) Grüüberg (Laitse) 3.14,3.
- Oda: 1.) Tammiste (Keila) 42,24; 2.) Teimann (Keila) 40,21; 3.) Martin Teimann 38,18.
- Kolmikhüppes: 1.) Kala (Keila) 11,80; 2.) Seenberg (K.) 11,37; 3.) Tammison (K.) 11,20.
- Kaugushüppes: 1.) Tammison (Keila) 5,95 (uus Harju maleva rekord, endine oli 5,85); 2.) Schönberg (Laitse) 5,53; 3.) Kala 5,10.
- Kettaheites: 1.) M. Teimann 32,01; 2.) Viise (Laitse) 31,53; 3.) Järlep (Laitse) 30,91.
- Kuul: 1.) M. Teimann 12,25; 2.) Tammison 11,45; 3.) Evald (Laitse) 11,40.
- Kõrgushüppes: 1.) Karl Teimann 1,47; 2.) Tammison 1,47; 3.) Mathias (Keila) 1,47.

Võrkpallivõistlusel võitis Keila Laitse, kuna Laitse omakorda võitis Ellamaa.

Sõnumed, nr. 178, 8. august 1932

[---] Aga nüüd tuleb natukene protsessida „Maalehe“ ja „Uudislehega“, kes panid Lihula poiste portreed lehte ja siis kirjutasid alla, et vaat kus kanged Laitsepoisid, keda leiutas spordiinstruktor Kukk.¹⁴⁵ No pole siis ka õigust maa peal, kui Lihula ema Läänemaal kasvatagu poisid ülesse, ja kui nad tegude kuulsusega võivad tasuda emavaeva, siis teevad nad nime korraga Laitse rahvale Harjumaal. 5. veebruaril käesoleval aastal on need „Laitse“ mehed välja pandud päris tõeliste harjukate vastu, küll maadluses ja poksis ja loodame siis, et „Uudislehe“ reporter näeb, et on kangeid mehi ka kaugemal, kui on Laitse ja Lihula nimi on seitungis sama kõlav kui kõneski. [---]

Lääne elu: Läänemaa häälekandja, 9. veebruar 1933

Kergejõustikuvõistlused Varbolas

Pühapäeval peeti Varbolas kaitseliidu Nissi malevkonna kompaniide vahelised kergejõustikuvõistlused. Ilusa ilma tõttu õnnestusid võistlused hästi – nii osavõtjate arvult kui tulemustelt. Üldse võttis võistlustest osa üle 100 võistleja, kokku neljast kompaniist – Riisiperest, Laitsest, Kernust ja Varbolast. Punktidega tuli üldvõitjaks Riisipere kompanii, kes saavutas 81 punkti. Järgnesid Laitse 25, Kernu 14 ja Varbola 11 punktiga.

¹⁴⁵ Ajalehtedes *Uudisleht*, 24. detsember 1932 ja *Tapa Sõnumed*, 24. detsember 1932 ilmus kahe noormehe, E. Paisuots'a ja H. Kubu, fotodega artikkel, kus räägiti äsjaavastatud noortest talentidest

spordis, vastavalt maadluses ja poksis. Artiklites oli ekslikult ja läbivalt noormeeste elukohana märgitud Lihula asemel Laitse.

Võistluste tehnilised tagajärjed olid järgmised:

- 100 m: 1.) L. Grünberg (Riisipere) 12,2; 2.) K. Paltser (Riisipere) 12,3; 3.) B. Freimann (Laitse) 12,9.
- 1500 m: 1.) J. Valdmann (Riisipere) 5.08,2; 2.) V. Seljamägi (Laitse) 5.12; 3.) E. Reinhardt (Riisipere) 5.38.
- 4x1000 m: 1.) Laitse meeskond 14.02; 2.) Riisipere 14.36; 3.) Kernu 15.27.
- 60 m naistele: 1.) S. Meldorf (Riisipere) 8,92.
- Kõrgus: 1.) G. Jerlet (Laitse) 1,45; 2.) A. Reinberg (Riisipere) 1,40; 3.) E. Reinhard (Riisipere) 1,40.
- Kaugus: 1.) E. Reinhard (Riisipere) 5,71; 2.) K. Paltser (Riisipere) 5,52; 3.) H. Villmann (Varbola) 5,47.
- Kolmik: 1.) E. Reinhard (Riisipere) 11,72; 2.) G. Jerlet (Laitse) 10,50; 3.) H. Villmann (Varbola) 10,37.
- Oda: 1.) R. Leismann (Riisipere) 40,85; 2.) A. Reinberg (Riisipere) 37,32; 3.) A. Tamberg (Laitse) 35,45.
- Ketas: 1.) R. Leismann (Riisipere) 30,28; 3.) E. Reinhardt (Riisipere) 29,85.
- Kuul: 1.) A. Leismann (Riisipere) 13,25; 2.) R. Leismann (Riisipere) 13,03; 3.) G. Jerlet (Laitse) 12,22.

Peale kergejõustikualade mängiti veel võrkpalli. Siin tuli esimeseks Riisipere meeskond, teiseks Kernu ja kolmandaks Laitse. Kõieveos võitis esikoha samuti Riisipere kompanii, teine Kernu, kolmas Laitse.

Maaleht, 4. juuli 1933¹⁴⁶

Kergejõustiku võistlused Laitses

Kaitseliidu Laitse kompanii aastapäeva puhul pühapäeval 6. augustil peeti Laitses kergejõustiku võistlusi, millest osa võtsid Vasalemma, Kloostri, Keila, Laitse ja Riisipera sportlased.

Paremad tagajärjed olid:

- 100 m jooks: 1.) Schönberg, Laitse 12,1 s.
- 400 m jooks: 1.) Schönberg 60,1 s.
- 1500 m jooks: 1.) Kefria, Kloostri, 5.09.
- Kuulitõuge: 1.) Schönberg 12,58.
- Kaugushüpe: 1.) Schönberg 5,75.
- Kõrgushüpe: 1.) Järlep, Laitse 1,57.
- Odavise: 1.) Haarman, Kloostri 35,77.
- Kettaheide: 1.) Schönberg 28,87.

Waba Maa, 8. august 1933

Spordi- ja peopäev Laitses

Möödunud pühapäev oli Laitsele spordi- ja peopäevaks. Nimelt peeti kaitseliidu Laitse kompanii spordiklubi kergejõustiku võistlusi kohaliku tuletõrjeühingu karikale.

Võistluste tehnilised tagajärjed kujunesid järgmisteks:

B-klassis:

- 60 m jooks: J. Viik – 8,0.
- 200 m jooks: E. Melles – 28,0.
- 1000 m jooks: E. Melles – 3.01,0.
- Kaugushüpe: J. Viik – 5,16.
- Kõrgushüpe: A. Proosa – 1,30.
- Kolmikhüpe: E. Melles – 10,03.
- Kuulitõuge: H. Viimann – 9,39.
- Kettaheide: J. Viik – 18,94.
- Odaheide: E. Melles – 33,28.

¹⁴⁶ Ka *Tapa Sõnumed*, 4. juuli 1933.

A-klassis:

- 100 m jooks: H. Gefria – 12,5.
- 1000 m jooks: H. Gefria – 2.58,0 (uus Laitse rekord).
- Kõrgushüpe: H. Gefria – 1,50.
- Kaugushüpe: L. Grünberg – 5,69.
- Kolmikhüpe – 11,03.
- Kuulitõuge: H. Gefria – 11,08.
- Kettaheide: H. Gefria – 22,65.
- Odaheide: H. Gefria – 33,75.

Laitse tuletõrjeühingu poolt välja pandud rändauhinna võitis Hans Gefria, kes A-klassis tuli esimeseks 23 punktiga. B-klassi parim oli Elmar Melles, kes saavutas 20 punkti. Pärast spordivõistlusi järgnes tuletõrjeühingu poolt korraldatud välispidu, kus kõneles rkl. O. Tief ja mängiti August Kitzbergi “Kosjasõitu”. Peol jagati spordivõistluste võitjaile auhinnad. Lõpuks järgnes tants Vasalemma puhkpillide orkestri saatel.

*Maaleht, 26. september 1933*¹⁴⁷

Maadlus- ja tõstevõistlused Nissis

Nissi maleva esivõistlused maadluses ja tõstmises peeti pühapäeval Nissis. Osavõtjaid oli kokku tulnud 34. Pealtvaatajaid võistlusele rohkesti.

Võistlustulemused maadluses:

- Kärbeskaalus: 1.) Sumil (Mõigu); 2.) E. Osokin (Riisipere).
- Kergekaalus: 1.) Miller (Mõigu); 2.) Münt (Harju maleva staap).
- Keskkaalus: 1.) A. Osokin (Riisipere); 2.) Möldorf (Riisipere).
- Poolraskekaalus: 1.) Petoffer (Laitse); 2.) Leisman (Riisipere).
- Raskekaalus: 1.) Froman (Laitse), 2.) Löve (Keila).

Tõstmises:

- Sulgk: 1.) E. Osokin 170 kg.
- Kergek.: 1.) G. Osokin 227,5 kg.
- Keskk.: 1.) A. Osolim 227,5 kg.
- Poolraskek.: 1.) Froman 225,0.
- Raskekaalus: Leisman 242,25 kg.

Harju maleva poolt väljapandud auhinna võitis Riisipere kompanii 25 punktiga. Teiseks tuli Laitse komp. 9 punktiga.

*Waba Maa, 7. veebruar 1934*¹⁴⁸

Suured spordivõistlused Laitses

Tuleval pühapäeval, 8. juulil korraldatakse Laitses, kohaliku kaitseliidu kompanii aastapäeva puhul suured maadluse ja kergejõustiku võistlused, millest võtavad osa kõik ümbruskonna parimad sportlased. Võistlused algavad kell 12 päeval. Laitse spordiväljakul.

Viru Maaleht: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja, 2. juuli 1934

Spordipäev Laitses

Laitses peeti möödunud pühapäeval Nissi kaitseliidu malevkonna 9-aastase juubelipäeva puhul kergejõustiku võistlusi, millest võttis osa 54 sportlast. Peale võistlusi esinesid raskejõustiklased maadluse demonstratsiooniga. Rahvast oli võistlusi jälgimas harukordselt rohkesti, millest nähtub, et maarahvast hakkab sport ikka rohkem ja rohkem huvitama.

Võistlustulemused A-klassis:

- 100 m: E. Reinhardt (Riisipere) – 11,9.
- 400 m: R. Viik (Riisipere) – 61,7.

¹⁴⁷ Ka *Tapa Sõnumed*, 26. september 1933.

¹⁴⁸ Võistlust on kajastanud ka *Uudisleht*, 7. veebruar 1934.

- 1500 m: R. Viik – 4.21,0.
- Kaugushüpe: E. Reinhardt – 6,01.
- Kõrgushüpe: E. Reinhardt – 1,55 m.
- Kolmik: E. Reinhardt – 11,59 m.
- Kuul: E. Reinhardt – 10,95.
- Ketas: Järlet (Laitse) – 29,60.
- Oda: E. Reinhardt – 36,02 m.

B-klass:

- 100 m: E. Järlet (Laitse) – 12,9.
- 400 m: A. Sassi (Laitse) – 1.04.
- 1500 m: J. Pärnpuu (Laitse) – 4,51,0.
- Kaugus: J. Valdmann (Riisipere) – 5,27 m.
- Kõrgus: J. Viik (Laitse) – 1,55 m.
- Kolmik: G. Järlet – 10,53 m.
- Kuul: E. Tomson (Varbola) – 12,09 m.
- Ketas: J. Meldorf – 26, 19 m.
- Odaheide: K. Reinhardt – 38,94 m.
- 60 m naistele: S. Meldorf – 9,5.
- Kuul: S. Meldorf – 8,28 m.
- Kõrgus: S. Meldorf – 1,25 m.
- 4x1000 teatejooks: 1.) Laitse – 13.05; 2.) Riisipere.
- Võrkpall: 1.) Riisipere; 2.) Laitse.

Parema sportlase auhinna sai E. Reinhardt, kes saavutas 34 p; 2.) Järlet 30 p; 3.) Sassi.

*Maaleht, 9. juuli 1934*¹⁴⁹

Kloostri sporditi

Pühapäeval leidsid Kloostri kaitseliidu Kloostri malevkonna korraldusel kergejõustiku ja käsipalli võistlused, millest võttis osa ka rida mehi teistest malevkondadest, kokku 56 võistlejat.

Tehnilised tagajärjed:

- 60 m jooksus: Schönberg (Laitse) 7,5.
- 400 m jooks: Aarmak (Vasalemma) 57,1.
- 1500 m jooks: Pärnapuu (Laitse) 4.46,1.
- 5000 m jooks: Pärnapuu (Laitse) 18.02,8.
- Kaugushüpe: Miidebritt (Kloostri) 5,41.
- Kõrgushüpe: Schönberg (Laitse) 1,66.
- Kettaheide: Schönberg (Laitse) 36,78.
- Odavise: Aarmak (Vasalemma) 42,34.
- Kuulitõuge: Schönberg (Laitse) 12,70.
- Võrkpall: 1.) Laitse malevkond; 2.) Kloostri malevkond; 3.) Vasalemma.

*Maaleht, 16. juuli 1934*¹⁵⁰

Ellamaa üksikrühma aastapäev

Möödunud pühapäeval pühitses Ellamaa kaitseliidu üksikrühm 9. aastapäeva. Aastapäeva puhul olid pik. Simsoni algatusel Ellamaa külla sõitnud Harju maleva Laitse kompanii sportlased. Võistluste alal tervitas rivistatud meeskondi maleva pealiku abi E. Leopas, kriipsutas alla sõprussidemete loomise tähtsust naaber-malevaga.

Võistluste tulemused:

- 100 m jooks: A. Varber (Ellamaa) 12,5; A. Mattias (E.) 13,0.
- 400 m jooks: A. Sassi (Laitse) 1 min 0,2 s; J. Varber (E.) 1 min 0,3 s.

¹⁴⁹ Dea.digar.ee andmebaasis võib selle ajalehenumbri leida eksliku viite alt: *Maaleht, 7. juuli 1934*. Uudis ilmus ka ajalehes *Viru Maaleht: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja, 9. juuli 1934*.

¹⁵⁰ Teade spordiuudisest ilmus ka ajalehes *Viru Maaleht: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja, 16. juuli 1934* ning lühidalt ajalehes *Uudisleht, 17. juuli 1934*.

- 1500 m jooks: A. Pärnpuu (Laitse) 4 min 55 s; A. Sassi (L.) 4 min 57 s.
- Kuul: G. Jerlett (L.) 12,20 m; Edovald (L.) 12,00 m.
- Kaugushüpe: A. Verber (E.) 5,63 m; J. Verber (E.) 5,45 m.
- Ketas: A. Mattias (E.) 32,23 m; G. Jerlett (L.) 27,22.
- Kõrgushüpe: A. Verber (E.) 1,45 m; G. Jerlett (Laitse) 1,40 m.
- Oda: R. Mattias (E.) 37,32; A. Verber (E.) 34,40.
- Võrkpallis võitis Laitse kompanii 2-0, samuti kõieveos.

Õhtul järgnes pidu kohalikus koolimajas, kus Laitse näiteseltskond kandis hoogsalt ette Krõlovi lõbusa näidendi "Põrgu ämm". Osavõtt peost oli ülirohke.

*Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 27. juuli 1934*¹⁵¹

Nissi Kaitseliitlaste esivõistlused

Nissi malevkonna esivõistlused kergejõustikus peeti pühapäeval Turbas 78 sportlase ja rohkearvulise publiku osavõtul. Halvad rajad ei võimaldanud küllaldaselt häid tagajärgi. Võistlused peeti A ja B klassis.

A klassis võitis:

- 100 m jooksu E. Reinhard, Riisipere, 12,5.
- 400 ja 1500 m jooksudes tuli esimeseks R. Viik, Ellamaa, vastavalt aegadega 60,1 ja 4.44,5.
- Teatejooksu 5x1000 m võitis Laitse meeskond ajaga 16.27,0.
- Kuulitõukes tuli esimeseks E. Reinhard 15,44 (kerge kuul).
- Odaviskes A. Leichum, Turba, 43,60.
- Kettaheites R. Leichum 33,20.

- Granaadiviskes A. Reinhold, Laitse, 60,08.
- Kõrgushüpe võitis A. Reinberg, Riisipere, 1,42.
- Kaugushüpe Endel Reinhard, Riisipere, 5,91 ja kolmikhüpe E. Reinhard 11,25.

B klassis olid paremad tagajärjed:

- 100 m O. Kuulep 12,9.
- 1000 m J. Valdman 3.04,2.
- Kuul H. Miller 14,10.
- Ketas E. Leichum 28,06.
- Oda H. Gefrit 39,24.
- Kõrgus O. Kuulep 1,52.
- Kaugus O. Kuulep 5,37.
- Kolmik H. Villmann 10,39.
- Jalgratta rännakvõistluse 17 km distantsil võitis Laitse komp. Aeg 37 min 35 s.

Üldvõitjaks tuli Ellamaa kompanii 54 punktiga, Laitse sai punkte 49, Riisipere 35.

*Waba Maa, 9. juuli 1935*¹⁵²

Nissi raskeatleedid võistlesid

Üle 30-ne osavõtja esines Nissi malevkonna raskejõustiku-esivõistlustel Laitse mõisas pühapäeval. Konkurents oli tugev, eriti maadluses. Instruktor A. Kukke juhtimisel kohalikud noored on teinud püsivalt tööd.

Maadluses tulid meistriteks:

- Kärbeskaalus – A. Semital, Ellamaa mk.
- Sulgkaalus – O. Kuulep, Ellamaa.
- Kergekaalus – E. Einberg, Laitse mk.
- Kergekeskkaalus – K. Krausen, Ellamaa.
- Keskkaalus – E. Reinhard, Ellamaa.
- Poolraskekaalus – V. Okas-Froman, Laitse.

¹⁵¹ Ka *Hiiu Teataja: Hiiumaa häälekandja, 27. juuli 1934*.

¹⁵² Spordivõistlust kajastas ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 79, 9. juuli 1935*.

- Raskekaalus – V. Okas-Froman, Laitse.

Tõstevõistlustel olid tagajärjed järgmised:

- Sulgkaalus – A. Semital, Ellamaa, 152,5 kg (kolme tõste kogusumma).
- Kergekaalus – Klaussen, Ellamaa, 182,5 kg.
- Keskekaalus – E. Leichum, Ellamaa, 220 kg.
- Poolraskekaalus – E. Reinhard, Ellamaa, 210 kg.
- Raskekaalus – A. Leichum, Ellamaa, 250 kg.

Waba Maa, 10. märts 1936

HARJU MEISTRID RASKE- JÕUSTIKUS.

Harju maleva esivõistlustel tõstmises ja maadluses oli osavõtjaid kokku 56. Maadluses tulid meistreiks: kõrbeskaalus – Looaru (Mõlgu), sulgkaalus – Sõlluste (staap), kergekaalus – Miller (Mõlgu), kergekeskekaalus – Laadoga (Hageri), keskekaalus – Lõhmus (staap), poolraskekaalus Fromak (Laitse), raskekaalus – Lõwe (Keila).

Tõstmises tulid võitjaks: Looaru-Fromholts, Kuulep, Lillman, Alavina ja Leisman.

Waba Maa, 20. aprill 1936

84-aastane sprinter Vasalemmas

Vasalemmas korraldati olümpianädala puhul kohaliku spordiklubi poolt kergejõustikuvõistlused. Nendest võttis osa

üle poolsaja startija – täpsemalt 56. rahvast võistluste jälgijatena oli rohkesti. Suurt huvi äratas raukade teatejooks. Jooksis kolm meest, kellel igal tuli katta 20 m; seega 3x20 m teatejooks. Vanim neist sprintereist oli 84-aastane! Ülejäänud kaks olid 72- ja 52-aastased. Jah, olümpianädal teeb nooreks ka raugad. Koguajana saavutas raukade meeskond 16,0. Pole viga.

Teistel aladel olid tehnilised tulemused:

- 100 m: 1.) H. Angas, Vasalemma, 11,8. 2.) A. Mittelpritt, Kloostri, 12,0. 3.) K. Järlep, Laitse, 12,1.
- 400 m: 1.) K. Laurson, Laitse konstaabel, 58,4. 2.) H. Angas, 59,9?¹⁵³. 3.) A. Mittelpritt 60,2.
- 1000 m: 1.) J. Väärt, Kloostri, 3.02,0. 2.) E. Blumberg, Laitse 3.07,0. 3.) H. Sarrik, Vasalemma, 3.08,0.
- Kõrgus: 1.) H. Holmberg, Kloostri, 1,60. 2.) J. Viik, Laitse, 1,58. 3.) A. Kadak, Vasalemma, 1,54.
- Kaugus: 1.) K. Laurson, Laitse, 5,62. 2.) H. Angas, 5,52. 3.) A. Mittelpritt, 5,47.
- Kolmik: 1.) H. Angas 11,82. 2.) J. Viik 11,36. 3.) A. Mittelpritt 11,08.
- Kuul: 1.) A. Mittelpritt 13,47. 2.) H. Angas 12,46. 3.) K. Järlep 12,38.
- Ketas: 1.) A. Mittelpritt 34,60. 2.) K. Maatsaar, Kloostri, 32,68. 3.) K. Järlep 31,14.
- Oda: 1.) K. Laurson 38,98. 2.) Mittelpritt 37,72. 3.) A. Olemaa, Vasalemma, 34,15.

Punktidega tuli esikohale Vasalemma, saavutades 55 punkti Laitse 35 punkti ees.

Uudisleht, 26. mai 1936

¹⁵³ Number on ajakirjas pooleldi kustunud ja halvasti loetav; ei pruugi olla õige tulemus.

Karklin ja Froman tõstjatena

Eile peeti Nissi malevkonna raskejõustiku võistlusi maadluses ja tõstmises, millest võtsid osa Ellamaa üksik rühm ja Laitse kompanii. Võistlusteks oli Nissi malevkonna juhatuse poolt välja pandud võitja kuju. Selle võitis kolmandat korda ja jäädavalt Ellamaa üksik rühm, olgugi, et Laitse kompanii koosseisus võtsid osa sarnased kuulsused, nagu Palusalu nr. 2 – Karklin ja Eesti keskkaalu maadlusmeister V. Froman. Võistlused võitis Laitse kompanii ees Ellamaa üksik rühm.

Tehnilised tagajärjed olid:

- Maadluses: Kärbeskaal: 1.) Semidor, Ellamaa. 2.) Mellis, Laitse.
- Sulgkaal: 1.) Kuulep, Ellamaa. Sai võidu, kui ainukene osavõtja kaalus.
- Kergekaal: 1.) Külviste, Ellamaa. 2.) Viik, Laitse.
- Kergekeskkaal: 1.) Suursaar, Ellamaa. 2.) Ed. Leismann, Ellamaa.
- Keskkaal: 1.) V. Froman – Eesti meister, Laitse. 2.) Ajaots, Ellamaa.
- Poolraskekaal: 1.) Reigo, Ellamaa. 2.) Osk. Froman, Laitse (meisteri vend).
- Raskekaal: 1.) Karklin, Laitse (Palusalu nr. 2). 2.) A. Leisman, Ellamaa.

Tõstmises kujunesid tagajärjed järgmisteks:

- Sulgkaal: 1.) Semidor, Ellamaa, 185 kg, kui ainukene võistleja kaalus.
- Kergekaal: 1.) Külviste, Ellamaa, 220 kg. 2.) Viigisalu, Laitse.
- Keskkaal: 1.) Ed. Leisman, Ellamaa, 240 kg. 2.) Põldaas, Laitse.
- Poolraskekaal: 1.) V. Froman, Laitse, 242,5 kg (maadlusmeister). 2.) En. Reigo, Ellamaa.

- Raskekaal: 1.) Karklin, Laitse – pingutas ja sai kogusumma 265 kg. 2.) A. Leisman, Ellamaa.

Uudisleht, 2. märts 1937

Spordipühapäev Laitses

Pühapäeval peeti Laitses kohaliku kaitseliidu kompanii aastapäeva puhul kerge- ja raskejõustiku võistlusi. Rahvast oli võistlusi jälgimas arvukalt.

Kergejõustikus saavutati järgmisi tagajärgi:

- 100 m: 1.) E. Järvlepp (Laitse) 13,1. 2.) E. Pinaro (Laitse) 13,3. 3.) G. Maltsaar (Laitse) 13,4.
- 400 m: 1.) E. Järvlepp (L.) 62,4. 2.) E. Mellis (L.) 65,1. 3.) A. Sassi 66,4.
- 1500 m: 1.) J. Pärnapuu (Laitse) 4.37. 2.) E. Mellis (L.) 5.07. 3.) H. Mellis (Laitse) 5.48.
- Kaugus: 1.) A. Miidla (Vasalemma) 5,81. 2.) A. Holmberg (Vasal.) 5,55. 3.) E. Järvlepp (L.) 4,87.
- Kõrgus: 1.) A. Holmberg (Vas.) 1,56. 2.) G. Maltsaar (Laitse) 1,55. 3.) E. Mellis (L.) 1,30.
- Kolmik: 1.) A. Miidla (Vasal.) 11,89. 2.) A. Holmberg 11,36. 3.) G. Maltsaar (L.) 9,87.
- Kuul: 1.) J. Edovald (Laitse) 13,84.¹⁵⁴ 2.) A. Miidla (V.) 13,74. 3.) H. Viiman (V.) 13,23.
- Ketas: 1.) A. Miidla (V.) 31,16. 2.) Edovald (L.) 27,52. 3.) G. Maltsaar (V.) 26,87.
- Oda: 1.) E. Järvlepp (L.) 50,04. 2.) E. Mellis (L.) 44,87. 3.) G. Maltsaar 41,54.

Tõstevõistluses:

- Sulgkaalus Külviste (Turba) saavutas kolme tõstega 187,5 kg.
- Kergekeskkaalus R. Münt (staabi) 190 kg.

¹⁵⁴ Originaalartiklis oli Edovald'i kuuliviske tulemuseks märgitud 11,84, kuid kuna II ja III koha

tulemused olid suuremad, siis oli ilmselt tegemist kirjaveaga.

- Keskskaalus V. Põltaas (Laitse) 202,5 kg.
- Poolraskes R. Leismann (Turba) 220 kg.
- Raskekaalus A. Leismann (Turba) 227 kg.

Maadlusvõistlusis:

- Kergekaalus tuli esimeseks R. Münd (Laitse), 2. Einberg (Laitse).
- Kergekeskskaalus Ajaots (Turba).
- Keskskaalus O. Frooman (Laitse).
- Poolraskek. R. Leismann (Turba).
- Raskekaalus A. Leisman (Turba).

Kullasepa äri Eichelmanni poolt välja pandud rändauhinna võitis R. Münd kolmandat korda, seega jäädavalt.

Uudisleht, 3. august 1937

ÜENÜ Ohtu osakonna spordipeost

Pühapäeval, 5. septembril sellel aastal korraldas ÜENÜ¹⁵⁵ Ohtu osakonna spordiharu kohaliku algkooli platsil kergejõustiku-võistlused rändauhinna eest. Osa võttis sportlasi Ohtust, Laitsest ja Karjakülalt. Tagajärjed kujunesid järgmisteks:

12-14-aastastele poistele:

- 60 m: 1.) H. Reila (Ohtu) – 9,8. 2.) K. Nõmme (Ohtu) – 9,9. 3.) H. Mellis (Laitse).
- Kaugushüpe: 1.) K. Nõmme – 3,83. 2.) H. Mellis – 3,65. 3.) E. Pruuning (Ohtu) – 3,42.
- Kõrgushüpe: 1.) K. Nõmme – 1,20. 2.) E. Pruuning – 1,15. 3.) E. Jaagus (Ohtu) – 1,15.
- Pesapallivise: 1.) K. Nõmme – 52,15. 2.) H. Mellis – 49,20. 3.) E. Palumets (Ohtu) – 47,95.

15-16-aastastele poistele:

- 60 m: 1.) H. Hiie (Laitse) – 8,9. 2.) J. Nõmme (Ohtu) – 9,0. 3.) A. Rand (Ohtu) – 9,0.
- Kaugushüpe: 1.) A. Järvlepp (Laitse) – 5,00. 2.) H. Hiie – 4,49. 3.) J. Nõmme – 4,16.
- Kõrgushüpe: 1.) A. Järvlepp – 1,45. 2.) J. Nõmme – 1,30. 3.) Kopfeldt (Karjaküla) – 1,25.
- Kuulitõuge: 1.) A. Järvlepp – 10,98. 2.) A. Rand – 9,80. 3.) J. Nõmme – 9,55.
- 1000 m jooks: 1.) A. Rand – 3.16,0. 2.) Kuller – 3.18,0. 3.) Kopfeldt.

Meestele:

- 100 m: 1.) S. Sinilaht (Ohtu) – 13,1. 2.) V. Järves (Ohtu) – 13,8.
- Kaugushüpe: 1.) Sinilaht – 4,63. 2.) V. Järves – 4,47. 3.) J. Mellis (Laitse) – 4,32.
- Kõrgushüpe: 1.) Sinilaht – 1,40. 2.) F. Reits (Ohtu) – 1,40. 3.) V. Järves – 1,35.
- Kuulitõuge: 1.) Palm (Laitse) – 11,82. 2.) E. Aare (Ohtu) – 10,78. 3.) F. Reits – 10,77.
- 1500 m: 1.) J. Mellis 4.58,4.

Rändauhinna – hõbedase eesti laualipu – võitis ÜENÜ Ohtu osakond esimest korda. Jäädavaks omandamiseks tuleb auhinda kaitsta kaks korda järjest või kolm korda vaheldumisi.

Uudisleht, nr. 156, 9. september 1937¹⁵⁶

¹⁵⁵ Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus, tegutses aastatel 1919-1940.

¹⁵⁶ Uudis ilmus lühemal kujul ajalehes *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 103, 8. september 1937.

Nissi meistrid raskejõustikus

Nissi malevkonna esivõistlused tõstmises ja maadluses korraldati läinud pühapäeval Riisiperes. Need olid ühtlasi katse- võistlusteks 3. aprillil Tallinnas toimuvateks Harju maleva esivõistlusteks, mille võitjad saadetakse kaitseliidu üleriigilistele võistlustele Tartu.

Nissi malevkonna meistriteks tulid: tõstmises: sulgkaal — O. Semidor, Turba, 165 kg; kergekaal — K. Külviste, Turba, 195 kg; keskkaal — E. Leisman, Turba, 222,5 kg; poolraskekaal — R. Leisman, Turba, 230 kg; raskekaal — O. Leisman, Turba, 265 kg; maadluses: kärbeskaal — L. Mellis, Laitse; sulgkaal — O. Semidor, Turba; kergekaal — A. Semidor, Turba; kergekeskkaal — E. Suurvaar, Turba; keskkaal — A. Ajaots, Turba; poolraskekaal — E. Reigo, Riisipere; raskekaal — A. Leisman, Turba.

Kompaniidest tuli ülekaalukalt võitjaks Turba, saavutades 107 punkti Laitse 17 ja Riisipere 10 punkti ees.

Uudisleht, nr. 46, 23. märts 1938

Kotka austamine Kalevis

Laupäeva õhtul, algusega kell pool 10, korraldab spordiseltsi „Kalevi“ raskejõustiku osakond oma võimlas mai vastuvõtu peo, mille kavas on ka värske Euroopa meistri J. Kotka autasustamine. [--]

Pronksmedalimees Voldemar Roolaan-Frooman on 24-aastane. Sündinud Laitse vallas Harjumaal põllumehe pojana. Sportimist alustanud 1929. aastal W.-s. Spordis. Eesti meister vabamaadluses keskkaalus 1932. ja 1934. aastal, Kreeka-Rooma maadluses 1935., 1936. ja 1937. aastal. Elukutselt plekisepp, elutseb Tallinnas.

Uus Eesti, nr. 118, 30. aprill 1938

Ohtu-Laitse 52:44

ÜENÜ¹⁵⁷ Ohtu osakonna korraldusel peeti pühapäeval, 30. juulil sellel aastal klubivõistlust Ohtu ja Laitse vahel, kus ülekaalukalt tuli Ohtu võitjaks. Tulemused:

Poistele:

- 60 m: 1.) E. Nikitin (Ohtu) – 8,4. 2.) E. Jaagus (Ohtu) – 8,5.
- Kuul: 1.) E. Jaagus – 10,43. 2.) O. Kallastu (Laitse) – 10,29.
- Kõrgushüpe: 1.) E. Nikitin – 1,40. 2.) O. Kallastu – 1,40.
- Kaugushüpe: 1.) H. Kilgas (Ohtu) – 4,60. 2.) A. Veunets (Ohtu) – 4,59.

Noortele:

- 60 m: 1.) A. Järvlepp (Laitse) – 7,9. 2.) E. Markus (Ohtu) – 8,0.
- Kuul: 1.) A. Järvlepp – 12,86. 2.) J. Nõmme (Ohtu) – 12,02.
- Kõrgushüpe: 1.) A. Järvlepp – 1,55 m. 2.) J. Paults (Ohtu) – 1,45.
- Kaugushüpe: 1.) A. Järvlepp – 5,29. 2.) E. Markus – 4,66.
- 4x60 m: 1.) Ohtu ÜENÜ – 34,7. 2.) Laitse – 35.
- Võrkpallis võitis Ohtu Laitset 2:0.

Järva Teataja, nr. 87, 2. august 1939¹⁵⁸

¹⁵⁷ Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus, tegutses aastatel 1919-1940.

¹⁵⁸ Ohtu ja Laitse sportlikust mõõduvõtmisest kirjutasid ka *Lääne Elu: Läänemaa häälekandja*, 2.

august 1939; *Tartumaa Teataja*, 2. august 1939; *Teataja*, 2. august 1939 ja *Pärnumaa Teataja*, 3. august 1939.

Harju poiste sügisene kergejõustik

Eile toimusid Riisiperes Plato lastekodu spordiplatsil Harjumaa noorte korrespondentsvõistlused kergejõustikus. Võisteldi kolmes klassis.

A-klassis võitis kõik alad A. Järvelepp (Laitse), saavutades järgmisi tagajärgi: 100 m 12,3; kaugus 5,90; ketas 34,15; kuul 12,88; kõrgus 1,50; oda 39,10.

B-klass: 100 m — 1. H. Lutter (Plato) 12,1; kaugus 1. V. Lindmets (Plato) 5,64, 2. H. Lutter (Plato) 5,31; ketas (2 kg) 1. H. Hiie (Laitse) 27,25; kuul (5,44 kg) 1. H. Lutter 11,73; kõrgus 1. H. Lutter 1,45; teivas 1. V. Lindmets 2,35; oda 1. H. Hiie (Laitse) 42,55; 1000 m 1. H. Lutter 3,17,0.

Poiste klass: 60 m — 1. O. Kallaste (Riisipere) 8,5; kaugus 1. O. Kallaste 4,56; ketas 1. H. Hiie (Laitse) 27,25; pesapallivise 1. O. Kallaste (Riisipere) 69,50; kõrgus 1. H. Keeroja (Laitse) 1,35.

Üldvõitjaks tuli A-klassis A. Järvelepp, B-klassis H. Lutter ja poisteklassis O. Kallaste.

Uudisleht, nr. 152, 18. september 1939

Uusi raskejõustikumeistreid kaitseliidus

[---]

Harju maleva meistervõistlused tõstmises ja maadluses peeti Hageri kohalikus rahvamajas. Meistrivõistlused toimusid meistri- ja algajateklassis, millest võttis osa 76 raskejõustiklast. Tõstmises saavutas harjulane E. Lund kergekaalus uue maakonnarekordi rebimises 95 kg, mis on ühtlasi ka uueks kaitseliidu rekordiks.

Maadluses meisterklassis tulid kohtadele: [---] Raskekaalus A. Klaasen (Juuru) tasavägises matšis sai võidu Oskar Roolaane (Laitse) üle 2:1, tulles ühtlasi ka meistriks. [---]

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 31, 13. märts 1940¹⁵⁹

¹⁵⁹ Ka Päewaleht, nr. 69, 12. märts 1940.

Arukülas maadeldi

Pühapäeval korraldas Aruküla vabatauletoetõrjerühm Arukülas maadlusvõistlused. Võistlustest võtsid osa kõik kaitseliidu Harju maleva paremad maadlejad. Võistlused olid mõeldud maadluse propagandiseks.

Kärbeskaalus tuli võitjaks Maiste, Vasalemma; 2. Prunne, Kehra; 3. Linnaks Kehra.

Sulgkaalus: 1. Sülluste, HM; 2. Rahula, Iru.

Kergekaalus: 1. Evert, Raasiku; 2. Rebane, Aruküla.

Kergekeskkaalus: 1. Sidrun, Kehra; 2. Sõmer, Raasiku.

Keskkaalus: 1. Mõtte, Iru; 2. Metsis, Raasiku.

Poolraskekaalus: 1. O. Roolaane, Laitse; 2. A. Ploompuu, Kehra.

Raskekaalus: 1. Karklin, Laitse.

Uudisleht, nr. 158, 17. juuni 1940

Kergejõustikku Keila-Ohtus

Keila-Ohtus peeti kohaliku ÜENÜ¹⁶⁰ osakonna poolt kergejõustiku võistlused, millest osa võttis 30 sportlast. Eriti edukad olid ÜENÜ Vasalemma osakonna sportlased H. Kallikuga eesotsas. Parimad tulemused: [---] Võrkpallis: 1.) Vasalemma ÜENÜ; 2.) Laitse; 3.) Ohtu.

Päewaleht, nr. 183, 11. juuli 1940

¹⁶⁰ Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus, tegutses aastatel 1919-1940.

9. Kuulutuste rubriik

9. 1. Tööpakkumised ja tööotsijad

**Laitse 4 kl. algkool vajab
mees- ehk nais:**

õpetajat

Valimine on Laitse wallanõukogu ees 6 weebr.
1923 a. kell 1 päewal. Jätkuda ainult kutseõigus-
lastel kandidaatidel. Lähem raudteejaam Wesa-
lemma 5 kilomeetrit.

Wallawanem (allkiri). Sekretäär (allkiri).

Waba Maa, 23. jaanuar 1923¹⁶¹

Laitse wallawalitsus vajab ennem iseseiswalt töötanud
kutseõiguslist

sekretääri.

Valimine Laitse walla nõukogu ees 16. weebbruaril
1924. a. kell 12 päewal. Palk 4000 marka kuus ja
7 sülda nuid ühes prii korteriga.

Wallawalitsus.

Kaja, nr. 38, 9. veebruar 1924

Laitse wallawalitsus, Harjumaal, vajab
kutseõiguslist

wallasekretääri.

Valimine wallanõukogu ees Laitse wallamajas
reedel, 12. weebbruaril 1926 a. kell 12 päewal.

Isiklik ilmumine soowitaw.

Laitse wallamaja asub Laitse peatuskohast 1/4
klm. kaugusel.

Wallawalitsus.

Päewaleht, nr. 37, 7. veebruar 1926

Laitse wald, Harju maakonnas

wajab oma 4-kl. algkoolile kutselist

koolijuhatajat.

Tarwilik muusika ja laulu tundmine. Valimine 11. a.
gustil s. a. kell 12 päewal Laitse wallamajas, wallanõukogu
ees. Isiklik ilmumine soowitaw. Kool asub Laitse peatuko-
hast 1/4 klm. kaugusel, Laitse wallamaja juures.

Wallawanem: (allkiri).

Sekretäär: J. Simson.

Päewaleht, nr. 198, 26. juuli 1925

Mullatöölisi

tarwis suuremal arwul pikemaks ajaks (3 aasta
töö) Kirno ja Rulla mõisa Laitse jaamast

A.-S. „Hoone“, kõnetr. 34-55.

Waba Maa, 31. august 1926¹⁶²

40 mullatöölisi

tarwis pikemaks ajaks, korter ja söögialned ole-
mas. Rulla mõisa, Laitse jaamast 8 kilom.

A. S. „Hoone“, telef. 34-55.

Waba Maa, 26. september 1926

¹⁶¹ Ka Päewaleht, nr. 21, 23. jaanuar 1923.

¹⁶² Ka Päewaleht, nr. 236, 1. september 1926 ja
Waba Maa, 1. september 1926.

Mullatöölisi
tarwis, tüki töö, turba kiht, prii korter, Ruila
mõis Laitse jaamast A.-s. „Hoone“, tel. 34-55

Waba Maa, 5. veebruar 1927¹⁶³

**Mulla-
töölisi**
tarwis Laitse jaamast
6 kilomeetrit. Töök-
mani weski juure.
A.-s. „Hoone“ tel. 34-55

Waba Maa, 5. mai 1927¹⁶⁴

Tarvis 4 ehitustöömeest. Laitse asundus.
M. Wekman.

Waba Maa, 28. aprill 1928

Laitse wald Harjumaal, wajab Laitse 5 kl. algkoo-
lile kutseõiguslist

õpetajat

Walimised wallawolikogu ees 27 juunil s. a. kell 12.
Kandidaate palutakse oma dokumente esitada kuni
25 juunini s. a.

Kaja, nr. 132, 10. juuni 1928¹⁶⁵

Kraavitöölisi tarvitan Sepu-Aude külade
peakraavi tööle Harjumaale. Töö juurde
tulla Vasalemma ehk Laitse jaamast Sepu
veskisse.

Waba Maa, 1. juuli 1928¹⁶⁶

Kraavitöölisi tarvis suuremal arvul
Munalaskme, Sepu külasse, Pikaro tallu.
Laitse jaamast 3 km.

Päewaleht, nr. 12, 13. jaanuar 1929¹⁶⁷

Kraavitöölisi tarvitan suuremal arvul,
maakiht savi ja turvas. – Tulla Laitse jaama,
Munalaskme-Sepu küla, Pikaro talu.

Päewaleht, nr. 44, 14. veebruar 1929

Laitse asundusse vaja

t e e n i j a t

härre Anniko juure. Kaupa võib teha
pühapäeval 22 skp. S. Tartu mnt. Majan-
dustühisuse hoovis kella 10 – 12 .

Aadressleht, 21. september 1929

Laitse wald Harjumaal, wajab kutseõiguslikku

wallasekretäri.

Walimised wallawolikogu ees 15. augustil 1930. a.
kl. 10. Kirjalikke soowiawaldusi wõetakse wastu
kuni walimise päewani. Isiklik ilmumine soowitaw.

Päewaleht, nr. 210. 5. august 1930

¹⁶³ Ka *Waba Maa*, 6. veebruar 1927.

¹⁶⁴ Ka *Waba Maa*, 6. mai 1927.

¹⁶⁵ Ka *Päewaleht*, nr. 154, 10. juuni 1928.

¹⁶⁶ Ka *Päewaleht*, nr. 217, 12. august 1928.

¹⁶⁷ Ka *Päewaleht*, nr. 15, 16. jaanuar 1929.

Laitse vald vajab kutseõiguslikku

Wallasekretäri.

Valimine walla volikogu ees 12. septembril 1930. a. kell 11. Kirjalikke soovivaldusi võetakse vastu kuni valimise päevani. Isiklik ilmumine tarviline.

Päewaleht, nr. 238, 2. september 1930

Laitse vald vajab kutseõiguslikku

vallasekretäri.

Valimine vallavalikogu ees 20. oktoobril s. a. kell 10.

Kaja, nr. 245, 19. oktoober 1930

Kauaaegse vilumusega **karjatalitaja** otsib kestva teenistust. Kirjad saata ühes palgatingimusega Laitse postiagentuuri, Ruila asundus, M. Sepp.

Päewaleht, nr. 44, 14. veebruar 1931

Aastasulase või karjamehekohta otsib naisemees-põllutööline. Teated Laitse jaam, hr Kobi kauplus, "J. K."

Päewaleht, nr. 228, 23. august 1931

Karjatalitajaks soovivad mees ja naine. Kirjad: Laitse jaam, Munalaskme asundus, J. K.

Päewaleht, nr. 270, 4. oktoober 1931

Karjamehe- või sulasekohta palub naisemees. Teated Laitse postiagentuuri isikutunnistuse nr. 31 ettenäitajale.

Päewaleht, nr. 280, 14. oktoober 1931

Korralik maanoormees soovib linna mingisugust **teenistust**, kas tööstuse- või ärisulaseks, võib ka mõni õpipoisikoht olla. Teatada 13. nov., Laitse postiagentuur, nõudmiseni "Elu".

Päewaleht, nr. 309, 11. november 1932

Laitse 6-kl. algkoolile

ühe naisõpetaja

valimist toimetatakse 10. juulil 1933. a. kell 2 päeval vallavolikogu poolt Laitse vallamajas.

Sooviavaldused ühes Oppejõudude teenistuse seaduse § 37 nõutud dokumentidega saata Laitse vallavalitsusele 7. juuliks s. a., aadr. Laitse p. ag.

Isiklik ilmumine ei ole tarvilik. Kandideerib ka endine õpetaja.

Vallavalitsus.

Õpetajate Leht, nr 25 (141), 23. juuni 1933¹⁶⁸

Neiu palub teenistust tallu või mujale, taludes teeninud 12 aastat, olemas tunnistus ning soovitus. Kirjutada Laitse, Kaljapulga postkast, "Leeni".

Päewaleht, nr. 101, 14. aprill 1934

¹⁶⁸ Ka Kaja, nr. 139, 17. juuni 1933.

Kutseharidusega töökas maaneiu otsib **perenaisekohta** maale majapidamisse. Tunneb täieliselt taluraamatupidamist ja teeb kõiki majapidamises ettetulevaid töid iseseisvalt. Pakkumised ühes palga- ja töötingimustega Laitse, postkast 2.

Päewaleht, nr. 329, 29. november 1934

15. aprillil kella 10-13-ni toimub Laitse asunduses, mis asub 4 km Laitse jaamast, koorejaamale kutseõiguslise **koorejaama juhataja** valimine. Isiklik ilmumine soovitatav. Palk kokkuleppel. Juhatus.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 38, 29. märts 1935

Poissmeest

möldrit

vaja maale vähemasse vesiveskisse.

Sooviavaldused saata ühes kuu palga suurus. Laitse p. ag., Tööknanni veski H. Sepivart.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 50, 28. aprill 1935¹⁶⁹

Vabu kohti Harjumaa koolides. [---] Õppejõudude kohad jäävad vabaks [---] Laitse (2 kohta) [---] algkoolis [---].

Waba Maa, 20. juuli 1937

Tublit **taluteenijat** tarvis kohe. Kaubelda laupäeval, 24. augustil kell 12-2 Graniidi tänav 31-13 või teatada aadressil: Lagema talu, Laitse postiagentuur.

Päewaleht, nr. 231, 22. august 1935

Tarvis **kraavikaevajaid** ja võsastiku juurijaid Munalaskme asundusse (Laitse jaamast 2 km). Kaubeldakse Tallinnas, Prii tänav 18-1, pealelõunast kell 6.

Päewaleht, nr. 198, 25. juuli 1936

Juguoja veeühisus

annab välja vähempakkumise teel osa

peakraavi kaevamise tööd

Kraavi plkkus 2300 m, mahuga 13.000 m³. Pakkumised kas kirjalikult või suusõnallsest esitada 26. septembriks s. a. kell 5 p. l. Laitse vallamajas, kus ka plaanid näha on. Töövõtjal tuleb tagatis sisse maksta 10 prots. tööhinnast. Veeühisus jätab endale õiguse tööd ka välja andmata jätta.

Juhatus,

Uus Eesti, nr. 254, 19. september 1936

30-aastane maaneiu otsib kohta kas üksiteenijaks või üksiku juurde, on ka äri alal vilunud. Kirjalikud palved kuni 15. novembrini ühes palgatingimustega Laitse postiagentuuri. Salu.

Päewaleht, nr. 295, 30. oktoober 1936

¹⁶⁹ Kuulutus ilmus pisut teises sõnastuses ka ajalehes *Päewaleht, nr. 115, 27. aprill 1935.*

Laitse jaama juurde talusse tarvis **teenijat**. Kaupa tehakse Tallinnas. Teat. slt. „Soovin taluteenijaks“.

Uus Eesti, nr. 54, 23. veebruar 1937

Vajatakse kiires korras Läänemaa tallu korralikku ja ausat **tütarlast** teenijaks. Palk nagu ümbruskonnas. Teat. slt. „Laitse jaamast“.

Uus Eesti, nr. 131, 15. mai 1937

Talutöös vilunud neiu leiab **tasuva koha** Laitse jaama lähedases talus. Soovijail teat. slt. „Suviliseks“.

Uus Eesti, nr. 140, 26. mai 1937¹⁷⁰

Laitse algkoolile ühe õpetaja valimist toimetatakse Laitse vallavolikogu poolt 23. juulil sellel aastal. Sooviavaldused ühes „Õppejõudude teenistuse seaduses“ ettenähtud dokumentidega esitada Laitse vallavalitsusele hiljemalt 20. juuliks sellel aastal. Kandidateerib senine õppejõud.

Laitse vallavalitsus.

Uus Eesti, nr. 188, 15. juuli 1937¹⁷¹

Laitse vallavalitsus teatab, et Laitse algkoolile **õpetaja valimine**, mis pidi toimuma 23. juulil sellel aastal, on edasi lükatud 6. augustiks 1937. a.

Laitse vallavalitsus.

Uus Eesti, nr. 192, 19. juuli 1937

Aednik vajab tööd, uue aia asutamist jne, võib ka kindel koht olla. Kirjad saata Laitse postiagentuur, postkast 6, Aednik.

Päewaleht, nr. 238, 3. september 1937

Aednik võtab enda peale aedade korraldamist ja uute aedade tegemist. On täiesti vilunud selles ametis. Teated Laitse postiagentuur, postkast 6. Korralik aednik.

Päewaleht, nr. 253, 18. september 1937

Korralik taluteenija leiab koha Laitse ümbruse suuremasse tallu. Kaupa tehakse Tallinnas, kuhu isiklik ilmumine vajalik. Soovijail teat. slt. „Laitsesse teenima“.

Uus Eesti, nr. 315, 19. november 1937

Korralik maanoormees **soovib tööd** ükskõik kuhu tööstusesse või vabrikusse. Kirjad saata Laitse postiagentuur, Paatre, postkast 100.

Päewaleht, nr. 328, 2. detsember 1937

Karjatalitajat vaja. A. Bremen, Ruila asundus, Laitse postiagentuur.

Uus Eesti, nr. 17, 18. jaanuar 1938¹⁷²

¹⁷⁰ Ka *Uus Eesti*, nr. 144, 30. mai 1937.

¹⁷¹ Teade ilmus ka ajalehtedes *Ehu: Võru-Valga-Petserimaa töörahva häälekandja*, 19. ja 21. juuli

1937 ning *Petseri Uudised: Petseri eestlaste häälekandja*, 19. juuli 1937.

¹⁷² Ka *Uus Eesti*, nr. 18, 19. jaanuar 1938.

Rahaline tasu
kokkuleppel sellele, kes soovib korralikule keskealisele töökale mehele tugeva lihtsa töö vabrikusse, tööstusse või ladusse pikemaks ajaks. Pal. teatada kirjalikult kuni 28. veebr. Laitse postiag. isikut. nr. 649153 ettenäitajale.

Päewaleht, nr. 32, 2. veebruar 1938

Tubli talusulane ja tüdruk soovivad 1. maist suviliseks ühte korralikku tallu. Kirjad ühes palgatingimustega saata kuni 12. aprillini: Laitse raudteejaam „Sulane ja tüdruk“.

Uus Eesti, nr. 95, 5. aprill 1938

Maamees soovib tööd linna. Kirja saata Laitse postiagentuuri Paatre postkasti „A“ tähe all.

Päewaleht, nr. 128, 12. mai 1938

Vajatakse vilunud **töölist** õllesiiropi valmistamiseks. Teatada Laitse postiagentuuri. M. Kobi.

Päewaleht, nr. 179, 6. juuli 1938

Vangimajade Talitus annab välja kirjalikkudel vähempakkumistel 21. septembril 1938. a. kell 10 Vangimajade Talituses, Kohtuministeerium, Lossi plats 7, **Laitse alaealiste parandusasutuse**

soojavee-keskkütteseade sisseseadmise tööd ühes kõigi tarvilikkude seadete ja materjalide muretsemisega.

Pakkumised kinnistes ümbrikkudes ühes tempelmaksu juurdelisamisega esitada Vangimajade Talitusele märksõnaga “Laitse parandusasutuse keskkütteseade” kuni kella 10-ni 21. septembril 1938. a. Pakkumistes ära tähendada katla tüüp.

Pakkumise kindlustuseks tuleb osavõtjatel esitada Vangimajade Talitusele 10% tagatistrahvi töövõtte kogusummast.

Pakkumise tingimusi võib saada Vangimajade Talitusest iga tööpäev kella 10 kuni 14-ni.

Uus Eesti, nr. 247, 9. september 1938

Ükskõik, mis tööd soovib 19-aastane maamees. Omab ka motoristi- ja traktorijuhiloa. Laitse postiagentuur, Paatre postkast, A. Pekkar.

Päewaleht, nr. 91, 1. aprill 1939

Tööotsijaid on, aga metsatöölisi ei leidu

Nõmme linna tööbörsis [---] on praegu registreeritud 78 tööotsijat, /sellele vaatamata/ ei ole siiski võimalusi rahuldada Laitse metskonna poolt saadetud nõudmist 40 metsatöölise saamiseks, kuna Nõmmel ei leidu metsatöödele minejaid.

Uus Eesti, nr. 306, 9. november 1939¹⁷³

¹⁷³ Ka *Uus Eesti*, nr. 327, 30. november 1939.

Sutlema metstkonda Laitse vahtkonda vajatakse eriharidusega metsavahti. Palk 32 krooni kuus, vormivarustus, korter, küte ja palgamaa. Avaldus elulookirjeldusega ning tõendid metsandusliku erihariduse, kohtuliku karistamatuse, perekonnaseisu ja tervisliku seisundi kohta ametlikult arstilt ning sõjaväeteenistuskirja ära kiri esitada hiljemalt 16. märtsiks käesoleval aastal Riigimetsade Talitusele, Tallinnas.

Riigimetsade Talitus.

Uus Eesti, nr. 66, 9. märts 1940

Vajan teenijat
maale tallu (Laitse). Tul-
la keskn., 17. apr., kl.
10—2 Toom-Kuninga t.
10—4. Tel. 438-84.

Päewaleht, nr. 101, 16. aprill 1940

Põllutööd tundja maa-
noormees palub sulase-
kohta, soovitav Tallinna
ümbruskonnas. Lahked
pakkumised ühes palga-
tingim. äramärkimisega
palun saata: Munalaskme
pk.nr.8. Laitse posti-ag.

Päewaleht, nr. 105, 20. aprill 1940

Vajatakse
koorejaama juhatajat
Laitse Piimatalituse Ühin-
gule Kernu v. Laitse as.
Harjumaal, Valimised on
14. mail 1940. a. kell
12 Laitse as. Anniko ta-
lus. Lähem rdtj. Laitse.
Isiklik ilmumine soovi-
tav. Juhatus.

Päewaleht, nr. 121, 7. mai 1940

Valvureid, abikasvatajaid vajab Laitse alaealiste parandusasutus. Sooviavaldused saata Tallinna Tööametile või asutusele Laitse agentuuri kaudu Harjumaal.

Eesti Sõna, nr. 153, 6. juuli 1942

Meesõpetajaid-kasvatajaid vajab Laitse Alaealiste Parandusasutus erialadel: 1.) muusika ja laulmine koos puhkpillide orkestri organiseerimise ja juhtimisega, 2.) kehaline kasvatus ja sport, 3.) kaks üldainete õpetajat. Aadress Laitse Alaealiste Parandusasutus.

Eesti Sõna, nr. 164, 19. juuli 1942

Laitse Alaealiste Parandusasutus vajab 1.) muusika ja laulu õpetajat ja 2.) kehalise kasvatus õpetajat, mõlemad mobiliseeritute asendamiseks. Avaldused saata asutuse juhatusse Laitse postiagentuuri kaudu Harjumaal.

Laitse Alaealiste Parandusasutus vajab aednikku. Avaldused saata asutusele juhatusse Laitse postiagentuuri kaudu Harjumaal.

Eesti Sõna, nr. 126, 2. juuni 1944

9. 2. Ostan-müün-rendin

Teadaanne. Riigi arvel peetavas Laitse mõisas on veel **suvekorterid** välja anda. Vasalemma raudteejaamast 6 versta. Mõisavalitsus. Aadress: üle Liiva, Laitse mõis.

Päewaleht, nr. 149, 10. juuni 1921

Oksjon. Avalikul enampakkumisel müüakse asunikudest ülejäänud igasugust **põllumajanduslikku inventari**. Harju maakonnas Laitse vallas Laitse mõisas 5. detsembril kell 10 hommikul. VI ringkonna valitseja.

Waba maa, 20. november 1921

Oksjon. Avalikul enampakkumisel müüakse 23. märtsil sellel aastal kell 11, Harju maakonnas, Laitse vallas, Laitse mõisas **mitmesugune põllumajandusline inventar**. Harjumaa VI ringkonna valitseja.

Waba Maa, 11. märts 1922

Oksjon. 23. mail sellel aastal kell 10 hommikul müüakse avalikul enampakkumisel Harju Maakonnas Laitse vallas, Laitse mõisas asunikudest ülejäänud eluta põllumajandusline inventar. Harju 6. ringkonna valitseja.

Waba Maa, 15. mai 1922

Oksjon. 21. jaanuaril sellel aastal kell 11 hommikul müüakse Laitse vallas Nõmme kõrtsi talus, 1½ versta Riisipere jaamast, vabatahtlikult, enampakkumisel põllutöö-

riistad, töövankrid 1 ja 2 hobusele, sõiduvankrid 1 ja 2 hobusele, sõidusaanid 1 ja 2 hobusele, tööreed, hobuseriistad, majakraam, loomad, rattapuu plangud, lauad, vankrikodarad ja palju muud kraami.

Päewaleht, nr. 16, 18. jaanuar 1923

Teadaanne. 13. märtsil sellel aastal kell 11 hommikul antakse Harjumaa riigimaade ülema kantseleis, Tallinna, E. Roosikrantsi tänav nr. 12 kinnisel enampakkumisel järgmised **ettevõtted rendile**: 1.) Laitse puuviljaaed – 12 aasta peale – alusrent 20 000 marka – eesõigus enampakutud hinnaga rendile saada on endisel rentnikul.

Waba Maa, 11. veebruar 1923¹⁷⁴

Avalikul enampakkumisel müüakse 8. septembril sellel aastal **Laitse asunduses**: meierei katel, alghind 12 000 marka; tulekustutuse pritsid, alghind 4000 marka; turbapurustajad, alghind 1000 marka; piimajahutaja, alghind 1000 marka; heinakaarutajad, vanad niidumasinad, vanad sahad, vankriosad jne.

Päewaleht, nr. 216, 13. august 1924

Avalikul suusõnalisel enampakkumisel renditakse välja Harjumaa riigimaade kantseleis, Tallinn, S. Roosikrantsi t. 12 – 3. juulil 1925. a. kell 11 hommikul Laitse asunduse lubjaahi 6 aasta peale, alusrent 260 marka – rendiaeg algab 1. nov. 1925. a.

Päewaleht, nr. 147, 4. juuni 1925

¹⁷⁴ Ka *Päewaleht*, nr. 40, 11. veebruar 1923.

Haiguse tõttu edasi anda riigirendi viljapuuaed ühes maadega. Samas müüa lüpsma tulnud lehm ja noored sead. Laitse mõis: Laitse jaamast 4 km.

Päewaleht, nr. 152, 9. juuni 1925

Müüakse suusõnalisel enampakkumisel järempakkumisega 3 päeva pärast samal kohal ja kella ajal:

Harjumaal: 1.) 20. aprillil kell 12 päeval Laitse vallamajas: Laitse asunduse järele olev Töökmanni teemaja hoone kohalkasutamise õigusega. Alghind 19 300 marka. Hoone juure kuuluv maa-ala 0,95 tiinu¹⁷⁵ suuruses renditakse hoonete ostjale 90 aastaks 56 krooni aastarendiga.

Waba Maa, 7. aprill 1926¹⁷⁶

Müüakse
suusõnalisel enampakkumisel järempakkumisega 3 päeva pärast samal kohal ja kella ajal:
Harjumaal:
1. 10. augustil kell 8 homm. Laitse vallamajas:
a) Laitse as. Töökmanni vesiveski sissesade. Alushind 7035 marka b) Wähapere vesiveski sissesade. Alushind 16.000 marka.

Waba Maa, nr. 158, 9. juuli 1926

Müüakse suusõnalisel enampakkumisel järempakkumisega 3 päeva pärast samal kohal ja kella ajal. 1.) 13. detsembril sellel aastal kell 11 hommikul Riisipere riigimaade valitseja kantseleis, Uue-Riisipere asunduses: Laitse asunduse Töökmanni vesiveski sissesade. Alushind 4000 marka.

¹⁷⁵ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁷⁶ Ka *Kaja*, nr. 78, 8. aprill 1926.

¹⁷⁷ Sarnase sõnastusega teade on ilmunud ka ajalehes *Kaja*, nr. 273, 24. november 1926 ja *Päewaleht*, nr. 320, 24. november 1926. *Postimees*, nr. 182, 9. juuli 1926 ja *Kaja*, nr. 157, 11. juuli 1926 kohaselt toimus

Waba Maa, 24. november 1926¹⁷⁷

7. mail 1927. a. kell 11 päeval
korraldatakse Laitse masinaterwitajale, õhisuse pooli Laitse asunduses Laitse jaamast 4 km.
OKSJON.
Müügile tulewad järgmised asjad: aurukatel 8 hobuse jõuline, rehepeksu masin, raud veo tünn, veo pump, perekell, suur koormakaal, puutööriistad ühes hõõvli- ja treipingiga ja palju muud.
Juhat'z.

Waba Maa, 4. mai 1927

Ostan pruugitud rehepeksumasina 4. P. S. Teated Laitse postiagentuuri, postkast 30.

Päewaleht, nr. 163, 19. juuni 1928

Soovin osta jahipüssi, kal. 12, 1-raudset, pooleksmurtavat, spetsiaal kaugelasse jaoks. Teated ühes hinnaga saata Laitse postiagentuuri. H. Sepsivart.

Päewaleht, nr. 348, 21. detsember 1928¹⁷⁸

enampakkumine ka 10. augustil kell 8 hommikul Laitse vallamajas, kus Töökmanni sissesade alghinnaks oli 7035 marka. Ostja on siiski jäänud leidmata ning oksjone korraldati ka järgnevatel aastatel (vt. nt. *Kaja*, nr. 301, 24. detsember 1927).

¹⁷⁸ Ka *Päewaleht*, nr. 350, 23. detsember 1928.

Suvitamiseks ära anda 2 tuba või üksikult köögi tarvitamisega. 1 km Laitse jaamast, ilusa kuiva metsaga. Soov. slt. "Suvitamiseks".

Päewaleht, nr. 142, 30. mai 1929

Müüa **väike talu**, suurus 10 tiinu¹⁷⁹, ilusas maakohas, alevi ja meierei ligidal, 1 tiin tugevat kase- ja kuusemetsa. Kirjad saata Laitse postiagentuuri, L. Rüütelmann.

Päewaleht, nr. 237, 3. september 1929

Talu müüa Laitse jaama lähedal, suurus 13 dessatini.¹⁸⁰ Aadress: Laitse jaam, A. Pikmann.

Päewaleht, nr. 13, 14. jaanuar 1930

Vesiveski
eesõigus edasi anda. Laitse
ag. Munalaskme, Varu.

Waba Maa, 25. jaanuar 1930¹⁸¹

Suur, tugev, 5-aastane **veohobune** müüa Lagema talus, Laitse. – Kõnerr.: Riisipere 16-b kaudu.

Päewaleht, nr. 39, 9. veebruar 1930

Talu müüa, Laitse jaamast ½ km, suurus 13 dessantini¹⁸², eluhooned uued, hind 3000 kr, võib ka järelmaksuga. Kaubelda kohapeal. A. Pikmann.

Päewaleht, nr. 27, 28. jaanuar 1930

Väike talu kiires korras müüa, Laitse jaamast pool km, suurus 13 dessantini¹⁸³, sellest põldu 3, heinamaad 7 ja karjamaad 3 dessantini. Hind 2750 kr, sissemaks 1000 kr, ülejäänud osa järelmaksuga. Elumaja uus. Kaubelda kohapeal. Laitse, Piritloja talu.

Päewaleht, nr. 62, 4. märts 1930

Suvekorterid välja üürida maal, Laitse jaama juures, Sauagu¹⁸⁴ talus, ilusa metsa ääres.

Päewaleht, nr. 154, 7. juuni 1930

Müüa 2 ha **maad** Laitse jaama juures. Lähemaid teateid saab Laitse jaamast.

Päewaleht, nr. 188, 14. juuli 1930¹⁸⁵

¹⁷⁹ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁸⁰ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁸¹ Ka *Waba Maa*, 28. jaanuar 1930 ja *Päewaleht*, nr. 102, 13. aprill 1930.

¹⁸² 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁸³ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁸⁴ Tõenäoliselt Saueaugu.

¹⁸⁵ Ka *Päewaleht*, nr. 212, 7. august 1930.

Asundustalu

jaama lähedal, headel tingimustel välja rentida. Põld ja heinamaa head. „Uustalu” Riila p.k., Laitse jaam, Ruus.

*Waba Maa, 24. veebruar 1931*¹⁸⁶

Ilus pärijate **tal**u müüa, 17 tiinu¹⁸⁷ suur, Laitse jaamast ½ km. Kaubelda Kasarmu tänav 8-1, või Ohtu-Vähevere, Hans Tuurmann.

Päewaleht, nr. 59, 1. märts 1931

Täiesti korras **tal**u müüa ühes kõige elus ja eluta inventariga, põllud kõik vilja all. Laitse jaamast 5½ km, hind kokkuleppel. Kirjalikud järelepärimised Laitse postiagentuuri, Väljavahi talu, K. Vanatoa.

Päewaleht, nr. 164, 20. juuni 1931

Odavasti müüa pruugitud, töökorras **rehepeksumasin** firma “Munktells”, 30 tolli trummel, ja “Deering”-traktor. – Lähemaid teateid saab Laitse jaama juures, Kobi kauplusest.

Päewaleht, nr. 241, 5. september 1931

Soovin osta kohemaksetava raha eest **aiandus- või riigirenditalu** ehk kärneriaeda maal, mis asuksid Viljandi, Türi, Paide või raudteede lähedal. Pakkumised saata hinna ning kirjeldustega

Tallinn, Laitse jaam, Salu pk., “Uustalu”, Th. Ruus.

Sakala, nr. 115, 8. oktoober 1932

Ilus suvituskoht, uus palkmaja, metsa ääres, üks kilomeeter Laitse jaamast, ära anda. Toiduaineid kohapeal saada. Lähemaid teateid Narva mnt. 15-2.

Päewaleht, nr. 136, 22. mai 1932

Suvituskoht 2 toa ja köögi tarvitamisega, jahipidamise ja õngitsemise võimalus, 3 km Laitse jaamast, ära anda. A. Levald, Munalaskme, Laitse postiagentuur.

Päewaleht, nr. 150, 3. juuni 1933

Ilus **suvituskoht** Saueaugul, 1 km Laitse jaamast, kaks ruumikat tuba köögi tarvitamisega odavasti ära anda. Lähemad teated Narva mnt. 15-2.

Päewaleht, nr. 157, 12. juuni 1932

Tõldauto müüa. Kirjad saata Laitse postkast, J. Põrval.

Päewaleht, nr. 14, 15. jaanuar 1933

Kaupluseruum Laitse jaama juures odavasti välja üürida. Teatada saab Siimoni tänav 11-4.

Päewaleht, nr. 83, 25. märts 1933

¹⁸⁶ Ka Sõnumed, nr. 6, 26. veebruar 1931.

¹⁸⁷ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

Ehituspalke müüa väiksema maja täis, pinnatud kuivi ja tooreid, jämedus 6-12 tolli. Teatada kirjalikult kuni 4. aprillini Laitse, Ruila postiagentuur.

Päewaleht, nr. 88, 30. märts 1933

Müüa **palke ja prusse** odava hinnaga. Küsida restoran "Põllumeeste kodu" uksehoidjalt, täna kell 18-21 ja homme kell 9-12. Edaspidine aadress: Laitse postiagentuur, A. Paulman.

Päewaleht, nr. 97, 8. aprill 1933

Maja müüa Laitse jaama juures, kohane äriks, vastu maanteed. Küsida Laitse jaamaülemalt.

Päewaleht, nr. 97, 8. aprill 1933

23. aprillil 1933. a. kell 11 homm. Nissi Karskusselts „Kindlus” oma ruumes N-ssi alevikus müüb avalikul enampakkumisel seltsile kuuluva, Laitse vallas, Tall.-Haapsalu mnt. ääres, 3½ km. Riisipere jaamast eemal asuva hoone-teta „**NÕMME**” koha suurus üle 7 ha, sellest ca 1 ha põldu. Ilusa okasmetsaga, tervislikus asukohas, stinnis suvituskohaks. Seltsil on õigus koht ka müümata jätta, niisugusel korral antakse ta samal päeval enampakkumisel rendile. Lähemaid teateid annab seltsi juhatus (Riisipere, pk. 14).

Waba Maa, 15. aprill 1933¹⁸⁸

¹⁸⁸ Ka *Päewaleht*, nr. 102, 13. aprill 1933.

¹⁸⁹ Lubjaahju krundi müümine enampakkumisel pole läbi läinud, sest krunt on oksjonil olnud veel ka 1934. aastal: algul alghinnaga 70 ja hiljem 49 krooni (*Kaja*,

Uus palkmaja müüa, sealsamas ka ehituskruunt. Laitse jaamast 5 minuti tee, maantee ääres. Kaubelda kohal. J. Miilbak.

Päewaleht, nr. 109, 23. aprill 1933

Müüa juhuslikult odavasti **seinapalke ja prusse** igasuguses mõõdus. Laitse postiagentuur, A. Paulman (Silima).

Päewaleht, nr. 109, 23. aprill 1933

Soovin osta töökorras **lokomobiili** ja saekraami, lokomobiil 12-15 hobujõudu, saeraam võib ka rendile olla. Hind ja täieline aadress teatada kirjalikult kuni 22. okt. Laitse jaam, Ruila postiagentuur, Ostja.

Päewaleht, nr. 286, 20. oktoober 1933

Soovin osta **saekaatri**, töökorras. Teatada firma ja hind Laitse jaam, Ruila postiagentuur, „Ostja”.

Päewaleht, nr. 302, 5. november 1933

Müüakse. 4. ja 7. detsembril 1933. a. sega-enampakkumisel alljärgnevad tööstus-ärikohad. [---] 11. Sutlema metskonna metsaülema kantseleis Sutlemas – Laitse lubjaahju krunt nr. A-163, kogusuures 0,29 ha ühes päraldistega. Alghind – 100 krooni.

Waba Maa, 21. november 1933¹⁸⁹

nr. 84, 12. aprill 1934; *Kaja*, nr. 152, 30. juuni 1934; *Päewaleht*, nr. 177, 30. juuni 1934 ja teistes ajalehtedes).

Müüa saetud seinapuid ja ümmargusi palke ja prusse. Laitse post, Töökmanni, Arnold Paulman.

Päewaleht, nr. 33, 3. veebruar 1934

Müüa servatud seinapalke ja laudu suuremal ja väiksemal arvul, igas mõõdus. Teateid: Töökmanni veski, Laitse postiagentuur, H. Sepsivartilt.

Päewaleht, nr. 92, 5. aprill 1934

Talu 16 tiinu¹⁹⁰ suur, rendile või pooleterale¹⁹¹ anda. Tallinnast 40, Laitse jaam, 5 km. Tingimused väga soodsad. Laitse, Möisama talu, V. Ivanov.

Päewaleht, nr. 109, 22. aprill 1934

Müüa servatud seinapalke igas mõõdus ja ehitam plankaedu oma materjalist soodsate hindadega. Laitse postiagentuur, Töökmanni veski, J. Paulmann.

Päewaleht, nr. 107, 20. aprill 1934¹⁹²

Müüa malmsaekaater või võin ka rendile anda. Teateid saab Laitse jaama kassast.

Päewaleht, nr. 123, 6. mai 1934

Servatud palke, prusse ja plangulaudu müüa odava hinnaga. Laitse postiagentuur,

¹⁹⁰ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁹¹ Pooleterarent on rendi liik, mille puhul maaomanikule makstakse rendimaksuna harilikult pool viljasaagist.

Töökmanni veski, A. Paulman või telefon Nõmme 523-25.

Päewaleht, nr. 166, 19. juuni 1934

Talu müüa, suurus 34 tiinu¹⁹³, ühes tükis, viljapuuaiaga, maantee ääres, 5 km raudteejaamast. Aadress: Laitse jaam, Aude küla, Uustalu.

Päewaleht, nr. 177, 30. juuni 1934

Müüa naftamootor 10 hobujõudu, viljakoorija, täiesti töökorras, vabanevad ümberehituse tõttu. Teateid saab kohal Laitse postiagentuuris, H. Sepsivartilt.

Päewaleht, nr. 184, 7. juuli 1934

Soovin osta paari **jahukive**, 3½ jalga läbimõõduga, ühes pilli ja koonusratastega. Sealsamas vaja lokomobiili¹⁹⁴ korstent, 12-15 tolli läbimõõduga. Teated saata ühes hinnaga Laitse postiagentuuri, Töökmanni, H. Sepsivart.

Päewaleht, nr. 247, 8. september 1934

Müüa ehituspalk, prusse ja kuivi kaseplanke ning laudu, Laitse postiagentuur, Töökmanni saeveski, A. Paulmann. Telefon Riisipere 18-b.

Päewaleht, nr. 317, 17. november 1934

(Eesti Keele Seletav Sõnaraamat, 2009; <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>).

¹⁹² Ka *Päewaleht, nr. 109, 22. aprill 1934*.

¹⁹³ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁹⁴ Aurumasinast ja -katlast koosnev jõuseade.

3,5 ha segametsa müüa. Ligemaid teateid: Laitse postiagentuur, postkast 5.

Päewaleht, nr. 331, 1. detsember 1934

Segametsa müüa 3,5 ha. Ligemaid teateid saab Laial tänaval 29, majavalitsejalt, või kirjutada: Laitse, postkast 5.

Päewaleht, nr. 336, 6. detsember 1934

Müüa korras **kaks lokomobiili**, “Ruston” 10 nom. hobujõudu, ehitatud 1911. a., hind 800 kr, näha H. Tõnissonilt, Kabala jaam, “Abo”; 8 nom. hobujõudu, ehitatud 1921. a., hind 500 kr, näha Laitse jaam, Mülbaki saeveskis. Surve on mõlemal 8 atmosfääri.

Päewaleht, nr. 337, 7. detsember 1934

Talu, 16 tiinu¹⁹⁵ suur, Tallinnast 40, Laitse jaamast 5 km, rendile või pooleterale¹⁹⁶ anda. Teateid saab Tallinnast, Maakri tänav 2, nahaärist; kirjalikult: Laitse, Mõisama talu. H. Perit.

Päewaleht, nr. 54, 23. veebruar 1935

Ehitusmaterjali müüa: seinapalke ja prusse igas mõõdus. Ehitan plankaedu oma materjalist odava hinnaga. Laitse postiagentuur, Töökmanni saeveski, A. Paulmann, telefon Riisipere 18-b.

Päewaleht, nr. 112, 24. aprill 1935

¹⁹⁵ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁹⁶ Pooleterarent on rendi liik, mille puhul maaomanikule makstakse rendimaksuna harilikult pool viljasaagist.

17. oktoobril kell 11 müüakse avalikul enampakkumisel Tallinna ringkonnakohtu ruumides Aleksander Nõmbergi Harjumaal, Laitse vallas asuv talukoht “Järve nr. 54”, suurusega 19 tiinu¹⁹⁷ 2080 ruutsülda¹⁹⁸. Tähendatud kinnisvara on oksjonile hinnatud 2000 kr.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 121, 15. oktoober 1935

Ostan 4 tervet **lüpsilehma**. Teatada: vanadus, lüpsmatuleku aeg, karv, piimaand ja hind Jaanika postitalu, Laitse vald, üle Ingu. Mühlbach.

Päewaleht, nr. 301, 31. oktoober 1935

Põrsad head, inglise puhastverd ja segaverd odavasti müüa Jaaniko postitalu sugulavas Laitse vallas üle Ingu. Võib küsida ka äripäeviti Tallinn, Tatari 18-4, telefon 461-58, kell 8-9 ja 17-18.

Päewaleht, nr. 317, 16. november 1935

Müüa 10 pruugitud **raudtala** (raudtee-roopad, mõõduga 6 m x 11 cm). Teateid saab kirjalikult või suusõnaliselt Laitse postiagentuurist, M. Poverus’elt.

Päewaleht, nr. 352, 21. detsember 1935

(Eesti Keele Seletav Sõnaraamat, 2009; <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>).

¹⁹⁷ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

¹⁹⁸ 1 ruutsüld = 9 ruutarssinat = 49 ruutjalga = 4,55216723 m².

Ehitus- materjali

müüa, seinapalke, prusse ja praaklaudu. Uhtlasi võtan enda peale ehitustöid. Aadr. Laitse p.-ag. A. Paulmann (Töökmani veski).

Päewaleht, nr. 17, 18. jaanuar 1936

Müüa asundustalu Laitse jaamast mitte väga kaugel. Korralikud hooned ja korras majapidamine. Teat. slt. „Asundustalu Laitse jaama lähedal“.

Uus Eesti, nr. 100, 11. aprill 1936¹⁹⁹

Sooviksin osta

Fordson-traktor

võib ka korrast ära olla. Teatada Laitse p.-ag., Kallapulgak H. Ploompuu.

Uudisleht, 22. ja 23. jaanuar 1937

Metsa müüa Laitse jaama lähedal. Küsida Laitse, Kobi kauplusest.

Päewaleht, nr. 41, 10. veebruar 1937

Laitse asunduses **talukoht** pooleterale²⁰⁰ anda; 25 tiinu²⁰¹ suur, 4 km jaamast. Loorpärg, Raja talu.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 27, 8. märts 1937

Müüa töökorras Fordson **traktor**. Kaubelda Laitse postiagentuur, Lassi talu. Tel. Riisipere 16-b, A. Kild.

Päewaleht, nr. 201, 28. juuli 1937

11. oktoobril toimub tõuveiste ostmine Nõukogude Venesse järgmistes kohtades ja aegadel: [---] umbes kell 8:30 – Ruila asunduses, Tammesalu talus; kell 9 – Kernu rahvamaja juures; kell 9:30 – Varbola ühiskauplus; kell 10 – Pajaka asundus; kell 10:30 – Haiba asundus; kell 11 – Männiku p. t.; kell 11:30 – Saida tuuleveski; kell 12 – Riisipere asunduses, Aida talus; kell 13 – Laitse Kingisepa talus; kell 14 – Laitse asunduses. [---]

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 116, 8. oktoober 1937

Müüa **ehitusmaterjali**, prusse 3x4, 4x4, 5x4, 5x5, 3x3; plastiinasid, tellingulatte, katusepilpaid ja kuivi musti laudu. Hinnad soodsad. Laitse postiagentuur, Töökmani saeveski. O. Paulmann.

Päewaleht, nr. 344, 18. detsember 1937²⁰²

¹⁹⁹ Ka *Uus Eesti*, nr. 109, 23. aprill 1936.

²⁰⁰ Pooleterarent on rendi liik, mille puhul maaomanikule makstakse rendimaksuna harilikult pool viljasaagist.

(Eesti Keele Seletav Sõnaraamat, 2009; <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>).

²⁰¹ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha.

²⁰² Ka *Päewaleht*, nr. 350, 24. detsember 1937.

Müüa **lokomobiil**, firma Ruston, 12 hobujõudu, 7 atm. Teateid kirjutada Laitse, Ruila postiagentuur, A. Grünberg.

Päewaleht, nr. 7, 8. jaanuar 1938

Müüa **ehitusmaterjali**, kuivi tolliseid laudu, tooreid prusse ja ümmargusi latte. Aadress: Laitse postiagentuur, Töökmanni, A. Paulman.

Päewaleht, nr. 67, 9. märts 1938

Odavasti müüa **ehitusmaterjali**

kuivi laudu, tooreid prusse, ja ümmargusi latte ja planguposte. Laitse postiag., Töökmanni saeveski, A. Paulmann.

Päewaleht, nr. 82, 24. märts 1938²⁰³

Odavasti müüa 10-15-hobujõuline **naftamootor**. Aadress: V. Põldaas, Laitse agentuur, telefon Riisipere 16-d.

Päewaleht, nr. 85, 27. märts 1938

Talukoht (25 ha) pooleterale²⁰⁴ või rendile anda. Põldu 7,5 ha. Hooned korralikud. Mõisasüda. Laitse asundus, Raja talu, A. Loorpär.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 41, 6. aprill 1938

Talu müüa, 45 hektarit, hea palgimetsaga, ühes inventari ja põlluseemnega või ilma, Laitse jaamast 5 kilomeetrit. Ruila, Pohla küla, Männiku talu.

Päewaleht, nr. 98, 9. aprill 1938

Müüa hea noor varsti lüpsma tulev lehm. Kaubelda kohapeal Laitses, Nõmme talus, küsida Laitse raudteejaama juurest raudteemajast.

Päewaleht, nr. 107, 21. aprill 1938

Suvekorterid välja üürida Laitse jaama juures. Sooviavaldused saata Laitse postiagentuuri kaudu märgusõna "Suvekorterid" all.

Uus Eesti, nr. 118, 30. aprill 1938

Juhuslikult odavasti müüa **ehitusmaterjali**: prusse, planke ja laudu ning aiapulki ja latte. Laitse postkontor, Töökmanni pood, A. Paulmann.

Päewaleht, nr. 210, 6. august 1938

²⁰³ Ka *Päewaleht*, nr. 84, 26. märts 1938.

²⁰⁴ Pooleterarent on rendi liik, mille puhul maaomanikule makstakse rendimaksuna harilikult pool viljasaagist.

(Eesti Keele Seletav Sõnaraamat, 2009; <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>).

Müüa vähepruugitud viljapeksumasin „Munktells“, hind kokkuleppel. Kaubelda Laitse vallas, Oldi talus.

Päewaleht, nr. 231, 27. august 1938²⁰⁵

Ehitusmaterjali müüa – prusse, planke, praak-, servamata laudu, 100 meetrit hästi kuivi kasepuid, võib ka vähemal hulgal koju kätte tuua. Laitse postiagentuur. A. Paulmann.

Päewaleht, nr. 273, 8. oktoober 1938

16. novembril kell 10 hommikul müüakse Eesti Maapanga ruumes Tallinnas, Vabaduse pst. nr. 1, suulisel enam-pakkumisel järgmised kinnisvarad: [---] Jakob Lindmanni päralt olev Harjumaal Laitse vallas asuv Laitse mõisast eraldatud maakoht „Kungla nr. A-92“, mille suurus 14 ha ja mis müügiks hinnatud 1100 krooni. [---]

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 133, 14. november 1938

Tallinna ringkonnakohtu ruumes Tallinnas Pärnu mnt. nr. 7 müüakse 21. novembril kell 11 hommikul järgmised kinnisvarad: [---] Surnud Julie Veidenbaumi pärandustombu Harjumaal asuv, Laitse mõisast eraldatud talumaakoht „Tuminga nr. 38-6“, mille suurus 15 tiinu 1376 ruutsülda²⁰⁶ ja hinnatud müügiks 4000 krooni. [---]

Järva Teataja, nr. 133, 18. november 1938²⁰⁷

²⁰⁵ Ka ajalehes *Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 101, 29. august 1938.*

²⁰⁶ 1 tiin ehk tessatin = 1,0925 ha. 1 ruutsüld = 4,55216723 m².

Ehitusprusse müüa ärilõpetamisel odavate hindadega, 12-15 senti ruuttoll. Laitse postiagentuur, Töökmanni saeveski, A. Paulmann.

Päewaleht, nr. 315, 20. november 1938

Müüa **ehitusprusse** odava hinnaga äri likvideerimise puhul. Laitse postkontor, A. Paulmann.

Päewaleht, nr. 17, 17. jaanuar 1939²⁰⁸

Talu rendile anda pikemaks ajaks. Head soodustused. Teateid kohapeal Harjumaal, Laitse vallas, Nurme talus.

Päewaleht, nr. 47, 16. veebruar 1939

Müüa
pruugitud kuid töö-
korras 2-he hobuse
viljaniidu-
masin.
firma Ekart-Diiva.
Hind kokkuleppel.
Laitse vald Otsa ta-
lu. J. Vahtmaa.

Uus Eesti, nr. 61, 3. märts 1939

²⁰⁷ Teade ilmus ka ajalehtedes *Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 18. november 1938; Tartumaa Teataja, 18. november 1938; Teataja, 18. november 1938 ja Pärnumaa Teataja, 19. november 1938.*

²⁰⁸ Ka *Päewaleht, nr. 21, 21. jaanuar 1939.*

Talukrunt müüa Laitse jaama lähedal. Teateid saab Jaanika peatus, Ingu talu, E. Ojasild.

Päewaleht, nr. 110, 23. aprill 1939²⁰⁹

Müüa 7-a. ardenni tõugu raudjas mära.

Näha võib Laitse jaamast $\frac{1}{2}$ km kaugusel Uustalu talus. Om. J. Talviste. Sealsamas ka müüa mootorratas „Villiers“ 1937. a. mudel, 125 cm³.

Uus Eesti, nr. 114, 27. aprill 1939

**Müüa Munktells
rehepeksumasin**
laius 30 tolli, ühes 10-h.-j. petroolimootoriga. või eraldi. Laitse p.-ag. Kaljapulga p.-k. H. Ploompuu.

Päewaleht, nr. 148, 3. juuni 1939

Mootorratas müüa, firma N. S. U., 1937. a. mudel, 98 ccm., hind 290 krooni. Kirjad kuni 5. juulini Laitse postiagentuur, Töökmanni pood, A. Paulmann.

Päewaleht, nr. 171, 28. juuni 1939

Äravedamiseks müüa odavasti ristpalkidest elumaja 6x6 m ja ait 5x5 m. Laitse jaama lähedal. Teateid Allika 12-4, Tallinnas.

Päewaleht, nr. 262, 27. september 1939

Mootorratta (pruugitud, 250 ccm, 4-taktiline) soovin osta. Teatada firma ja mis aasta mudel ühes hinnaga: Laitse, postkast 15. Joh. Talviste.

Päewaleht, nr. 73, 16. märts 1940

Müüa lüpsmatulnud lehm (20 l.). Laitse jaam, Otsa talu. Vahtmaa.

Päewaleht, nr. 99, 14. aprill 1940

Ehituskrundid
alamaaga müüa Laitse jaama juures, maantee ääres. Hind kokkuleppel. Lähemaid teateid saab jaama juures raudteemajast 62 km, või kirjalikult Laitse p.-k. 8 „Ehituskrunt“.

Päewaleht, nr. 105, 20. aprill 1940

Lüpsilehm müüa Laitse raudteejaama lähedal Vanaõue talus.

Päewaleht, nr. 118, 4. mai 1940

²⁰⁹ Ka Päewaleht, nr. 119, 3. mai 1939.

Müüa maahärrastemaju

[---] IV. Harju Maa-ameti piirkonnas: 1.) Munalaskme mõisa härrastemaja Nissi vallas, Riisipere jaamast 10 km ja Laitse peatusest 4 km.

Härrastemajade juurde on võimalik eraldada tarvilikku maa-ala ja parki. Müügitingimuste kohta pöörduda Asundusametisse, Tallinn, Lai 39.

Päewaleht, nr. 151, 8. juuni 1940²¹⁰

Müüa ära vedamiseks tahumata palkidest ait, 5x6 m, hind 25 krooni. Laitse jaamast 2,5 km. Pal. kirj. slt. „38/7628“.

Päewaleht, nr. 158, 15. juuni 1940

Vormiülikonna musta, (või era-), ostan. A. Kild, Kaljapulga p.-t., Laitse p.-ag.

Eesti Sõna, nr. 171, 28. juuli 1942

Traati (elektriliini vedamiseks) ostab maamees. Kirjad ühes hinnaga palun saata Laitse ag., Poolametsa kauplus E. M.

Eesti Sõna, nr. 190, 19. august 1942

Suurem talukoht Läänemaal, ühes tükis, 65-ha väga soodsal kohal, vahetada Tallinnas või Nõmmel asuva maja vastu. Teated saab kirjutada Laitse p.-ag. pk. 17 või Tallinn, TKK kauplus 210, Estonia all. A. Köster.

Eesti Sõna, nr. 196, 26. august 1942

Ostetakse. **Hobusõidukäru**, 2 rattaga, kummi- või raudratastega. Laitse p.-ag., Munalaskme veski, T. Käära.

Eesti Sõna, nr. 20, 27. jaanuar 1943

Ostetakse. **Kaariku** (kummist või raudrehvidega) ja troska. Laitse p.-ag., Munalaskme veski. T. Käära.

Eesti Sõna, nr. 96, 28. aprill 1943

Ostetakse. **Jalgratta rantväliskummid** „Põhjala“, 26x1⁵/₈. Laitse p.-ag. A. Käära, või slt. 10/5490.

Eesti Sõna, nr. 189, 19. august 1943

Korterit (1-2 tuba) otsib riigiametnik (perekonnaga) Vasalemma või Laitse jaama ümbruses. Teatada tel. 458-13.

Eesti Sõna, nr. 224, 29. september 1943

Hagija ostan või rendin. V. Servelt Munalaskme pk. 8, Laitse.

Eesti Sõna, nr. 257, 7. november 1943

Ostetakse. **Akordion või bajaan**. Kirjutada E. Bachmann, Laitse p.-ag., Pohla küla.

Eesti Sõna, nr. 17, 22. jaanuar 1944

²¹⁰ Ka Järva Teataja, nr. 67, 10. juuni 1940; Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 10. juuni 1940;

Tartumaa Teataja, 10. juuni 1940; Teataja, 10. juuni 1940 ja Pärnumaa Teataja, 11. juuni 1940.

Ostetakse. **Harmoonium** 3-7 mängu (hea).
Kirjad: Hans Järvlepp, Otsari talu, Laitse p.-
ag.

Eesti Sõna, nr. 68, 23. märts 1944²¹¹

Ostetakse. **Võrkraadio**, 4-lambiline.
Teatada Laitse, Töökmani pk., Silima talu.
M. Siim.

Eesti Sõna, nr. 91, 20. aprill 1944

Ostetakse. **Inglise valjad**, Laitse p.-ag.,
Tõnis Käära.

Eesti Sõna, nr. 213, 13. september 1944

²¹¹ Ka *Eesti Sõna*, nr. 68, 24. märts 1944.

9. 3. Kadunud ja kaotatud

Kõrge kasvuga tume pruun hagijas on kaduma läinud 29. oktoobril sellel aastal Laitse mõisa ja Vasalemma jaama ümbruses. Ausaid leidjaid palun teatada vaevatasu eest A. Ripmannile Jaakobi tän. nr. 10, krt. 1, Tallinnas.

Waba Maa, 1. november 1922

Kaks kadunud koolijütsi

Piiripolitseile teatati, et pühapäeval, 22. novembril, on Harjumaa, Laitse vallas läinud jäljetult kaduma sama valla algkooliõpilased Jõeste ja Maaser, esimene 13 ja teine 14 aastat vana. Arvatakse, et poisid teevad katset minna salaja üle piiri välismaale.

Waba Maa, 26. november 1936

Isikud, kes on tagasi jõudnud Venemaalt ja kes teavad 22. juulil 1941. a. mobiliseeritud **Arnold Voldemar Pillerbau** saatusest, palun teatada: P. Pillerbaule, Paatre pk., Laitse või Imanta 37-3, Tallinn, A. Molokov. Tasun kõik postikulud kirjaga.

Eesti Sõna, nr. 33, 11. veebruar 1942

Kas teab keegi Venemaalt tagasijõudnuist 26. juulil mobiliseeritud **Otto Poverus'est ja Karl Pukk'ist**? Palun tungivalt teatada vanematele, tasun kõik kulud. M. Poverus, Laitse p.-ag. as.

Eesti Sõna, nr. 149, 2. juuli 1942

Meeste rahakott ühes 2 *Ausweis*'iga²¹² K. Manno nimele kadus Laitse teele või sõites Laitse jaamast rongiga Nõmmele. Palun dokumendid ära saata K. Manno'le, Kitsas 3 Nõmme.

Eesti Sõna, nr. 154, 8. juuli 1942

Otsin oma tädi Luise Himaneni (Ervin). Viidud koos nelja lapsega Paldiskist Pakri saarele. Palun teatada Heleene Kodanikule, Lassi talu, Laitse p.-ag., Harjumaa.

Eesti Sõna, nr. 274, 27. november 1942

Kodumaale saabunud eestlased, kes vähegi teab midagi **Vello Raidma**'st (kutsealuseks läinud Lääne maakonnast) ja **Kornelius Riitel**'ist (arreteeritud juulikuus 1941. Viimsed teated Tallinna vangimajast 12. august 1941)? Palun teatada vanematele Laitse p.-ag., V. Raidma. Kulud tasutakse.

Eesti Sõna, nr. 77, 3. aprill 1943

Kodumaale jõudnud eestlased, kes teab **Jaan Sulep**'ist. Mobiliseeritud 22. augustil, viidi Venemaale laevaga 27. augustil. Palun teatada abikaasale Laitse pk. 16 A. Sulep. Kulud tasutakse.

Eesti Sõna, nr. 81, 8. aprill 1943

²¹² Pass, isikutunnistus (sks k).

Kes teab midagi alljärgnevate Venemaale viidud isikute saatusest? **Nõmme, Arnold** (kutsealusena Venemaale viidud). L. Nõmme, Laitse p.-ag., Laitse.

Eesti Sõna, nr. 245, 24. oktoober 1943

Vangimaja vannutatud valvuri ametitunnistus kadunud 5. septembril 1944 Einart Püü nimele. Palun teatada Laitse Alaealiste Parandusasutusse tunnistuse omaniku nimele. Tel. Riisipere 37.

Eesti Sõna, nr. 217, 17. september 1944

Põimitud tasku valge-sinisekirju kadunud 13. selle kuu päeval ühes dokumentide ja muuga teel Laitse jaamast kuni Loksutaluni. Ausat leidjat palutakse vaevatasu eest ära tuua Koidu tänav 21a-9 või Laitse jaama Loksutallu.

Eesti Sõna, nr. 217, 17. september 1944

9. 4. Tutvumiskuulutused ja perekonnaseisuteated

Kaarli koguduses avaldas soovi abiellumiseks 27-a. August Värk, elukutselt tisler, Pauline Tombergiga, kes on 5 a. vanem ja pärit Laitse vallast.

Sõnumed, nr. 199, 17. oktoober 1931

Tutvust
abilelu mõttes soovib suurema talu omanik maalt jõukamate prl. või pr., vanus 35–50 a. Kirjad õlge aadressiga Laitse p. k. 2.

Uudisleht, 8. mai 1933

Registreeritud Tallinna linna perekonnaseisuametis: Laitse vallast pärit 27-aastane põllutööline Arnold Nõmberg mõtleb pulmadele endast kolm aastat noorema Linda-Adeline Luht'iga, kes sündinud Pärnus. Mõlemad elavad Tallinnas.

Hommikleht, 28. august 1933

Püha-Vaimu koguduses on endale eluseltsiliseks valinud lahutatud tööline Eduard Raamat Lihulast pärit koduse Meeta-Valeeria Press'i, peig, kes põlvneab Jõhvist, on 45- ja pruut 32-aastane; poolte praeguseks elukohaks Laitse vald, Jaaniku küla.

Hommikleht, 2. november 1933

Hallo, Kodumaa ilusamad tütre! Teiega soovivad lõbusat **kirjavahetust** kolm kodumaa kangemat poega. Vanadus 19-27 a. Foto soovitav, vastame samaga. Aadress Laitse p.-a. G. Lembra kaupl. „Jaak 19“, „Jaan 21“, „Johan 20“.

Uudisleht, nr. 122, 30. juuni 1934

Kihlatud. Jaani koguduses. [---] Juhan Tief, 53 a. lahutatud aednik ja Liisa Hansen, 51 a. kodune. Peigmees elab praegu Laitse vallas, pruut Tallinnas.

Waba Maa, 9. oktoober 1935

Hallo!!! Kus viibid, minu unistuste printsess? Ootan meeleldi sinult vastust, et saaksime lähenevaid pikki sügisõhtuid lõbusamalt mööda saata kirjateel. Kirjad saata: Laitse postkast 12. „Noorus 24“.

Uudisleht, 15. oktoober 1935

Noormees soovib **tutvust** õilsahingeliste jõukamate preilidega maalt või linnast, kes võiks toetada kasutoova ettevõtte avamisel. Vanus kuni 25 aastani. Meeldivusel abielu. Kirjad: Laitse Kaelapulga pk., isikutunnistuse nr. 454831 ettenäitajale.

Uudisleht, 24. november 1935

Kaks noormeest ja üks neiu soovivad tutvust vastaspooltega. Vanadus kuni 28. a. (päevapilt soovitav). Kirjad: Laitse p. ag. Lembra kauplus, „Viktor“, „Herbert“, „Eerika“.

Uudisleht, 30. jaanuar 1936

Kaks lõbusat vanapoissi soovivad neidudega tutvust. Kirjad ühes foto ja lühikese elulookirjeldusega Laitse p.-ag. Irve kirjat. „Hans“, „Jüri“.

Uudisleht, 13. veebruar 1936

Laitse põllupidajate Tõnu ja Liisu Evaldite kuldpulm

Laitse vallas Harjumaal pühitsevad 3. mail põline ja eeskujulik põllumees Tõnu Evald ja tema abikaasa Liisu oma kuldpulmi. Evald on tuntud ärkamiseaja tegelane. Oma isamaalikkuse poolest on tema rahvale tuntud juba vene riigi esimese volikogu valimistest saadik, kus tema valiti valdade esitajate poolt valijaks meheks. Ka hiljem on ta osa võtnud seltskonnatööst. Oma talu majapidamises on ta alati olnud esirinnas ja teistele alati olnud nõu ja jõuga abiks.

Uus Eesti, nr. 119, 3. mai 1936

Pühadeks palju noorpaare ja pruute-peigmehi. [---] Keila evangeelse-luterliku usu koguduses: Alfred Kermann, 31 a., tööline, ja Hilda-Elvine Simovart, 24 a., põllutööline. Peigmehe elukoht Tallinnas, pruudil Laitse vallas.

Uudisleht, 24. detsember 1936

Nimede eestindamisi maal

Laitse vallas Tõnu Evaldile abikaasaga – „Kaskniit“, August Heimannile abikaasaga – „Heina“, Alide-Rosalie Lindverkile – „Hiietamm“, Hans Einbergile perekonnaga – „Heinsalu“, Karl Laursonile abikaasaga – „Laurisaar“.

Uudisleht, 11. aprill 1937

Sünnipäevalapsi

Jaan Siim. Sündinud 13. detsembril 1906. aastal Harjumaal Laitse vallas. Põllumees ja seltskonnategelane.

Päewaleht, nr. 338, 13. detsember 1938²¹³

Hallo, hallo! Poisslapsed üle Eesti, siin üks lõbus tütarlaps
ja vanapiiga
soovivad tutvust
Kirjad: Laitse ag., postkast 6
„Tiiu“, „Anne“.

Uudisleht, nr. 156, 22. september 1939

Sünnipäevi

Johannes Siimaste. Sündinud 29. septembril 1902. aastal Laitse vallas. Asuküla vallasekretär.

Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 27. september 1939

²¹³ Sünnipäeva teade ilmus ka ajalehes *Uus Eesti*, nr. 341, 13. detsember 1938.

Kevadel — kui häälitseb lind,
kevadel — siis ootan ma sind.
Kaks korralikku varandusliselt
kindlustatud neidu soovivad

tutvust

Kirjad: Laitse pk. 6. „Ly“,
„Kaarin“.

Uudisleht, nr. 196, 2. november 1939

Gustav Anniko 70-aastane

22. novembril pühitseb oma 70-aastast sünnipäeva vana kooli-, seltskonna- ja rahvategelane Gustav Anniko.

Juubilar sündis 1869. aastal Valgamaal, Helme-Oldres talupidaja pojana. Helme kihelkonnakooli lõpetamise järele õppis Põltsamaal Aleksandri koolis, kus omandas ka õpetaja kutse. 19 aasta vanusena siirdus tööle koolipõllule, kus töötas vahetumalt 30 aastat, olles õpetajaks Tõstamaal, Võhma-Vanamõisas, Velisel ja Tartus. Asus selle järele Lihula koguduse köstri kohale, kus töötas 19 aastat. Kogu oma töötamise aja kestel on juubilar agaralt osa võtnud seltskondlikust tegevusest, olles laulukooride juhatajaks, põllumeeste- ning karskuse- ja haridusseltside ellukutsujaks ja juhatuse liikmeks, piimaühisuste ja tarvitajateühisuste asutajaks. Nooremas põlves oli ka agaraks kaastööliseks ajalehtedele. Praegu elab juubilar Laitse asunduses talupidajana, kus tegeleb hoolsalt aiatöö alal, mille vastu ta alati huvi tundnud.

Juubilari omaaegsete õpilaste perre kuulub teiste seas ka peaminister professor J. Uluots.

Uus Eesti, nr. 318, 21. november 1939²¹⁴

Sulesõda

viimse tindi tilgani kirja- ja kaardivahetuse teel, soovivad alata 2 noormeest ja 1 neiu. Vastame kõigile. Jääme ootama esimesi saadetisi. Laitse, pk. 12. Heino 30, Arno 23, Aino 22.

Uudisleht, nr. 243, 19. detsember 1939

Naine,

kes sa oled kuni 35-a. ega karda vaesust, ridasta mehele, kel eesmärk on abielu. Laitse ag. Paatre. Kristo.

Päewaleht, nr. 94, 9. aprill 1940

Alaemaliste parandusasutuse direktor A. Kurol 60-aastane. 1. veebruaril pühitseb oma 60. sünnipäeva kauaaegne kooli- ja kasvatustegelane, praegune Laitse alaemaliste parandusasutuse direktor Andres Kurol. A. Kurol sündis 1884. a. Tõstamaal, mõisa puusepa pojana. Lõpetanud 1906. a. Riia vaimuliku seminari, asus ta 22 aasta vanuses õpetaja-kasvatajana ametisse Rodenpoisi kolooniasse, oli lühikest aega Pärnus gümnaasiumiõpetajaks ja määrati 1920. a. Harku koloonia direktoriks, kust ta 1938. a. läks kaasa koloonia ümberasumisel Laitsesse. A. Kurol on oma kutsetöö kõrval pikemat aega olnud agaralt tegev ka vabatahtlikus tuletõrjes, olles praegu Kernu tuletõrje pealikuks. Oma kaastööliste hulgas on A. Kurol tuntud tubli pedagoogi ja alati heatujulise ning vastutuleliku inimesena.

Eesti Sõna, nr. 24, 30. jaanuar 1944

²¹⁴ Ka Postimees, nr. 316, 22. november 1939.

9. 5. Ilmateated

Juba hallakülm!

Ööl vastu reedet (6. augustil) võis Harjumaal Riisipere ja Laitse valdades esimest öökülma märgata. Iseäranis tugev oli öökülm heinamaadel, kus rohi paksu hallakorraga kattus. Mõneminutilise niitmise järele kogunes vikati ümber sedavõrd hallalund, et vikatit „lumest“ puhastada tuli. Varajane hallaöö teeb põllumeestele muret; kardetakse talle veel teisigi järgnevat.

Esmaspäev: piltidega nädalleht, nr. 33, 16. august 1926

Tuulispask viis rukkinabrad pilvedesse

Läinud esmaspäeval lõunaajal läbistas Aruküla, Laitse vallas, haruldaselt tugevajõuline trehtrikujuline²¹⁵ tuulispask. Jõudes oma teekonnal rukkipõllule, viis ta üles lahtise mulla, kivid ja mitu rukkinapra²¹⁶, mis hiljem lähedalasuvasse võsastikku laiali pillas.

Esmaspäev: piltidega nädalleht, nr. 33, 15. august 1927

Põllumehed ootavad vihma

Viimastel nädalatel püsinud soojad ja kuivad ilmad valmistavad üle riigi põllumeestele suurt tuskat ja muret, kuna oodatud ja loodetud vihma ei ole siiski tulnud. [---] Harjumaal on tulnud kohati vihma, kuigi väga vähe. [---] Riisipere ümbruses ja Laitse vallas tuli vihma ainult natukene – lõi ainult tolmu kinni. Eriti kannatavad põua alla kuivviljad, kuna rukki seisukord on parem.

Päewaleht, nr. 169, 25. juuni 1930

Lumi ja tuisud takistavad autobusside liikumist

Nagu nüüd täiendavalt selgunud, on uue aasta algul olnud suured lumesajud ja – tuisud, peale eilses lehes nimetatud Tallinna-Juuru-Kaiu ja Tallinna-Oru-Tuhala autobussiliinide ühenduse ajutiselt katkestanud ka mõnel teisel autobussiliinil. [---] Pühapäeval, 4. jaanuaril, käisidki Harju maavalitsuse liikmed kohtadel teoludega tutvumas. Käigu tulemusena selgus, et Harjumaal on praegu teed jõuvankrite läbipääsmiseks kõlvulised [---] Laitse-Riisipere vahelisel teel. [---] Teede lahtihoidmiseks aitavad kaasa ka lumesahad, mis maavalitsuse poolt tööle rakendatud.

Päewaleht, nr. 6, 7. jaanuar 1931

²¹⁵ Lehtrikujuline.

²¹⁶ Naber on viljakuhilas, (suur) viljahakk.

10. Miskit on mäda Laitse vallavalitsuses

Vallavalitsuse liikmete lõputud sekeldused

Vana saatana Asutava Kogu valimistel käinud!

Laitse vallas oli teiste valijate hulgas ka vana saatana hääletamas käinud ja mõtelge – kristliku Rahvaerakonna, nr. 6 poolt!! Valimisesedeli valgele küljele oli vana saatana poolt järgmine kriipsutus tehtud: „Minu kõige paremad teenrid on variserid ja kirjatundjad. Nad on väga ahned varanduse ja au peale, armastavad kerget elu ja on osavad kihutustöötegijad. Nad lasksid oma ajal rahvast Kristuse ristilöömist nõuda, 1905. a. vabaduse eest võitlejatele ihunuhtlust anda ja maha lasta ja nüüd lasevad nad endid rahva poolt Asutavasse Kogusse valida, iseeneste mammonat kaitsema. Kihutustöö eest võlgnen palju tänu Laitses puskaritegijate ninamehele. Ka mina hääletan selle nimekirja poolt. Vana Saatana.“.

Aga oh õnnetust! Vana Kuri ei tunnud vist valimiseseadust ning valimiskomisjon tunnistas vanasarviku hääle tühjaks. Imelik, et vana koll just oma hääle Kristliku Rahvaerakonnale andis, miks mitte sotsidele või teistele!? Siin tuleb vist igaüks arvamisele, et Taevaliidu ja vanapoiisi vahel diplomaatiline läbikäimine täiesti korras on. Kuidas mujal lood on, seda ei tea, aga meie pool näikse küll nii olevat, et õige tublisti viina tehakse ja niisama agaralt palvetunde peetakse. Kunas aga vana saatana valimistel hääletamas käis, seda komisjon ei olla märganud.

Waba Maa, 11. aprill 1919

Kirjad toimetusele

„Päevalehe“ nr. 66 sellel aastal kirjutab keegi „no“ pealkirja „Laitse vallategelased kohtu alla“, et ka vallasekretär Schultz

kohtu alla hooletu ametikohuste täitmise pärast antakse. Minul, kui mainitud isikul, oleks küsida, kas tõesti, ja missuguste andmete põhjal? Süüdlaste ja nurgataguste andmed saavad ju kohtus selgitud. Seepärast niisugune „kõmu“ minu kohta oleks „natuke na enneaegne“. Laitse vallasekretäär Schultz.

Waba Maa, 8. aprill 1922

Laitse vallavanem tagandatud

Harju maakonnavalitsuse administratiiv-osakonna poolt tagandati ajutiselt ametist vallavanem H. Ploomann kuni kohtuotsuseni. Ploomanni tuntakse siin kui „punaste“-aegist tegelast.

Waba Maa, 25. aprill 1922

Noomitus vallavanemale

Laitse valla kassas leitud puuduste pärast on ajutisele vallavanemale Kermannile Harju maakonnavalitsuse administratiivosakonna poolt vali noomitus antud ja otsustatud teda ametikohuste täitmisest tagandada. Ühtlasi tehti Laitse vallavalitsusele kohustuseks, esimesel volikogu koosolekul valida alaline vallavanem.

Kaja, nr. 173, 1. august 1922

Nõukogude „paradiisist“ Eesti „mureorgu“

Läinud pühapäeva õhtul läks kriminaalpolitseil korda tabada Vilmsi

uulits nr. 9 asuvast majast, kellegi K. juurest, kohtuvõimude poolt tagaotsitavat Peeter Schultzi. P. Schultz oli 1922. aastal Harjumaal Laitse valla sekretäriks. Ühel heal päeval võeti aga valla kassa revideerimine ette ning tehti avalikuks suur puudujääk. Kuna kassa Schultzi käes oli, langes kahtlus tema peale. Ka oli Scultz ühes vallavanema abi Joh. Kermaniga Tallinnas Eesti pangast vale orderiga Laitse valla arvelt 41 525 marka välja võtnud. Politseil läks korda Kermani tabada, Scultz kadus aga „põranda“ alla ning kõigi otsimiste peale vaatamata ei läinud politseil korda teda ülesleida.

Nagu nüüd Scultz ise jutustab, püüdnud ta alguses end Eestis varjata, kuid kartes kinnivõtmist, seadnud hiljem sammud Venemaa poole. Üle piiri minek läinud ka õnnelikult, kuid varsti võeti ta Venemaal, kui piiräärest tulija isik kinni ja istunud paar nädalat vangis. Kui selgunud, et ta valla raha raiskamise pärast üle piiri tulnud, lastud ta kui tegelikult „kodanlise korra“ vastu ülesastunud isik vabaks. Varsti läinud tal korda Eesti kommunistide usaldust võita ning pääsenud parteisse. Kuna aga Venemaal kõik kommunistlise erakonna liikmed teatud eesõigustatud seisukorda on seatud, siis laienesid need eesõigustused ka P. Schultzi peale, kellele ühte postkontori koht muretseti. Esialgu läks kõik hästi ning Scultz oli oma eluga täiesti rahul. Nii kestis see kuni tänavu aasta kevadeni.

Kuid siis tuli pööre. Eesti kommunistid nägid, et Scultz kuigi elavalt partei tegevusest osa ei võta ja heitsid ta erakonnast välja. Algasid viletsad päevad ja tal ei jäänud lõpuks muud üle, kui „kodanlisesse põrgu“ – „valgesse Eestisse“ tagasi tulla. Üle piiri tulek sündis 24. oktoobril. Siin tabati ta aga järgmisel päeval ja paigutati trellide taha.

Teataja, 31. oktoober 1924²¹⁷

Valdade revideerimine Harju maakonnas

Harju maakonnavalitsuse korraldusel revideeriti läinud aasta lõpul Laitse vallavalitsuse asjaajamist, kusjuures ilmsiks tuli rida suuremaid puudusi. Maakonnavalitsus määras puuduste kõrvaldamiseks kuuajalise tähtaja ja nüüd, 13. jaan. revideeriti vallavalitsust uuesti. Selgus, et esimesed puudused kõrvaldamata ja uusi veel juurde tulnud. Vallasekretär esitas maakonnavalitsusele ametist lahkumise palve.

Päewaleht, nr. 30, 31. jaanuar 1926

Vallasekretär vallavanemaga kohtu all

1922. ja 1923. a. Laitse vallavalitsuse asjaajamist revideerides tuli ilmsiks, et sekretär Peeter Schultz on valesissekandeid teinud, võltsinud ja raamatuid hävitanud ning sel teel 57 804 marka omandanud ja ära raisanud. Ka vallavanem Juhan Kerman on osalt kaasa aidanud. Vallavanem seletas, et sekretär kord linnas ettepaneku teinud valla raha maha juua ja pärast raamatus asjad „sirgeks teha“. Siis on valla rahaga ka piiritust ostetud. Sekretär Schultz oli peale kuritöö ilmsiks tulekut paar aastat redus kuni 1924 a., siis võeti ta kinni ja paigutati vanglasse. Kesknädalal oli see asi rahukogus ees. Kohus mõistis Peeter Schultzi 4 aastaks vangiroodu kõigi iseäraliste õiguste kaotamisega, peale selle 115 608 marka rahatrahvi ehk maksujõutusel 6 kuuks vangi. Vallavanem Kerman – 4 kuuks vangi.

Waba Maa, 13. märts 1926

²¹⁷ Ka Pärnumaa Teataja, 1. november 1924.

Tormiline koonduse koosolek Munalaskmes

Pühapäeval, 7. selle kuu päeval korraldas asunikkude, riigirentnike ja väikepõllupidajate koondus Munalaskme koolimajas kõnekoosoleku. Kõnelejatena sõitsid seks puhuks Tallinnast kohale koonduslased Penno ja Depmann. Esimene kõneles ainel "Kuidas parandada meie majandust", teine – "Harju maavolikogu valimistest". Olgugi, et koolimaja Munalaskme asundusest vaevalt 1 km kaugusel ja koosolek pühapäeva õhtupoolikuks välja kuulutatud, ilmus kokku kõigest 17-18 kuulajat, neistki osa naisi. Koosolek, mis algas üle tunniajalise hiljaksjäämisega, kujunes lõpupoole õige tormiliseks. Asunikud, kes koonduslaste tegevusega nii mõneski asjas rahul polnud, külvasid kõnelejaid alatihti teravate märkustega üle. Eriti valju nurinat kutsus esile põllutöoministeeriumi tegevus, mille eesotsas praegu ometi koonduse oma mees seisab. Keegi asunik kinnitas koguni, et teda hiljuti põllutöoministeeriumis uksest välja visata ähvardatud, kui ta seal karja heinamaa asja selgitamas käinud.

Koosolekule oli ilmunud ka Laitse kogumeeste tuus – vallavanem Gefria. Kui viimane koondusmeestelt järele päris, kas see tõele vastab, et koondusel tulevases Harju maavalitsuses maavolikogu esimehe kandidaadiks rkl. Kuris olevat, muutusid koonduslased millegipärast õige närvilisteks. Kui Gefria veel tähendas, et Kuris tema arvates sellele kohale sugugi sünnis ei olevat, sest ta võtnud Vasalemmas oma ümbruskonna asunikelt mingisuguse asjaajamise eest altkäemaksuna igaühelt 10 palki, läks päris torm lahti. Gefria lubati laimamise eest kohtusse kaevata. Ka praegune maavalitsuse esimees Kruusemann lubati vastutusele võtta, sest Gefria kinnitas, et ta viimase käest seda juttu kuulnud. Nii tuleb siis lähemal ajal kohtus lavastusele koonduse- ja kogumeeste huvitav protsess.

Waba Maa, 12. august 1927

Harju maavalimiste lõpuvaatus rahukohtus

Harju maavalimiste eelsel kõnekoosolekul Munalaskme koolimajas oli Laitse vallavanem J. Gefria selleaegset maavolikogu liiget R. Kurist seega laimanud, et süüdistas viimast meelehea võtmises palkide ja raha näol. R. Kuris võttis J. Gefria kohtulikule vastutusele. Vahepeal valiti J. Gefria maavolikogu liikmeks ja R. Kuris maavalitsuse esimeheks. Nüüd, 12. märtsil, oli ülaltähendatud laimamise asi Keila jaoskonna rahukohtus otsustamisel, kus Gefria Kurise laimamises süüdi mõisteti ja teda kohustati 10 krooni kohtumaksu maksmata ja kõik muud kohtukulud kandma.

Päewaleht, nr. 73, 14. märts 1928²¹⁸

Abi tulgu Saaremaalt!

Kuresaares ärapeetud Eesti maaomavalitsuste liidu nõukogu koosoleku päevakord oli juba varakult kokku seatud ja maavalitsustele tutvunemiseks kätte saadetud. Selles päevakorras leidis ka punkt, mis võimaldas kuni koosolekuni päevakorda tõusvaid küsimusi lisana päevakorda üles võtta. Seda punkti ruttasid Harjumaa kogumehed, kes kohaliku maavalitsuse tegevusele kaigaste kodarate vahele pildumises erilise kuulsuse on omandanud, kasutama ja nende „liider“ Jaan Gefria, kes kui Harju maavolikogu liige ja Laitse vallavanem, ka maaomavalitsuste liidu nõukogus Harjumaa valdade saadikuna töötab, esines liidu juhatusele sooviavaldusega nõukogu koosoleku päevakorda täiendada ühe punktiga, mille pealkirjaks pandi „Liidu nõukogu liikme J. Gefria märgukiri“.

²¹⁸ Uudist kajastas ka *Maa*, 15. märts 1928.

Nõukogu koosolekul tuli see „märgukiri“ arutusele 30. juulil. Õhk on kuumaks tehtud, sest Gefria on kõik ettevalmistuse abinõud tarvitusele võtnud, et „mürtsutegemine“ hiilgavana välja kukuks ja tema nimi maaomavalitsuste liidu nõukogu koosoleku kirjeldustes ka ajalehtedesse pääseks, kus sajad tuhanded lehelugejad imetleda võiksid Harjuma kogumehe leidlikkust. „Märgukiri“ kanti ette. Selles tõi Gefria ette tõsiasja, et on asutatud omavalitsustegelaste poolt kindlustusühisus, mis kannab omavalitsuste kindlustusühisuse „Oma“ nimetust ja kus kõik omavalitsuse asutused oma kindlustusi toimetavad. Edasi kaebab Gefria, et Harju maavalitsus kindlustused „Omalt“ ära on võtnud ja need teistele kindlustusseltsidele üle andnud, arvab, et see tegevus sünnis ei olevat ja palub liidu nõukogu ses asjas seisukohta võtta. „Pomm“ on antud ja kõige suurema põnevusega ootab selle panija mõjuvaid plahvatuse tagajärgi, mis kogumehi jälle uuesti Harju maavalitsuse etteotsa paiskaks, sest mõtelgu ometi austatud liidu nõukogu liikmed, et praegused Harju maavalitsuse juhid oma tegevusega maa asjad rappa võivad ajada, millest päästa võiks ainult maaomavalitsuste liidu nõukogu mõjuv sõna.

Kuid ütleb ka vanasõna, et „inimene mõtleb nii, kuid jumal juhib teisiti“ ja ka siin läheb see vanasõna jälle täide. Liidu nõukogu liikmed, nende seas ka põllumehed, lähevad Gefria suursaavutusest täieliku vaikimisega mööda, on ainult kuulda arvamisi, et see ikka sünnis ei ole, kui oma koduste sekelduste õiendamiseks Saaremaalt abi tullakse otsima ja soovitatakse Gefriale küsimus, mis tema südant pigistab, kodusel teel Harju maavalitsusega ära õiendada. Lõpuks võtab liidu nõukogu otsuse vastu, millega märgukirja ära kuulates päeva-korras edasi minnakse.

Waba Maa, 3. august 1928

²¹⁹ Laitse valla asjaajamise revideerimisest kirjutas ka *Maa*, 18. september 1928.

Revident ise revideeritav

Kes ei tunneks Harju maavalitsuse ringkondades Laitse vallavanemat Jaan Gefriat. Ta on kogumeeste üks kangematest tegelastest, kes rohelise lipu eest valmis on minema läbi „paksu ja vedela“. On juba mõnda aega Harju maavolikogu liige, praeguses volikogus ka revisjoni komisjoni liige ja abiesimees, kes esimehe puudumisel nüüd esimehe kohuseid täidab. Seal ei anna maavalitsuse asjad mehele kuidagi hingerahu, pea igal koosolekul esineb ta ettepanekuga, et revideerimiseks saaks eksperte palgatud, kes siis uuriksid, kas ehk kusagilt mõni puudus ilmsiks ei tule.

Nende päevade sees on Harju maavalitsuse administratiivosakonna juhataja ootamatult revideerinud Laitse valla asjaajamist, kus sama Gefria vallavanemaks. Peaks arvama, et mehel, kes nii üleolevalt kõneleda oskab terve Harju maavalitsuse asjaajamisest ja kes on nagu kogumeeste silmana pandud järele valvama, et maavalitsuse asjaajamises ettetulevad puudused saaksid paljastatud, oma kodune valla asjaajamine täiesti korras on. Saab ta ju vallavanema palka ja suurukesed need Laitse asjad siis ikka on, sest vald on üks väiksematest Harjumaal. Ootamata selgus koha peal aga koguni vastupidist. Valla asjades valitseb äärmine korralagedus. Juba üle aasta on asjad vallaraamatutesse sisse kandmata ning arved korratutes, nii et võimata raske on saada mingisugust ülevaadet summade tarvitamisest. Kõige selle järeldusel tõusis Harju maavalitsuse koosolekul ülesse küsimus, kas ei tuleks Laitse vallavalitsus ja sekretär Schumann tagandada. Maavalitsus otsustas siiski esialgul veel kannatlik olla ja vallavalitsusele üks kuu anda armuaega asjade korda seadmiseks.

Waba Maa, 15. september 1928²¹⁹

Ristiks maavalitsuse kaelas

Harju maavalitsuse koosolekul 16. nov. oli päevakorras maavalitsuse murelapse – Laitse vallavalitsuse – asjaajamise korratuse küsimus. Möödunud suvel oli maavalitsuse administratiivosakonna korraldusel Laitse vallavalitsuses, kus tuntud Harjumaa kogumees ja kurikuulus maavalitsuse revisjonikomisjoni liige Jaan Gefria vallavanemaks, revideerimine, kus selgusele jõuti, et vallas, mida nii tähtis mees, kui maavalitsuse revisjonikomisjoni liige, juhib, asjaajamine korras ei olnud ja üpris palju soovida jättis. Maavalitsus andis siis Laitse vallale ühe kuu aega korratuste kõrvaldamiseks. Selle tähtaja möödumisel võeti administratiivosakonna juhatuse poolt Laitse vallas uus revideerimine ette; oldi arvamisel, et vallas, mida kogumeeste „liider“ juhib, nüüd ka asjaajamine igatpidi tipp-topp on. Kuid üllatuseks pidid revideerijad konstateerima, et Laitse valla asjaajamine oma korralikkuse suhtes ka nüüdki veel palju soovida jättis, nii et revideerijad valla asjaajamise seisukorraga kuidagi rahule ei võinud jääda ja revideerimise tulemustest maavalitsusele ettekanne tehti.

Nüüd otsustas maavalitsus valla asjaajamise seisukorraga tutvunedes Laitse vallavalitsusele erakorraliselt veel kaks nädalat armuaega anda. Kui aga valla asjad ka selle tähtaja möödumisel veel korda ei ole seatud, tuleb maavalitsusel karmimad abinõud vallavalitsuse vastu käsile võtta. Siia juurde ei või tähendamata jätta, et Laitse vald juba aastate jooksul oma korratu asjaajamisega maavalitsuse murelapseks, nii öelda ristiks maavalitsuse kaelas on olnud. Kuna teistes valdades revideerimisi toimetatakse üle aasta ja pikemate vaheaegade järele, on Laitse vallas 1921. aastast peale toimetatud igal aastal ja mõnel aastal koguni mitmel korral revideerimisi, kuid eeskujulikkus asjaajamist ei ole seal

kordagi veel leitud. Laseme kõneleda revideerimise andmed: 1921. a. revideeriti Laitse valda üks kord, asjaajamine oli halb; 1922. a. kaks korda – tagajärg halb; 1924. a. üks kord – rahuldav; 1925. a. üks kord – halb; 1926. a. kaks korda – rahuldav; 1927. a. üks kord – mitte rahuldav ja praegusel 1928 a. tuleb Laitse valda revideerida kolmel korral. Vallavanem Gefria kõneleb aga suure suuga maavalitsuse revideerimise vajadusest, kuid oma väikeses vallakeses korda jalale ei saa.

Waba Maa, 18. november 1928²²⁰

Kaks vallakassat Harjumaal ei klapi

Harju vallavalitsuse ametnik K. Vaht sõitis 14. veebruaril selle aastal Laitse valda, et valla asjaajamist revideerida. Kohale jõudes selgus, et Laitse vallavanem Jaan Gefria ei olnud revideerimise päevaks vallamajja ilmunud, olgugi et samal päeval ka vallakantselei päev oli. Ta teatas telefoni kaudu vallamajja, et tema ametiasjus on pealinna sõitnud ja alles järgmise päeva õhtuks loodab jõuda Laitsesse. Revideerimine jäi toimetamata.

Järgmisel korral 17. veebruaril oli ka vallavanem Gefria kohal ja nüüd selgus, et vallakassas pidi päeval raha olema 636 kr sentidega. Tegelikult leiti aga valla rahakapist ainult 152 kr 36 s. Puudus seega 484 kr 7 s ja selle summa katteks tõi vallavanem välja tuliuue jooksva arveraamatu põllumeeste keskpangast, mille peale oli alles 15. veebruaril tähendatud panka maksetud 500 krooni. Kuna selle tagajärjel vallakassas 15 kr 93 s rohkem raha oli, kui seal dokumentide järele olema pidi, konstateeris revident asjaolusid, et vallakassa ei ole korras ja et vallavanem Jaan Gefria on valla arvele panka maksnud umbkaudse summa. Seati kokku protokoll ja maavalitsuse administratiivosakonna juhataja leidis

²²⁰ Uudist kajastas ka *Maa*, 20. november 1928.

vallavanema teguviisi juba selleski olevat seadusevastase, et ta etteteatatud päeval vallakantseleisse revideerimisele ei ilmunud, vaid Tallinna sõitis.

Küsimuse arutamisel maavalitsuses tulid ilmsiks uued asjaolud, mis tõestada tahavad, et Laitse vallavanem Jaan Gefria samal ajal, kui ta ametiasjus Tallinnas pidi olema, kaugemale ei olnud saanud, oma valla piiridest. Telefonikõne, mis Tallinnast oli räägitud, sündinud Laitse vallamajale palju lähedamast kohast.

Maaleht, 4. märts 1930

Revident Jaan Gefria ja Harju maavalitsus

10. okt. 1929. a. esitas Harjumaa revisjoni komisjoni liige Jaan Gefria Harju maavalitsuse kassale väljamaksmiseks sõidu- ja päevarahade arve, kus muuseas oli ette toodud sõit 3. oktoobri õhtul revideerimiselt Tallinnast Laitsesse raudteel ja maanteed mööda ning 4. oktoobri õhtul sõit Laitsest Tallinna edasisõitmiseks Paidesse maavalitsuse liidu nõukogu koosolekule. Need sõidud olid Gefria poolt hinnatud 4,05 kr. peale. Arve maksti maavalitsuse kassast välja, kuid hiljem selgus järeelvaatusel, et Gefria neid sõite ei ole teinud, vaid on kasutanud maksuta öömaja, mis maavalitsuse juures asutatud ametikohuste täitmise puhul Tallinnas viibivatele isikutele. Maavalitsus nõudis revisjoni komisjoni liikmelt Jaan Gefrialt seletust nende asjaolude kohta, mille peale kogumehelik tegelane paberile vedas, et ta 4. oktoobril Laitsesse on pidanud sõitma, sest seal olnud sel päeval vallakantselei päev ja tema, kui vallavanema sealolek olnud tingimata tarvilik. Kuid selle „seletuse“ lükkasid ümber Laitse vallavanema abi J. Edovaldi ja

vallasekretäri Schumanni seletused, kes tõendavad, et vallavanem J. Gefria ei ole 4. oktoobril vallamajas olnudki, vaid tema kohuseid on sel päeval vallamajas täitnud tema abi J. Edovald. Nüüd oli see küsimus arutusel Harju maavalitsuses, kus otsustati revisjoni komisjoni liikmelt J. Gefrialt temale rohkemmaksetud sõidu- ja päevarahad tagasi nõuda.

Waba Maa, 7. märts 1930²²¹

Laitse valla sekretär kohtu alla

Kuna Laitse vallavalitsuse asjaajamisel korduvalt on leitud korratusi ja et vallasekretär maavalitsuse korduvate nõuete peale vaatamata ei ole suutnud valla asjaajamist korda seada, otsustas Harju maavalitsus oma viimasel koosolekul Laitse valla sekretäri Karl Schumanni kohtulikule vastutusele võtta.

Waba Maa, 3. aprill 1930²²²

Vallavanem rusikaõigust tarvitamas

Laitse vallavanema Jaan Gefria peale tehti protokoll rusikaõiguse tarvitamise pärast. Vallaisa, kes kohapeal tuntud kui jumalakartlik mees ja palvevend, oli kohaliku kooliõpetaja abikaasaga sõnavahetusse sattunud ja viimast rusikaga löönud.

Waba Maa, 9. aprill 1930²²³

²²¹ Jaan Gefria äritsemisest päeva- ja sõidurahadega on kirjutanud ka *Maa*, 26. oktoober 1929.

²²² Uudist on kajastanud ka *Kaja*, nr. 79, 3. aprill 1930; *Maaleht*, 3. aprill 1930 ja *Päewaleht*, nr. 93, 4. aprill 1930.

²²³ Juhtumist kirjutas ka *Maaleht*, 10. aprill 1930.

Laitse vallavanem kohtu alla

Mõne aja eest oli meil kirjeldus sellest, kuidas Harju maavalitsuse revidendid 14. veebruaril sellel aastal Laitse valla asjaajamist revideerima minnes vallavanemat kätte ei saanud, kuidas vallavanem, tuntud kogumeeste tegelane Jaan Gefria revideerijatele Laitse vallamajja telefoneeris, et tema ametiasjus Tallinnas viibib ja kuidas siis vallavanem järgmisel päeval revideerijatele põllumeeste panga arveraamatu ette näitas, mille järele aga panka rohkem raha sisse oli maksetud, kui vallakassas tegelikult pidi olema. Nüüd on väljaspoolt saadud andmetel ja politsei poolt tehtud protokollide põhjal osaliselt kindlaks tehtud, et Laitse vallavanem Jaan Gefria revideerimise päeval ei ole sugugi Tallinnas viibinud, vaid teda on nähtud liikumas Laitse valla piirides. On ka selgunud tõenduste varal, et J. Gefria poolt telefonikõne, mis pidi olema Tallinnast, olnud tegelikult ühe Laitse vallas asuva telefoni kaudu. Kuna sellega selgunud on, et Laitse vallavanem Jaan Gefria on kõrvale hoidunud vallakassa ettenäitamisest revidentidele, otsustas nüüd Harju maavalitsus Laitse vallavanema kohtu alla anda.

Waba Maa, 15. aprill 1930²²⁴

Laitse valla asjad kohtu-uurija kätte

Teatavasti tulid veebruarikuul sellel aastal Laitse valla kassa revideerimisel ilmsiks asjaolud, mis tolelaegsele Harju maavalitsusele põhjust andsid asjast Tallinna-Haapsalu rahukogu prokurörile teatada. Nüüd on prokuröri poolt tehtud Harjumaa 2. jaosk. kohtu-uurijale korraldus eesuurimist algada Laitse vallavanema Jaan Gefria ja sama valla sekretäri Karl Schumanni süüdistamises nuhtlusseaduse §

14. ja 354. järele, mis kõnelevad ametialal kättesaldatud raha raiskamisest.

Waba Maa, 14. juuni 1930²²⁵

Laitse vallasekretär tagandatakse ametist

Hiljuti revideeriti kohtu-siseministeeriumi poolt Laitse vallavalitsuse asjaajamist. Revideerijad on leidnud, et vallavalitsuse asjaajamises ja arvepidamises valitseb suur korralagedus ja lohakus. Kas siin on rahaliste puudujääkidega tegemist, seda pole seni selgunud. Ilmsiks tulnud väärnähtuste tõttu on siseministeerium teinud Harju maavalitsusele ettepaneku tagandada Laitse valla sekretär Karl Schumann ametist.

Waba Maa, 23. juuli 1930

Korratused Laitse vallavalitsuses

Laitse vallasekretäri Karl Schumanni ametist tagandamise asjus kuuleme, et erakorralist revideerimist Laitse vallamajas toimetasid 11. juulil kohtu- ja siseministeeriumi administratiivosakonna juhataja C. Hendrikson, perekonnaseisu asjade juhataja T. Teder ja administratiivosakonna sekretär W. Karolin. Nagu revideerimise tulemuste protokollist selgub, on Laitse vallavalitsuses ilmsiks tulnud korralagedus vallavalitsuse kirja-toimetamises, arvepidamises ja perekonnaseisu registreerimises. Revideerijate arvates on selle põhjuseks vallasekretäri Karl Schumanni saamatus ja oskamatus, kes ei suuda vallasekretäri kohuseid täita, millepärast tema kord juba on tagandatud Veinjärve vallasekretäri kohalt siseministri otsusega 1. märtsist 1923. aastal.

²²⁴ Uudist kajastas ka *Maaleht*, 15. aprill 1930.

²²⁵ Sellest kirjutasiid ka *Sakala*, nr. 66, 14. juuni 1930 ja *Päewaleht*, nr. 158, 14. juuni 1930.

Revideerimise tulemusi Harju maavalitsusele teatavaks tehes, paneb kohtu- ja siseministeerium maavalitsusele ette esineda ajaviitmata ettepanekuga Karl Schumanni lõpuliikideks tagandamiseks Laitse vallasekretäri kohalt, kuna ta ei oska ega suuda vallasekretäri kohuseid täita. Ühtlasi pannakse omavalitsusele ette korraldada järelvalve korras kõigi puuduste ja korratuse kõrvaldamist Laitse vallavalitsuse asjaajamises, kirjatöötamises, arvepidamises ja perekonnaseisu registreerimises ning selle täitmisest ministeeriumile hiljemalt 1. novembriks teatada. Võiks veel tähendada, et nii Laitse vallavanem, tuntud kogude tegelane ja Harju maavolikogu liige Jaan Gefria kui ka vallasekretär Karl Schumann on prokuröri korraldusel ühe eelmise revideerimise tagajärjel mõlemad kohtu alla antud ja praegu on nende pattude uurimine kohtu-uurija käes.

*Waba Maa, 24. juuli 1930*²²⁶

Laitse vald sai ajutise sekretäri. Oma viimasel koosolekul otsustas Harju maavalitsus kohtu- ja siseministeeriumile esineda ettepanekuga, et senine Laitse valla sekretär Karl Schumann oskamatusel pärast lõplikult tagandataks vallasekretäri kohalt. Ajutiseks asetäitjaks vallasekretäri kohale Laitse valda määrati Kernu valla sekretär Anton Abram.

*Päewaleht, nr. 203, 29. juuli 1930*²²⁷

Kogulane Jaan Gefria kohtu alla

Laitse vallavanemat, kurikuulust Harjumaa suurpõllumeeste kogude meest Jaan Gefriat, on tabanud uus saatuse löök, mis jälle ühenduses Laitse valla kassaga, milline

kassa juba käesoleva aasta kevadel kord vallavanemale komistuskiviks kujunes. Kui kohtu- ja siseministeeriumi juhtivad ametnikud 11. juulil sellel aastal Laitse vallavalitsuse asjaajamist revideerisid, pidi kassaraamatu ja dokumentide järele vallakassas raha olema 737,56 kr. Kuid vallavanem Jaan Gefria, kes üksi Laitse valla kassat valitseb, näitas ette kassa seisuna rahas ja dokumentides 907,24 kr, seega 169,68 kr rohkem, kui näitaksid kassaraamat ja dokumendid. Seda vahet seletas vallavanem asjaoludega, et tema mõned valla arved on oma taskust maksnud.

Edasi selgus revideerimisel, et vallavanema poolt ettenäidatud kassa koosseisus oli ka Põllumeeste Keskpanga jooksva arve raamat viimase sissekandega 15. veebruarist sellel aastal 500 kr peale, kuna aga samast keskpangast 17. juulil sellel aastal saadud Laitse vallavalitsuse jooksva arve väljakirjutusest nähtub, et pärast 15. veebruari on palju kordi tehtud sissemaksu ja väljavõtteid sellelt arvelt, mis vallaraamatutes osalt arvestamata, ja et revideerimise päevaks sellel arvel ei olnud mitte 500 kr, nagu ülesantud, vaid ainult 199,22 kr. Seega oli puudujääk Laitse valla kassas 131,10 krooni. Peale selle selgus veel Põllupidajate Ühisangalt ja Eesti Rahvapangalt saadud väljakirjutustest, et Laitse vallavalitsusel on olnud revideerimise päeval Põllupidajate Ühisangas 59,23 kr ja Eesti Rahvapangas 33,49 kr. Nendest summadest ei teatatud revideerijatele üldse ja ei näidatud neile ka nende summade sissemaksu kohta dokumente ette.

Nüüd olid revideerimise tulemused kohtu- ja siseministri käes läbivaatamisel, kes, tutvunedes asjaoludega, leidis, et Laitse vallavanem Jaan Gefria teotsemisest ilmestub üldse arveseaduse rikkumine ja et see teotsemine sisaldab nuhtlusseaduse § 354 ja 358 ettenähtud tagajärgi. Sellepärast otsustas kohtu- ja siseminister eeltoodud asjaoludest teatada Tallinna-Haapsalu

²²⁶ Sarnase sisuga artikkel ilmus ka ajalehes *Kaja*, nr. 169, 24. juuli 1930 ja *Päewaleht*, nr. 202, 28. juuli 1930.

²²⁷ Teade ilmus ka ajalehes *Kaja*, nr. 173, 29. juuli 1930.

rahukogu prokurörile Laitse vallavanema Jaan Gefria kohtulikule vastutusele võtmiseks ja Harju maavalitsusele ettepanna ajaviitmata Jaan Gefria tagandada Laitse vallavanema kohalt ajutiselt kuni kohtu otsuseni ning korraldada tema asetäitmine. Ministri otsuse täitmisest tuleb maavalitsusel ettekanda hiljemalt 1. augustiks sellel aastal. Juurde lisada võiks veel, et sama Gefria ka varemalt vallakassa korratuste pärast kohtu alla antud ja praegu on juurdlus selles asjas kohtu-uurija käes. Seega on selle kogumehe täht kustumas.

*Maaleht, 31. juuli 1930*²²⁸

Laitse vallavanemale asetäitja

Harju maavalitsuse koosolekul määrati kohtu- ja siseministri otsuse kohaselt ametist tagandatud Laitse vallavanemale Jaan Gefriale ajutiseks asetäitjaks vallavanema abi Juhan Edovald. Kuna Jaan Gefria vallavanema ametist tagandati, siis langeb ta välja ka maaomavalitsuse liidu nõukogust, kuhu liidu põhikirja järele võib valida ainult vallavanemaid.

Waba Maa, 3. august 1930

Laitse valda tuulutatakse

14. augustil olid kohtu- ja siseministri käes läbivaatamisel Laitse vallavalitsuse asjaajamise revideerimise tulemused, Harju maavalitsuse ettekanne valla sekretäri Karl Schumanni ametist tagandamise asjus ja vallasekretäri Karl Schumanni poolt saadetud seletus asja kohta. Asjaoludega lähemalt tutvunedes leidis kohtu- ja siseminister, et Laitse vallavalitsuse revideerimisel ilmsiks tulnud korratu ja puudulik asjaajamine on tingitud valla sekretäri Karl Schumanni võimetusest ja

saamatusest, kes ei suuda ega oska vallavalitsuse kirjatoimetuse, arvepidamise ja perekonnaseisu registreerimise tööd teha ja korraldada, ja et tema püsimine vallasekretäri kohal osutub hädaohlikuks valla heaolule ja üldisele korrale. Sellepärast otsustas kohtu- ja siseminister Karl Schumanni lõpulikult tagandada Laitse valla sekretäri kohalt.

Maaleht, 19. august 1930

Laitse vallavalitsuse kassat revideeriti uuesti

Teatavasti selgus Laitse vallavalitsuse asjaajamise revideerimisel, mis kohtu- ja siseministeeriumi algatusel 11. juulil sellel aastal korraldati, vallakassas mõnesugune puudujääk, mille tagajärjel vallavanem J. Gefria ajutiselt vallavanema kohalt tagandati ja kohtu alla anti. 22. augustil toimetas Harju maavalitsuse administratiiv-osakonna asjaajaja maavalitsuse ettekirjutusel ja ametist ajutiselt tagandatud vallavanema J. Gefria palvel uuesti Laitse vallavalitsuse kassa ülevaatust, kusjuures selgus, et vallakassa dokumendid, millised jäid revideerimise päeval ettenäitamata, olid üles leitud ja esitati nüüd järelevaatuseks. Edasi selgus vallakassa üleandmisel tagandatu vallavanemalt ajutisele vallavanema kohusetäitjale, et vallakassa seisukord oli dokumentidega täiesti kooskõlas. Lõppkokkuvõttes selgus, et Laitse vallakassa on nüüd ja on olnud ka revideerimise puhul täiesti korras. Nüüdse järelevaatuse tagajärgedest kantakse maavalitsusele ette.

Waba Maa, 26. august 1930

²²⁸ Uudist on lühidalt kajastanud ka *Waba Maa*, 31. juuli 1930.

Tagandatud vallavanem oodaku kohtuotsust

Nagu juba teatatud, toimetati hiljuti Harju maavalitsuse korraldusel Laitse vallamajas täiendavat revideerimist, kus üles leiti ka need dokumendid, mis Laitse vallavanem Jaan Gefria kohtu- ja siseministeeriumi poolt korraldatud revideerimisel „ärevuses“ esitada ei olnud suutnud ja millise revideerimise tagajärjel Jaan Gefria kohtu- ja siseministri otsusega vallavanema ametist ajutiselt tagandati ja kohtu alla anti. Kuna täiendaval revideerimisel puuduvad dokumendid ette näidati ja vallakassas selle tagajärjel puudujääki ei selgunud, siis pööras Harju maavalitsus peale täiendavat revideerimist kohtu- ja siseministeeriumi poole järeלקüsimisega, kas võib tagandatud vallavanem Jaan Gefria asuda uuesti vallavanema ametisse. Nüüd saabus kohtu- ja siseministeeriumilt Harju maavalitsusele vastus, milles teatatakse, et kuna Jaan Gefria süüteod on antud kohtuvõimude selgitada, siis oleneb tema uuesti ametisse asumine kohtu otsusest, mida tuleb ära oodata.

Waba Maa, 7. september 1930²²⁹

Sekretärikriis Laitses

Pärast viimaseid omavalitsuse valimisi on mitmed vallad hädas sellega, et ei saa kuidagi uut vallavalitsust: kõik kandidaadid kukuvad läbi. Veel kaugemale on läinud omavalitsuse kriis Laitses, kus isegi sekretäri valimisega hakkama ei saada, või õigemini saasa ei taheta. Teatavasti tagandas Laitse vallavalitsuses ettetulnud korratuste pärast siseministeerium käesoleva aasta suvel ametist vallavanema Gefria ja sekretäri Schumani. Pärast seda on kahel korral sekretäri valimised olnud välja kuulutatud, 15. aug. ja 12. septembril. Mõlemale valimisele on ilmunud 2-3

täiskutseõiguslikku kandidaati, kuid kogumeeste poolt, kelle leeri kuulusid tagandatud Gefria ja Schuman, kukutatakse kõik kandidaadid järjekindlalt läbi. 15. aug. koosolekul valitit sekretäri asetäitjaks keegi preili, kellel aga valla asjaajamisest palju aimdust ei näi olevat. Sellepärast teeb praegugi veel vallakantselei töö endine sekretär Schuman. Isegi volikogu koosolekul istub ta sekretäri asetäitja kõrval ja dikteerib temale protokolliteksti ette, kuna preili ainult paberitele nime tarvitseb alla kirjutada. Valla rahva seas on arusaamatus suur, sest kui juba võimalikud olid suured korratused sel ajal, kui tegevust juhtisid vallavanem ja sekretär, kes täit vastutust oma töö eest kandsid, siis nüüd, kus samad isikud endiselt tööd edasi juhivad, aga ilma vähemagi vastutusest, on pind igasugusteks arusaamatusteks märksa soodsam. Sellepärast oleks küll hädatarvilik, et siseministeerium ja Harjumaa valitsus asjade seisukorrale Laitse vallavalitsuses kõige tõsisemat tähelepanu pööraksid.

Waba Maa, 17. september 1930²³⁰

23 aastat teeninud ja siis vallandatud

Harjumaa Laitse valla sekretär Karl Schumann vabastati kohtu- ja siseministri otsusega omalt kohalt põhjusel, et ta olevat oma ametis võimetu ja saamatu ning ei tundvat asjaajamist ega arvepidamist. Selle peale andis K. Schumann riigikohtule kaebuse, tähendades, et ta on teeninud omal kohal 23 aastat ja nüüd tullakse ning seletatakse, et ta on saamatu. Peale selle on ta ise palunud end vabastada enne vallandamist, missugust palvet ei ole täidetud. Riigikohtus oli asi arutusel juba mõne aja eest, kuna otsus kuulutati reedel. K. Schumanni kaebus oli jäetud tagajärjeta.

Postimees, nr. 346, 20. detsember 1930

²²⁹ Uudis ilmus ka ajalehes *Päewaleht*, nr. 243, 7. september 1930.

²³⁰ Uudist kajastas ka *Maaleht*, 18. september 1930.

Laitse vald sai ajutise sekretäri

Sellest on juba hea tükk aega, kui kohtu- ja siseministri poolt ametist tagandati suurpõllumeeste kogude leeri kuuluv Laitse vallavanem Jaan Gefria ja vallasekretär Karl Schuman. Vallavanema aset on seni täitnud abivallavanem, kuid uue vallasekretäri valimisega ei ole Laitse vallavolikogu seni veel hakkama saanud. Nüüd oli Laitse valla sekretäri küsimus arutusel ka Harju maavalitsuses, kus otsustati ajutiseks sekretäriks Laitse valda määrata keegi Johannes Gutmann. G. täidab senikaua vallasekretäri kohuseid, kuni vallavolikogu uue sekretäri ametisse valib.

*Maaleht, 6. jaanuar 1931*²³¹

Jaan Gefria ja lastevanemad

Laitse valla lastevanemate koosolekul Harjumaal valiti kohaliku algkooli pedagoogika nõukogu liikmeks endine Laitse vallavanem Harjumaa põllumeestekogude agaram tegelane Jaan Gefria. Kuna aga Gefria mõne aja eest vallakassa puudujäägi tõttu kohtu- ja siseministri poolt ametist tagandati ja kohtu alla anti, siis pöörasid mõned Laitse valla lastevanemad Harjumaa koolivalitsuse poole järelküsimisega, kas on lubatud, et kooli pedagoogikanõukogu tegevusest osa võtab isik, kes on kohtu alla antud. Küsimus läks lahendamisele Harju maavalitsuse juriskonsuldi kätte, kes leidis, et tuleb arvesse võtta riigiteenistuse seaduse määrusi, mille järele ametisse määrav ülemus võib ajutiselt tagandada ametikohuste täitmiselt kuni kohtuotsuse seadusejõusse astumiseni või süüdistuste lõpetamiseni ametniku, kes eeluurimise või kohtu alla antud süüteo eest, mille kohta seaduses on ette nähtud karistus, mis

ühendatud ametisolemise õiguse kaotamisega.

Kuna Jaan Gefria Tallinna-Haapsalu rahukogu prokuröri korraldusel on kohtu alla antud Nuhtlusseaduse § 354 põhjal, mille eest karistuse kõrgema määrana on ette nähtud vangirood ja et Nuhtlusseadus § 431 põhjal kaotab vangiroodu mõistetu muuseas ka õiguse olla riigi- ja omavalitsuse teenistuses ning avaliku või eraõppe- ehk kasvatusasutuses juhatajaks, kasvatajaks ja õpetajaks, siis tuleb ka järeldada, et J. Gefria valimine Laitse algkooli pedagoogika nõukogu liikmeks on lubamatu ja temal tuleb sellest ametist loobuda kuni kohtuotsuseni ehk süüdistuse lõpetamiseni.

Harju maavalitsuse esimees – Jaan Gefria erakonna kaaslane P. Männik – ei pooldavat juriskonsuldi arvamist, vaid olevat saatnud maakoolivalitsusele vahekirja, milles toonitavat, et juriskonsuldi arvamine olevat ekslik ja et Gefria kui teguvõimas isik, võivat edasi tegutseda Laitse algkooli pedagoogikanõukogu liikmena.

*Waba Maa, 14. jaanuar 1931*²³²

Laitse vald sai alalise sekretäri

Neil päevil peetud Laitse vallavolikogu koosolekul valiti valla sekretäriks Johannes Gutmann, kes hiljuti maavalitsuse poolt valda ajutiseks sekretäriks määrati.

Waba Maa, 7. veebruar 1931

Laitse valla kodanikud ootavad Jaan Gefria kohtuprotsessi

1930. a. 14. märtsil revideeris Harju maavalitsuse revident Laitse valla asjaajamist ja valla kassat. Sel ajal oli

²³¹ Sama teatas ka *Päewaleht*, nr. 5, 6. jaanuar 1931.

²³² Sarnase sisuga uudis ilmus ka ajalehes *Lääne Hääl*: *maarahva häälkandja*, 1. veebruar 1931.

sekretäriks Karl Schuman ja vallavanemaks kogumees ja palvevend Jaan Gefria, kes sõidab maad mööda ümber ja ähvardab kõiki põrgutulega. Revideerimise tagajärg oli see, et valla kassas oli puudujääki ja Jaan Gefria põgenes revidendi eest, mille pärast maavalitsuse ja siseministri otsusega mõlemad üleval nimetatud isikud ametist tagandati ja kohtu alla anti. Jaan Gefria võeti politsei valve alla ja on seda veel senini. Kuid nüüd Jaan Gefria sõidab maad mööda ümber. On küsitav, kas politsei alati teab, kus valvealune elutseb. Ka lõpetati läinud aastal eeluurimine, kuid seni ei ole kohut veel olnud ja Gefria ise koguni räägib valla kodanikkudele, et kohut ei tulevatki. Laitse valla kodanikud on väga huvitatud ja ootavad pikisilmi asja lõputulemusi.

*Järvamaa: põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate häälekandja, 17. november 1931*²³³

„Sakuskite ja õhtusöökidega“

Laupäeva õhtul peeti Laitse koolimajas kogude-koonduse valimiseelset kõnekoosolekut. Kõnelejaks oli vannutatud advokaat O. Tief, kes püüdis selgeks teha, maal olevat raha vähe sellepärast, et raha on koondunud linnadesse. Linnas, seal olevat raha ülikülluses, sest uusi maju kerkivat kui seeni, restoranid ja kinod olevat inimesi täis ning uusi kohvikuid asutatavat alatasa juurde, üks hiilgavam teisest. Tasakaalu olevat võimalik jalule seada ainult kriisimaksu sisseseadmise teel linnaelanikele. Sellest kogunevate summade varal võivat siis põllumeestele väljaveo-preemiate ja muul teel lisatulu jagada. Kuid niisuguse kriisimaksu sisseseadmine olevat võimalik ainult siis, kui maarahval riigikogus on enamus.

Läbirääkimistel sattus O. Tief oma demagoogilisest kõnест hoolimata oma enese erakonnakaaslaste – põllumeeste –

risttule alla. Põllumees Loorberg vastas Tiefile, et tema jutud, lubadused ja töötused olevat sama väheusutavad kui paljude teistegi omad, kes praegu põllumeeste nime all maarahvale kõnelemas käivad, kuid ise on puhtverd linlased. Kogu põllumeeste kandidaatide nimekiri Harjumaal koosnevat esmajoones linnameestest. Kõik maamehed, näiteks põllumees Kuris, olevat surutud tahapoole, kuna eesotsas kandideerivat linna ärimed, majaomanikud ja noorhärnad, nagu Roobergid, Mandid ja teised, kes Harjumaal põllumeestele täitsa tundmatud.

Kui O. Tief sellele püüdis vastata, et kandidaatide nimekiri on ju põllumeeste oma kongressi poolt kokku seatud, vastas Loorberg ühe teise põllumeeste kongressist osavõtja toetusel: ”Ei mina pea sellest kongressist lugu ühtegi. Olin ise seal ja tean, kuidas seal kõik tehti ja toimetati. Isegi sakuskadega ja õhtusöökidega oli hoolt kantud, et linnameeste poolt soovitud kandidaadid etteotsa pääseksid.”. O. Tief avaldas imestust, kuidas siis osakondade saadikud kongressil ennast sakuskadega ja õhtusöökidega võisid ära meelitada lasta. Talle vastati aga: ”Sinna ainult need olid kutsutudki, keda linnamehed lootsid ära meelitada. Poisikesed toodi mandaatidega sisse ja viidi nende abil linnameeste kandidaadid läbi. Sekretär, kes ise tahtus nimekirja etteotsa pääseda ja pääseski, ei saatnud paljudele osakondadele üldse kutseid. Laske põllumehi enne vabalt oma kongressi pidada, siis kõnelege.”.

O. Tief, nähes, et kogu kõnekoosolek kipub muutuma skandaalseks, ei osanud muud, kui noomima hakata, et kõik niisugused kongressiasjad ei kuuluvat sugugi avalikule kõnekoosolekule ja manitses mehi nende klaarimist omavahele jätma. Sellega nõrkusidki mehed lõpuks järele ning kogu kõnekoosolek lõppes. Põllumeeste kõnekoosolekule järgnes rahvusliku keskerakonna kõnekoosolek, kus koosolejatele senisest keskerakondadest

²³³ Uudis ilmus ka ajalehtedes *Maaleht*, 17. november 1931; *Tapa sõnumed*, 17. november 1931

ja *Ugala: Võru-Valga-Petserimaa hääle-kandja*, 17. november 1931.

tekkinud uue erakonna sihte ja põhimõtteid selgitas end. rkl. A. Tammann, rahvusliku keskerakonna kandidaat Harjumaal. Läbirääkimised tema kõnele olid rahulikud ja asjalikud.

Waba Maa, 20. aprill 1932

Endisele vallasekretärile kohtulik noomitus

Tallinna-Haapsalu rahukogu otsustas endisele Laitse vallasekretärile Karl Schumannile selle eest, et ta aruandeid Harju maavalitsusele seaduses määratud tähtaegadel ei esitanud, avaldada noomitus ühes teenistuslehte sissekandmisega.

Waba Maa, 23. aprill 1932

Kogumehest vallavanem süüpingil

Tallinna-Haapsalu rahukogu arutas neljapäeval põllumeeste kogude tegelase Jaan Gefria protesti raiskamises. Gefria on olnud Laitse vallavanemaks ning seal ta ongi raisanud. Veebruarikuus 1930. aastal ulatusid Harju maavalitsuse administratiiv-osakonna juhataja Martin Kruusimaani kuuldused, et Laitse vallavanem Jaan Gefria rahaasjad teenistuse alal pole korras.

Kuulduste kontrollimiseks Kruusimaa saatis osakonna asjaajaja Karl Vahi revideerima Laitse vallavalitsuse kassat. Vaht ilmus 14. veebruaril Laitse vallamajja, kuid kassat ta revideerida sel päeval ei saanud, kuna vallavanem Gefria, kelle valitseda oli kassa, hoidis kõrvale, ei ilmunud sel päeval vallamajja, vaid teatas telefoni teel, et ta viibivat Tallinnas. Vaht pitseeris vallavalitsuse lukustatud rahakapi kinni, et öö jooksul ei saadaks enam kassa ligi. Kolmandal päeval ilmus Gefria vallamajja ja siis asuti revideerima rahakapi

sisu. Selgus, et sealt puudub 459 kr 32 s. Vallavanem Gefria esitas revideerijale „Põllumeeste keskpanga“ jooksva arve raamatu, millest nähtus, et ta oli 15. veebruaril maksnud Laitse vallavalitsuse arvele 500 kr. Muidu ta oleks poetanud selle raha valla rahakappi, aga et see oli juba siis pitseeritud, siis Gefria sõitis linna ja maksis panka. Esimesel päeval, kui revident oli vallamajas, Gefria aga ei viibinud Tallinnas, vaid ta hoidus kõrvale sihilikult, et varjata puudujääki ja et hankida puudujäägi katteks raha.

Ülekuulamisel Gefria seletas, et 13. veebruaril ta võtnud vallakassast 240 krooni, et viia see raha panka. Siis juba olnud kassas puudujääk. Puudujääk tulnud sellest, et ta hoidnud vallaraha oma kotis ja tarvitanud seda ühes oma rahaga isiklikeks tarvitusteks. Kui ta kuulnud 14. veebruaril, et revident on vallamajas, siis ta hakanud otsima raha. „Põllumeeste keskpangast“ ta laenanud 500 kr ja lasknud selle summa kanda samas pangas vallavalitsuse arvele. Hiljem, kui Gefria võeti vastutusele raiskamise eest, ta muutis oma seletust ja väitis, et selle 500 kr, mida ta maksis panka, ta võtnud 13. veebruari õhtul vallakassast. Nii et ta ei ole midagi raisanud, raha olnud alles. Et raisatud summa oli tasutud, siis vallavanem Gefria pääses kohtus kerge karistusega – ta mõisteti neljaks kuuks vangi tingimisi.

Waba Maa, 30. aprill 1932²³⁴

Laitse volikogus puudus kirjaoskajatest

Mai algul arutas Laitse vallavolikogu oma koosolekul vallavalitsuse tegevusse puutuvat küsimust, mida protokollis vallasekretär. Kuna vastava seaduse kohaselt sarnaselt kordadel vallasekretär ei tohi koosoleku käiku protokollida, vaid seda peab tegema vallavolikogu liikmete seast eriti valitud isik, siis jättis Harju

²³⁴ Jaan Gefria sekeldustest kirjutas ka *Päewaleht*, nr. 118, 1. mai 1932.

maavalitsus järelvalve korras selle otsuse kinnitamata ja pani vallavalitsusele ette see küsimus volikogus uuesti otsustamisele võtta. Nüüd saabus maavalitsusele Laitse vallavalitsuselt vastus, milles ette tuuakse, et vallavolikogu liikmete seas ei leiduvat ainustki isikut, kes võimeline oleks koosolekut protokollima ja sellepärast pidanud vallasekretär protokollu kirjutama ka siis, kui vallavalitsuse tegevus arutusel oli. Laitse vallavalitsus toob ette, et Laitses olevat ka varemalt sarnaselt toimitud ja ikkagi hakkama saadud.

*Kaja, nr. 133, 9. juuni 1932*²³⁵

Laitse vallavanem sai ameti tagasi

Harju maavalitsuse otsusega tagandati 1. augustist 1930. a. ajutiselt ametist Laitse vallavanem Jaan Gefria. Siis süüdistati vallavanemat valla rahasummade kõrvaldamises ja käesoleva aasta aprillikuus mõistis Tallinna-Haapsalu rahukogu Jaan Gefria nuhtlusseaduse § 354 jt. Põhjal neljaks kuuks vangi tingimisi kolmeaastase katseajaga. Kuna see karistus nuhtlusseaduse § 50 eeskirjade kohaselt Gefria õigusi milleski ei kitsenda, siis esines tagandatud vallavanem nüüd Harju maavalitsusele palvega, et temale lubataks uuesti vallavanema kohuste täitmisele asuda. Maavalitsuse poolt Gefriale takistusi ei tehta ja nii võib ta uuesti asuda oma ametikohuste täitmisele vallavanemana.

Waba Maa, 1. juuli 1932

[---] Ärajooksikute „Kaja“ armastab sageli suure meeleheaga kirjutada mingisugustest „pankrotimeistritest“. Nagu Eesti Maapanga oksjoni kuulutusest nähtub on „Kaja“ südamesõbra Laitse vallavanema ja ärajooksikute juhi Jaan Gefria „Hallika“

talumüügile määratud – niisiis „pankrotmeistrid“ „Kaja“ omas peres.

Maaleht, 12. august 1933

Laitses põllumeestel ülekaal

Laitse uues vallavolikogus on põllumeeste esindajatena: Jaan Gefria, Hans Gefria (uus), Jüri Siimovart, Juhan Vahtmann (uus), Jüri Loikand ja Jaan Edovald. Noorte poolt on volikogus Gustav Järlet (uus), Mart Kobi (uus) ja Jaan Saalvelt (uus). Koondus viis uude volikokku 6 meest: Hans Ploomanni (endise) ja Gustav Anniko, August Kulleri, Mart Rüüteli, Johannes Ploomanni ning Aleksander Kupmanni (kõik uued). Sellega on uues Laitse vallavolikogus ainult 5 liiget vanast volikogust, kuna 10 on täiesti uued mehed.

Kaja, nr. 20, 24. jaanuar 1934

Vallad vahetasid vallavanemaid

Teatavasti jäi Laitse valla uue volikogu esimesel koosolekul vallavalitsuse moodustamine mõnesugustel põhjustel pooleli ja suudeti läbi viia alles teistkordsel koosolekul, mis neil päevil ära peeti. Peale selle kui vallavanema palgaks oli määratud 10 kr ja abidele 5 kr kuus, seati uue vallavanema kohale tervelt 6 kandidaati üles, kelledest 3 kohe tagasi astusid, kuna Gustav Jerlet, Hans Ploomann ja Johannes Vahtman kandideerima jäid.

Senine kauaaegne Laitse vallavanem J. Gefria tegi teatavaks, et tema G. Jerletile hääletamisest osa ei võta, kuna on sellele kandidaadile vastu sellepärast, et tema valimisel vallavanemaks satuks valla asjaajamine varanduseta isiku kätte, mille tõttu volikogu vallavalitsuse eest vastutavaks jääb. Vallasekretär J. Gutmann

²³⁵ Uudis ilmus ka ajalehtedes *Päewaleht*, nr. 154, 9. juuni 1932 ja *Teataja*, 11. juuni 1932.

aga seletab, et seaduses mingeid kitsendusi varanduseta isiku valimiseks tehtud ei ole ega ole sel puhul ka volikogu peale pandud erivastutust. Hääletamisel valitakse uueks vallavanemaks Gustav Jerlet ning abideks August Kuller ja Hans Ploomann.

*Kaja, nr. 56, 7. märts 1934*²³⁶

Vallaisad hoidsid isikumaksust kõrvale

Laitse vallavolikogu liikmete soovil tegi uus vallavalitsus kindlaks endiste vallavalitsuse liikmete poolt seadusliku aluseta tasumata jäänud isikumaksu summad viimase 10 aasta jooksul. Selgus, et endine vallavanem Jaan Gefria ei olnud 1924. a. saadik isikumakse maksnud ja temalt on saamata jäänud 40,50 kr isikumaksu. Edasi olid isikumaksud maksmata vallavanema abil Joh. Edovaldil 1924.-1933. a. eest 52,50 kr, vallavanema abil Hans Miilbakil 1924.-1926. a. eest 11,50 kr, vallavanema abil Jaan Froomannil 1927.-1929. a. eest 16 kr, vallavanema abil Jaan Edovaldil 1931.-1932. a. eest 12 kr ja vallavanema abil Hans Wellmannil 1930.-1933. a. eest 25 kr. See maks nõutakse ülnimetatud isikutelt sisse.

Waba Maa, 26. aprill 1934

Vallaisad maksku isikumaksu

Hiljuti selgus Laitse vallavolikogu koosolekul, et mitu endist vallavalitsuse liiget ja endine kauaaegne vallavanem Jaan Gefria ei olnud juba aastate jooksul vallale isikumaksu maksnud; sellepärast otsustas Laitse vallavolikogu endistelt vallaisadelt maksmata jäetud isikumaksu 10 aasta eest tagantjärele sisse nõuda. Selle otsusega ei jäänud endised vallaisad Jaan Gefria, Juhan

Eduvald, Hans Wollmann, Jaan Froomann ja Hans Mühlbach rahule ja esitasid Keila jaoskonna rahukohtunikule administratiivkaebuse, milles palusid vallavolikogu otsust tühistada. Kaebajad seletasid, Laitse vallavalitsus on alati vabastanud vallavalitsuse liikmed isikumaksust ja pole neid ka kunagi isikumaksu maksjate nimestikkugi võtnud. Kaebajate arvates olevat vallaomavalitsusel ainult äärmisel korral õigus neilt isikumaksu nõuda ja sedagi ainult 3 aasta eest tagantjärele.

Asja arutanud, leidis rahukohtunik, et maksva seaduse järgi on isikumaksust valla heaks vabastatud riigi, omavalitsuse või eraasutuste hoolekandel ülalpeetavad, samuti ka riigilt või omavalitsuselt saadava pajuki või abiraha osalised isikud. Vallavolikogudel on küll õigus vabastada isikumaksust ka teisi kodanikke, kui selleks mõjuvad põhjused olemas, kuid kaebajate suhtes ei ole Laitse vallavolikogu kunagi sellist otsust teinud. Edasi leidis rahukohtunik, et üldreegli järgi kuuluvad isikumaksu alla kõik valla elanikud 20-60 aasta vanuses, kellel valla piirides alaline elukoht ja et Laitse vallavolikogul oli täielik õigus maksustada kaebajaid tagantjärele kogu selle aja eest, mil nad isikumaksu maksjate hulgast välja jäänud. Ja sellepärast otsustas rahukohtunik kõigi kaebajate kaebused jätta tagajärjeta.

*Waba Maa, 5. juuli 1934*²³⁷

Laitses uuendati vallavalitsust

Hiljuti tagandati Harju maavalitsuse otsusega ametist Laitse vallavanema abi Hans Plooman ning revisjonikomisjoni ja kooli hoolekogu liige Mart Rüütel. Mõlemad olid osa võtnud suletud vabadussõjalaste liidu tegevusest, olgugi et nad teiste nimekirjade järgi valla- volikogusse olid pääsenud. Tagandatutest

²³⁶ Teate edastas lühidalt ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 28, 7. märts 1934.

²³⁷ Lugu ilmus ka ajalehtedes *Päewaleht*, nr. 180, 3. juuli 1934 ja *Maa Leht: maarahva ajaleht*, nr. 78, 7. juuli 1934.

on M. Rüütel juba varemalt ise lahkunud vallavolikogust ja kõigist sellega seotud ametitest. Neil päevil peetud Laitse vallavolikogu koosolekul valiti uueks vallavanema abiks 3 kandidaadi seast Jüri Simovart, revisjonikomisjoni liikmeks – Joh. Petoffer ja kooli hoolekogu liikmeks Joh. Plooman.

*Kaja, nr. 172, 24. juuli 1934*²³⁸

Tagandatud vallavanema abi otsib kohtust abi. Harju ajutise maavalitsuse otsusega tagandatud Laitse vallavanema abi Hans Plooman esitas Tallinna-Haapsalu rahukogule administratiivkaebuse, milles palub maavalitsuse otsust tema tagandamise suhtes tühistada.

Kaja, nr. 178, 31. juuli 1934

Jaan Gefria vallavolikogust välja

Hiljuti peetud Laitse vallavolikogu koosolekul otsustati suure hääleenamusega volikogu koosseisust välja jätta Jaan Gefria, kes üle 20 aasta on järgemööda volikogu liige olnud ja korduvalt vallavanema ametit pidanud. Volikogust eemale jäänu asemele otsustati kutsuda Juhan Eduvald. Revisjonikomisjoni protokollist selgus mõndagi, mis vana volikogu ajal lohakile jäetud. Nii on makstud vallamaja kaevu pumba pealepanemise eest 15.40 kr, mis tundub liiga kallis, siis on endise vallavolikogu perekonnaliikmete isikumaksud senini tasumata, mida nüüdne vallavalitsus sissenõudma on hakanud. Isikumaks on tasumata endisel vallavanemal 7 aasta ja tema esimesel abil 9 aasta eest jne. – kogusummas 154 krooni.

²³⁸ Teate edastas ka *Waba Maa*, 24. juuli 1934 ning lühidalt *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 86, 25. juuli 1934.

²³⁹ Jaan Gefria vallavolikogust väljaarvamisest kirjutasid ka *Päewaleht*, nr. 35, 4. veebruar 1935;

1935./36. a. eelarve tasa-kaalustamiseks otsustati tõsta isikumaksu määraks 5 kroonilt 7 kroonile meestel, ja naistel 2,5 kroonilt 3,5 kroonile. Igalt puhtakasurublalt võetakse maksu 5 senti. Tööstusmaksud jäid endiseks. Maksude tõstmine on tingitud endise vallavalitsuse hooletusest, mistõttu vallale tekkis üle 1000 kr kahju, mis nüüd vajab tasumist.

*Uudisleht, nr. 18, 1. veebruar 1935*²³⁹

Endine vallavanem teist korda vallavolikogust välja

Viimasel Laitse vallavolikogu koosolekul oli arutusel endise vallavanema Jaan Gefria seletus selle kohta, et vallavolikogu teda ühel eelmisel koosolekul põhjusega olevat vallavolikogust välja arvanud. G. tõi ette, tema ei olevat volikogu koosoleku kutseid kätte saanud ja sellepärast pole ta saanud koosolekutele osa võtta, kuid vallavolikogu tunnistas endise vallavanema seletuse mitterahuldavaks ning otsustas tema teistkordselt vallavolikogust välja arvata. Kuna eelmine väljaheitmise otsus on praegu alles Keila jaoskonnakohtus läbivaatamisel, siis esitas Gefria nüüdse otsuse vastu protesti ajutisele maavalitsusele.

Waba Maa, 25. märts 1935

Vallaisad ei taha isikumaksu maksta

Neil päevil peetud Laitse vallavolikogu koosolekul tehti teatavaks riigikohtu otsus, millega on tühistatud Keila jaoskonnakohtuniku omaaegne otsus ja tagajärjetoht jäetud endiste Laitse vallavalitsuse liikmete Jaan Gefria, Juhan

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 16, 5. veebruar 1935; *Maaleht*, 6. veebruar 1935 ja *Tapa Sõnumed*, 6. veebruar 1935.

Edovaldi, Hans Wellmanni, Jaan Froomanni ja Hans Mühlbacheri administratiivkaebus nende isikumaksust vabastamise asjus. Teatavasti selgus möödunud aastal, et eelpoolnimetatud endised Laitse vallaisad olid jätnud oma isikumaksud mitme aasta jooksul vallakassasse maksmata. Laitse vallavolikogu otsustas oma endistelt vallaisadelt sisse nõuda isikumaksu 10 aasta eest tagantjärele. Kuna aga see vallavolikogu seisukoht ja Keila jaoskonnakohtuniku otsus riigikohtu seletuse kohaselt on vastolus vastava seadusega, mille kohaselt sissenõudmisele kuulub maks tagantjärgi vaid 3 aasta eest, siis tuli endiste vallaisade isikumaksu küsimus nüüd vallavolikogus uuesti arutusele.

Ühelt poolt tehti ettepanek nõuda endistelt vallaisadelt saamatajäänud isikumaks tagantjärele sisse kolme aasta eest; endise vallavanema Jaan Gefria poeg Hans esines ettepanekuga loobuda üldse endistelt vallavalitsuse liikmetel vanade isikumaksude sissenõudmisest. Teatavasti on Jaan Gefria praegu Laitse vallavolikogust välja arvatud korratult koosolekutel käimise pärast ja seepärast esineski nüüd tema poeg Hans vallavolikogus sellase ettepanekuga. Hääletamisel võitis aga esimene vool ja vallavolikogu otsustas endistelt vallaisadelt saamatajäänud isikumaksu kolme aasta eest tagantjärele sisse nõuda.

Waba Maa, 13. juuni 1935

Endise Laitse vallavanema kohtuasjad

Keila jaoskonna kohtuniku juures oli arutusel endise Laitse vallavanema Jaan Gefria administratiivkaebus Laitse vallavolikogu otsuse peale 11. märtsist sellel aastal, millega vallavolikogu arvas J. Gefria oma koosseisust välja selle tõttu, et ta

mõjuvate põhjusteta oli puudunud kolmelt vallavolikogu koosolekult möödunud aasta lõpupoolel. Oma kaebuses palus J. Gefria vallavolikogu otsust tühistada põhjustel, et teda pole sellele volikogu koosolekule, kus tema küsimus arutusel oli, üldse kutsutudki. Ka tõi kaebaja ette need põhjused, miks ta kolmelt vallavolikogu koosolekult järgimööda puudunud. Kohtus ülekuulatud tunnistajate seletustest selgus, et Gefriale pole ühele koosolekule ilmuniseks kirjalikku kutset üldse saadetud, nagu seda nõuab vallavolikogude kodukord, vaid kutse antud Gefria pojale, kes on ka vallavolinik, suusõnaliselt allkirja vastu isale edasiandmiseks.

Kohus, asja arutanud, leidis, et ilma kutseta ei olnud kaebaja kohustatud vallavolikogu koosolekule ilmuma ja kuna kaebaja pole seega puudunud 3 koosolekult järgimööda mõjuvate põhjusteta, siis puudus ka vallavolikogul seaduslik alus kaebaja väljaarvamiseks vallavolikogust. Neil asjaoludel otsustas kohtunik tühistada Laitse vallavolikogu otsuse 11. märtsist sellel aastal J. Gefria väljaheitmise kohta vallavolikogust. Teises asjas oli Jaan Gefria esinenud administratiivkaebusega Laitse vallavolikogu otsuse vastu 19. jaan. sellel aastal, millega otsustati tema asemele järgmine kandidaat vallavolikogusse kutsuda. Selle otsuse leidis ka Harju ajutine maavalitsus omal ajal vastuolus olevat maksvate seadustega ning pani otsuse täitmise seisma. Siis tegi vallavolikogu uue otsuse, mis nagu eelpool tähendatud, nüüd kohtus tühistati. Kaebust arutades leidis kohtunik, et kohtualune otsus on juba vallavolikogu enese poolt, ära muudetud, millega langeb ära ka kaebuse alus. Sellepärast otsustas kohtunik selle asja lõpetada ning nõuda Laitse vallaomavalitsuselt kolmele tunnistajale tasu, igale 1.50 kr.

Waba Maa, 11. juuli 1935²⁴⁰

²⁴⁰ Kohtuprotsessist kirjutas ka *Päewaleht*, nr. 189, 11. juuli 1935.

Jaan Gefria – Kaljuste. Kauaaegne Laitse vallavanem ja kohapealne agar seltskonnategelane Jaan Gefria on oma perekonnanime eestistanud ja uueks perekonnanimeks võtnud Kaljuste.

Uus Eesti, nr. 7, 24. september 1935

Ei olnud vaps

Oma otsusega 7. juulist 1934. a. ajutine Harju maavalitsus tagandas ametist Laitse vallavanema Hans Ploomanni. Ametist tagandamiseks andis põhjust politseikomissari teade, et Ploomann on olnud vapside tegelane. Maavalitsuse otsuse peale andis Ploomann administratiivkaebuse Tallinna ringkonnakohtule, paludes maavalitsuse otsust tühistada. Asi oli korduvalt kohtus arutusel ja asjas kuulati üle mitmed tunnistajad. Oma viimasel istungil administratiivosakond otsustas maavalitsuse otsuse Ploomanni ametist tagandamise kohta tühistada.

Waba Maa, 27. september 1935²⁴¹

Vallavanema palka tõsteti vahejuhtumisega. Viimasel Laitse vallavolikogu koosolekul tegi vallavanem K. Järvlepp teatavaks, et ajutise maavalitsuse poolt soovitatud normide kohaselt peaks vallavanema palk Laitses olema 25 kr kuus. Et aga valla praegune eelarve ei võimalda sellise palga maksmist, siis oli vallavanem ka nõus, kui temale edaspidi 15 kr kuus palka maksetakse.

Tekkisid läbirääkimised, mille kestes volikoguliikmed J. Kaljuste ja G. Anniko teatasid, et nemad loobuvad hääletamisest. Kui aga vallavolikogu siiski üksmeelselt tunnistas, et vallavanema töökoormatus on viimasel ajal tõusnud, ning otsustas vallavanemale edaspidi palgaks maksta 15 kr kuus, siis lahkusid J.

Kaljuste ja G. Anniko protestiks selle otsuse vastu üldse koosolekult.

Päewaleht, nr. 214, 10. august 1936

Laitse vald tahab ajapikendust

Laitse vallavolikogu otsustas paluda ajutist maavalitsust, et vallale võimaldataks käsutusametniku ja maksunõudja ametniku palkamist edasi lükata kuni 1. aprillini 1937. a. Palve põhjuseks on asjaolu, et valla eelarve ei luba praegu uute ametnike juurevõtmist ja lisaeelarve koostamine selleks polevat soovitav.

Uudisleht, 4. oktoober 1936

Seletusi Laitse vallavalitsuse täiendamise kohta. Laitse vallavolikogule tehti teatavaks, et Harju ajutine maavalitsus on hiljuti tühistanud maavalitsuse otsuse 1934. a., millega tolleaegne Laitse vallavalitsuse liige Hans Ploompuu oli arvatud vallavalitsuse koosseisust välja. Otsuse tühistamisel anti P-le luba asuda uuesti vallavalitsuse liikme kohusetäitmisele. Vahepeal oli aga vallavolikogu poolt valitud uueks vallavalitsuse liikmeks kogu praeguse volikogu kestvuse ajaks Jüri Simovart, ja kui nüüd volikogus arutusele tuli tagandatud vallavalitsuse liikme uuesti ametisseastumise küsimus, siis ei leidnud vallavalitsus seaduslikku alust mõne vallavalitsuse liikme ametist vabastamiseks, vaid esines ettepanekuga vallavalitsuse koosseisu suurendamiseks ühe liikme võrra.

Koosolekul tekkisid volinike seas vaidlused, kusjuures volinik H. Kaljuste ette tõi, et H. Ploompuu on politseidirektori otsusega karistatud praegu maksva korra vastu lugupidamatuse avaldamise pärast 30 krooniga või kahenädalase arestiga, mis pärast pole soovitav, et tema

²⁴¹ Uudist kajastas ka *Uudisleht*, 27. september 1935.

vallavalitsuse liikmeks pääseks edasi tegutsema. Hääletusel lükati vallavalitsuse ettepanek rõhuva häälteenamusega tagasi.

*Waba Maa, 4. veebruar 1937*²⁴²

Laitse vallavanem kavatseb lähemal ajal vallavolikogu koosolekul esineda ametist lahkumise palvega. Lahkumise põhjuseks on asjaolu, et vallavanem on ühtlasi ka Nõva kiriku köster ning kauge vahemaa Laitse ja Nõva vahel takistavat temal mõlemaid kohustusi korralikult täita.

*Waba Maa, nr. 28, 3. veebruar 1938*²⁴³

²⁴² Uudis ilmus ka ajalehes *Uus Eesti*, nr. 35, 4. veebruar 1937.

²⁴³ Teate edastas ka *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 15, 4. veebruar 1938.

11. Laitse mõisas asunud noortekolooniast

11. 1. Koloonia asutamine

Kohtuministeerium omandas Laitse mõisasüdame ja lossi

Kohtuministeeriumil on kavatsus senise alaealiste kurjategijate koloonia asemele Harkus ellu kutsuda tööpõlgurite sundlaagrit, viies koloonia Harkust mujale. Pikemat aega on otsitud koloonia jaoks uut sobivat asukohta. Nüüd on peatuma jäädud Laitse vallas (Läänemaal) asuva mõisa südame ja lossi juurde. Laitse mõisasüda 1932. aastal kinnistati Laitse valla nimele koolimaana. Laitse lossihoone on aga niivõrd korrast ära, et väikene vald seda ei suudaks korras hoida ega kaunistamisele võtta, sest hoone vajaks põhjalikku ümberehitamist, milleks vallal puuduvad summad. Kohtuministeerium on kuuldavasti nüüd vallalt omandanud ostu teel mõisasüdame, millise krundi suurus umbes 15 hektarit ühes lossiga. Hoone seatakse korda elamiskõlvuliseks ja vistiti tuleb ka mõni uus hoone püstitada koloonia majapidamise jaoks. Millal ehitustöödega võidakse algust teha, on alles lahtine. Koloonia üleviimine Harkust Laitse ja tööpõlgurite laagri asutamine Harkusse võiks toimuda vistiti tuleval aastal. Vastavad krediidid on Kohtuministeeriumil olemas.

*Uus Eesti, nr. 295, 30. oktoober 1937*²⁴⁴

Harku koloonia viiakse Laitse mõisa

Tööpõlgurite Töölaagri asutamisega Harku, on kerkinud päevakorrale alaealiste kurjategijate koloonia ümberpaigutamine mujale. Harku koloonia asukoha valikul on peatuma jäädud Laitse mõisa juurde.

Ajutiselt asub Harku Tööpõlgurite Töölaager ühes barakis vangla juures. Alaealiste kurjategijate koloonia ärakolimise vabanevad ruumid antakse edasi Tööpõlgurite Töölaagri kasutusse. Millal ülekolimine toimub, ei ole veel teada, kuna Laitse mõisas on praegu käimas ruumide kordaseadmise tööd alaealiste kurjategijate koloonia jaoks. Vastavad remonttööd Laitses teostatakse vangla „elanikega“.

Laitse mõisa hooned kuulusid varemalt kohalikule vallavalitsusele. Nad läksid ostu teel nüüd Vangimajade talituse käsutusse. Laitse mõis asub samanimelisest raudtee peatuskohast (järgmine peatus Vasalemmast Haapsalu poole) umbes 3 km kaugusel. Laitse mõisa ruume peetakse alaealiste kurjategijate koloonia jaoks igati sobivateks.

*Postimees, nr. 215, 11. august 1938*²⁴⁵

Laitse loss alaealiste kasvatusmajaks

Vangimajadevalitsusel on kavatsusel arvates 1. aprillist eelolevast aastast likvideerida Harkust seal juba aastaid

²⁴⁴ Uudis ilmus ka ajalehes *Järva Teataja*, nr. 128, 1. november 1937; *Tartumaa Teataja*, 1. november 1937; *Virumaa Teataja*, 1. november 1937; *Pärnumaa Teataja*, 2. november 1937 ja *Uudisleht*, 16. november 1937. Lühidalt ajalehtedes *Uudisleht*, 31. oktoober 1937; *Elu: Võru-Valga-Petserimaa töörahva häälekandja*, 1. november 1937; *Oma*

Maa, 1. november 1937; *Petseri Uudised: Petseri eestlaste häälekandja*, 1. november 1937; *Sakala*, 1. november 1937; *Virumaa Teataja*, nr. 126, 1. november 1937;

²⁴⁵ Teade ilmus lühidalt ka ajalehes *Elu: Võru-Valga-Petserimaa töörahva häälekandja*, 12. august 1938.

asunud kuritahtlikkude noorte kasvatuskolooniat, viies seda üle Tallinna-Haapsalu raudtee lähedusse, Laitse raudteejaamast 4 km kaugusel asuvasse Laitse mõisa lossi. Viimane on selleks otstarbeks praegu ümberehitamisel. Harku koloonia ümberkolimist tingib töölaagri asutamine, mille alaliseks asukohaks on määratud Harku. Alaealiste koloonia ümberpaigutamisega saab töölaager oma kasutusse kõik noorte koloonia ruumid.

Praegu asub Harkus teatavasti kolm eriasutust: Harku vangla, alaealiste koloonia ja töölaager. Kuna vangla asub oma erimajades, asub alaealiste koloonia ja töölaager Harku mõisa hoonetes. Ühes töölaagri kasvamisega jäävad aga praegused ruumid Harkus kitsaks, mispärast ühe asutuse ümberpaigutamine on möödapääsematu. Töölaagri alalise asukoha määramiseks Harkusse on üheks põhjuseks olnud asjaolu, et siin on võimalus töölaagri elanikke osaliselt tööle rakendada vanglale kuuluvas turbarabas. Teine osa saadetakse aga mujale välistöödele. Praegu töötab üks osa töölaagri elanikke näiteks Pärnumaal.

Harku alaealiste koloonia alla võetav Laitse loss on vana kolmekordne ehitus, mis aastatega on palju kannatanud lagunemise all. Loss kuulus omal ajal parun Uexküllile, kes oli kavatsenud ehitada lossi ka nunnakloostriks. Kloostri ehitustöödega oli omal ajal ka alatud, mille tõenduseks oli hulgaliselt lossiruumide seintel leiduvaid pühakirja salme ja lauseid. Kõige viimasel ajal kasutas lossi osa ruume üks kohapealseid asunikke. Nüüd peab aga kavatsetud nunnakloostrist saama alaealiste kasvatusmaja.

Peale olemasolevate ruumide remontimise ja ümberehitamise ehitatakse

majale peale veel neljas kord, milles leiavad aset alaealiste õppeklassid. Alaealiste tulevase koloonia juures on ka 4 ja pool hektarit põllumaad. Hoone varustatakse keskküttega. Ehitustöödega loodetakse lähemate kuude keskel jõuda niikaugemale, et koloonia võiks juba 1. aprilliks sisse kolida.

*Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 130, 7. november 1938*²⁴⁶

Erijutuajamine kohtuminister A. Assoriga

[---] „Mis on uudist vangimajade alal?“ „Uudiseks on see, et juba juulis viisime alaealiste parandusasutuse Harkust Laitse mõisa, kus tegutsemiseks on kõigiti soodsad võimalused. Laitse endine mõisahooned on avar. Uues asukohas on veel see paremus, et kasvandikud võivad tavalise klassitöö ja töötubades töötamise kõrval harrastada suurel määral põllu- ja aiatööd ning praktiseerida maaparanduse alal. Olgugi, et ülekolimine toimus juulis, oli osa poisse juba kevadel kohapeal töös.

Uues asukohas on üle 200 viljapuu. Kuna kohapeal pole musteraeda, siis tahame selleks arendada parandusasutuse oma ning seega levitada ümbruskonnas aiatööoskust. Maaparanduse tööd kestsid kogu suve. Nende töödega tahame õpetada parandusasutusse saadetud maapoisse, keda suhteliselt on rohkesti, harrastama maatöid, et hiljem asutusest lahkudes nad ei kipuks linna, vaid võiksid olla kasulikud oma kodukohta tagasi minnes.“ [---]

Päewaleht, nr. 285, 20. oktoober 1939

²⁴⁶ Uudisest kirjutas lühidalt ka *Sakala*, nr. 133, 11. november 1938.

11. 2. Koloonia igapäevaelu

Õpetus, töö ja vitsahirm Laitse alaealiste parandusasutuses

Päewaleht, nr. 159, 16. juuni 1940

Kõneldes Harku vallast on vist paljudki selles arvamises, nagu asetseks seal praegugi alaealiste parandusasutus. Tegelikult on aga Harku koloonia juba teist aastat uues asukohas, nimelt Laitses, ning kannab seetõttu ka uut nimetust – Laitse alaealiste parandusasutus. Koloonia endisi hooneid Harkus kasutavad nüüd tööpõlgurid.

Kuidas elutsevad nüüd Harku koloonia endised kasvandikud uues asukohas, ning mida tehakse nende kasvatamiseks ja juhtimiseks õigele teele, sellega tutvusime sõidul Laitsesse koos vangimajade talituse direktori O. Tammendiga, kes ühes majandusministeeriumi esindajaga sõitis koha peale tutvuma uute remont- ja ehitustöödega.

Parandusasutuse kasvandikkude eluruumid, töökojad ja klassiruumid asetsevad Laitse mõisa endises lossihoones. Varemalt oli see antud Laitse vallaomavalitsusele kooliruumideks, kuid hiljem selgus, et lossi kordaseadmine ja korrahoidmine käib väikesele vallale üle jõu. Lossi sisemus lagunes aegade jooksul ning muutus sedavõrd viletsaks, et see suutis anda korralikku peavarju ainult loomadele. Ainult ülemistel kordadel elutses üksikuid inimesi. Pole siis imestada, et kui vangimajade talitus avaldas soovi osta lossi alaealiste parandusasutuseks, siis vald kinkis meelsasti lossi ühes krundi ja päraldistega kohtuministeeriumile.

Kuna Laitse loss andis peavarju ainult kasvandikele ja asutusel puudus ka aiamaa, siis osteti lossi naabrusest kaks uut krunti ühes hoonetega, millesse paigutati parandusasutuse õpetajad, kuna suur

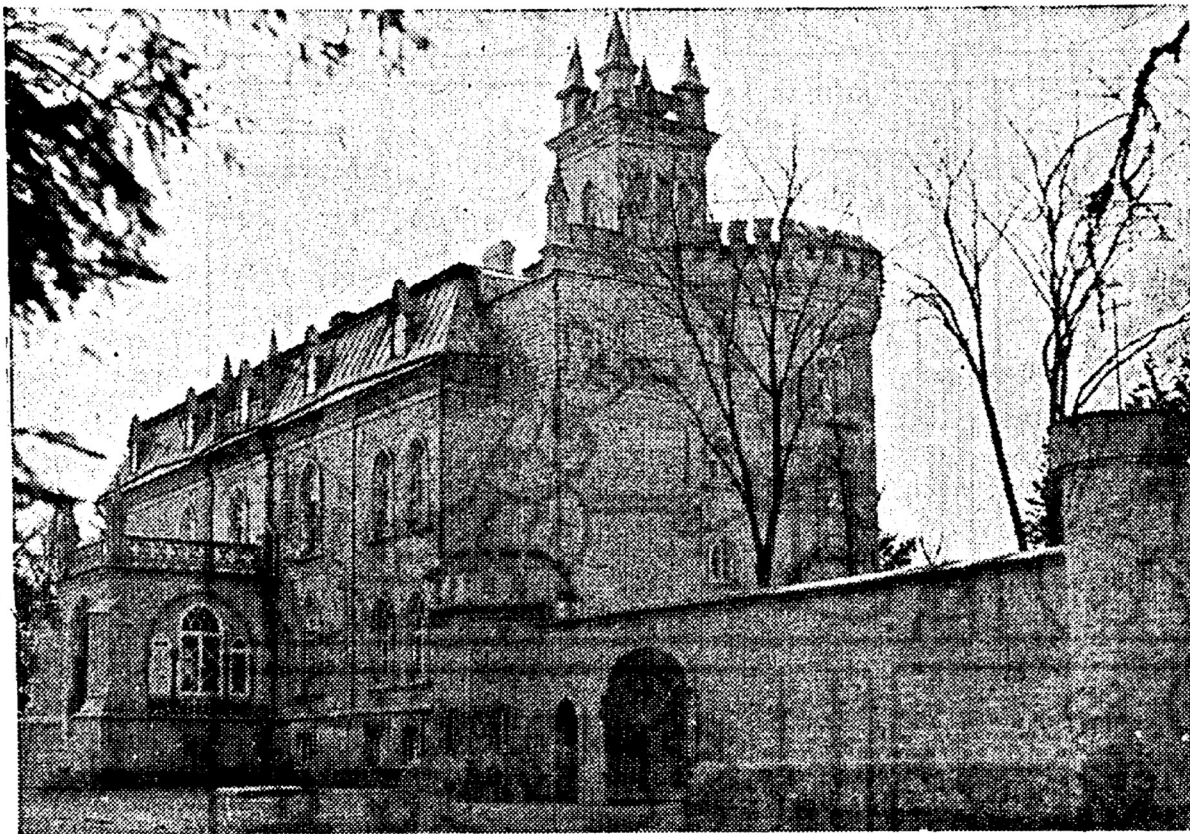
aiamaa annab rohkesti võimalusi mitmesugusteks välistöödeks.

Väliselt Laitse parandusasutus ei meenuta millegagi vanglat, mida ta ka tegelikult ei ole. See on vaid suur kool erirežiimiga. Nii pole kasvatusasutuse ümbruses kuskilgi traataedu ega rohkel arvul püssimehi. Poisid teevad mitmes erikohas tööd, kusjuures juhatajateks on peale õpetajate ka eeskujulikud vanemad kasvandikud. Oma ülesannete täitmisel kasvandikud võivad ka üksikult vabalt liikuda ühest kohast teise.

Külaskäigu ajal oli õige suur grupp poisse aiatööl. Seal on neil õige rohkesti nokitsemist, sest endisel omanikul oli õige palju maad kasutamata. Nüüd haritakse üles iga peenar. Kohendamist nõuavad ka viljapuud, mida on õige tugevasti rikkunud või hävitanud pakane. Nüüd sirgub nende asemele puukoolis uusi noori viljapuid.

Missuguse mulje jätavad poisid? Ühe lausega võiks seda iseloomustada nii: nagu koolipoisid sõjalise kasvatuses õppusel, sest nende käitumine on sõjamehelik. Külaliste saabudes grupi vanem, kelleks, nagu eelpool öeldud, on üks vanematest ja eeskujulikest kasvandikest, annab „valvel!“-käskluse. Ning poisid võtavad valvel-asendi. Riietus on lihtne, nagu see sobib aiatööle. Puutub silma, et kõigi poiste juuksed on masinaga põetud lühikeseks.

Eelarvamuslik oletus, nagu oleks kasvandike vaadetes midagi erilist, luuravat või salakavalat, ei pea paika. Poisid vaatavad julgesti silma ning käituvad korrektselt ja rahulikult. Ainult näost paistab välja arenematust.

Vaade Laitse lossi esiküljele.

Huvitava vahemärkmena võiks aga siinkohal tähendada, et parandusasutuse poisid on kolmel eelmisel aastal tulnud koolitööga Harjumaal esikohale! Olukord on aga osalt seletatav seega, et algkoolikursust läbivõtvad poisid on aga oma vanuselt tunduvalt ees tavalisest algkooliõpilasest, sest nende vanus kõigub 12.-20. aastate piirides. Seega Laitse poisid alles algavad selles eas õppust, millega teised lõpetavad. Teiseks on ka selge, et Laitses ei saa logeleda ega „siidi vedada“, sest lohakus ja laiskus ei võimalda saada preemiamarke, ning seega tuleks parandusasutusest lahkumise lootus paratamatult edasi lükata.

Kui nüüd on juba juttu tehtud preemiamarkidest, siis võiks lähemalt peatuda kasvatusasutuse parandussüsteemi juures. See on rajatud nn „markide“ väljateenimisele korraliku käitumisega.

Kõik poisid jagatakse kolme gruppi. Äsja asutusse saabunud kasvandikud arvatakse katsealuste liiki: kui poiss on

korraliku käitumisega, saab ta pedagoogikanõukogu otsuse põhjal nädala eest 2 marki. Kui poiss on sel teel teeninud 35 marki, arvatakse ta paranejate-klassi, kus ta peab samuti teenima 35 marki, et saavutada eeskujuliku kasvandiku aste. Kasvatusasutusest pääseb kasvandik minema siis, kui ta on ka viimases astmes teeninud 35 marki. Seega teoreetiliselt võiks kasvandik lahkuda parandusasutusest ühe aastaga. Tegelikuses pääsevad aga kiiremalt paranenud minema pooleteise aasta järele, sest esimestel kuudel on kasvandik tõrges ja tal jääb saamata marke. Ka võidakse teda karistada mõne eksimuse eest markide äravõtmisega, mis samuti venitab pikemaks lahkumisaaja.

Suurimaks karistuseks on 12 vitsalööki, mis antakse pedagoogikanõukogu sellekohase otsuse põhjal. Tegelikult tarvitatakse seda määra harva ning lepitakse väiksema määraga, mis on 6 vitsalööki. Aasta jooksul antakse vitsahirmu ainult 5-7 juhul. Seega karme

abinõusid tarvitatakse harva. Tõsisema karistumäära hulka kuulub ka viibimine üksikkambris.

Kuidas möödub poiste tööpäev? Talve- ja sügiskuudel, kui koolid on koos, on ka parandusasutuses hommikupoolikul koolitunnid algkooli õppekava ulatuses. Õppeained on samad nagu mujalgi, ainult mõnele neist, nagu võimlemisele ja laulmisele, on pühendatud pisut enam aega. Lõunavaheaja järele on ka õhtupoolikul paar tundi, mille kavas on: orkestriharjutused, põllumajandus, riigikaitseline õppus ja noorkotkaste koondused.

Poisid tõusevad hommikul vara, kell $\frac{1}{2}$ 6, millele järgneb voodite kohendamine, pesemine ja hommikusöök. Kell 7 algavad õppetunnid või suvekuudel töö. Kella 12–1 on puhkus. Pärast lõunat on tunnid või töö kella 5-ni. Kella 5–9 on vaba aeg, mida kasutatakse mitmesugusteks pallimängudeks ja meelelahutuseks.

Kasvatusasutuse juures töötavad spordi-, muusika-, male- ja tuletõrjeringid ning noorkotkaste rühm. Tuletõrjeüksusel on muide kaks käsipritsi, millele tänavu lisandub veel mootorprits. Poisid on korduvalt pakkunud oma abi kustutustöödel. Kuna poisse on hõlbus kokku kutsuda, siis on nad ka esimestena jõudnud kohale. Viimastel aastatel on tulnud neil olla abiks vaid metsapõlemiste kustutamiseks. Harkus olles on poisid edukalt kustutanud ka hooneid.

Sportimiseks on lossi juure parki loodud avar jalgpalliväli ning käsipalliväljak. Et see lõbustus on poistele „konti mööda“, on arusaadav. Talvel suusatakse. Samuti meelsasti võetakse osa ka orkestri tegevusest, mille juhiks on konservatooriumi haridusega Tammari, kes muide on ka kaitseliidu Tallinna maleva orkestrijuhiks.

Koolil on ka 3000 eksemplarist koosnev raamatukogu. Poisid rakendatakse tööle, arvestades nende huvi ja jõudu. Parandusasutuse juures on rätsepa-, lukksepa-, laudsepa- ja kingsepatöökojad. Poisid armastavad peamiselt lukksepa- ja

laudsepatööd, kuna rätsepatööst peavad lugu vaid nõrgemakondilised linnapoised. Suvel on aga enamasti kõik põllu- ja aiatööl, milleks on rohkesti häid võimalusi.

Töö eest saavad poisid ka rahalisi preemiaid. Eeskujulike liigis võib saada 25 senti, paranejate klassis 15 senti päevas. Katsealused ei saa midagi. Preemiate maksmisel arvestatakse poisi käitumist. Raha saadakse vastavast tööstusfondist, kuhu laekuvad vangide töö eest saadud summad.

Parandusasutuse kirik ja muusikaklass.

Kes viibivad parandusasutuses? Need on alaealised poisid, kes sinna on saadetud kohtuotsusega, kui vanemate hoole alla andmine pole andnud soovitavaid tulemusi. Vanaduspiir kõigub 12–20 aastate vahel. Need, kes on sinna saadetud üle 15 aasta vanuse, võidakse kinni pidada kuni 20. eluaastani, kui nad pole näidanud paranemise tunnuseid. Kes aga on alla seda, vabanevad hiljemalt 18-aastasena.

Rõhuv enamik – umbes 65% – aga vabaneb paranenult 2-3 aasta jooksul, enne neid maksimaalseid tähtaegu.

Kuidas käituvad kasvandikud pärast vabanemist? Ka selle kohta on kogutud andmeid, ning sellest selgub, et kasvatusasutuse tulemused on üllatavalt head. Kuna paljudes teistes riikides jääb vabastatuist korralikeks inimesteks ainult umbes 40%, on aga Harku, nüüd Laitse, alaealiste parandusasutuse kasvandikest, keda viimase kümne aasta jooksul oli 300, jäänud pärast vabanemist kohtulikult karistamata 65,7%. Üks kord karistatuid on 14,5%, kaks korda karistatuid 10,3% ja enam kordi karistatuid 9,5%.

1. mail sellel aastal viibis parandusasutuses 139 poissi, neist katsealuseid 84, paranejaid 35 ja eeskujulikke 20. Üldse on aga viimase 20 aasta jooksul viibinud alaealiste parandusasutuses 1113 poissi. Iseseisvuse segastel algpäevadel oli kasvandikke tunduvalt rohkem kui nüüd.

Kes on oma päritolult poisid ning kuidas nad sattusid kuritegevusele, see on omaette probleemiks, mille kohta on toimetatud eriuurimisi. Lühidalt võiks siinkohal mainida, et umbes 25% on

vallaslapsi ja 30% vaeslapsi, s.o neid, kel puudub üks või mõlemad vanemad. Umbes 10% on täiesti arenematud. Huvitavaks tööga on veel see, et enamik kasvandikke kuulub väga lasterikasse perekonda. Pole sugugi haruldased need juhud, et kasvandike vanemal on 12-16 last.

Kokkuvõttena eeltoodust selgub, et noori on viinud kurikalduvusele puudulik kasvatus. Nende vanemal pole olnud mahti ega ka võimalust tegelda poistega, vaid igapäevane leivateenistus on nõudnud kogu aja. Ning poisid on omapead olles jäänud tänava ja halbade sõprade mõju alla.

Lõpetuseks võiks peatuda ka poiste toitlustamise juures. Nende toiduportsjon, mis ligikaudu vastab sõduri omale, maksab 40 senti päevas. Võrdluseks võiks tähendada, et vangide toiduportsjon maksab 27 senti päevas. Poistele antakse hommikul kohvi, võid ja leiba, pühapäeviti ka saia. Lõunaks on kas lihasupp, kui aga piimasupp, siis on lisaks kas lihakaste või kotletid. Öhtusöögiks on piimasupp või puder ning kord nädalas antakse teed ja silku.

Päewaleht, nr. 159, 16. juuni 1940

Sotsialistlikust võistlusest Laitse alaealiste Parandusasutise algkoolis

Laitse alaealiste Parandusasutise algkoolis on käimas praegu sotsialistlik võistlus. Võistlus on nii individuaalne kui ka klassidevaheline. Käimasolev võistlus on järjekorras juba teine, kuna esimene algas 22. novembril ja kestis kaks nädalat. Asjaolu, et siin asuvad raskeltkasvatatavad õpilased, tingib võistluse korraldamises ja läbiviimises erinevusi tavaliste algkoolide suhtes. Võistluses on peamine rõhk pandud käitumisele-distsipliinile. Järgneb õppetöö ja lõpuks töö väljaspool koolitööd. Võistlevad kõik klassid, s. o. I—IV kl. ja peale selle nn. erigrupp, kuhu kuuluvad need kasvandikud, kes on juba algkooli lõpetanud.

Esimeses võistluses tuli esimesele kohale V klass, omandades ühtlasi ka rändauhinna — Stalini büsti. Kümnele paremale õpilasele olid individuaalauhinnad: 1. auhind 10 rubla rahas, 2. auhind 6 rubl. rahas, 3. auhind ÜK(b) Partei ajaloo lühikursus riideköites, 4. auhind sama lihtköites. Järgnesid kuus auhinda taskupliiatsite ja blokkide näol. Individuaalselt esimesele kohale tuli kasvandik Kalju Laas, kes saavutas kõige suurema punktide arvu — 62,5 p.

Võistluse tehnilise korraldamise kohta olgu öeldud nii palju, et igale kasvandikule anti võistluse alguses 10 punkti, millele siis punkte juurde või maha võeti, vastavalt õpilase käitumisele. Eeskujulikud kasvandikud saavutasid enamus üle 50 punkti, keskmised 30—40 punkti ja võistluse nõrgemad jäid 15—25 punkti piiridesse.

Hindamine toimub tabeli alusel, kus on näidatud põhjus, mille eest kasvandik punkte saab või kaotab. Nii näiteks hommikune korralik ülestõusmine annab 0,5 punkti, kuna korratu ülestõusmine ja vooditegemine 0,5 punkti maha võtab. Korralik või korratu riietumine annavad samuti vastavalt +0,5 või —0,5 punkti. Esinemine, käitumine kaaskasvandikega jne. annavad vastavalt kas +1 või —1 punkti. Ebaviisakate väljenduste tarvitamine võtab maha 2 punkti, varastamine 5 punkti jne. Vabal ajal töötamine annab +0,5—3 punkti, olenedes tööajast ja iseloomust. Selliseid paragrahve on 40, mille järgi toimub õpilase hindamine.

Iga õpetaja-kasvataja märgib päeva jooksul üles oma tähelepanekud õpilaste kohta ja õhtul toimub punktide kokkuvõtmine ja arvestamine. Tulemused avaldatakse igal õhtul sellekohastes tabelites, mis on iga klassi uksele välja pandud, et kõik kasvandikud võiksid pidevalt jälgida võistluse käiku.

Nimetatud võistlus on andnud seni kasvatuslikult, eriti korra ja distsipliini samuti ka õppetöö suhtes võrdlemisi häid tulemusi. Kasvandikel, olles intensiivses võistluses, jääb vähe aega korrarikkumisteks. Samuti tiivustab võistlus paremale õppimisele. — Käimasolev võistlus kestab kuni talvise õppetöö vaheajani. Uuest aastast algab kolmas võistlus, mis kestab kuni õppeveerandi lõpuni.

Praegu on parandusasutises 80 kasvandikku, kellest 60 käivad koolis. Õpetajaid-kasvatajaid on 6, peale nende veel põllumajanduse instruktor.

Nõukogude Õpetaja, nr. 9, 20. detsember 1940

11. 3. Milline oli noortekoloonia kasvandike taust?

Tabati kolm kurjategijat

Haapsalu kriminaalpolitsei tabas Piirsalu vallas vekslivõltsimise pärast üleriiklikult tagaotsitava Arnold Hiisi, ja kaks alaealist Laitse koloniist (kuhu on viidud üle Harku kolonii) põgenenud kasvandikku, Feliks Tamm, 20 aastat vana ja Heinrich Niitväli, 17 aastat vana.

Tamm ja Niitväli olid koloniist pühapäeval ära põgenenud ning jõudnud Piirsalu valda Selja külasse, kus neid märkas kohalik kaitseliitlane Gustav Vaikemaa, kellele ringikolavad poisid tundusid kahtlastena ja kes nad kinni pidas koos teise kaitseliitlase abiga. [---]

*Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 28. juuni 1939*²⁴⁷

Parandusametuse põgenik varastas jalgrattaid

22. juuli õhtul varastati Viljandi vallas Kleinhofis elutseval Elmar Lellepil Viljandis Mõisa tee nurgal asuva kioski juurest jalgratas, firma „Maraton“. Omanik nägi varast minema kihutamas, kuid ei suutnud teda tabada. Paari päeva pärast võeti Tartus kaubahoovis kinni noormees Erich Laane, Hiiumaalt, kes parajasti müütas Lellepi jalgratast. E. Laane, Laitse parandusametuse kasvandik, 19 aastat vana, oli 8. juulil lastud 1 päevaks Tallinna. Ta ei läinud aga parandusametusse tagasi, vaid matkas jalgsi Haapsallu ja Pärnu. Pärnus varastas ta jalgratta, millega sõitis Viljandi.

²⁴⁷ Uudis ilmus ka ajalehtedes *Uus Eesti*, nr. 172, 29. juuni 1939 ja *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 72, 30. juuni 1939 ja *Teataja*, 30. juuni 1939.

²⁴⁸ Samal kujul ilmus uudis ajalehes *Teataja*, 31. juuli 1939. *Postimees*, nr. 198, 27. juuli 1939 toob lisaks välja, et Erich Laane tabas kriminaalassistent V. Soome, aga mitte Tartu Kaubahoovi juures, vaid teisel pool Emajõe Fortuuna tänaval Kalaturu juures. Samuti on välja toodud, et Erich Laane oli

Teel varastas ta Taevere vallas ühes talus seinakapist raha.

Viljandis lõhkes tal rattakumm ja ta jättis ratta maha ning varastas Lellepi jalgratta. Pärnust varastatud jalgratas toodi leiubüroosse ja omanik sai selle kätte. Laane saadeti Viljandi vanglasse.

Uus Eesti, nr. 204, 31. juuli 1939²⁴⁸

Tabati Laitse parandusametuse kasvandik

Esmaspäeva õhtul kriminaalpolitsei tabas Tartus, Jaama tänav nr. 53 oma ema kodust tagaotsitava, 14-aastase Kalju Laas'i. Viimane oli põgenenud öösi vastu 25. juunit Laitse parandusametusest ja oli seni politsei poolt tagaotsitav. K. Laas oli põgenenud Laitsest koos tagaotsitava Bitteriga, keda politseil seni pole õnnestunud tabada. Poistel oli õnnestunud põgeneda trellitatud kambri. K. Laas on Tartu poiss, kes möödunud talvel puutus rohkesti kokku politseiga ja kohtuasutustega. Poiss lõpuks saadeti Laitse parandusametusse. K. Laas pani toime vargusi ühes Tartu koolis.

Postimees, nr. 211, 9. august 1939²⁴⁹

Tabati parandusmajast põgenenu

Eile õhtul tabati kriminaalpolitsei ametniku poolt Laitse alaealiste parandusmajast ära põgenenud 17-aastane Voldemar Bitter, kes sinna oli saadetud mitmete kordasaadetud

täpsemalt pärit Emmaste vallast. *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 84, 28. juuli 1939 märgib Laane tabamise kohana Tartus K. Jänese kalaturu-ringpoed. *Oma Maa*, 1. august 1939 märgib Laane eesnimeliseks ekslikult Elmar. Saksakeelne teade Erich Laane tabamisest ilmus ajalehes *Deutsche Zeitung*, 27. juuli 1939.

²⁴⁹ Lühemalt kirjutas K. Laas'i põgenemisest *Päewaleht*, nr. 213, 9. august 1939.

varguste pärast. Noor kurjategija saadeti parandusmajja tagasi.

Postimees, nr. 312, 18. november 1939

Noored poisid halval teel

Kaljo M. on alles 14 aastat vana, kuid juba kaks korda antud varguste pärast ema valve alla. Nüüd on ta järjekordselt kohtulaua ees. Kaljo M. on suure kasvuga, oma kõrval seisvast emast peajagu pikem. Kaas-süüdlaseks on seekord Ilmar-Johannes M. Viimane on mõistetud Laitse parandusmajja ega ole kohtusse ilmunud. Teda esindab isa, sinises pluusis lihtne töömees.

Kohtusse on poisid toonud üks uksehingede asi. Käesoleva aasta mais kohtas Kaljo M. Vene turul omnibusside jaamas üht endale nägupidi tuntud poissi. Sellel olid kaasas uksehinged, mis ta oli varastanud ühest võõrast kuurist. Omnibusside jaama tuli ka Ilmar-Johannes M. Üheskoos võtnud nad siis võõralt poisilt hinged ja lubanud need 1 krooni eest ära müüa. Sel päeval oli aga aeg juba hiline, nii et müügist ei tulnud enam midagi välja. Nad läksid Sakala tänavale, et oma „kaupa“ ära peita sinna ühte hoovi. Kahtlasi poisikesi märgati ja nad toimetati politseisse.

Kaljo M. kohta seletab ema, et poeg on lõpetanud algkooli viis klassi. Kasvavat küll, kuid mõistus olevat kinni. Emale ei rääkivat ta om toimingust ega käikudest midagi. Tulevat koju millal talle meeldib ja lahkuvat samuti. See kord võtaks ema poja veel valve alla, kui ta teaks, et see oleks viimane kord. Kohtuniku küsimusele, mis on selle põhjuseks, et ta on kaldunud halvale teele, vastab Kaljo M., et see olevat sõprade süü. Nüüd lubab ta aga end parandada, kuna on sõpradelt lahti saanud, sest need saadeti parandusmajja. Kaljo M. mõistetaksegi ema vastutava valve alla, kuna Ilmar M. asjas jääb otsuse tegemine pooleli, kuna teda pole kohtusse ilmunud.

Uudisleht, nr. 139, 5. september 1939

Viis poissi ühe rahakoti kallal

25. juunil varastati Julie Lauristinilt Tartu maanteel maja nr. 76 kohal jäätisekasti juures rahakott üle kuue krooni rahaga. Vargaiks osutusid 15-aastane Oskar P., 13-a. Ferdinand S., 14-a. Vladimir R., 15-a. Rudolf S. ja Valter K. Poisid on juba varemalt kõik karistatud ja osa isegi mitu korda. Oskar P., Valter K. ja Rudolf S. on Laitse parandusasutusse mõistetud, kuna teised on antud vanemate valve alla.

Kahjusaaja Julie Lauristin hindab oma rahakoti väärtust 5 kroonile. Poisid tunnistasid kõik end süüdi, kuid sellega pole nad nõus, et rahakott maksis nii palju. Nagu nad ise ütlevad, ei kavatsenud varemalt vargust, kuid „asi kukkus nii välja“. Raha jaotati omavahel ära. Rahakoti tegelik võtja Oskar P. sai kõige rohkem – üle kahe krooni, kuna teised said vähem.

Laitse parandusmaja esindaja märgib seal viibivate poiste kohta, et need peavad end korralikult ülal. Kohtuniku otsuse kohaselt jäävad Oskar P. ja Rudolf S. Laitsesse edasi, esimene kuni 20- ja teine 18-aastaseks saamiseni. Korraliku ülalpidamise tõttu võidakse neid sealt vabastada ka varem. Ferdinand S. ja Vladimir R. määrati veelkordselt vanemate hoole alla. Kui see aga ei aita, saadetakse nemadki Laitsesse. Valter K. kohta jääb otsus tegemata, kuna ta pole kohtusse ilmunud.

Uudisleht, 24. september 1939

12-aastane murdvaras Mõisakülas

Juba rida aastaid sai Mõisakülas elutsev Elmar Riiet hakkama paljude vargustega, kuid et poiss oli noorem kui 12-aastane, ei saanud politsei- ja kohtuvõimud teda karistada ega alaealiste parandusmajja saata. Käesoleval aastal, 6. augustil tungis E. Riiet jälle Rajangu vallas elutseva Ott

Orgvee elukorterisse, kust viis ära ühe hõbeportsigari, mille väärtus oli 30 krooni ja müüs selle edasi kellelegi isikule, kust see kätte saadi. Et poiss tänavu aasta märtsis 12 aastat vanaks sai, otsustas Mõisaküla jaoskonnakohtunik E. Riiet'i saata meelt parandama Laitse alaealiste parandusmajja.

Sakala, nr. 111, 25. september 1939

13-aastane poiss saadeti parandusmajja. Esmaspäeval saadeti parandusmajja Türil elutsev 13-aastane poisike Kalju Must, kes on korduvalt vargusi toime pannud äridest ja elukorteritest. Poiss oli mitu korda antud vanemate hoole alla, kuid see ei aidanud, mispärast ta nüüd saadeti Laitse kolooniasse.

Järva Teataja, nr. 120, 18. oktoober 1939

Varastas end parandusmajja

Heinrich L. on suure kasvuga noormees, 16 aastat vana. Vaatamata oma noorusele, on ta juba varemalt kohtu poolt karistatud vanemate valve alla andmisega. See sündis 1936. aastal. Vahepeal pidas Heinrich L. end korralikult ülal. Käesoleva aasta suvel hakkasid vanad kalduvused aga jälle pead tõstma ja ta sooritas uusi kuritegusid. Nehatu rahvamaja ehituse juurest varastas Heinrich L. kuurist mitmesuguseid tööriistu. See tuli avalikuks ja ta anti süüdlasena kohtu alla.

Kohtusse on süüalune tulnud koos isaga. Ta ei salga süüd, vaid tunnistab kõik avameelselt üles. Isa seletab, et nii kaua, kuni ta ise kodus oli, hoidis ta „ohjad pinguli“, kui ta aga kauemaks ajaks välja tööle läks, muutus poeg üleannetuks. Jaoskonnakohtuniku otsuse kohaselt saadetakse Heinrich L. Laitse alaealiste parandusmajja kuni täisealiseks saamiseni. Kui ta aga end korralikult ülal peab, vabastatakse ta sealt varemalt.

Teine süütegu on Heinrich L-il jaoskonnakohtus arutusel. Siin on tal kaaslaseks omaküla poiss Leonhard K., kelle vanus 14 aastat. Temagi on kohtus koos isaga. Süüdistajaks selles asjas on põllutööministeeriumi maaparanduse osakond. Poisid on varastanud viimasele kuuluva ühe kontrollaparaadi koos kastiga. Heinrich L. ütleb, et varguse tahet tal polevat olnud. Näinud ainult valveta jäetud keerulist aparaati tee ääres ja võtnud selle kaasa, et seda veidi „uurida“. Uurimise juures aga läinud aparaat katki ja tekitanud põllutööministeeriumile nii suure kahju. Leonhard K. ei olevat siin sugugi süüdi. Tema olevat juhuslikult kohanud suvel Heinrich L-i külavahel ja koos hakanud siis koju minema. Kui aga L. näinud aparaati, jäänud ta K.-st maha ja kui ta kord järele jõudnud, olnud tal aparaat kaasas. Leonhard K. mõistetakse süüitõenduste puudusel õigeks, kuna Heinrich L.-ile määratakse juba eelmises protsessis määratud karistus.

Uudisleht, nr. 188, 24. oktoober 1939

Poisike hoidis hirmul oma vargusretkedega kogu ümbruskonna

Viimaseil aastail muutusid õige sagedaseks Jootmal, Kurus ja isegi teistes ümbruskonna külates vargused ja näppamised. Kohalike elanike tähelepanekute kaudu selgus, et varguste ja näppamiste toimepanijaks on Tapa uudismaa-asuniku J. Võhma 14-aastane poeg Helmut. Poisike tungis välistööde hooajal talude eluruumidesse, otsides sealt peamiselt väärtasju. Tänavu suvel varastati Jootma külas Ludvig Muuga talust toas riiete taskust raha umbes 10 krooni ulatuses, murti sisse akna kaudu Jaan Viikmann'i Jootma külas asuva talu ruumesse, kust kapiukse purustamise teel ära viidi naisterahva kuld kell ja raha 5 krooni ulatuses, Kuru külas tungis poisike Marie Laissar'i tallu, kust viis raha 2,5 krooni väärtuses, suupilli ja kooliõpilase mütsi. Peale selle on rida muid väiksemaid

vargusi ja näppamisi pea igas ümbruskonna talus toime pandud.

Isegi Tapa linnas on poisike vargusretki sooritanud. Sageli on poisike päevade viisi kodunt ära olnud, magades isegi talvel öösiti metsades heinaküünides. Kuigi poisikest varemalt mitu korda kohtu poolt karistatud ja ta alaealisuse tõttu vanemate järelvalve alla antud, ei ole poisike ometi vargushaigusest loobuda suutnud, siis mõistis Tapa jaoskonna-kohtunik poisikese neil päevil Laitse alaealiste kurjategijate kolooniasse.

Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 127, 6. november 1939

Tabati parandusasutusest põgenenu

Teisipäeval tabas Hummuli rajooni konstaabel Hummulis samast vallast pärit oleva Ernst Prenka nimelise noormehe, kes on üleriigiliselt tagaotsitav ja ärapõgenenud Laitse parandusasutusest. Tabatul asub hingel mitmesuguseid patte.

Lõuna-Eesti, 17. november 1939²⁵⁰

Poisike lõi kaaslasele pussiga kõhtu

Rakvere ringkonnakohtus oli vastust andmas Kohtla-Järvel elutsev Arseni Lae, keda süüdistati samas elutsevale L. Kirsile raske kehavigastuse tekitamiseks. Lööja on 16-aastane noormees, kuid vaatamata oma noorusele sooritas raske kuriteo. Ringkonnakohtus tunnistas kaebealune ennast süüdi ning kohus karistas teda kui alaealist Laitse parandusmajja saatmisega.

Lugu hargnes käesoleva aasta 5. aug. K.-Järvel. Maja seinä ääres seisis salkkond inimesi, kellede hulgas viibis ka L. Kirs ning naisterahvaid. Samast läks

mööda A. Pae, kes pidi minema peole. Üks salkkonnas seisjaid naisterahvaist palus Laed, et viimane võtaks peole kaasa ka tema. Sellele sooviavaldusele vastas Lae ebaviisakalt, mis vihastas Kirs'i, kes ütles: „Mis sa poisike lärmad“. See ütlus Laele ei meeldinud ning ta kutsus Kirsi eemale, et omavahel arveid õiendada. Kirs läkski, kus Lae lõi vastasele pussiga käsivarde. Kirs lõi korra rusikaga vastu ning põgenes, kuna ta ei soovinud alustada tõsisemat kaklust. Põgenemisel kukkus ta aga maha, millist silmapilku kasutas Lae oma vastase pussiga makku löömiseks. Vigasaanu saadeti Narva haiglasse ravimisele, kus ta vigastused tunnistati ülraskete kehavigastuste liiki kuuluvaks.

Virumaa Teataja, nr. 134, 17. november 1939

Helmes tabati tagaotsitav

Helme 2. rajooni konstaabli andmeil oli asunud Holdrest elama Helme valda Valgjärve tallu Reinhold Palu, 17 aastat vana, kes oli Harkust 1938. aasta suvel ära põgenenud. Kuna isikul kindel elukoht puudus, siis ei saadud teda senini tabada. Ligi poolteist aastat „puhkust maitsnud“ kasvandik paigutati nüüd tapikorras Laitse parandusasutusse.

Lõuna-Eesti, 8. detsember 1939

Tabati parandusmajast ärajooksnud poisike

Laupäeval tabas Tänassilma vallavanem oma elukoha lähedal 15-aastase poisikese Jaan Tõnisson'i, kes oli ära põgenenud Laitse kurikalduvuslike noorte parandusmajast Läänemaal. Poiss saadeti nimetatud

²⁵⁰ Ernst Prenka tabamisest kirjutasid ka *Postimees*, nr. 311, 17. november 1939 ja *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 134, 22. november 1939.

parandusmajja mõni aeg tagasi Viljandi jaoskonnakohtuniku otsusega, kuna tema hingel lasus terve rida mitmesuguseid vargusi ja muid kuritöid. Vallavanem toimetab tabatu Viljandi kriminaalpolitseisse, kuskohast ta uuesti edasi saadeti parandusmajja. Poiss tähendas ülekuulamisel, et tal hakanud parandusmajas igav, mistõttu tahtnud korra minna kodu vaatama. Jaan Tõnisson'i kodu on nimelt Tānassilma vallas.

*Sakala, nr. 49, 29. aprill 1940*²⁵¹

Tabati põgenik Laitse parandusasutusest

Tānasilma vallavanem pidas kinni 16-aastase Jaan Tõnissoni, kes oli põgenenud Laitse alaealiste parandusasutusest. Poiss oli omal ajal pannud Viljandis ja ümbruskonnas toime rea kuritegusid. Ta toimetati nüüd politsei korraldusse tagasi saatmiseks Laitsesse.

Uus Eesti, nr. 114, 29. aprill 1940

Tabati varjupaigast põgenenud nooruk

Paide vallas Valgma külas tabati 16-aastane Evald Ehanurm, kes umbes aasta tagasi oli põgenenud Laitse kurikalduvustega alaealiste varjupaigast. Kogu selle aja oli poiss hulkunud ringi mööda maad ja elatanud ennast juhusliku tööga, mida teinud peamiselt taludes.

Paar päeva tagasi oli ta ilmunud Valgma külla Anderveide tallu, kust 5 krooni raha näpates oli tahtnud rattal põgeneda. Peremehel õnnestus aga poissi kinni pidada ja teatas loost Paide kriminaalpolitseile, kes ta vahistas. Põgenenud noormees saadetakse tagasi varjupaika.

*Järva Teataja, nr. 58, 20. mai 1940*²⁵²

²⁵¹ Tõnisson'i tabamisest kirjutasiid ka *Postimees*, nr. 114, 29. aprill 1940 ja *Uus Eesti*, nr. 114, 29. aprill 1940.

Noored vargapoisid langesid kiirelt lõksu. Esmaspäeva hommikul ilmusid Tapal, Jaama 1 asuvasse Liisa Jõks'i söögimajja kaks poisikeseohtu noormeest, kes tellisid endale süüa ja jäid peale söömist sinna veel aega viitma. Sealjuures panid poisid hoolega tähele, kus asub söögimaja raha-panipaik ning kui perenaine hetkeks einelauaruumist kööki läks, haarasid nad leti alt rahakoti ühes 30 krooni rahaga ja kadusid. L. Jõks infomeeris sündmusest kohe politseid, kes teatas noorte vargapoiste saabumist kõikjale ette. Kuna poisse oli nähtud Tapa-Tartu raudteeliini mööda liikumas, sõitis neile sinna jalgrattal järele ka söögimajapidaja poeg R. Jõks, kes saigi poisid Nõmküla pooljaamas kätte. Tresiiniga Nõmkülla sõitnud politseiametnikud vahistasid mõlemad noored seiklejad, kelledeks osutusid Tartust pärit Arnold Roopalu, 17 aastat vana ja Voldemar Bitter, 18 aastat vana. A. Roopalu on varemalt varguste eest korduvalt karistatud ja V. Bitter vabanes 17. aprillil sellel aastal Laitse alaealiste parandusasutusest, kust ta muide tihti oli põgenenud.

Poisid olid pühapäeval Tartu laulupeol näpanud kelleltki rahakoti ja sõitnud rongi vagunite all rippudes „jānestena“ Tallinna poole. Kuna rong Tapal kaua seisis, hakkas poistel külm ja nad siirdusid kohapeale seiklema. L. Jõks'ilt varastatud rahakoti olid nad tühjendatult peitnud semafori juurde raudteetammi liivasse, kust see kätte saadi. Raha leiti mõlema juurest kokku kr. 16.50. Kuna poistel Tartus rida süütegusid lahendada, anti nad Tartu kriminaalpolitseile üle.

Järva Teataja, nr. 68, 12. juuni 1940

²⁵² Evald Ehanurme tabamisest kirjutasiid ka *Uus Eesti*, nr. 132, 20. mai 1940.

Põgenes parandusasutusest, et pääseda vanglasse

Laitse alaealiste parandusmajast põgenes hiljuti 17-aastane Ferdinand Stepanov, kes sinna oli mõistetud mitmete toimepandud ulakuste ja varguste pärast. Narva kriminaalpolitseil läks nüüd korda põgenikku tabada Vaivaras, kus ta oli kahes talus pannud toime murdvargusi. Ülekuulamisel tabatu seletas, et põgenemise ta oli sooritanud seepärast, et parandusasutuses elu ei olevat temale enam meeldinud ja ta tahtnud pääseda vanglasse täisealiste kurjategijate sekka. Et rutem vanglasse pääseda, seepärast ta ei olevat end eriliselt püüdnudki vabaduses viibides varjata.

*Uus Eesti, nr. 160, 17. juuni 1940*²⁵³

Mootorrattaga vastu puud

Laitse alaealiste parandusasutuse kasvandik 15-aastane Karl Kurre, kellel puudub mootorsõiduki juhtimisluba, sõitis oma vennale kuuluva mootorrattaga Tartu maantee ja Lasnamäe tänava nurgal vastu puud. Kokkupõrke tagajärjel sai Kurre vasakust reiest vigastada. Mootorratas, millega teostati sõit, oli registreerimata.

Päewaleht, nr. 167, 25. juuni 1940

Põgenes parandusmajast ja astus tsirkusesse

Läänemaal asetsevast Laitse paranduskodust põgenes 3 nädalat tagasi kasvandik Heinrich Kimmel, 17 aastat vana. Noormees, kes on pärit Türlilt, on Laitsesse

mõistetud kuritegevuse tõttu kolmeks aastaks.

Nüüd õnnestus Elva politsei-võimudel põgenikku tabada supelranna läheduses pargis, kus tegevust oli alustanud Tivoli. Kimmel oli end tsirkusesse teenistusse andnud, kus ta ka varem oli olnud. Noor põgenik saadeti tagasi parandusasutusse Laitsesse.

*Päewaleht, nr. 177, 5. juuli 1940*²⁵⁴

Parandusalune põgenes. Laitse parandusasutusest põgenes endine Harku koloonia kasvandik 17-aastane Georg Osokin.

Päewaleht, nr. 182, 10. juuli 1940

Põgenenud paranduskodu kasvandik vargaks

Tõlliste vallas²⁵⁵ Laane talus peatus paar päeva umbes 16-aastane poisikene, kes palus ulualust ja süüa. Poiss nimetas end August Jürgensoniks. Tema lahkumisel avastati, et lauasahatlist oli kadunud käekell ja raha. Taluomanik Aleksander Johanson kahju on 78 krooni. Politseilisel juurdlusel selgitati, et tegemist oli August Ojastega, kes põgenenud Laitse alaealiste parandusasutusest ja on üleriiklikult tagaotsitav.

*Uudisleht, nr. 183, 14. juuli 1940*²⁵⁶

Tabati kaks Laitse lossi põgenikku

Rapla politsei tabas noormehed Evald Ehanurme ja Reinhold Villo, kes olid põgenenud Laitsest alaealiste

²⁵³ Stepanov'ist kirjutavad ka *Postimees*, nr. 161, 17. juuni 1940; *Päewaleht*, nr. 160, 17. juuni 1940 ja *Teataja*, 17. juuni 1940.

²⁵⁴ Ka *Postimees*, nr. 178, 5. juuli 1940.

²⁵⁵ Valgamaal.

²⁵⁶ August Ojaste tabamisest kirjutasiid ka *Lõuna-Eesti*, 12. juuli 1940 ja *Päewaleht*, nr. 185, 13. juuli 1940 ja *Maa Hääl: maarahva ajaleht*, nr. 83, 19. juuli 1940.

kasvatustamajast. Neist oli Ehanurm vabaduses viibimise ajal pannud toime murdvarguse Raiküla vallas, kust ta viis kaasa mitmesugust riidekraami.

*Maa Hääl: maarahva ajaleht, nr. 88, 31. juuli 1940*²⁵⁷

Elvas põgenes arestikambrist noor kurjategija

Reede õhtupoolikul sai Elva linna arestikambrist põgenema 16-aastane Sergei Voss-Pallo. Poiss oli mõistetud Laitse parandusmajja ning viibis ajutiselt Elvas, kus ta ema suvitab. Kohapeal pani ta aga toime mitmeid vargusi. Noormees võeti vahi alla ning tema kuritegusid käis selgitamas kriminaalametnik Tartust. Kuna isegi noormehel riided seljas olid varastatud, tuli tal need ära anda. Poiss paigutati linna arestikambrisse ning ta pidi toimetatama Laitse tagasi.

Klosetti pääsemise ettekäändel Voss-Pallo sai põgenema, talitades naisvalvuri juuresolekul kiiresti ja otsustavalt. Kohe hakati põgenikku jälitama, kusjuures politseid abistasid ka kohapealse Rahva Omakaitse liikmed. RO mehe H. Koppa poolt tabati põgenik ajal, mil ta ilmus ema juurde koju. Voss-Pallo paigutati uuesti arestikambrisse ning laupäeval viidi ta tagasi Laitse.

See on käesoleval suvel juba teine juhtum, kus Elvas tabatakse Laitse parandusmaja kasvandik, kes hiljem aga põgeneb.

*Postimees, nr. 229, 25. august 1940*²⁵⁸

Tabati Laitse paranduskodu kasvandik

Eile õhtul tabas 1. jaoskonna politseikordnik V. Künnapuu kino „Centrali“ kolmandast kohast üleriigiliselt tagaotsitava noore vargapoisi Kalju Laas'i, kes Laitse paranduskodust oli põgenenud paari nädala eest. K. Laas saadetakse Laitse tänna tagasi. Varem oli poiss paranduskodust ära põgenenud juba 2 korda.

Postimees, nr. 232, 28. august 1940

Varastatud esemete ostjad vangi

Mitmesuguste riideesemete omastamise pärast mõistis Tallinna 7. jaoskonna kohtunik Laitse parandusametisse alaealise Alizan Z. Varastatud esemete ostjad Richard R. ja Robert R. Mõisteti kolmeks kuuks vanglasse. Noor varas omastas oma õele kuuluvaid riideesemeid ja jalatseid 1710 riigimarga väärtuses, müües need hiljem edasi Richard R.-le ja Robert R.-le. Alaealisuse tõttu otsustati süüalust karistada parandusametisse saatmisega, kuna varastatud esemete ostjatele määrati vanglakaristus.

Eesti Sõna, nr. 233, 9. oktoober 1942

²⁵⁷ Juhtumist kirjutas ka *Uudisleht*, nr. 200, 31. juuli 1940, kus on Evald'i perekonnanimeks märgitud eksklikult *Erenurm*.

²⁵⁸ Sergei Voss-Pallo tabamisest kirjutas ka *Esmaspäev: piltidega nädalleht*, nr. 34, 24. august 1940.

12. Järelsõna

Hooned värvitud, lipud lehvimas

Uus Eesti, nr. 248, 13. september 1936

„Näete – igal sammul aina edu, eks ole?“ sõnab Laitse vallasekretär hr Uutmaa, keda kohtame jaamas. „Varem oli meil jaamahooneks vana vagun, aga nüüd näete saab juba uus maja katuse alla...“

Aga päris uus too Laitse jaam siiski ei ole – vana, mille mahavõtmine oli juba raskem; sinna kohta ja ehitatud siin uuesti üles. Kuna terved majaseinad laoti platvormidele, siis need ei mahtunud mööda raudtee kilomeetripistidest. Ega siis muud, kui tervelt viie jaamavahe ulatuses kilomeetripistid võeti maha. Ette jäi ka üks semaforipost, mille mahavõtmine oli juba raskem; sinna kohta siis ehitati kõrvalliin ja selle kaudu toodi „jaamarong“ ümber semaforiposti.

Kodukaunistamise aktsioon on maal kandnud tänuväärset vilja – seda võib märgata igal sammul. „Algasime vallamajaga,“ seletab sekretär, „ja nüüd on juba kõigis külates nägusaid punaseks värvitud maju. Tegime majavärvimise kursused. Ja kursandid „sellitööna“ kõigepealt pintseldasid vallamaja üle. Ilus tagasihoidlik punane, eks ole? Järgmine oli koolimaja, ja – nii ta läks.“ Liikudes mööda siledat Haapsalu maanteed võib tõepoolest veenduda, et külade fassaad viimase aastaga on võtnud sootuks kaunima ilme. „Rootsi värv“ oma odavuse ja käepärasuse tõttu on leidnud teed isegi mahajäänumaisse nurkadesse. Ning alatasa paistavad silma kümmekonna meetri pikkused lipuvardad, kuhu pidulikel puhkudel heisatakse lehvima rahvusvärvid. Kes seda nägi paar aastat tagasi!

Esimene lipuvarras kerkis taas vallamaja juurde. Järgmisena tuli üks hoone vallamaja lähedal, kus püstitati vallamaja omast meetri võrra pikem varras. Aga seegi enam ei saa olla oma lipuvardale väga uhke,

sest ümbruskonna külates on veelgi pikemaid.

„Sel asunikul siin on üle seitsmekümne viie õunapuu,“ seletab meie teejuht peatudes Laitse lossi juurde viival teel. „Ja ka teistel asunikudel on ilusad noored õunaaiad. Noored põllumehed trügivad kõvasti edasi.“ See tõepoolest näib olevat nii. Uued hooned on nägusad, mõned isegi kaunid. Ja hoonete ees maitsekad lilleaiad, kus perenaise korraldav käsi teinud hoolega tööd.

Kibe peksutöö tekitab janu ja rehetolm paneb kurgu kihelema. Küll maitseb siis puhkehetkel koduõlle märjuke hästi!

Rehepeksutalgul Kangru talus kohtame vanameest, kes „oma nahal“ teinud läbi kõik rehepeksustaadiumid. Ta on südaööl tulikuumas rehetoa kolkinud vilja vardaga ja hiljem koodiga. Ta on töötanud peksumasinaga, mille jõuallikaks neli „kaeramootorit“. Ja siis mäletab ta aega, kui tulid esimesed aurumasinad. Ning nüüd lööb ta kaasa rehetalgul, kus vilja pekstakse

moodsa traktori jõuga. „Ei ole kohe võrreldagi,“ sõnab mees. „Kes nimetab noid vanu vardaaegu headeks, see lausa luiskab. Neli kuud oleks tulnud kolkida vilja, mille täna masindasime läbi viie tunniga!“

Vaatleme Laitse mõisahoonet. Sisse astudes veendume jalamaid, et lossi ehitaja-omanik on olnud kummaline iseärak. Tube on otse loendamatult palju, aga kõik nad on väikesed poolpimedad „koopakesed“, mida praegu ei osata millekski kasutada. „Panime siia kooli käima,“ seletab vallasekretär. „Aga laste tervis ei pidanud välja – niiske on see vana lobudik. Päris soojaks ei saa teda kunagi kütta, kui seda katsuks teha, kuluks iga päev paar sülda puid.“ Selgub, et

lossil on omapärane keskküte – korstnalõõrid, mis asuvad välismüüri sees, käivad ümber kogu maja. Mine ja küta kogu lossimüraka müürid soojaks!

Siirdume raudteejaama. Rasked, septembrikuu pilverünkad tõmbuvad värviröömsaiks kui Jegorovi maalidel. „Tuleb vist jälle öökülma,“ arwab vallasekretär, kes meid tulnud saatma. „Vaja tomatid ära korjata.“

W. R.

Uus Eesti, nr. 248, 13. september 1936

Hommikul olid inimesed rahulikud ja leplikumad ning minugi sõit arenes viperusteta. Kuulun seesuguste rongile minejate hulka, kelle kohta öeldakse, et läheb nagu Laitse mees kaks tundi varem rongi väljasõitu jaama ja kui jõuab ainult tund aega varem vaksali, vannub mitu suutäit kurja minnes koju tagasi ja öeldes:

— Oh sa sinine sepik küll, kuidas ma ometi hiljaks jäin.

Katked Elmar Õuna artiklist „Hea kasvatus“, Tallinna Post, 16. august 1940

Autobuseliin

Tallinn--Virtsu--Kuressaare

sõiduplaan ja hinnad

alates 20. IX 1938. Ühendus iga päev.

Sõiduhind Kr.	Kellaaeg	Peatuskohad.			Kellaaeg	Sõiduhind Kr.
—	12.00	min.	Tallinn	tul.	21.00	6.75
1.25	12.50	↓	Ääsmäe	↑	20.10	6.00
1.50	13.05		Laitse		19.55	5.80
1.75	13.25		Riisipere		19.35	5.55
2.00	13.45		Ellamaa		19.15	5.25
2.25	14.05	tul.		min.	18.55	
	14.15	min.	Risti	tul.	18.45	4.95
2.65	14.38	↓	Koluvere		18.22	4.60
2.75	14.45		Silla		18.15	4.50
2.90	14.54		Vaikna		18.06	4.40
3.05	15.05		Laiküla		17.55	4.15
3.20	15.17		Kirbla		17.43	3.95
3.35	15.30		Lihula		17.30	3.70
3.60	15.45		Karuse		17.15	3.35
3.75	15.55		Hanila		17.05	3.10
4.00	16.10	tul.	Virtsu	min.	16.50	
	16.40	min.	Virtsu	tul.	16.20	2.75
4.75	17.20	tul.	Kuivastu	min.	15.40	
	17.35	min.	Kuivastu	tul.	15.25	2.00
5.60	18.30	↓	Orissaare		14.30	1.80
6.10	18.58		Laimjala		13.52	1.35
6.45	19.15	↓	Uue-Lõve		13.35	1.05
6.75	20.00	tul.	Kuressaare	min.	13.00	—

Märkus: 1) Käesoleva sõiduplaani maksmahakkamisega kaob suvine peatus Balti jaama juures, autobuse Tallinnast väljumisel.

2) Kuni 19. IX s. a. peetakse ühendust suvise sõiduplaani järgi.

O/Ü. „MOOTOR“.